

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

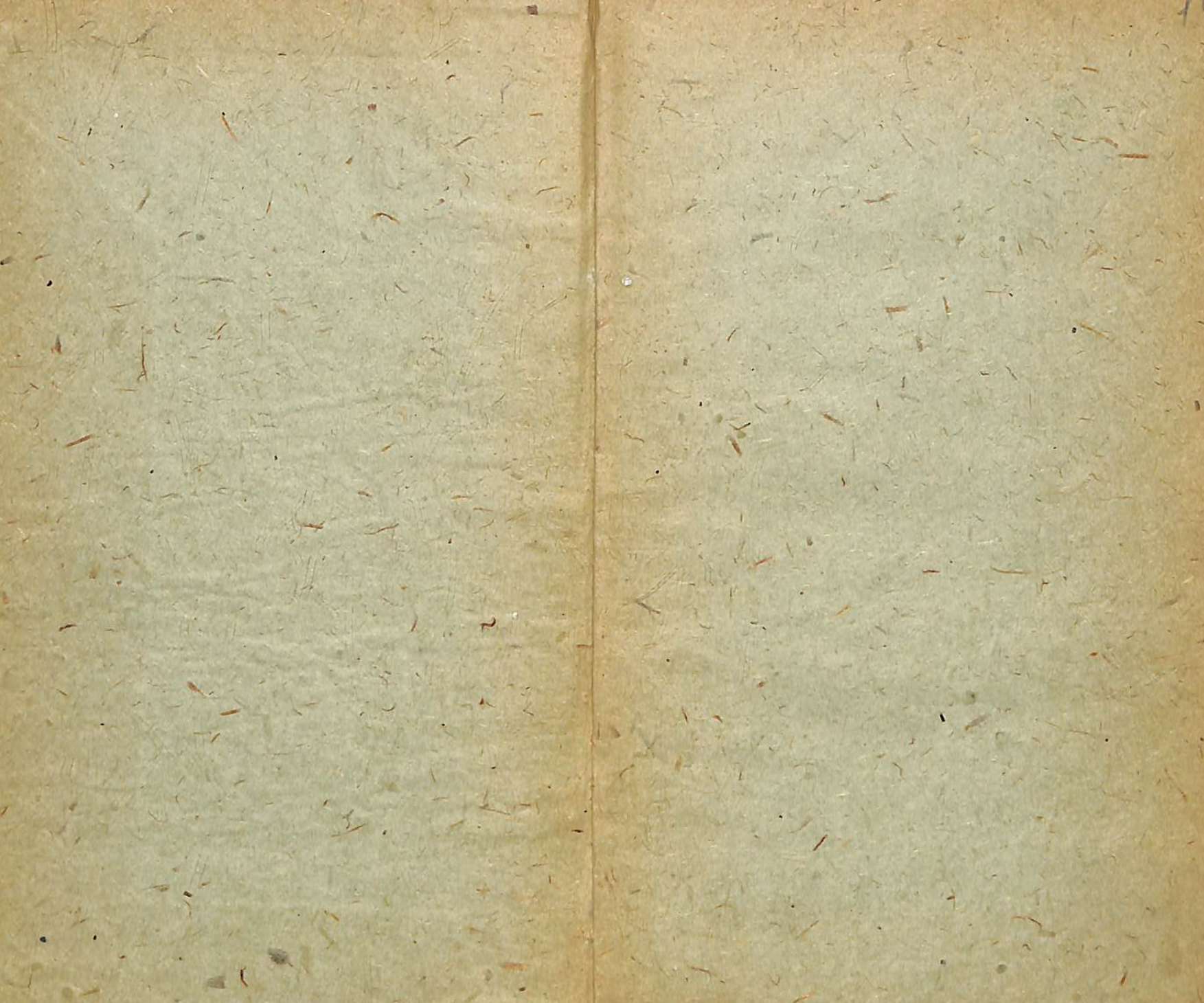
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

10973

89159

hu-97

1/507 N III

Հ Բ Ա Ի Ի Բ Ա Կ
Ա Ր Ա Ր Ա Տ Ե Ա Ն

Ե Ր Կ Ա Ս Ի Ր Ո Ղ
Խ Ր Ի Մ Ե Ա Ն Հ Ա Յ Ր Ի Կ

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Տ Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Հ Բ Ա Մ Ա Ն Ա Ի Հ Ա Ս Ա Ր Ա Կ Ա Տ Կ Ր Թ Ի Դ Ո Ղ Ո Վ Ո Յ

5242
9

Կ Ի Պ Օ Լ Ի Ս
Տ Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ե Մ Տ Ն Տ Ե Ս Ե Ա Ն

1876

891.542-1
10-97

35

Ա.Ա.Մ.

1007
31836

Հ Ր Ա Ի Ի Ր Ա Կ

Ա Ր Ա Ր Ա Տ Ե Ա Ն

15800-58

32055-4.6.

891.99

14-99

Անայսթ

Հ Ր Ա Ի Ի Ր Ա Կ

Ա Ր Ա Ր Ա Տ Ե Ա Ն

ԵՐԿԱՍԻՐՈՂ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ
ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ՀԵՏԵՒՈՂ
ԲՆԻԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻ ՏԱՂԱԶԱՓՈՒԹԵԱՆ
Ն Ա Խ Ն Ե Ա Ց

ԿՐԿԵ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԾԱՅԵՑԱՒ Ի ԼՈՅՍ
Շ Ն Ո Ր Հ Ի Ի
ԱԶՆՈՒԱՄԵՄԱՐ ՅԱԿՈՒԲ ԷԹԷՆՏԻ
Ն Ո Ր Ա Տ Ո Ւ Ն Կ Ե Ա Ն

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ Մ՝ ՏՆՏԵՍԵԱՆ
Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ՊԱՀՃԷ ԳԱՐՈՒ ԷՍԱՏ ԷՅԷՆՏԻ ԽԱՆԷ ԹԻԻ 13

1876

Հ. Մ. Ս. Ս. Ս. Ս.

Հ. Մ. Ս. Ս. Ս. Ս.

Յ

Հ. Մ. Ս. Ս. Ս. Ս.

Հ. Մ. Ս. Ս. Ս. Ս.

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՆԱՏՆ ՀԱՅՈՑ

**Տ. Տ. ԳԼՈՐԳԱՅ Դ. ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՈՐ Ի Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ**

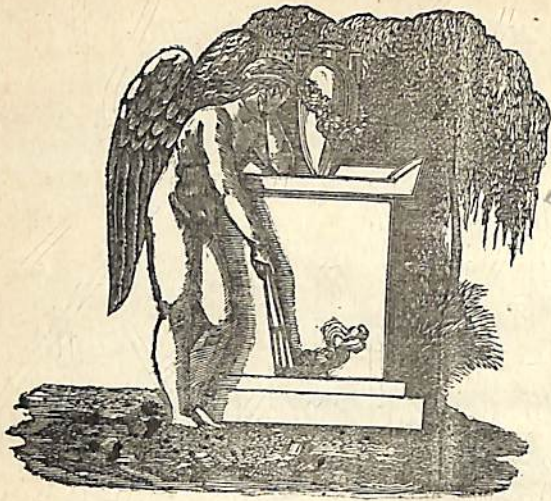
Ի ՊԱՏՐԻԱՐԲՈՒԹԵԱՆ Ս. ԵՐՈՒՍԱԿԵՄԻ

Տ. ԵՍԱՑԵԱՑ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԲՈՒԹԵԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՕԼՍՈՑ

Տ. ՆԵՐՍԷՍԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

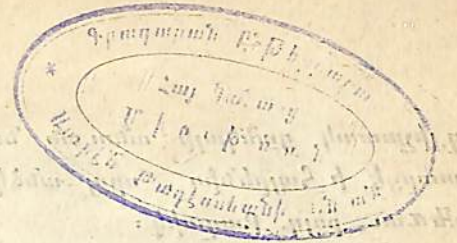
2003 1875

ԱՆՄՈՌԱՑ ԱՆՈՒԱՆԴ
 ԵՒ ԳԵՐԵՉՄԱՆԻԴ ԲԱՂՏԻԿ
 ՉԱՅՍ ՎԵՐՏԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՀԱՐՉԱՆ
 ԿԱՆԳՆԷ ՔԵՉ ՀԱՅՐԻԿ

ՀՈԳԻԴ ՅԵՐԿԻՆՍ ԼՈՒԻՑԷ
 ՀՐԱԻՐԱԿԻՍ ԵՐԳ
 ԵՒ ԱՃԻՒՆԱՑԵԱԼ ՈՍԿԵՐՔԻ ՅԵՐԿՐԻ
 ՈՒՌՃԱՍՑԻՆ Ի ՇԻՐՄԻԴ

ՊԱՏԱՆԻՔ ՀԱՅՈՑ
 ՑՈՐՑԱՓ ԸՆԹԵՌՆՈՒՔ
 ՉԱՅՍ ԻՄ ՄՇՏԱԽՕՍ ԱՐՉԱՆԱԳԻՐ
 ՅԻՇԵՑԷՔ ՉԲԱՂՏԻԿ

ՈՒՂԵՐՉ

ԱՌ ՄԵԾԱՊԱՏԻԻ

ՅԱԿՈՒԲ ԷՅԷՆՏԻ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Գիտեմ զքեզ որդեսէր գորովասիրտ հայր
 ես, մի՛ արտասուեր եթէ զանցելոյն վիշտ և յի-
 շատակ քեզ ի յուշ բերեմ:

Քանի՞ ամք անցին ի վերայ, ես չգիտեմ. և դու
 հայր գորով յիշե՛ս անշուշտ զորդեակն քո Բաղ-
 տիկ. այն որ բողբոջեցաւ ի դարաստան Նորա-
 տունկեան դերդաստանիդ որպէս ծաղիկն ի հով-
 տին. միտք և ոգին զարդանալով այն ինչ յա-
 ռաջադիմէր ի լաւագոյն ապագայն, աւանդ, շոյտ
 փշեաց անդէն մահուն դառնաշունչ խորչակ.
 Խամբեցաւ քոյդ Բաղդիկ. մինչդեռ կեանք նորա
 նոր կանաչատերեւ զարդարէր՝ թօթափեցաւ ի
 գերեզմանին դուք: Եւ դու ի շիրիմ՝ այնպիսում
 արժանաւոր որդեկիդ զի՛նչ յիշատակարան կանգ-
 նեցեր. ի մարմարինն քարանց զանխօս արձա՞ն
 մի և եթ: Այդ չէ բաւական. զԲաղտիկն ի գե-
 րեզմանս մեռելոց սոսկ անշարժ գերեզմանաքա-
 ըն՝ մի յիշատակել: Այլ պիտոյ է նմա ոգեւոր
 և թեւաւոր զայս իմ երգոց արձան դրոյմել, որ

զիշատակ ցանկալի անուան նորա՝ թուուցեալ տարցէ ի հայրենիս, որոյ անձկաւ և կարօտով մեռաւ քոյդ Բաղտիկ:

Դու նորա հայրն էիր և նա քո սիրական զաւակն էր, այլ քննեցե՞ր և շօշաւեցե՞ր զոգի և սիրտ նորա թէ զի՞նչ կայր ի նմա թագուն և զի՞նչ կրէր յապագոյժ եռանդէն: Չարմանա՞ս արդեօք եթէ ասեմ թէ քան զքեզ քաջ ծանեայ զնորա ոգւոյն պատկեր, որ միշտ երեւուածանայր ինձ, յորում գոգ թէ ոսկեգրեալ էին այս երկու բարձրանշան բանք. ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ և ՀԱՅՐԵՆԻՔ: Բաղտիկն կորուսեալ հայրենեաց մերոյ սիրահար հոգին էր. անզուսպ երեւակայութեան թուիչ մտաց տանէր զինքն ի Շաւարշանայ դաշն, և անդանօր ընդ յառաջադէմն Գարեգնին զինուորիլ և շահատակիլ կամէր:

Ես տեսի զնա, ո՛հ, ի նոյն իսկ յիւր տագնապին. նա մոռանայր զցաւ ոտին վարակեալ, խօսէր և հարցանէր զողջունէ Հայոց աշխարհին, թէ ե՞րբ շինեսցի միւսանդամ անդրէն աւերակ առնն Հայկայ, և խոնարհեալ, ստրկացեալն Մասիս բարձրասցի՛ արդեօք յազատութիւն փառաց:

Հանգի՛ր ի հող և յանոյշ քուն, սիրելի Բաղտիկ, երազդ կարի յոյժ վաղ էր և կանուխ. դու այժմիկ յուսով ննջեա՛ ի տապանիդ ծոց. գերեզմանիդ պահապան հրեշտակ թող ձայն տայցէ քեզ, և դու զարթի՛ր ի փրկութեան աւուրն մինչ ողջոյն որդիք Հայոց կրեն զոգին այն վսեմագոյն, որում դու զինուոր գրեցար և մեռար:

ԱՌ ՄԱՆԿՏԻՆ ՀԱՅՈՑ

Զին վաստակ երգոյս Հրաւիրակ Արարատեան կրկնակի տպագրութեամբ ի լոյս ածեալ ըզձամ նուիրել ձեզ, որդիք Հայոց, որոյ առաջին տպագրութեան օրինակքն ի վաղուց անտի սպառեալ էին: Հին սերունդ մանկտին կարդաց զայն և առ վայր մի անձկանօք սրտի և ոգեթուիչ երեւակայութեամբ իբր ի քուն երազաշրջիկ գնաց ի Հայրենիս. ետես զգրախտն Աղամայ. եմուտ ի նա. հոգին հրճուեցաւ այլ ևս չեղանել անտի. ո՛հ, դարթեալ և ահա երազ էր. դարձեալ ետես զինքն ի տարարաղդ նժդեհութեան, հառաչեաց և յանձկութիւնս մաշեցաւ, և ծերացաւ իբրև զիս. շիջաւ անդէն մանկական ոգւոյն խանդն և եռանդ:

Իսկ դուք, նոր սերունդք Հայոց, որ անձկանօք որոնէք զՀրաւիրակն և դժուարիք գտանել զայն, ահաւասիկ Արժուին ծերացեալ, առ սէր ձեր հոգւով մանկանայ, կրկին վերաթեւէ, տանի ածէ զձեզ անդ, ուր Հայրենիքն է ձեր և մայրենի գրկարանին խանձարուր:

Թէպէտ իբրև երեկոյեան մշակ խոնջեալ և վաստակեալ կամ, առ վտին զլուութիւն սիրեմ, չկամիմ բանալ զբերան և ոչ զգրիչ ի յերդ. . . այլ քո և Հայրենեաց սէր մոռանալ տայ ինձ զամենայն. վասն այն ետու զանձն իմ ի կրկին աշխատութիւն. և ի սոյն յերկրորդում տպագրութեանս զառաջին բնագիր օրինակն վերստին ուղադրապէս վերծանելով՝ ի բազում ուրեք յաւելումն և փոփոխութիւնս արարի թէ յազազս վայելուչ ներդաշնակութեանն և թէ յարմարագոյն նոր իմաստս տալով բանիցն, զոր պահանջէր նիւթն և եռանդն երկասիրողիս. ջան եղեալ՝ միշտ սիրելի և ախորժելի առնել զայն երգասէր մանկուոյդ լսելեաց:

Նոր աշխատութեամբ յաւելաք նաև ի վերայ Չորրորդ նուագին զՀինգերորդ նուագ մի ևս, հրաւիրելով զմանկ-տին ի վաստուրականէն՝ յաշխարհ Մշոյ և Տարօնոյ, յաշխարհն քաջաց Մամիկոնեանց՝ ի քաջէն մերմէ Տըր-դատայ պարզեալ Հայրենիս . ուր ի սէր սուրբ Արօնի և վասն Եկեղեցւոյ պաշտպանութեան և Հայրենի ազա-տութեան գեր ի վերոյ հանդէ տացան արութեամբ Մամ-գունի քաջահաւատ իշխանք, ծեր առիւծն Մուշեղ, Գայլ վահան և Կորովին Ամբատ :

Այլ չգիտեմ զՀինգերորդ նուագս այս կարացի՞ ի նոյն խանդ, ի նոյն ոգի և ի նոյն սիրտ բանաստեղծել, որպիսեօք յառաջ քան զքսան և հինգ ամ, մինչ կեանքն իմ գարուն էր և խանդ ոգւոյս ի բնութենէ յերգ վա-ռէր : Ասեն թէ վարդեստանին սոխակն ի գարնան և եթ երգէ զիւր դայլայիկն, և յամարան փակէ զեղուն :

Աւա՛ղ, անցաւ գարուն Հրաւիրակ երգողիս . փոքր միւս ևս, և ահա ամարան կեանքն ևս անցանէ և դայ աշուն տերևաթափին ժամանակ, յորում այլ ևս չմնայ ինձ երգ յաշխարհի աստ, այլ մնայ ինձ անմահութեան հաւատով արժանի լինել և երգել անդ, ուր հոգիք հան-գուցեալ մեր սուրբ Հարց երգեն և օրհնեն զԱստուած :

Բայց թէ ի սէր ձեր, և թէ ի սէր Հայրենեաց, մանկ-տի Հայոց, տակաւին երգել սիրեմ . տակաւին յիս ար-ծարծի մոխրամած սրտիս կայծ, որ մերթ ընդ մերթ բացավառէ զոգիս՝ որպիսեօք երկրիս կեդրոնական հուրն զՎեսուզ :

Վա՛շ, Հայոց մեծամեծ լերանց հին հրաբորբօք շար-ժումն արդ դադարեալ և շիջեալ է . ոչ վեհն Մասիս մխայ, ոչ ծերն Արագած հրավառի . ո՛հ, միթէ ընդ այս Հայրենի լերանց՝ շիջա՞ւ նաև հուրն Հայոց, թէ առ մոխ-րով ծածկի և պահի . ո՛ կարիցէ փչել և վառել անդրէն զառ ի վաղուց մոխրացեալ կրակն :

Առ այդ բանաստեղծից շունչ պէտք են . բանաստեղ-ծից շունչ, որ զհուր հայրենասիրութեան թերևս բոր-բօքեացէ հրաշիւք ի սառուցեալ սիրտս Հայոց :

Առէք, մա՛նկունք, զայդ շունչ . շնչեցէք, մա՛նկունք, զայդ շունչ . այդ շունչն է միայն որ կարող է անդրէն շնչաւորել և նոր կենդանութիւն շնչել Հայոց մեռեալ աշխարհին, Հայոց ցամաքեալ և չորացեալ ոսկերաց, որ ցան և ցիր սփռեալ կան ի Հայրենիս և յօտարավայր աշխարհս :

Աստուած հրաշագործ, Աստուած մեռելոց և կեն-դանեաց, հարցանե՞ս արդեօք որպէս երբեմն առ Եզե-կիէլ մտերմօրէն հարցափորձ լինէիր . իցե՞ թէ անդրէն կենդանացին ոսկերք Հայոց :

Առ այդ ես ոչինչ գիտեմ տալ քեզ պատասխանի, միայն զնոյն բան մարդարէին կրկնեմ . « Տէ՛ր, Տէ՛ր, դու գիտես » : Այլ հաւատամ, Տէ՛ր, քո ամենահրաշ զօրու-թեան . զի դու ես և դու խի էիր որ յերկնուստ և ի ծագաց երկրի շնչելով՝ յարուցեր զբարիլոնեան դաշ-տին խոնեալ և ցամաքեալ զոսկերս, որով զյուսահատ Խորայէլի զգերեվարեալ ժողովուրդ յուսով զօրացուցեր . հաւատամ, Տէ՛ր, և ոչ երբէք երկուանամ, թէ դու գի-տես ի կենդանութիւն հանել զհազարամեայ մեռելոց զոսկերս :

Հաւատա՞ս դու, ո՛վ Հայկայ տուն, թէ որպէս թե-րահաւատն այն Խորայէլ, տրտնջանաց բանս խօսիս առ Բարձրեայն թէ « Հատաւ յոյս մեր և մեռաք » : Ո՛չ, թէ և ասեն զքէն արդ օտարք և օտարասէր որդիք թէ մե-ռեալ ես և ոսկերք ընդ ամենայն աշխարհ սփռեալ կան, և աշխարհ ողջոյն զքեզ ի մեռեալս համարի, բաւ է թէ կենդանատուն Աստուած ի վերայ գերեզմանիդ կացեալ զքեզ ի նոր կեանս կոչեսցէ, և դու յայնժամ իբրև ըզ-Ղազարոսն այն լուծցիս ի կապանացդ . զի շատ եղև քեզ կալ ի գերեզմանս անզգայութեան և տառապանաց :

Հաւատա՞յք դուք, մանկունք Հայոց, թէ Հայք ի մե-ռելոց յարիցեն, կամ ֆիւնիկն ի մոխրոց վերածնցի և Արժիւն նորափետուր զարդարեսցի : Այո՛, այդ նորահրաշ կեանք անյուսոց դժուարին թուի, այլ յուսացելոց ա-մենայն ինչ հաւատք է :

Ուրեմն հաւատասցուք և հաւատով գործեսցուք. զի հաւատք սոսկ ինքնին ոչինչ են. գործն է որ սրսակէ զհաւատն : Եւ զինչ է Հայոց գործ . ահաւասիկ այսոքիկ են . դպրոց , լոյս , կրթութիւն , մտաւորական մշակութիւն , ընտանեկան դաստիարակութիւն , բնիկ Հայրենի երկրին և հողոյն մշակութիւն , արուեստ , վաճառականութիւն , և այլն :

Այսոքիկ են ահա նորոյ աշխարհի հայրենասիրութեան գործք և հաստատուն քարինք , որովք միայն սրտ է դնել զհիմն նորաչէն Հայրենեաց , զի մնասցէ անշարժ : Քանզի անցին դնացին այն դարք , յորում ազգք և ազինք աշխարհիս զինուց բռնութեամբ և ժողովրդոց արեամբ հիմնէին զՀայրենիս . առանց օրինաց և իրաւանց տիրապետել ջանային : Քանդեցան և քանդեսցին ի վերայ աշխարհիս այն ամեհայն ազգք և հայրենիք , որոց շինութեան քարինք՝ մարդկանց դիակունքն էին , և շաղախ՝ ստրկացեալ ժողովրդոց արիւն , զրկանք և անիրաւութիւն :

Օ՛ն ուրեմն , մանկունք Հայոց , եթէ շինել փափաքիք զաւերակ Հայրենիս մեր , կրթութեան լուսով զմիտս՝ և հայրենասիրութեամբ զսիրտս վառելով՝ ելցուք արդ ընդ ձեզ ի Հայրենիս թաւուցեալ ոգւով անձկութեան . և այժմիկ միայն բաժին է մեզ ողբալ ի վերայ աւերակացն , մինչև հանցէ Աստուած նոր զոմն Զօրաբարէլ Հայոց , որ գերեզարձ արարեալ զբոլոր տարաշխարհիկ զորդիս Հայրենեաց դարձուցէ անդրէն ի տուն Հայկայ հայրենատուր ժառանգութիւն ազատածին որդւոց հայրենասէր Նահապետին մերոյ . հանգիջիք դուք յայնժամ յերկիրն , որոյ գինն՝ մեր քաջազանց արիւնն է :

Այլ զիտեմ , գաղթական որդիք Հայոց , դուք արդ Ըզ հանդիսա գտեալ էք յօտար աշխարհի , և հարստութեամբ բաղդաւորեալ՝ այլ ևս չյիշէք զՀայրենիս . այլ միթէ դուք չամաչէ՞ք յետագէմ լինել քան զՀրէական ազգն , որ առ գետս Բաբելոնի նստեալ ողբային և յիշէին զԵրուսաղէմ , և ոչ իսկ զԱստուծոյ տաճարին և զՍիօնին օրհ-

նութիւն անդ նուագել կամէին՝ ակնկալելով այցելութեան Տեառն , զի անդրէն գերեզարձ լինելով՝ զԱստուած ի տաճարի Հայրենեացն օրհնեսցեն :

Գիտեմ նաև դուք արդ յօտարութեան գտեալ զհաց ձեր , վայելէք աղատապէս և լիապէս . և այլևս չեն փոյթ ձեզ , և ոչ յագուրդ տան ձեզ ոչ Հայրենիք , ոչ Հայրենեաց յիշատակք և ոչ երևակայեալ բանաստեղծութիւնք :

Այլ միթէ առանց տեսանելոյ զապագայն դեռ հաւատա՞յք դուք թէ կարող էք յօտարութեան ձերում կշտապինդ և մշնջենապէս ուտել զհացն օտարութեան , ուր ոչ դոն ձեզ բաժին աի մի հող և ոչ ևս Շիրակայ դաշտին և Հացեաց գաւառին երկիր ցորենոյ և առատութեան :

Ուստի հաց մեր , դանձ մեր , հարստութիւն մեր , ազատութիւն մեր և կեանք մեր՝ Հայրենիքն է . որ թէպէտ այսօր ճշեալ , հարստահարեալ և լքեալ է , գայ ժամ և արդէն իսկ մօտալուտ է , յորում անցցին անհետ աւուրք տառապանաց և դառնութեան , և յաջորդեսցէ օր բարենշան և ժամանակ այցելութեան : Ընդէ՞ր թերահաւատ լինիք . միթէ յետ դառնաչուսն ձմերան ո՞չ փոխանակէ դարուն քաղցրաչունն :

Այլևս , մանկունք Հայոց , կնքեմ զիմ բան յորդորանաց . ես լուեմ , և մայր Հայաստան՝ Սիօնի մօր զողբ ի բերան առեալ կոչեսցէ առ ձեզ :

« Լուարո՛ւք , պանդուխտք Սիօնի , զի աժ ի վերայ իմ Տէր սուգ մեծ . տեսի զգերութիւն ուստերաց և դստերաց խնոց , զոր աժ ի վերայ նոցա Յաւիտենականն . անուցի զնոսա ուրախութեամբ և յուղարկեցի զնոսա լալով և սգով : Մի՛ որ ոտնահար լիցի այրւոյս , որ մնացի միայնացեալս ի բազմաց . թափուր եղէ վասն բազում մեղաց որդւոց խնոց . զի խտտրեցան յօրինացն Աստուծոյ , և զիրաւունս նորա ոչ ծանեան և ոչ գնացին ի ճանապարհս պատուիրանացն Աստուծոյ , և ոչ ի շաւղս խրատու արդարութեան ելին : Եկեսցեն պանդուխտք Սիօնի , և յիշեսցեն զգերութիւն ուստերաց

և դատերաց իմոց, զոր ամ ի վերայ նոցա Յաւիտենականն . ամ ի վերայ նոցա ազգ հեռաւոր, ազգ լիրբ և այլալեզու, որ ոչ ակնածէին ի ծերոյն և ոչ ողորմէին տղայոյն . տարան զսիրելիս այրւոյս, և ի դատերաց թափուր արարին զմնացեալս . և ես զի՞նչ էի ձեռնհաս օգնել ձեզ . որ ամ զչարիսն ի վերայ, փրկեսցէ զձեզ ի ձեռաց թշնամեաց ձերոց :

« Գնացէք, որդեակք, գնացէք, զի ես մնացի աւերակ . մերկացայ զպատմութեան ուրախութեան, և զգեցայ ըզքուրձ խնդրուածոց իմոց, աղաղակեցի առ Յաւիտենականն յաւուրս իմ :

« Քաջալերացարուք, որդեակք, գոչեցէք առ Աստուած և փրկեսցէ զձեզ ի բռնութենէ ձեռաց թշնամեաց . զի ես յուսացայ ի Յաւիտենականն վասն փրկութեան ձերոյ, և եկն ինձ ուրախութիւն ի Սրբոյն ի վերայ ողորմութեան, որ եկեսցէ ձեզ ընդ հուսոյ ի յաւիտենականէ Փրկչէ ձերմէ . և յուղարկեցի զձեզ սգով և լալով, և տացէ ինձ Աստուած զձեզ ցնծութեամբ և ուրախութեամբ » :

Ընդ վշտահան մօր ողբոյն և դուք, Հայրենեաց սրահուրս որդիք, զաղերս Երեմիային ամէք առ Բարձրեալն :

« Յիշեա՛, Տէր, որ ինչ անցք անցին ընդ մեզ . նայեա՛ց և տես զնախատինս մեր : Ժառանգութիւն մեր դարձաւ յօտարութիւն, և բնակութիւն մեր ի նօղեհոլութիւն : Որք մնացաք մեք և ոչ դոյր մեր հայր . մարք մեր իբրև այրիք ի ժամանակաց մերոց » :

« Եւ դու, Տէր, յաւիտեան կաս . և աթոռ քո ազգէ մինչև յազգ : Ընդէ՞ր մինչև իսպառ մոռացար զմեզ . հարեր, թողեր և լքցե՞ս զմեզ մինչև յերկար ժամանակս :

« Դարձո՛ զմեզ, Տէր, և դարձցուք . նորոգեա՛ զմեզ Տէր, իբրև զաւուրսն զառաջինս . զի մերժելով մերժեցեր զմեզ . բարկացաւ սրտմտութիւն բարկութեան քո ի վերայ մեր մինչև իսպառ » :

Ն Ա Ռ Ա Գ Ի Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ա Ռ Ա Զ Ի Ն Ն Ո Ւ Ա Գ Ի Ն

Յառաջին մասին այսմիկ՝ հրաւիրէ զմանկտին նախ ի Գրախտն , և անդուստ հանեալ շրջեցուցանէ զվայրօք պանդխտութեան Նախաստեղծիցն և որդւոց նոցին Կայենի և Աբէլի: Ածէ ապա յԱյրարատ , և առ եղերբ Յրասխայ գետոյն ճեմեցուցեալ սակաւ ինչ՝ դարձուցանէ ի դաշտս և յանմշակ արտորայս և ի դաշտախիւ այգիս և բուրաստանս ծաղկոցաց . հանէ ապա ի լերինս Այրարատու , և տանի յետոյ ի Մասեաց ոտս . յորում և նկարագրութիւն շարժամաբ կործանելոյ Ակուռոյ գեղջն , և դրուատ ոսկեղէն դարուն Նոյի :

Ն Ո Ւ Ա Գ

Ա Ռ Ա Զ Ի Ն

Առ քեզ ովայրիացեալ, առ մայրը մեր հէք Հայաստան, Հրաւիրեմ ըզքոյդ մանկտին որ ի գըրկէդ կան հեռացեալ . Գիտեմ որ չա՛տ կարօտով ես, դու մայր անբախտ որդէկորոյս, Փարելի դիմաց նոցին մնացեալ կարօտ քո հազար ամ, եւ քան ըզքեդ կաթողին քեզ կարօտին և քո մանկունք, Ոյք ահա թէ ոչ ոտիւք գէթ անձկայրեաց սըրտին սիրով, Գալ ճեմել ի հայրենւոյդ վայր տարիատենչ և վայելուչ, Իբր ի վարձու զիս դրաւեցին լինել նոցա ինձ առաջնորդ : Այլ զի՛արդ ի հեռուստ ես կարացից դիտել ըզքեդ , Որ յիմոյս աւասիկ ծածկիս աչացս անտեսութեամբ . Կամ զի՛ հնար է ճեմել ինձ ի ցանկալի վայրը համայն , Մինչ և ես իբրու զնոսին ի քո ծոցոյդ զրկեալ կամ այժմ :

Հընչեցէք ապա հողմունք որպէս Նոյեան անդ ի դարուն , Զիս ի թեւս տուեալ տարայք ի յԱյրարատ իմ հայրենին , եւ ընդ իս թեւօք սըրտից թուռցեալ եկայք , ո՛ր Հայկազունք . Եկայք , տան թորդոմայ , ո՛վ տարագոյն զարմք և զաւակք , Որ ընդ ոլորտս աշխարհի կայք տարածեալ դժբախտաբար : Ահա զձեզ հրաւիրեալ տանիմ այսու ի հայրենին , Ում սրտիւ կարօտագոյն տարիայք յաւէտ դուք ի բացուստ 1 :

Կամիմ ըզձեզ, նախ, մանկունք, ածել ի վայրըն հրաշարեր ի դրախտն Ադենական, զոր տընկեցին Արարչին ճեռք, Մարդոյն առաջնաստեղծ շնորհեալ վիճակ ամենաղուարձ :

Արդ մտէ՛ք համարձակ դրախտիս ընդ դուռն անպահապան
 շեմեցէք նախաբային ի յարքունիս արարչակերտ ,
 Ուր ի գահ դերամբարձ բազմէր Ադամ չքեղակերպ ,
 Ուր ձեմէր ճոխ փառաւոր ընդ դըշխոյին տմենագեղ :
 Զի՛նչ հրքոճուանս կրէին ի սիրտ մինչ նոր չքնաղ էր վայր սորին
 Երկոքին սիրահարուստ Աստուածազոյգ պըսակաւորք ,
 Ընդ ծառովք տիրատունկ և աղբերօք հեղահոսան ,
 Վարելով գկեանս անմեղ զուարճանային փոփոխ սիրով :
 Դարձընթաց առ նոքօք հոյլք անասնոց միշտ անփախուստ ,
 Եւ քաղանք ամենիք համբուրասէր էին բնութեամբ .
 Եւ հուպ եկեալ քըծնէին ընտանեբար նոցին զտիւք :
 Ոչ եղջերուն սըրընթաց խընդրէր զբարձունս ազատ լերանց ,
 Ոչ երկչոտըն նապաստակ գընայր թաքէր ի սորս վիմաց ,
 Ոչ ի թռիչս խուճապէին և օգապար երամք հաւուց :
 Ե՛րբ էր այս , յայնժամ , մանկունք , մինչ ըզվեհին

պատուիրանօք

Զեւ էին անցեալ նոքին մերձեալ ի ծառըն մահածու :
 Իսկ յորժամ անցին օձիւն , անցին անդէն և անասունքն ,
 Որ իբրև զգառն էին հեզ , եղեն անսաստ և անողոք :
 Եւ ընդ նոցին մերկանայն ի լուսանիւթ սլաստուճանէն
 Մերկացաւ ընդ նոսին շոյտ և դրախտ նոցուն

այս հրաշատունկ ,

Զի ոյց վասն էր զարդարեալ նոքին յիւրմէն վըտարեցան :
 Սակայն ոչ կորոյս խապառ դիւր առաջին վայելչութիւնսն ,
 Այսր են այժմ քառավտակ մըշտահոսան գետք յորդարուխ ,
 Եփրատ , Տիգրիս , Փիսոն , Գեհոն , որ դնան ի մէջ

Հայաստանեայց :

Աստ բղխին Բիւրակնեան այն բարեհամ և սառն աղբիւրք ,
 Ընդ մարմանդ մարդ ագետինս խաղան գընան մանուածաւալ .
 Աստ և ծաղիլունք բիւրազան բանին գեղով գունակ գունակի
 Զհոտ բուրեալ անմահութեան տան ըզմայլիլ ձեմողին այսր :

Զմայլեցարուք և դուք ևս որ աստ ձեմիք սըրտին ոտիւք .
 Եւ քաղեալ փունջ կապեցէք ի զուարթ ծաղկանցս անուշահոտ .
 Երբ դառնայք ի ձեր աշխարհ ընծայ տարջիք
 դրախտիս սարգ և :

Նա ցըրտին և քաղցրահոս յաղբերակացդ առեալ զջուր
 Ըմպեցէք փափազանօք , ձեր զովասցի սըրտից պասուք .
 Մըճեցէք սիւք անուշակ զոր ձեզ շնչէն Հայոց լերինք .
 Յերակուռնս խաղայցեն թեթեւ օդոցըն քաղցրութիւնք ,
 Որով գէթ ի սիրտըս ձեր դիւր ըզգայցէք զհայրենւոյն սէր ? :

Յաղենեան դարաստանէն ելէք , մանկունք , և արտաբոյ
 Աւ դրախտիւրս ձեմեացուք ի վայր նըժդեհ

նախաստեղծիցն ,

Ուր յանմահ կենաց վարեալ վըտարեցան սրով բոցեղէն ,
 Ընդ տեղւոյն երանաւէտ՝ վիճակ կալան թշուառութեան :
 Որպիսի՛ ողորմ կերպիւ այսըր նորեկ պըսակաւորքն
 Զեւըն միոյն ի ծնօտին միւսոյն ի ծոց ողորմագին
 Աւ դրախտին փակեալ դըրան նըստեալ հանդէպ

յողբ և ի կոծ

Լային հառաչելով զտեղւոյն կորուստ երջանկաւէտ :
 Ի յաչաց , որ ոչ երբէք լացեալ էին յանտրտուճ վայրն ,
 Հոսանք աղի արտասուաց իջանէին ի հող երկրիս .
 Ա՛հ , անդրանիկ արտասուք , առհաւառաչեայ արտասուելոցս
 Սկիզբն ասին յաչաց նոցուն ցօղել յերկիր անիծարեր :
 Եւ երկիր որ ի յամպոց ըմպէր անձրև զուարթացուցիչ
 Եւ չգիտէր յինքն ընդունել զդառըն վիժանս աչաց աղբեր
 Ուսանէր այնուհետեւ և զայն ըմպել իբրև ըզջուր :
 Զոր ըզկնի և տրտմածին դաւակը նոցունց թըշուառական
 Թափելոց էին աստէն պէսպէս վըշտօք տաժանացեալ :

Այս երկիր է , ո՛վ մանկունք , զոր մըշակեալ պանդխտելոցն
 Ըզպարէն հայթայթէին վաստակարեկ աշխատանօք :

Ոչ գոյր աստ արօր և խոփ երկրագործին դիւրութեան պէտ ,
 Վասն այն լալով ձեռօք , ո՛հ , բրէին զերկիր տատասկարեր
 Խառնելով ըզքրտունս ընդ արտասուս , որ առ յանցմանն :
 Այսըր երկունքն անիծից ըմբռնեցին ընախամայրն ,
 Եւ ծնաւ նա զանդրանիկն ի մահ կըրսեր հարազատին ,
 Նախանձարեկն ըզկայէն նախկին լացողն ի խանձարուրս :
 Աստ են նորին արիւնոտ այն անդաստանք յորս վաստակէր ,
 Եւ լերինք , ուր ըզխաչինս իւր արածէր հովիւն Աբէլ :

Մին յերկրին իւրոյ պըտողց հանէր նըւէր Տեառն Աստուծոյ,
 Այլ անհաճոյ գըտանէր զի ոչ ուղիւ բաժանէր մասն .
 Միւսն արդար պատարագիչն անարատ զո՛հ նըւիրելով
 Հաճոյանայր ընդունողին և ասելի լինէր եղբօրն .
 Եւ այնու ի մխանաց նենդ ոխացող հարազատին
 Ըսպանեալ ի դաշտի աստ անպարտ արիւն հեղոյր յերկիր ,
 Արիւն՝ որ զգեանոյն հող քըստմնեցոյց անդ զառաջինն ,
 Քանի՛ յայնժամ կոծ և կըսկիծ նոր յաւելոյր ծնողացն ի սիրտ
 Ընդ լինել զիահան սիրեցելոյ որդւոյն անմեղ,
 Որ անկեալ կայր անըջունջ արիւնըռուչտ մըշակին յանդ ,
 Եւ խաշինքըն հովուասէր, ա՛հ, անտերունջ մնացեալ այնպէս
 Զայլէին բառաչելով ըզբորրիւք հովուին իւրեանց,
 Ողբակից լեալ Աղամայ և Եւային եղբերամայր :
 Ա՛յ անիրաւ երկրագործ , զպասուք երկրիդ ծարաւելոյ
 Յանմեղուկ եղբօրդ արիւն դու չիջուցեր ոռողելով,
 Քեզ միթէ ո՞չ էր շատ այս յորդադոյն դրախտիս վըտակք .
 Շատ էր երկրիդ , այլ ոչ քօ զնախանձ սըրտիդ չիջուցանել :
 Ի միտ առէք աստ , մանկունք , թէ՛ զի՞ բուռն է

նախանձուն կիրք ,

Կայենին ի սիրտ մտեալ չեա խնայել ի համարինն .
 Երկերուք , երկերուք դուք ի նմանէ իբրև յօձէ ,
 Եւ զգուշացէք փակել միշտ ընդդէմ նորին զգուռն սըրտից ,
 Եւ պահապան դի՛ք դուք նըմին զակըն սիրոյն աննիրհելի ,
 Զըտալ մուտ ընդ այն ծածուկ դըժնի օձին սողոսկելոյ
 Ընդ եղբօրն և զհոգին ի ներքս անդէն ըսպանանել :

Պատրաստեալ ելէ՛ք յուղի, արդ ելանեմք ի յԱյրարատ
 Ի վիճակ սեպհական Արշակունեաց վեհ արքայից ,
 Դէտակն ի վեր ամբարձէք, հա՛ երևի Մասեաց գագաթ ,
 Եւ գըմբէթ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն երկնահանգէտ ,
 Միոյն ի գլուխ հանդչի տապանն ապրեցուցիչ

արդար զարմին ,

Իսկ միւսոյն տէրունեան խաչն և ի վերայ խաչեալն Աստուած :
 Մին եհան ի գլուխ լերին անդէն էա՞ յաշխարհ թըշուառ .
 Միւսն ի սուրբ լեռուն երկնից յարքայութիւն երանաւէտ .

Ըզմիով շնչեն օդոց վըշմունք սաստիկ սառեցուցիչք ,
 Ըզմիւսովըն հրացուցիչ հողմունք հողւոյն քաղցրահոսան :
 Ինձ աստանօր չէ ի դէպ զտապան ըզվեհ կաթուղիկէն .
 Այսպիսեաւ համեմատեալ գերագունին յաւելու վառս 3 :
 ՅԱյրարատ հասիք ահա, մի՛ մնայք մա՛նկունք հրաւիրողիս .
 Դուք ձեզն ձեմեցարուք ի վայր սորին շընաշխարհիկ ,
 Որ պարծի քան զայլ գաւառս գու գեղեցիկ ի Հայաստան
 Դիւր դաշտօք լայնատարած, լերամբք պատեալ գեղեցկաչար
 Որպէս այդի վայելուչ ցանկափակեալ շուրջանակի :
 Ի լերանց աղբւրբարուխ յորդ վըտակունք յամէն կողմանց
 Իջանեն յիւր դաշտորայս արբուցանեն ըզդալարիս :
 Թողում ըզդեալն Երասխ , որ գնայ ընդ մէջ ծովածաւալ
 Մեծամեծ բաշխեալ զառուս ջրասուն առնէ մըշակեալ վայրս
 Զայգիս և զբուրաստանս անդս և ածուս բըրընձաբեր
 Որ սիրէ դաճումն ի ջուրս իբրու դեղէզըն ճահճասէր :
 Նաև շատ բամբակենիս որ դովելին է յերկրին բերս ,
 Ոչ միայն Հայոց մանկաւոյն բաւեալ ի զգեստըս փափկանիւթ
 Այլ և այլում աշխարհաց տանէր վաճառ ուղտերամօք 4 :
 Զայսպիսի քաջաբերուն և արդաւանդ գերկիր թողուլ
 Հառաչէր ցաւադին և լայր Արշակն Հայոց արքայն
 Մինչ թողոյր այլում և գնայր ըզ՛այրենի ժառանգութիւն :

Աւ եղբօք Երասխայ ձեմեալ մա՛նկունք յուշիկ յուշիկ
 Տեսէք պէսպէս ձըկունս համեղութեամբք զանազանեալ ,
 Որ կայտիւ ածեալ խաղան . ոչ ըմբռնէ գնոսին ուսկան ,
 Զի ցանցորդք ուսկանաւորք, ո՛հ, սուգ առին և յԱյրարատ
 Որպիսեօք ի Հրէաստան ըստ նախաձայն գուշակիղին :
 Տեսէ՛ք և ջրասուզակ մամուխընդիր ըզմեծ թըշուունս
 Ըզկարապն անուշաձայն , սագ և ըզբադըն պարարուն ,
 Եւ այլոց պէսպէս հաւուց հոյլըս շնորհեալ մարդկան ի կեր ,
 Որ ի լուղ խաղան ի ջուրս . ո՛հ, որսականք պակասեցան :
 Ո՛վ թըշուունք , դուք որ ի խաղ գետոյս ի մէջ

խուռն եղեգանց

Աձէկք ըզձուս բազում հանել ըզձագս և բազմանալ .
 Գեղըուկ մայրըն մանկասէր գայր ժողովըր տանէր ըզձուս ,

Եւ ճըւազեզ գլուրեփիկ շոյտ պատրաստէր մանրիկ մանկուոյնս
 Այլ այժմիկ ածէք ածէք և համարձակ հանէք ըզձադս,
 Աւանիկ ոչ գեղանք ոչ շինականք են շուրջ ըզձեօք
 Եւ ոչ մայր մանկան ի տած արդ ելանէ խընդրել ըզձուս :
 Ո՛հ, նոքին առհասարակ սրով թըշնամուոյն ըսպառեցան,
 Փոխանակ զի ոչ գնային ըստ հրամանին Տեառն Աստուծոյ :
 Որով արդ իբրու ըզձեզ, որ բազմանայք ձագըս հանեալ,
 Եւ նոքա մանկուոնս ծընեալ բազմանային

Տեառն օրհնութեամբ :

Յախանց գետոյս, ո՛վ մանկուոնք, դարձէք այժմիկ
 ի դաշտորայս

Ի մէջ խոտոց ուռձազարդ ձեմ՝ առէք դուք զուարճանալով,
 Տեսէք զի՞ գեղ դալարօք և այլ բուսովք ամենազան
 Զարդարեալ են գեղեցիկ երեսք դաշտաց Այրարատայ :

Աստանօր բուսանին արմատք բուսոց եղեգնասեր :

Յոց աղին կարմիր որդան ծնանին որդուք մանրատեսակ,
 Միայնում գաւառիս այս ձիր սեփհական արարչատուր՝
 Պարգեւեալ մանկուոյն Հայոց զարդ ըզգեստուց ծիրանեգոյն :
 Տեսանէք և ըլրանջարս մատաղագոյն եւ մեղրահամ,
 Զոր եկեալ երամ երամ գեղջուկ կուսանքըն դաշտասէր
 Ժողովեալ կեր կազմէին շուտամարսիկ ւ՛ առողջարար :
 Արեւի գոլ հիւանդին և ժուժկալող ուզոյն ի պահս :

Անդէորդ երամակօք ցընծայր ի մարգս այս խոտարուղիս :
 Խուռնախիտ ըզդալարիս ճեղքեալ ձեմէր պաճարաց խուռմը :
 Արածէր լիարեանս պըտկունս կախեալ առատ կաթամբ,
 Յերեկուն ծանրաքայիկ բառաչելով դառնայր ի տուն :
 Եւ զեղոր փըրփըրադէզ ըզտանտիկնօջ ազահ կըթոց :
 Սեր մածուն թո՛ղ ուտէր յայնժամ որչափ կամէր մանկտին :

Այսօրիկ, աւա՛ղ, մանկուոնք, զարդիս և ոչ մի տեսանին,

Ոչ աղջկուոնք բանջարաքաղ ոչ անդէորդք և երամակք :
 Այդ բոլոր դաշտք ի սոցուոնց կան աւասիկ թափուրացեալ
 կարօտին ժողովողի այդ քաղցրահամ դալար բանջարք,
 Եւ պաճարաց բերանոյ պարարտարօտ մարգագետինքդ :

Դարձարուք ի դաշտաց և յարտորայս Այրարատու
 Յորս յաւէտ բերկրէր ի սիրտ յարդիւնս արդար

հողախատակն :

Յայդ անդեայս բեղմնարեր մինչ արկանէր մըշակն ըզսերմն
 Յուսալից էր ընդ միոյն զհարկուրուորն ժողովել :

Ափսո՛ս, այդպէս այժմիկ խոպանացեալ կան բընաւին,
 Հասկաթուռ ընդցորենոյն փուշք մողխոտք են արդբուսեալ :
 Յայս երկիր պարարտահող ոչ եղնամուք ճըգեն զարօր,
 Ոչ ի հերկ սերմանահան զբուռն լընու յուսով ի ցան,
 Ոչ հընձողն ըզգերանդին առեալ ուրախ գայ յանդաստան,
 Եւ ոչ սայլքըն որայիւք բարձեալ գընան ճըւընչելով,
 Կամ օրանք ի կալատեղս դէզ հարկանին լեռնահանգէտ,
 Կապ՝ ատօք ցորենոյն թեղ շեղջակուտի բլրատեսակ
 Ժողովեալ ի շտեմարան ցընծայ մըշակն ի ճըմերայն :

Եւ զի հուռնձք և հողադործք յերկրէս յուռթի պակասեցան,
 Որ չուներ թիւ մի տեղի բընաւ երբեմն անմշակեալ,
 Այսօր համայն իւր գետին կայ կորդացեալ և անարօր :
 Զի կորոյս Հայոց աշխարհ զձե՛ծ Արտաչէսըն մըշակող :

Զայս թողեալ լացից և արդ ըզպարտիզաց պըտղապարդ և
 Եւ զայգեացըն գինեբուխ, զբուրաստանացըն ծաղկաբեր,
 Որ հուպ շինիցըս մնացելոց և ընդ հողով ծածկելոց այժմ
 Քաղաքաց և աւանաց և շէն գիւղից, գերդաստանաց
 Խիտ ընդ խիտ առ միմեանս տընկեալ էին դրախտանըման,
 Եւ սօսիք հասակարարձ ըզբողրիւք նոցին ի պար :

Անկարօտ էին բընաւք ջուրց ոռոգման զուարթացուցիչ
 Զի շատ ընդ մէջ դալարուն վըտականիք գետոյն Երասխ
 Ընթացեալ յամարայնի ջուր բաշխէին նոցին առատ,
 Որով բազմաբեղուն պըտուղ ապին ձօխ դարաստանքն
 Եւ այգիքն անոյշ գինեօքըն լընուին ըզկարասունս,
 Զոր յաւէժ ի խրախճանի արբեալ հըրձուէր մանկտին Հայոց :
 Ո՛ւր սոքին, աւերեցան, արդ ոչ պարտէզք ոչ ծաղկանոցք :
 Զորացեալ ազազեցան, ո՛հ, ըստ երգոյն Եղիշէի :

Ղաշտախիլ եղեն իսպառ և որթք այգեացըն գինեբեր,
 Եւ տեղիքն աղարտեալ այնչափ մինչ ոչ երեւին հետք :

Առ հովտիւք ծաղկարոյս և ընդ մարմանդըս հովաշունչ

M

Ճեմ առեալ ելէ՛ք մանկունք արդ ի լերինս Այրարատայ ,
 Յորս հովուացըն երջանիկ քաղցր է ճեմել հօտն ի յարօտ
 ի վերայ նորաբացիկ պէսպէս ծաղկանցդ անուշաբոյր ,
 Որ ի վերուստ գիշերի ցօղ ընդունին ի գլուխս իւրեանց .
 Եւ ընդ այդ մինչ արեւուն ցայտի դղոքօք շառագոյն շող
 Ի թերթիցըն շաղանիստ փայլք հարկանեն ոսկեճաճանչ :
 Վա՛ջ , յայնժամ քանի՛ ախորժ արօտ հօտին դալարասէր .
 Զոր ճարակէր շաղախառն և որոճայր բերանածուփ .
 Եւ հովուին խաչնասէր որչա՞փ հեշտանք կրէին ի սիրտ ,
 Մինչ ըզհօտին տեսանէր խայտալ խաղալ ՚ի դալարիս .
 Ինքն անդէն աւնոյր յայնժամ ըզհովուական փողն ՚ի ձեռին
 Եւ նըստեալ առ աղբերօք ընդ թաւաթուփս ինչ հովանեաւ
 Մեղմամայն հընչէր անոյշ և տայր հրաման հօտին իւրոյ .
 Արածել ուր և կամին ի մէջ հովտաց դալարաբոյս :
 Եւ պահ կըթոյն երբ լինէր առեալ բերէր ի պէրատեղն 9 :
 Կուժ ի յուս գնային յայնժամ կոյք և կանայք դեղատանեայց
 Եւ կըթէր մէն մի զիւր հօտ լըցեալ դամանս մաքեաց կաթամբ .
 Տարեալ ի տուն խընդալից և ի պանիր մակարդելով
 Տային առն ածել վաճառ ի ճոխ քաղաքս Հայկազանց .
 Եւ այնու զինչ պէտ լինէր, անդուստ գընել բերել ի գեղ :
 Տեսէք և այժմ, ո՛վ մանկունք , զի՞ կան դատարիկ
 լերինք և բլուրք ,
 Զորս խաչանցըն ծածկէին հօտք բիւրաւոր իբրու զմարախ ,
 Եւ նոցին անոյշ բըչուն ըզխորածորս լընոյր լերանց .
 Ո՛հ , աւասիկ լըռեցին ընդ հօտին ձայն և փողք հովուացն :
 Այս դալարիք ծաղկախառն քընքուչ դառանց փափկիկի արօտ
 Այսպէ՛ս ոչ ճարակեալ՝ վայր թօթափին թառամելով .
 Յայս վտակօք զովարար , ոչ դայ ի ջուր հօտըն հաղար .
 Ուր ի տապոյ արեւուն շունչ աւնէին խաչինք յորոճ
 Այս լերանց մարմանդ ավայրք և ամարան մակաղատեղք
 Ի հօտից դատարկացեալ լեալ են տեղիք էրէ՛վայրից :
 Ոչ ևս հովուն՝ կենսաւետ յայդ վրտակունս յըստակաջուր
 Լըւանայ զհօտն ասրաբեր , գեղմըն փայլէ ձիւնակերպիկ ,
 Կամ խաչին տէրն ի կըտուրս գայ ի խուղել ըզգեղմաբարձս
 Եւ կանանց ոստայնագործ նիւթ ընծայել ասրեղինաց ,

Ոյց մատանց ճարտարութիւնք ցարդ տեսանին ի Հայաստան
 Նարօտ նարօտ հիւսք ի գորգս և ի պէսպէս դործըս մատանց :

Այլ զի՛ քեզ , այ՛ ողբերգու , զդոցունց ողբալ
 թողեալ ըզմեծն .

Ըղբերինս Հայոց թափուր յորսականաց տեսանես դու ,
 Այն չէ քեզ ցաւ և կըսկիծ , ըզմէ՞ ոչ լաս զայն առաւել .
 Ո՛ւր են արդ այն պատանիք նախարարացն և ազատացն
 Բաղէիւ ելեալք ՚ի յորս որսալ այնու զմանրիկ թըշուռուս :
 Ո՛վ սիրողք ի ձմերանի առապարացն արեգնաջեր
 Կարկազաճայն կարմրակրտուց մանրաքայլիկ , այ՛ կաքաւունք .
 Եւ դուք ևս մացառաղղ և թըրիամուտ պարարտ արարք .
 Ելէք ի դուրս աներկիւղ և ճեմեցէք կարկաչելով ,
 Այլ ոչ ևս սընդին զհէտ ձեր այն որսատենչ նոր պատանիք :
 Խջէք և դուք ՚ի բարձանց , ո՛վ լեռնասուն էրէ՛վայրիք .
 Յանմարդի լերինս Հայոց արձակ արձակ չըջեցարուք .
 Արդ ոչ այն կորովաճիգ սուսերաւոր երիտասարդք
 Զխախորիտ յարձակմամբ հարեալ գլորեն ըզձեղ ՚ի վայր :
 Արի՛ օ՛ն , որպէս յայնժամ ՚ի մէջ քարուտ լերանց Մոկաց
 Շըջէիր , և անդ առ այս ճառագրէիր արտասուալից :
 Եկ և չըջեաց այսր ընդ իս , ես ողբալից լինիմ քեզ արդ ,
 Եւ նըստեալ առցուք ի յողբ զողջ ըզլերինս Այրարատայ ,
 Զի սպառեցան որսականքն արբուներամ և ամճասէր .
 Եւ խըցեալ կուրացան և արշաւանքըն որսորդաց :

Ժամ է արդ էն անցանել զփոքրիկ լերամբք երիտասարդ ,
 Ելանել ի մեծապարծ հըռչակեղին աւաղ Մասիս ,
 Ոյր ի դըլս վեհաւետ նըստի Նոյեան մեծ լաստափայան
 Յորմէ կրկին ծնաւ մարդ և կրկնակի մարդկան աճումն
 Կամեցաւ նախախնամ Տէր , լինել ի մէջ Հայաստանեայց :
 Զի՞նչ այսու , յայտնել մարդկան գտեղի դրախտին կորուսելոյ
 Եթէ չէ յաչխարհի աստ յանկիւն ուրեք վայր անձանթ ,
 Այլ ՚ի բարձր և լայնածիր վայելչավայր Հայոց աչխարհ ,
 Զոր իբրեւ գեղեցիկ մասն ի մէջ հանուր ախեղբաց
 Ընտրեաց և ես ժառանգ զոյգ նաղելեացըն նորաստեղծ :

Գաղարեցէք աստ, մանկունք, հասաք ահա
 յոտըն Մասեաց,
 Յորում Նոյ գերդաստանօքն ի տապանէն մինչ ել ի դուրս
 էլ և ողջոյն ետ երկրիս, գրկեաց զհողն ուրախութեամբ և
 Եւ սեղան շինեալ աստէն, հան պատարագ հաճոյական,
 Երկնաւոր նաւապետին տեսչութեան Հօր ամենախնամ.
 Որ ըզնա դոյզըն լատիւ ի ցասմանէ ջուրցն սարեցոյց:
 Յողջակիզէ Արդարոյն հոտ անուշից բուրեալ ի վեր,
 Հոտոտէր Տէրն ի բարձանց և խոնարհէր ի գլուխ լերին.
 Նոր ուխտին նոր աւետիս տայր և խօսէր առ սիրելին:
 Եւ արիւին ընդ երեկուն մինչ յարեմուտս մօտ էր ի մայրն,
 Եւ նըշոյս ի յարեւելս շողէր ի յամպս անձրեածին,
 Երևէր ծիրանափայլ եօթնագունեան աղեղն ի յօշ,
 Ի Մասիս և յԱրագած և յԱյրարատ կապէր կամար.
 Նըշան ուխտին հաշտութեան ընդ Արդարոյն դընէր Աստուած:
 Աստանօր նոր անդրանիկ հողոյն տըւեալ զանձն ի վաստակ.
 Այգէգործն արդարաչահ յերկիր արկեալ որթոյն զուռիկ,
 Յայսմանէ զանուն առեալ և կոչեցաւ գեղն Արկուռի:
 Ուռըն վազ ուռձանալով Նոյայ այգին բերէր խաղող,
 Նոր գինւով արբեալ նընջէր ծերըն համեստ Մասեաց ի շուք,
 Հօլանէր հողմն ըզհանդերձ, ոչ իմանայր մըշակըն խոնջ.
 Աստֆանան մանուկ լըպիր զըրբիջած էր զմերկութեամբ հօրն,
 Մերկանայր յօրհնութենէն զգեհոյր զանձամբ իւրով անէծ:
 Իսկ եղբայրքըն երկողին Սեմ և Յաբէթ առաքելիք,
 Ըզմերկութիւն մարմնոյն պարկեշտ, որ միշտ պահէր
 ըզկուսութիւն,
 Մածկեցին շութափելով տըւեալ պատիւ պատկառելոյն:
 Զարթեալ Նոյ ըզգաց ըզդէսն անէծ անդէն զՔամն ապիրատ.
 Իսկ ըզՍեմ և ըզՅաբէթ օրհնեաց բերանըն հայրական,
 Իշխան ժառանգ լինել երկրի բնակեալ սիրով ընդ առ
 միմեանս,
 Այլ անպատկառ ազատ Քամ, ծառայ լիցի հարազատիցն.
 Եւ այսպէս նա յախտեան անէծք էառ ընդ իւր բաժին:
 Ուսարուք աստի, մանկունք, ձեզ օրինակ լիցի այս դէպք.
 Յօ՛ւշ ձեզ Տեսառն ըզպատուէր միշտ պատուեցէք ըզհարըս ձեր.

Զգո՛յշ, մի՛ գուցէ զերդ Քանան լիջիք անմասն յօրհնութենէն,
 Այլ ըստ որդւոցն օրհնելոց դուք զօրհնութիւն ժառանգ իցէք.
 Զի օրհնէնք ծերոցըն հարց հաստատ պահէ զտունըս որդւոց,
 Եւ խախտէ զայն ի հիմանց թէ անիծէ մայրն ի ցաւոց,
 Հապա զօրհնէս հարց ու մարց դուք միապէս առէք ձեզմասն:

Այլ յինէն հարցէ՛ք, մանկունք, թէ ո՞ւր է արդ
 հինն Արկուռին
 Նոյաչէն այն գերդաստան, որ զինիդ հազար տարի շէն կայր.
 Յորս էին վանք և տաճար Հայրապետին սքանչելագործ,
 Եւ առնթեր բարեհամ աղբիւր բըզլեալ շնորհիւ Աջոյն:
 Որ անձկանայր իսկ աչօք ի տեսանել զՆոյեան տապան,
 Ի Մըծբին մեծ քաղաքէն դիմեաց և ել այսր ի Մասիս.
 Մինչ խոնջէր երանելին ընդ զառ ի վեր զըժուարին ելս
 Վայրիկ մի յԱրկուռի մօտ նըստաւ գլուրել զվաստակոտիցն,
 Եւ զգլուխն ի շուք վիմին զընէր հանգչէր զերդ ուղևոր,
 Ուր շընչէր զեփիւռ Մասեաց, թըմբիր անոյգ բերէր աչացն.
 Նընջէր հովիւրն Յակովբէ՛ կազդուրէին խոնջեալ անդամն:
 Տեսանէր Տէրն ի վերուստ զիւր վաստակեալ ծառային իղձ,
 Հրեշտակին ձեռամբ շնորհէր զտախտակի մասն ի տապանէն.
 Զարթնայր հայրըն հիասքանչ առնոյր ըզփայտըն փրկութեան.
 Գոհանայր և խընդալից դառնայր անդէն ի Միջագետս.
 Անհաւատիցըն ցուցեալ, յանդիմանէր զնոցին կարծիս օ:
 Այլ զաչըս ձեր դարձուցեալ, հայեցարուք, հա՛ երևի,
 ԶԱրկուռին ցուցանեմ ձեզ, միթէ ժուժա՛յք ի տեսանել.
 Ահա մերձ, որ նշմարի ահադին վի՛հ և փլատակեալ,
 Այն իսկ է, ո՛հ, ես ցաւիմ պատմել ըզդէս նորին անցից:
 Եւ զի զբաժակ երկնից ցասման լըցեալ հըրով և ծըծըմբով,
 Զոր նախ երբեմն արբ Սողոմոնանջեալ բոցովն երկնատեղաց,
 Զնո՛յն և Արկուռին արբ յաւուրս մեր լի դառնութեամբ.
 Ոչ յերկնուստ, այլ յերկրէ, անդընդաչարժ պատուհասիւք:
 Քանզի մինչ ինքն ի յորդիս իւր բնակաւոր խընդայր յաւէտ,
 Երերաց Մասիս ներքուստ գոռաց գոչեց որոտաձայն.
 Թընդացին բուր լերինք, զըլըրդեցան վէմք ի տեղեացն.

Եւ զի՞նչ անդէն լայնավիհ բաց ըզբերան , գող թէ վիշապ .
 Ուստի ի վեր ի յանդընդոց ժայթքէր անբաւ նիւթ հրաբորբոք .
 Ուստի ի վեր ի յանդընդոց ժայթքէր անբաւ նիւթ հրաբորբոք .
 Ուստի ի վեր ի յանդընդոց ժայթքէր անբաւ նիւթ հրաբորբոք .
 Չանարգիլ վէմն անագին թաւալգըր վայրաբերէր .
 Քանդէր և աւերէր , յերկրէն բառնայր զհէք Արկուռին .
 Եւ հրային ջրով ներսուզեալ ծածկեալ կորոյս

համայն շինուածս :

Մեռանէր քահանայն , չգիտեմ յաղօթս էր ի տաճարն .
 Կամ ժողովուրդն ի գաւիթ եկեղեցւոյն օրհնէ՞ր զԱստուած .
 Մեռանէր մըշակն ի հունձ , մաճկալն ի հերկ , հօտաղն ի լուծ .
 Մեռանէր սայլորդ երգիչն և ջախջախէր սայլն ի սըռնակ
 Մեռանէր կալլար մըշակն և կալտօղբ ի կամնասայլ .
 Դէզ , կալ , շեղ և զայլամէն , վարէր տանէր հեղեղ յանդուճդ .
 Մեռանէր այգեկուծ , ոգիոյզն ուսով ճըմէր ի թուփ .
 Մեռանէր հընձանահարն արիւն խառնէր ընդ խաղողին .
 Մեռանէր հովիւն ի հօտ և պաճարաց խուսմն ընդ նախորդ .
 Մեռանէր կայտառ մանուկ , որ ըզգառինս տանէր յարօտ ,
 Մեռանէր թափէր կըթոց երբ ժիր աղջիկ կըթէր վաթին .
 Մեռանէր կոյսն որ երթայր սափորն ի յուս յաղբուրն ի ջուր .
 Մեռանէր , որ ըզծաղկունս քաղէր կապէր փունջ ի պսակ .
 Մեռանէր տան արկին , որ մակարդէր զկաթն ի մաճուն ,
 Մեռանէր հացթուխ սրաւաւ , որ առ թոնրով եփէր ըզհաց .
 Մեռանէր , որ զհարսանեաց թըմբուկն աճէր պար յօրինէր ,
 Եւ շար ի շար պարսուրք թաւալէին բերան ի հող .

Մեռանէր փեսայն ի պսակ և հարսն ի քօղ . սե էր այն օրն :
 Այսպէս անբախտ Արկուռին ինքն և որդիք իւր բովանդակի
 էջ ի յատակ Մասիսին յերկրէ կորեաւ իւր յիշատակ .
 Որ ի բարձր այդ հովասուն մարմանդավայր բնակէր երբեմն ,
 Այսպիսեաւ դառն աղիտիւք , եղև յանկարծ աներևոյթ .
 Չեղէն իւր զաւակաց մարմինք շիրմաց արժանաւոր ,
 Ոչ անուանք ի մահարձանս անմահացան յիշատակօք .
 Այլ մէն մի ուր և գըտաւ , մեռաւ նա անդ հեղձամրդձուկ ,
 Թաղեցան և ծածկեցան , Մասիսն եղև , ո՛հ , դերեզման 7 :
 Յր՛ւշ , մանկունք , զայս ի խրատ մեզ յուշ առնէ
 Տէրունեան բան ,

Այս պատժոյ և եթ արժան ոչ համարել միայն զԱրկուռին ,
 Առ կրելոյ նոցին այս դառն անցս անապաման և դժնդակ .
 Թէ մեղան թէ չը մեղան , վեհ դատաւորն Աստուած է :
 Տէրն այսու խրատէ ըզվեզ փութալ սըրտիւ յապաշաւանս .
 Եթէ ոչ , ասէ դուք ևս անշուշտ ըզնոյն կորնչիցիք :

Թողէք , մանկունք , զԱրկուռին , երթանք շրջիմք
 շուրջ զՄասեաց ,

Որ Նոյի տան ժառանգութիւն և սեպհական վիճակն է ողջ .
 Յորոց ոչ զատեաւ երբէք ինքն և թոռունքն հաւասէր .
 Ոչ սիրեաց ընդ գաղթականս խաղալ ի դաշտըն Սէնէար .
 Ոչ հաւան և ոչ հաղորդ գըտաւ շինման ամբարտակին :
 Արեաց յոյժ ըզՄասիս և ի սմանէ եկաց անբաժ ,
 Ըզկողիւք սորին մարմանդ հար ըզվրան և բնակեցաւ
 Եւ եղև ի նմա յաւէժ բուն ընակաւոր և ժողովուրդ :
 Արեաց ողկուզաւէտ զորթ նորատունկ այգւոյն իւրոյ ,
 Ի սեղան քաղցր ըզգինին անոյշ անոյշ արբեալ զըւարթ ,
 Հինաւուրց մարմին զառամ մատաղանայր նոր մանկութեամբ :
 Արեաց զամուրս եղանց և մաճակալ եղև յօժար ,
 Հերկէր , վարէր , ցանէր , հընձէր , և համբարէր
 զատորք ցորեան .

Կըտապինդ կերաւ ըզհաց և չմուսացաւ զբանն Աստուծոյ ,
 Մինչև ի կէտ կենաց իւրոց զԱստուած օրհնեաց և գոհացաւ :
 Ոչ թաքեաւ յաչացն երբէք ալեւորեալ գըլխ Մասիսին ,
 Մինչև ալիք իւր ծերութեան հանդոյն նըմին սպիտակափառ
 Ձիւնացաւ , և ծաղկեցաւ ինքն գործովք արդարութեան :
 Արեցին որպէս զնա և իւր թոռունքն հաւասէր ,
 Որ ի նմանէ և մայրենի յազատ գըրկէն ոչ հեռացան .
 Յոր սընան ամենեքին և աճեցան կաթնապարտ :

Այլ արդ ինձ , ազնիւ մանկունք , յոյժ սիրելի է նըւագել
 Աստանօր խաղաղիկ և զոսկեղէն դարըն Նոյեան ,
 Ձոր վարէր յայնժամ աստէն Նոյ ընդ թոռին իւր Թորգոմայ .
 Վա՛ջ , քանի՞ քաղցր էր նոցին կենցաղ երկրիս Այրարատու ,
 Թորժամ ոչ էր բըռնաւոր և հարկահան անագորոյն ,

Ոչ կրօնական անաւագին և տղադակ զըրկեցելոյն ,
 Ոչ իշխան ոչ իշխեցեալ կամ թագաւոր և ժողովուրդ .
 Ոչ զօր ոչ պատերազմ և խաղմարար աշխարհաւեր .
 Ոչ ի սուր ձուլէր երկաթ այլ ի մանգաղ և գերանդի
 Լոկ ի պէտս երկրագործին և ոչ մարդոյն մարդախոշոշ :
 Զէր սահման լարաբաժին ոչ այգեստանք ցանկապատեալ
 Ոչ պաճարաց կամ խաչանց վերայ դրոշմէր նըչան խարին ,
 Զի բարբառ զըժոխալուր չև էր լուեալ աստ՝ իմ և քո :
 Ոչ ըզբըրտանց վաստակ ուրումն յափըլտակէր ոմն անիրաւ ,
 Կամ զրկէր ոք վեր ընկեր և կամ խըւէր զըժնեայ բարուք ,
 Կամ ի գործ իւր առանձին վարէր բըռնի տարապարհակ :
 Այլ համայնք համակարիք աշխատասէր էին ի գործ .
 Եւ մէն մի յիւր ճակատուն թափեալ քըրտանցն ուտէր ըզհաց :
 Ոչ ի գահոյս բազմէր ոմն ի յասարանս փաղփիւնափայլ
 Ոմն ի դաշտ արեակէզ մինչ ցերեկուն խարչէր քըրտամբք :
 Զայդիս և զարտորայս ի դէպ էր առնն մըշակել ,
 Եւ նոցին տոհմականօք լընուլ ըզտուն իւր լիուլի ,
 Ընտանիք , հիւրն և օտար ուտէր խըմէր առատ առատ :
 Այլ կընօջն ըզմերկութեանց լեալ հոգատար իւր զաւակաց
 Ճարտարէր ի հիւս մատին զգեստ ասրեղէն պարզ վայելուչ ,
 Եւ առտնին իւր վիճակեալ և զայլ պաշտօն տանէր ի ժիր :
 Այսպէս սիրով լըծակցեալ զոյգ մտերմացըն ժըրագլուխ
 Հաւասար ընթանալով ըստ սարասու եզնամուլից ,
 Հոգային զմարմնոյն կարիս և անտրտունջ էին զմիմեանց :
 Բաց կային դրունք հանապազ մուտ համարձակ անցաւորաց ,
 Սիրով զըւարթառատ հրակիրէին զամենեսին
 Ի սեղան պարզ անպաճոյճ , այլ ըստ սիրոյն բազմախորտիկ :
 Որ փոխ տայր կարօտելոյն , անդրէն չառնոյր նա ըզկըլուն ,
 Զի ըզմիոյն պակասութիւն լընոյր սիրով միւսըն փարթամ ,
 Ի միջի էր ամենայն իբր ըստացուած հասարակաց .
 Ում պիտոյ լինէր առնոյր , ոչ զըժուարէր որ վաստակեացն :
 Անինչ անփառասէր սակաւապէտ միշտ ի վայելս ,
 Ոչ լուեալ զՏէրունեան բան անհոգացող էին զկենաց ,
 Ոչ ի հոգ խուճապէին թէ ի՞նչ գըտցեն զվարուեան պարէն
 Զի երկիրս այս աննախանձ ազգի ազգի տոհմական բերս .

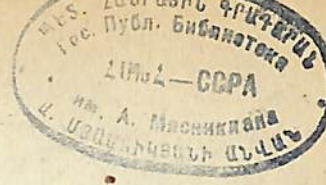
Յիւր ծոցոյն առատաբուխ շնորհէր պարէն դիւրապատրաստ :
 Ոչ գոյր աստ յայնժամ ոսկի կամ ընդ երկրաւ
 դանձ թաղեցեալ .
 Գեռ մարդոյն սիրտն էր ազատ ագահութեան բըռնութենէն
 Ինքնազիւտ էր դանձ նոցին և անսպառ մինչ յաւիտեան
 Այրարատու աշխարհիս արդիւնաշատ հողոյն պարգև ,
 Ակաղձուն կարմրահատ լեռնակուտակ ցորենոյն շեղջ ,
 Այգեաց և պարտիզաց համեղ գինիք և անոյշ միրգք :
 Գանձ էին նոցա դարձեալ ամոլք եղանց վաստակաւոր .
 Հերկէին զերկիր պարարտ և ցորենոյն թաղեալ ըզգահնձ
 Ընդ ոսկոյն անբուսարեր հընձէին հասկ ոսկեբողբօջ ,
 Որոց ոչ ևս մեծամեծ համբարանոց բաւէր տեղի :
 Միթէ դանձ չէին նոցա և այն աճուն ջոկը անասնոց ,
 Բազմահոյլ կովուց նախիրք և բիւրաւոր հօտք ոչխարաց
 Զորս ի բարուք դարմանել խընամտանին դաշտաց , լեբանց 8 .
 Զեւ լըւեալ հետուէին ըստ խրաքու Սողոմոնին ,
 Իւղասուն կաթնապարար գիրանայր տունըն թորգոմայ .
 Թողում աստանօր զէրէվայրիսըն լեռնասուն ,
 Զոր որսացեալ ի լեբանց փափկանային նոցին ամճովք :

Այսպէս ահա , ո՛վ մանկունք , դիւր , պարզ , թեթեւ
 կեանս վարէին ,

Քանդի վայելք զեղխութեանց չև տակաւին տիրէին աստ :
 Ի սեղան ոչ դիտէին հանել խորտիկըս համեմեալ
 Կամ մարմնոյն պատըսպար պերճապաճոյճ զարդըս խնդրել
 Ոչ շըւայլեալ ցանկութեամբ չէն հոյակապ յօրինէին ,
 Վայելել ուրախանալ ի փափկութիւն անցաւորիս ,
 Ուր յոյս մարդոյն երկիրս էր , չև յայտնեալ յոյսն հանդերձեալ
 Թէ և լի էին յուսով կենաց իւրեանց երկայն աւուրբք :
 Կէսք թէպէտ շինէին տունս և շինանիստ գիւղ և աւան ,
 Կէսք ընտրեալ կեանս հովասուն վըրանաբնակ աստանդէին
 Ի հովիտըս հովանուտ և հովասուն լեբանց ի կողս
 Ա՞ գըլտով յորդավըտակ ցուրտ ալքերաց հարեալ զխորան
 Ուր առ ի պէտս անդեայցխաչանց առատ էին ջուր և ճարակ
 Աւա՛ղ որ , այս երջանիկ քաղցըր կենցաղ Նոյեան դարուն

Տեղի ետ տակաւ տակաւ յորժամ աճեալ բազմացան յոյժ,
 Եւ երբ մեռաւ Նահապետն՝ ճրագ արդարոյն շիջաւ անդէն;
 Ո՛վ պահէր այնուհետեւ կրօն և հաւատ Աստուածաւանդ.
 Ո՛վ յիշէր զուխտըն Նոյի և հաշտութեան զաղեղն ի յամպս.
 Օր աւուր նորագիւտ չարեօք ի մեղս յաճախեցան,
 Կռապարիշտ եղեն ողջոյն մուանալով զԱստուած Նոյի :

Ըղձալի է՝ ձեզ, մանկտի՛, և յայլ լերինըս բարձր և պանծ,
 ՅԱրագած և ի Նըսպատ հանել այսպէս և շուրջ ածել,
 Նաև ինձ հրաւիրողիս քանի՛ բերկրանք լինէր սրտի
 Թէ զայդ փափաք ձեր ազնիւ ես ածէի այսպէս ի լրումն :
 Սակայն, ո՛հ, սիրոյ թեոյս ոչ սատարէ և թե մըտացս,
 Որ քաջ թեեալ երկրքումքք վերանայի սարէ ի սար,
 Եւ ընդ իս տարեալ ըղձեզ ի գլուխ նոցին ամպածածուկ
 Առ հովանեօք ցողագին ամպոց նըստեալ նըւագէի :
 Վասն որոյ շատ լիցի այս Այրարատու զլերանց դաշտաց,
 Օ՛ն առեալ և ի նորին ի պերճ քաղաքս աւերակեալ
 Եթէ ոչ յամենեսին, գէթ ի սակաւըս ձեմեսցուք
 Յորս փայլին թագ և ի գահ երբեմն արբայք Հայոց մեծաց,
 Վա՛չ, յայնժամ ազատ էր Հայն, ապատ Մասիս
 և մեր կեանք :

(1007 / 31836)

15800-58

28 7 100

Ն Ա Խ Ա Գ Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Ն Ո Ւ Ա Գ Ի Ն

Յերկրորդ մասին այս՝ հրաւիրէ՛ի քաղաքն վաղարշապատ, ուր և բանք ինչ Հրաւիրակին առ մանկտին թէ վասն է՞ր անշքացաւ այն մայրաքաղաքն Այրարատայ, և հանեալ անտի ածէ յԱնի քաղաքն: Անդ ողբերգակն տայ քաղաքին պատմել ոճով զիւր առաջին վայելչութիւն և զվերջին անշքութիւն երկար ողբովք. յուսողրական քաջալերութիւնք մանկտւոյն առ քաղաքն, պատասխանիք քաղաքին առ նոցին բանս, և վերջ:

Ն Ո Ւ Ա Գ

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

ՄԻՆՁԵՒ ցարդ ի տեսարանս դաշտաց լերանց
և աղբերաց

Շուրջ եկիք, Հայոց մանկունք, և կայտուեցիք
ծաղկանց վերայ,
Մերթ ուրախ և մերթ տըրտում, մերթ ի հրճուանս,
մերթ հառաչանս.

Այլ արդ ևս ածեմ ըզձեզ ի տեսարանս ամենատխուր
Ուր յաւէտ տըրտմեացիք և ճըմկեսցին սիրաք ձեր քընքուչ:
Եւ դաշքս ձեր դրաւեսցեն դառն արաստուք աղիողորմ:
Դո՛ւք մանկունք շըջեալ այսչափ զվայրօք չեղէք չըջահայեաց,
Ոչ հարցէք յինէն, երբէք թէ ո՛ւր են արդ
մեր սերճ քաղաքք

Արտաշատ, Վաղարշապատ, Անի քաղաք բազմաժողով:
Եւ ո՛ւր, որ ըզնոքօք ազատադգեաց այն մեծ դաւառք
Քարեղեանք և Արեղեանք, Արշարունիք և Հաւունիք,
Գառնի և Բազրևանդ, Մաղկոտան, Ոստան, Շիրակ, Վանանդ,
Եւ ի մէջ նոցին անթիւ դեղանք աւանք և դաստակերտք
Հուպ առ միմեանըս շինեալք ի ծոց երկրիս մեծատարած,
Ոյք լըցեալ էին բոլոր ազատանօք, սոսկականօք,
Պայազատօք և ըսպայիւք և քաջամարա զօրականօք:
Գուշակն անդուստ տայր պատուէր Արարատեան
արքայութեանց

Եւ գընդին Ասքանաղեան ի խումբ կազմել դրօշու դրօշու
Ելանել ի Բարխոն և նետակալս կանգնել զնովաւ.

Ըզիլըրէժ սըրտմըտելոյն խընդըրել նետուք առ ի նմանէ :
Ո՛ւր է , հրա՛ւիրակ , ո՛ւր են այս փառք Արարատեան :

Այդգըիկ այո՛ , մանկունք , երեւէին երբեմն ի սմա ,
Այլ յայնժամ մինչ Պարթեւաց ի գլուխ փայլէր
պանծալի թագն .

Որ իբրու զակն արեւու զլոյս իւր սըփուէր զԱյրարատաւ ,
Առ այս լուսով երեւէր այդ ճոխութիւն շիջեալ փառաց :
Իսկ յորժամ ի մայրն մուտ ճառագայթեալ թագին արեւն
Ընդ նըմին և այդգըիկ նըսեմացան տակաւ տակաւ :

Աւասիկ տանիմ ըզճեղ ի պանծալին Վաղարշապատ
Արքայից Արշակունեան ի գահն պերճ կայսերայիտա :
Այլ աւա՛ղ , ոչ տեսանէք ըստ առաջնոյն թագն և աթոռ
Հոյակապ և փառաւոր եղեալ հանդէպ լերին Մասեաց .

Մայրաքաղաքն աւան դարձաւ , յոր չերեւին ինչ նշմարանք
Թէ լեալ իցէ այս երբեմն Հայոց մեծաց մայրաքաղաք

Ուր ի գահոյս գերամբարձ փայլէր Տըրդատ կայսերակերպն ,
Չիւրեւ շուրջ աւագանիս , ըղնախարարս և զոտանիկս

Չչորեքհարիւր պետս աշխարհաց և կուսակալս պարունելով ,
Ինքն ի միջի ըզվեհային գլուխն ամբարձեալ հանդոյն Մասեաց ,

Առ ոտիւք հազարաւոր լերինք և բլուրք խոնարհագոյն ,
Կամ զերդ լուսին լըրացեալ ի կամարին աստեղազարդ :

Որ զիւրեւ բակ բոլորէ զոյլս աստեղաց ճաճանչաւոր :
Յայնժամ էր տեսանել աստ մեծ աստեան հիասլառում ,

Նախարարքն արքայաշուք երբ զարդարեալ կարգ ըստկարգի ,
Կապէին ըզպատուաւորսն և զոսկեղէն խոյրն ի վերայ .

Եւ առեալ ընդ մէջ կամար ոսկիակուռ ականակապ
Ըզթիկամբք արկեալ սամոյր և գոււմարտակս ի պարանոցս ,

Այնպէս փառք և շքով մըտանէին Վաղարշապատ
Առ ի սպասու կալ հրամանին պերճացելոյն ի յսանասատ :

Հարցանէ՞ք , որ ի զննին կայք աստանօր , ուշեղ մանկունք ,
Թէ առ ի՞նչ երբեմն էր սա յոյժ պանծալի բոլոր մասամբ ,
Աւասիկ մերկացեալ կայ նա ի համայն վայելչութեանցն :

Աիրով տամ ձեզ սպտասխան , որ զայդ յինէն
հարցանէք այժմ .

Անաչառ և ճնարիտ և ոչ բանիւ սուտակաստարս :

Յորժամ վէս Վաղարշապատ գոճիր անեղ մըտաբերեաց ,
Տիրանեագ և դաւաճան գըտաւ յարքայն իւր Տըրդատէս ,
Չճահըն շիջոց գերալոյս մահուն ըզդեղ մատըռուակեալ ,
Խաւար պատեաց զԱյրարատ և ժողովուրդ նստաւ ի սուգ :

Ոչ գիտաց ուշակորոյան թէ իւր փառաց հովանի շուք
Ընդ լուսով նորին փայլէր իբրու զաշխարհ առ արևով ,
Եւ թեւոյն Պարթեւական , որ սարկակեալ

պաշտպանէր զինքն ,
Լարեալ գազեղ նենգութեան՝ նետ գիպեցոյց և խոցոտեաց :
Ըզհովանին զըլխոյն իւրում արհամարհեաց ողորմելին
Եւ խարչեցաւ ի տապոյ , թօթափեցան փառաց ծաղիկք .
Այլ ընդ այս էս շատ լացից երբ ըզիրիմ սըբբոյն գըրկեմ :

Ոչ առ սա և եթ գըտաւ վատ սպաշնորհ Վաղարշապատ ,
Նաև ի սուրբն Աստուծոյ դոյն օրինակ յանդ ըզնեցաւ :

Արդարոյն անիրաւեաց յոր օրհնութիւն բարձրանայր ինքն .
Արժանի օրհնից նորուն չեղև գործովք իւր անարժան ,
Այլ անիծից որով այսպէս խոնարհեցաւ ի բարձրութեանցն :

Եւ զի Տէրն առ այս ոճիր արագ զարթեաւ յերկնուստ ի վրէժ ,
ՉԱյրարատ իւր քաղաքօք մասնեաց ի ձեռքս թըշնամեաց

Որ բիւրովք հրոսակօք ելին հասին ի Հայաստան ,
Չայն ետուն , այլ ոչ զարթեաւ քաջ մարտադիրն և ախոյեանն ,

Ոչ մըռընչեաց անեղ ձայնիւ առիւծագօր Արշակունին ,
Մհն ի թորդան ընդ շիրմաւ նագըուն մահուն նընջէր յայնժամ :

Ոչ ի գլուխ Նըպատ լերին թեւատարած կայր և Ներսէսն
Հայոց գընդին զօրավիգ կալ աղօթիւքն սըրտագոչ :

Յոյժ տըրտում և խոժոռեալ ոգիք նոցուն ելին յերկինս ,
Ոչ և անդուստ կամեցան քաղցըր հայել 'նդ Հայոց աշխարհ ,
Կամ միջնորդ ու աղերսարկու եղեն անդէն առ վրէժինդիրն

Լինել վերակացու ըստ քաղաքին Երուսաղէմ ,
Եւ այդույն Այրարատայ չքանդել զցանկըն նորաչէն

Ի կոխունն անցաւորաց ' և անտառասուն խողերավիցն :
Իբրև յերկնուստ և յերկրէ թողաւ լըբաւ անօդ նական ,
Գունդագունդ գոււմարտակեալ զօրք թըշնամեաց

զօրէն ամպոց

Ելին յայնժամ և խաղացին ահագնադոշ որոտալով
 Զպայծառ օդ պարզ և խաղաղ լըցին ամուլ մըրըրկալից .
 Հուր շանթիս թօթաիելով ի ծառատունկըս թորդուկեան ,
 Լեխեցին վերուստ ի վայր ըզգեղուղեշ ոստըս նոցին .
 Եւ զկարկուտ ազգի ազգի վրիժառութեան տեղեալ սաստիկ
 Տապալեալ աւերեցին զամուր աշխարհըս մեր համայն :

Ոչ միայն արտաքին սուր թըշնամեաց և արհաւիրք
 Եկին յայնժամ և այսպէս հասին կալան ըզՀայաստան .
 Դող առնոյր Մասիսըն վեհ և Արադածն երթայր և գայր .
 Սուր ի յարտաքուստ , մարտ ի ներքուստ պաշարէին ,
 Մոլեգնեալ կատաղաբար տոհմ ընդ տոհմի հարան ի մարտ ,
 Հայն ըզՀայն ի սերնդոց բառնայր ըընէր զճետըս քաջաց :
 Այսպէ՛ս ի ներքուստ ընտանի սուր և վրէժ քինու ,
 Անդրադոյն քան զարտաքին դտաւ սատակիչ

տանս Արամեան :

Ո՞ւր էր . . . ո՛հ , չէր ի միջի վեհ իմաստունըն Տըրդատէս ,
 Որ բանիւն ամենիմաստ և ի հրաման ահացուցիչ ,
 Դաշնադիր սիրոյն առնէր ըզգըժտութիւն նախարարաց :
 Զիմացան ոգիք պանդոյր ըզյարգ յօղին այն զօրակապ .
 Որ ըզնոսին զամրս վաթսուն կապէր պընդէր անխըզաբարս
 Անէ՛ծք ձեռացն ապիրատ , որ կըտրեցին զամրակուռ կապն ,
 Անէ՛ծք ոտիցն այն ժպիրհ , որ փըշրեցին առ ոտն ըզթաղն ,
 Անէ՛ծք Սիւնի իշխանացն , որ դաւեցին զքաջըն Տըրդատս :
 Զինչ եղև այնուհետև , մուտ ի նոսա ոգի խըռով ,
 Թաղն անկաւ , որով անդէն քակտեալ ' և ինքեանք
 բաժանեցան .

Սուր առին մլտակորոյք , Հայք ընդ Հայոց մըտին պայքար ,
 Ա՛հ , կըռուեցան համարիւնք և թափեցին զմիմեանց արիւն :
 Զայս ըզփոխարէն առընկալան վաղվաղակի ,
 Ընդ մահարբոյց բաժակացն , որ արդարոցըն մատուցին .
 Ոչ իմացան եղիելիք , թէ կեանք նոցա , կեանք էր Հայոց ,
 Այնպէս թուեցին թէ կարեն , զաշխարհ վարել առանց հողուոյ :
 Ո՛հ , զարդարան բարձին յերկրէ և անհոգի դարձան ի դիակ .
 Իսկ յորժամ ըզփորձ առին ծանեան թէ յոյժ յիմարեալ են ,

Անագա՛ն ընտրեցին զպատիւ ոգւոցն անարտափոյց .
 Այլ , աւա՛ղ , ևս ոչ դարձան , Տըրդատ Ներսէս ի Հայաստան .
 Ա՛հ , ոգիք չընաշխարհիկ , զձեզ արտալս՛ծ արար Հայն .
 Թողում զԱրիստակէս , Յուսիկ և զձերըն Դանիէլ ,
 Զորս յայտնի սրոյն յխուլութեան զո՛հարարին յանդիմանեալքն :

Ահա ցուցի ձեզ , մանկունք , և քաջ հասու եղէք ուշով ,
 Թէ ընդէ՛ր մայրաքաղաքս փոքըրկացեալ դարձաւ աւան :
 Այլ մի՛ այնպէս համարիք թէ արդ իսպառ Վաղարշապատ ,
 Թափեալ կայ յիւր վեհ փառաց և է բնաւին անփառունակ .
 Սուր , գահ , պալատ , Հայոց դրօշակ , ո՛հ , ծածկեցան
 ' հազար ամաց ,
 Խաչ և զըմբէթ , կրօնի տաճար , մնացին մեզ փառք
 անկողոպուտ ,
 Վեհագոյն խորհրդական կաթուղիկէն Ե.Ջ.Մ.Ի.Ա.Ծ.Ն.Ի ,
 Ոյր անխախտ եղին հիմունս ձեռք Տըրդատայ և Գրիգորին ,
 Յաւիտեան անդըրդուելի կալ ի դըրանցըն զըժոխոց .
 Այլ ըզկնի եկեսցուք ձեմել և անդր ի հողևորսն :

Արդ ըզլար քնարիս իմոյ եւըս պընդեալ ի ձայն ողբոց
 Վերառեալ ըզձեզ աստի տարեալ դընեմ յԱնի քաղաք ,
 Ուր նըստիմ ես ի վերայ աւերակացըն հողաբլուր .
 Անդէն զինև ողբանուէր ձեռն ի ծնօտի եղեալ և դուք .
 Զայնաբեկ իբր աղաւնի ըսկիզբն առնում հանել մըրմունջ ,
 Հեծեմ և լամ դառնապէս և դուք ընդ իս շարժեալ ի լաց
 Թափեսցո՛ւք արտասուս ի նըշխարեալ քաղաքն յԱնի :
 Այլ ինձ դըժուար է՞ , ո՛վ Անի , դըոյդ առաջին

ըզպերճ փառացդ

Եւ զվերջին դըժբախտութեանցդ երգել յինէն ճահողապէս .
 Քե՛զ , քաղաքդ անչուք , թողում պատմել ըզքէն կարգաւ ,
 Դու՛ որ նախ արբեր զքաղցըր բաժակըն բերկրալից ,
 Ի վերջնումն այդպէս ապա զգառըն մըրուր այդ կործանման ,
 Գիտես ինքնըզ լաւագոյն զհամ կըրկնակի քոյդ բաժակաց .
 Աստմեզարդ զամենայն , մեք լուռ կացեալ լուիցուք քեզ աստ ,
 Եւ լացցուք ըզքեզ յաւէտ , զքեզ որ այդչափ անըքացար :

Ո՞ր հողի հայրենեաց ըզքեզ վառեաց, ա՛յ ողբերգու,
 Որ ի վազուց թողեալ ըլնայր զնացին յինէն որդիք Հայոց,
 Դու զնոսին անէր այսրէն յայցելութիւն տառապեալ մօրս,
 Եւ լալ զիս ի մեծ լալիւն զլացեալս յաւէտ ի բիւր աշաց,
 Ահա քեզ և մանկուսդ զիմ առաջին շնախարհիկ շուք
 Եւ զվերջին անշքութեանցս ողբով պատմեմ մեծահառաջ:

Ես քաղաք հրաշակերտ ի Շիրակայ ճոխ դաւառիս
 Առ Ախուրեան գետոյդ եզերք և հուպ հովտին Մաղկոցաձոր
 Յարգաւանդ և բարերուղիս դաշտի շինեալ վայելչապէս:
 Լայնանիստ յարմարագիր զարմանալի յօրինուածովք,
 Դրամբք աշխարհամուտ և մեծամեծ ապարանօք,
 Պարըսպօք ընտիր ընտիր, աշտարակօք բարձրադիտակ,
 Ես ի մէջ աներկեղուտ ոչ սարսէի յիմ թընամեաց:
 Եւ քանի՞ բիւրաւոր և բնաշխարհիկ ժողովրդօք
 Լըցեալ հարըստացեալ քան զհամօրէն Հայոց քաղաքս:
 Արքունիք արքայաձեմ շինեալ էին յիս փառաւոր
 Ի նոսին Բագրատունեան գահն կազմեալ շքեղապանծ:
 Յոր բազմէին ծիրանօք՝ Առտ, Արբատ և Շահընչահ,
 Նախաժարք, աւագանիք և իմ իշխանք ազատատոհմ
 Եւ ու մուտ առնէին միշտ յիմ արքունիս փառազարդեալ:
 Պրակաւորն իմ ընդ այգուն մինչ ելանէր դրանէս ի դուրս
 Պաղպաղուն զգետտիւք պըճնեալ և թագ ի գլուխ

մարդարտախուռն,

Չօրէն նոր փեսայի որ ելանէ յառազաստէն,
 Առաջի ընթանային կարգ ըստ կարգի ազատադունդք
 Եւ նրժոյգք ոսկեսարեան թեթև թաթուռ ճոխ ճեմելով,
 Խուռն ժողով քաղաքիս խըռնէր յայնժամ ի հրապարակս
 Տեսանել ըզհանդէս Բագրատունի թագաւորացն,
 Որ հանգոյն արեգական յառաւօտուն ճաճանչելոյ,
 Որ ծիրանի լուսոյն ի գեղ գրաւէ հանուր ըղտիեզերս:
 Ձինչ ասացից և զարի զօրականացըս բիւրախում
 Չըսպոյցիցալն կամակար զքաջամարտիկ նահատակացս,
 Ոյք ի գէն վառեալ ի կուռ գունդ գունդ մէն մի

ընդ իւր դրօշու

Ի դրանէս ելանէին երբ հընչէր փող ի կուռ ի մարտ,
 Չեւ մրտեալ, չեւ յասպարէդ, ահն ընթանայր ընդ առաջոյ,
 Չանարի գունդ թընամեաց ահաբեկեալ լըքուցանէր,
 Եւ զահանդեալ զէնընկէց ըտապէին առ ի փախուստ
 Յերեսաց անդիմահար իմոյս քաջացըն շահատակ,
 Որ ի հողի միասիրտ յօժար ի մարտ ընթանային:
 Սիրելի գուրով նոցա զմահ գեղեցիկ առ հայրենուոյս
 Մեռանել, զի գէթ յաւէրժ ես մընայի անմահ փառօք:

Իսկ զըրօր ժողովրդոցս որ՞ով ողբով պատմեցից արդ
 Որ կենօք երկրաւորին փարթամ էին և ընչաւէտ,
 Կալուածովք և անդովք, այգեստանօք, բուրաստանօք,
 Յորենոյ և գինւոյ լըցեալ պըտղովք լիապատար,
 Եւ հօտիւք խաչանց անթիւ և սաճարաց երամակօք:
 Կեանս անկարօտ վարէին քան զամենայն Հայաստանեայս
 Որդիք իմ լիացեալք դերաբաստիկ և երջանիկ,
 Գըրդեալք և զիրացեալք ճոխ վայելիւք մարմնապարար:
 Եւ մանկունք իմ նորատիք և կուսադեղ գիրք օրիորդք
 Չգետուք պըճնեալ ըզհասակս նոճիանման գեղաշիտակ
 Առ ի դբօս ելանէին առ Ախուրեան գետոյդ ափամբք,
 Ռւր շատ այգիք և սարտեղք տընկեալ էին դրախտա նըման,
 Մանկտին ուտէր տանձ և խընձոր և պատուական

քաղցըր խաղող:

Ձի՛ և ընդէ՞ր մոռանամ ասել զանթիւ գեղօրէից,
 Որ զինէ շուրջ մօտ ի մօտ ի ջրաւէտ վայրս շինեալ էին
 Շինականք շահաբեր զարդ վայելուչ դաշտանց լէրանց,
 Ոյց վառտակ արդիւնաշատ լընոյր զամբարըս Շիրակայ,
 Բաւ և առատ առ ի պէտս ճոխ քաղաքիս իմ բազմաբեր:
 Այսչափ և այսպիսի զեղուն բարեօք առաւելեալ
 Ուտէին և ըմպէին յառատութեանցըն յափրացեալ:
 Յիս հընչէր անդադար ճայն դուստանց և երգեցիկն,
 Չայն հարսին և փեսային և կաքաւող պարաւորաց,
 Եւ սեղանոյն խրախճանաց ի զուարթ խընձոյս պարապելոց:

Թողեալ անցից զայսօրիւք, որ ըստ մարմնոյն էին բարիք

Յաննախանն՝ սարդուկառուէն շնորհեալ նոցին առատապէս .
 Արդ հեծելով յողւոց հանից և ըզփառացն իմ հողևեր ,
 Հազար և մի զեկեղեցեաց , որ յիս երբեմնն վայելուչ
 Կառուցին կամարալէն իլխանք , Տիկնայք աստուածասէր ,
 Ոյք լըցեալ էին բազում քահանայիւք , վարդապետօք ,
 Զարդարեալք վայելչօրէն իբրու զՏաճարն այն որ ի հնունն ,
 Զահիւք , աշտանակօք և կանթեղօք արծաթակուռ ,
 Եւ այլովք զարմանազան հանդերձանօք սըրբանըւէր :
 Սպասուորք և պաշտօնեայք եկեղեցեացքս համօրէն
 Մինչ ըզգեստուք սըրբափայլ զարդարէին կարգ ըստ կարգի ,
 Եւ մանկունք քաղցրանըւազ զերգս օրհնութեան

եղանակեալ

ԶՏէրունեան տօնից հանդէս պայծառապէս զարդարէին ,
 Որ ի զըննին կայր հիանայր հանդիտականնն տօնասէր :
 Զի այսպէս երբեմնն Տէր որպէս ըզհարսն ի յառազաստ
 Զարդարեաց քօղազարդ սըսակազգեաց վայելչութեամբ ,
 Որով եղէ ես ցանկալի գեղով երկնից սուրբ փեսային ,
 Որ սիրով հաճեցաւ բնակիլ ընդ իս ի յաւիտեան :

Այլ ինձ վայ , զի վաղ յինէն զատեալ փեսայն
 իմ սըրբասէր

Յորժամ ոչ ըզպատմուճան ես կարացի սպհել մաքուր :
 Լուեցին ձայնք ցընծութեան յառազաստէ հարսնարանիս ,
 Զի՛նդ փեսային հեռանալն՝ և երգող մանկունքս ելին զնացին .
 Ես մենացեալ մնացի , ո՛հ , լըքեալ թողեալ զերդ այրիկին ,
 Գտունացեալ անձամբ այսպէս լսամ և ողբամ ըզմենացեալս .
 Որպէս երբեմն Յրուսաղէմ մինչ գերեվար եղեն որդիքն ,
 Այլ թէ հի՛մ զատեալ փեսայն և է՞ր զիսպաւ ինձ այս աղէտ ,
 Խոստովան լինիմ ըզմեղս և խօսիմ ձեզ , մանկունք Հայոց :

Քանզի ես ըստ Եսայեայ այգի եղէ սիրեցելոյն
 Եւ յանկիւնքս Շիրակայ տընկեալ տեղւոջ պարտարոտութեան .
 Յանգով ամրափակեալ և զարդարեալ ձողաբարձիւք ,
 Աշտարակ , գուր և հընձան շինեալ փորեալ յիս գեղեցիկ ,
 Եւ բոլոր պիտոյիւք առ ի Տեառնէ խնամակալեալ :

Իսկ յորժամ որ թըն սորեկ ընդ խաղողոյն բերին ըզիուչ ,
 Դըժուարացաւ Տէրն ընդ այս , որ խաղողոյն մընայր յուսով .
 Խորամատեաց ըզցանկ այգւոյս , ես անխընամ եղէ խաղառ ,
 Եւ յիս մըտեալ թըշնամեաց , ո՛հ , արարին զիս ճըւաքաղ :
 Զե՛զ , ո՛վ իմ մանկունք , ասեմ բանիւ ըստուգութեան ,
 Թէ այգւոյս որթ ժողովուրդ խաղող բերէր մըշակողին .
 Գարմանէր ազաքէն դեռ ի նմանէ ցանկապատեալ .
 Հայր մըշակ սըրբէր զիմ ուռս ևս առաւել տային պըտուղ .
 Եւ ոչ այսպէս անխընայ կոխան եղեալ անցաւորաց
 Գաշաանայր տեղի այգւոյս , յիս արածէր էրէ վայրի :

Արի՛ ե՛կ աստ , Երեմիաս , և ողբակից լըր դու ընդ իս ,
 Լաց և զիս , որպէս յայնժամ զաւերակեալն Երուսաղէմ ,
 Զի և ես արբի զբաժակլնն դառնութեան և կործանման ,
 Եղու՛ի ինձ նըման նըմին զատեալ նըստայ միայնացեալ ,
 Ես քաղաք բազմնորդի այրիացեալ լի տըրտմութեամբ :
 Զեզ ասեմ , ձեզ ասեմ , ո՛վ անցաւորք ճանապարհաց ,
 Յիս դարձեալ նայեցարուք տեսչք զանբաւ ցաւս աղէտից ,
 Ոյք հասին խուճապաւ և յի՛մ վերայ բերին զմեծ վիշտ ,
 Վասն այն և ես աւասիկ յուր և ի լաց մատուցեալ եմ ,
 Ոչ ըզտիւ և գիշեր դադար և դուլ տամ արտասուացս .
 Ո՛հ , երբեմն էի մինչև յերկինքս բարձրացեալ
 Արդ խոնարհեալ մինչ յերկիր եղէ գետնոյն հարթ հաւասար ,
 Եւ ընդ հողով իմ ամենայն փառք թաղեցան որպէս մեռեալ :
 Այս եղև , զի Տէրն խեթիւ յիս հայեցաւ տիգօք աչաց ,
 Եւ դարձոյց յինէն զերեսս այլ ոչ հայել քաղցր իւր ակամբ :
 Տեսին զայս թըշնամիք թեթեւացան իբրև զարժուիս ,
 Ի շերանց բարձանց ճախրեալ շոյտ եկին զիս սաշարեցին :
 Յայնժամ մեռեալ էր վանողն և մարտադիր

քաջն վահրամ , 9

Եւ Գազիկ հրգօր առիւծն ի գառազիղն էր Յունաստան , 10
 Մըռընչէր վասն իմցաւօք , ա՛հ , տիրադրուժքն արարին զայն :
 Եւ պարիսպք ահաւոր շեղեն սաշտական սաշարեւոյս ,
 Ոչ և դրունք մայրազերան երկաթապատ բեռնապլինդ
 Կարացին ըզգէմ ունել գոռ և խըրոխտ բընաւորաց :

Զի դաջն ամրածածուկ , որ պահպանէր զիս ի նոցունց
Տէրն ի վերուստ ամփոփեաց , ես մընացի անպատրաստս
Զի՞ յայնժամ դրունք և պարիսպք մարդոյ հընարք

խորտակելիք

Կարէին պաշտպանել զիս ի ձեռաց պաշարողաց :
Եւ ի նանիր տըքնեցան իմ պահպանքն և ընդունայն
Յորժամ ինձ պահպանիչ չեկաց յերկնից արթուն պահպան :
Հեռի եղեն և յինէն իմ արդարոց սուրբ օրհնութիւնք ,
Փոխանակ զի ես քըքքիջ միշտ ածէի զնոցին խրատովք
Որով զիս յուղիղ շաւիղ յորդորէին գընալ սիրով :

Եւ մինչ այսպէս յամենուստ լըքեալ թողայ անդորավիգ ,
Զինչ այնուհետեւ արձակ արձակ յիս թշնամիք
Մըտին գաղանաբար՝ գինէզինեալ իբրև ըզիհոյ ,
Եւ առաթուր ճրկեցին ըզմեծ այգիս ողկուզալի ,
Յորմէ գետ յորդեալ արեան լըքեալ գընայր ի հրապարակս ,
Մինչ ըզմանկունըս զիեցիկ որ մարցն ի գիրկըս խողխողեալ ,
Թաւալբոր առեալ տանէր թափէր ի վտակն Ախուրեանին :
Ո՛վ անագորոյն գազանացեալ ոգւոյն անգութ ,
Այսչափ արիւն մարդոյ առ որ սոսկայ սիրտ մարդկային
Ոչ կարաց նորա սրտին շիջուցանել ըզրոց վրիժուն .
Մինչեւ եւըս գըթնդակ զայլ իմն ըզվրէժ մըտաբերեաց ,
Զոր թէ պատմեմ , սարսըռեալ քըստմին ոսկերք
ձեր , ո՛վ մանկունք ,
Այլ պատմեմ , զի գիտիցէք և զիս լայցէք դուք առաւել :

Յի՛ս այն մարդախանձն և ծարաւին մարդոյ արեան ,
Աւազան , այլ ոչ թէ ջրոյ անդէն գործել ետ ծառայիցն ,
Զհնուլ անդ գիրգ և գեղեցիկ գերիտասարդս
իմ ջերմարիւն

Եւ լընուլ զայն ապաժոյժ կարմիր ջըրով ցըմարդաչափ
Առ ի՞նչ այս . . . մըտեալ անդր իբրև ի մէջ լոգարանի
Լըւանիլ , զի գէթ սըրտին սաստիկ զայրոյթ զովանայցէ : 11
Զայս լըւեալ , ո՛ մանկունք , լացէք , լացէք կականալիր ,
Թէ քանի՛ այսպիսում արիւնխանձ լափիչք ընձուց

Անոյ թուեցաւ որդւոցս արիւն և լափեցին իբրև ըզջուր :
Եւ քանի՞ցս իմ յանդաստան ազգ Նետողաց գերանդաղէն
Մըտեալ այսպէս հընձեցին զհասկահասուն Հայոց մանկտին ,
Բարդ ի բարդ ի վերայ իմ տապաստ արկին իբրու զորայս :
Գեղեցիկ էին և իմ ցուրտ գիակունք արիւնազանդ
Ի փողոցս անկեալ ի սրոյ մի ըզմիով մածեալ արեամբ ,
Որոց չէր ոք գիաթալ , թըւչնոց երկնից կուր եղեն , ա՛հ :

Այս գըթնեայ գաւազանօք ըզվրէժ լուծի սըրտմըտելոյն
Զորս առ ի ձեռն արտաքուստ նոքօք տանջեաց զապերասանս ,
Սակայն ոչ և այսու գիջաւ նորին սըրտմըտութիւն :
Եւ զի ոչ ժողովուրդք իմ խրատեալ այսչափ ըզգաստացան ,
Եւ դարձան սըրտիւ առ Տէր հեղով գանձինս իբրև ըզջուր
Առաջի Տեառն Աստուծոյ , զոր ի ցասումն շարժեցին ,
Անաստ , միշտ անխրատ և անհաճոյ կեանս վարելով :
Վասն որոյ նոր պատուհաս ինձ պատրաստեաց

արդարավրէժն

Ի ներքուստ հողմով շարժման տատանելով զիս խոր հիմամբքս
Դըզրդեալ վըրդովեցոյց ամուր շինուածքս վեր ի վայր : 12
Անկեալ կործանեցան յայնժամ պարիսպք՝ աշտարակեայք ,
Յամթ եղեն յուսացեալքն , որ ոչ գանձինս պարըսպեցին
Գործովք առաքինի , զոր կործանել չկարեն հողմունք :
Տապալեալ աւերեցան և ապարանք արքայաբնակ ,
Մերկացան ի ծիրանեաց պայծառ գահոյք Բագրատունեան .
Իջին յատակեցան այն պաղպաղուն բարձր շինուածք ,
Քանզի ոչ ունէին ուշ ըզլինուածոյն անձեռագործ
Յերկրի աստ շինել յերկինս բարի գործովք արդարութեան
Բընակիչք իմ երկրապիչք անխորհեցողք միշտ ըզվերնոյն :
Խըքեալ կուրացան լայնափողոցք և հրապարակք
Յորս նըստէին ծերքն ալևոյթ գոլ զանցելոց

միշտ հնապատում

Ընդ առաջ նոցին ի գրօս խաղուց՝ մանկտիք զուարճանային :
Այլ ոչ ողբամ ես այնչափ զկորուստ փառացըս
մարմնաւոր

Այլ ողբամ զհոգևորաց հազար և մի զեկեղեցեաց
Ողբամ՝ զերկնանըման խորանաչն վեհ տաճարացն ,

Ո՛հ, զամէն շարժն ահագին փլուզեալ ի վայր խոնարհեցոյց:
Սիրուն մանկունք, մօտ եկայք, ձեզ ցուցանեմ

ես արդ մատամբ,

Ահա որ անդ երևի յաւերակս իմ դեռ ի կանգուն,
Այն է մայր կաթնովիկէ եկեղեցի զարմանակերտ,
Զդա հիմնեաց արքայն Սմբատ մինչ թագ ի գլուխ

փայլէր ի դահ,

Եւ լրումն հան կատարեաց կատրամիդէ մեծ թագուհին:
Ե՛լ այտի, ողբերգակ, ելէք մանկունք և մօտ գնացէք,
Եւ քաջիկ դիտեցէք զհիացուցիչ կերտուած նորին
Յոր տեսանի դեռ ճըզդրիտ հրաշարուեստին ձեռաց հանձար
Տըրդատայ մեծանուն ճարտարապետ Հայոց շինից, ¹³
Ան իմ քաջ Բեսեղիէլ այնչափ չըքնաղ հրաշակերտեաց
Մինչ միակ փայլէր ի մէջ հաղարաւոր եկեղեցեաց .

Եւ զարդիւք վայելչութեան գեր անցանէր զամենեքումբ,
Ըզգեստովք անկուածոյ ծաղկէնըկար և ոսկեհունն,
Անօթիւք արծաթեղէն և կանթեղօք մեծապայծաւ:
Թողում ըզբիւրեղէն ջահն և ըզմեծ խաչն արծաթի,
Գործ անդիւտ և չնաչխարհիկ գըտեալ միայն յՈ՛նի քաղաք:
Այսոքիկ նըման երկնից լայն կամարին արիաճաճանչ
Զահանայր այդ վեհ տաճար, հիանալին տեսանողաց:
Յո՛ւշ, մանկունք, հայեցարուք և զաչըս ձեր դարձուցէք այժմ,
Տեսէք զի՞ այլակերպեալ տեսիլ դորին աղարտեցաւ:

Այդ խորանք կամարակապ փլուզեալ ի վայր խոնարհեցան,
Այդ կըճեայ սիւնքդ ի կանդուն կացին այդպէս անվերնայարկ:
Այդ սեղան սըրբութեան և զենարան անմահ գառիկն
Քանդեալ և թանձրախուռն հողով ծածկեալ անյայտացաւ:
Այդ գաւթի մեկաղատեղ, ուր փարախէր բանաւոր հօտն,
Փոշովք լըցեալ կուրացաւ, գաղաղ եղև արդ գաղանաց:
Եւ զի հովիւն երկնաւոր անփոյթ եղև զհօտէն իւրոյ,
Բարձի թողի արար զայն որ թափառի մնայ անտերունչ
Այսպէս տեսաւ դատաստան երբ ոչ լսեց հօտն իւր հովուին
Այդպէ՛ս և միւս հաղար եկեղեցիք յաւեր դարձան .
Լրուեաց Աւետարան և Յիսուսի կենաց բարբառ,
Լրուեցին փողք զօրաւոր՝ մարգարէիցըն բարձրագոյց:

Լրուեցին երգոց մըրմունքը, որ ի նոսին լըսէր անոյշ,
Լրուեցին Առաքելոց բանք որ յամեն երկիր՝ հընչէր .

Եւ Յիսուս ի տաճարէս, Անոյ տաճարք կործանեցան:
Սուգ առին, Սիօնի մանկունք և ճանապարհք եկեղեցեաց
Ոչ ևս գոյր բնաւ երթևեկ հանդէս տօնից տարեկանաց,
Եւ ոչ իսկ ի նոսին տօնակատար հանդիսադիրք .

Մանկունք իմ օրհներգու զենեալ եղեն առ սեղանովք,
Յորդեաց արիւն ի հեղմանէ, լըցան հիմունք սուրբ տաճարաց:
Քահանայք և սրաշտօնեայք գերի գնացին կտակարանօք,
Եւ տարեալ յօտար աշխար, յօտար ուռիսըն կախեցին:
Եւ ոչ որպէս Խորայէլ դարձան առ իս լի անձկանօք,
Այլ անդէն փակեալ մնացին մոռանալով զիս եղկելիս,
Արդ և ըզնուադ օրհնութեան հընչեն այժմիկ յերկիր օտար,
Զոր հընչել չկամէր երբէք մինչ ըստիպէր անդ Խորայէլ:

Մինչև յե՛րբ մոռանաս, Տէր, միթէ իսպա՞ռ և յաւիտեան,
Մինչև յե՛րբ ըստասեցից այսպէս քոյոյ այցելութեան .
Աւասիկ ոչ եօթանասուն ամբ չափեցան իմ գերութեան,
Այլ ամաց եօթնեակ դարուց անցին զինև յուր շըրջանք .
Այսպէ՛ս տակաւին ես մընացի անայցելու:

Ո՛վ արև և ո՛վ լուսին, արագ արագ չափեցէք զօր,
Թող սահին աւուրք ցաւոց դայ հասանի օրն իմ ազատ:
Տէր, ինձ ե՛րբ դու առաքես Զօրաբաբէլ վերնորոգիչ,
Եւ ե՛րբ ժողովուրդք իմ դառնան առ իս դան ցնծալից,
Որ յինէն զատեալ յայնժամ լալով գնացին ի տար աշխարհս
Յերեսաց սըրտիւրտելոյն ահիւ սաստիկ խուճապելով,
Գէթ այնու անցանիցէ օր բարկութեանըն վերահաս
Որ զյետին բաժակ պատժոյն արբոյց շարժամբ

ահագնադղորդ:

Ըստիպիմ աստ ի ցաւոյս ձեզ, ո՛վ մանկունք ողբանըւէր,
Ողբական բանիւ պատմել զգաղթականաց դերաշխարհումն,
Զոր առնէին աստանօր մինչ հայրենի գերկիր թողեալ
Ողբմիկ լալտո աչօք ելեալ յինէն բաժանեցան:
Ա՛հ, յայնժամ էր տեսանել զնոցին լալին աշխարհահեծ,
Ըլտեսիլ ըղկերպարան թըլուառագոյն ուղեւորացն,
Որ երթային և լային որպէս երբեմն հրկական ազգն .

Ծերքն ի ձեռքս դաւաղան առեալ ելին դողդոջաբայլ,
 Որ բազմէին ի յաթոռս գօտէսլաշտեալ ի ծառայից :
 Իշխանքն վառաւոր , որ յերիվարս պալարակապ
 Նըստէին չքքեղապէս և շրջէին ի հրապարակս ,
 Այնպէս գնային հետիոտս քղանցք ըզգետուցըն փոշոտեալ :
 Տընաչէն կանայք ըզտունս և ըզմառանս թողեալ ի լի ,
 Ելին ըզդիօսունս ի գիրկս առեալ միով ձեռամբ
 Եւ միւսովն ըզձեռանէ մանկանց կալեալ յուշիկաբայլ ,
 Բոկանի գնացին լալով ընդ ճանապարհս տաժանալից ,
 Ո՛հ , քընքուչ զոտըս մանկանց պատառոտէր փըշուտ գետինն :
 Ելին յառագաստից հարսունքն անքօղ փեսայաղուրկ
 Չի փեսայք նոցին զենան ի սուր դերչացն անագորոյն :
 Ելին և նորապըսակ փեսայք զըրկեալ ի նոր հարսանցն ,
 Չի հարսունք պըսակասէր գերի գնացին ի խօսժաստան :
 Ելին այն պատկառոտ կոյս օրիորդք չըքնալագեղ ,
 Հերարձակ և հոլանի գնացին ի մէջ կարաւանին :
 Ելին հովիւքն ի դաշտացըն Շիրակայ մնացեալ հօտիւք ,
 Նորածին գառինքն ըզկնի մարց երթային բառաչելով :
 Ընդ հովիւան և հողագործքն յակօս հերկին թողեալ զարօր
 Եւ զգզինս առեալ ելին , ոյց ոչ գոյր արտ յերկիր օտար :
 Այսգունակ դառըն կոծով ելին յինէն իմ ժողովուրդք ,
 Թողին զամենապտուղ պարտէզս և այգիսըն գինեբուխ ,
 Թողին ըզդաշտորայս և զանդաստանս ցորենարեր ,
 Եւ բաղմատար մեծ ամբարս լի ցորենովք ատքածեմ :
 Ընդ սոսին զինչս և ըզգանձըս մեծութեան թողեալ ի յիս
 Անինչ և հացաղուրկ ի վայր օտար պանդըխտեցան ,
 Ուր կարօտ բերեալ հացի տառասլէին թըշուռապէս :
 Ոչ գոյր նոցս բնաւին անդ ալ մի հողիկ սերմանելոյ ,
 Ոյց արտոց չէր սահման ի Շիրակայ դաշտ լայնատարր .
 Ոչ այգի գինեբեր , ոչ մըրգաստան բազմապըտուղ ,
 Ոչ բիւրաւոր խաչանց հօտ կամ պաճարաց խուռն երամակք ,
 Որով անդ և այնոքիւք փափկանային ի ճոխ վայելս :
 Վասն այն յուչ բերեալ նոցս զլի բարութիւն երկրի իմոյ
 Պառնապէս հառաչէին զօր ամենայն արտասուելով :
 Բա՞րէ զինչ ձայն սղորմուկ ածեալ մանկան կարօտելոյ

Առ ծնօղն աղբատիկ , լայր և ասէր հեկեկալով .
 Ո՛ւր են ոչխարքըն մեր , ո՛ւր իմ սիրուն քընքուչ գառինք ,
 Չորս տանէի յարօտ ի մարգ և կայտուէին ուրախ ուրախ .
 Ո՛ւր մաքիքըն կաթնատուր , կաթնածարաւ եմ ես , մայրիկ .
 Ո՛ւր կովուց իւղ զուարթարար , որ զիս առնէր
 փափուկ կայտառ .
 Ո՛ւր այն Շիրակայ գարնանագեղ մարգագետինք
 Ուր ի վերայ դալարեաց ես խայտայի ընդ գառնուկիս .
 Ո՛ւր հովիտք և այն խաղացք յորգահօս ջուրցըն խոխոջիւն ,
 Առ որովք յամարան կեանս վարէաք մեք հովասուն .
 Ո՛ւր է Չորն այն Եղիցաց , ուր ընդ ընկերս իմ գընայի ,
 Ժողովեալ յազնիւ ծաղկանց և փունջ կապեալ բերէի ձեզ .
 Ո՛ւր զըւարթ պարտիղիկն իմ , որ Ախուրեան գետոյն յեզերս ,
 Չոր հայրիկդ իմ տընկեաց ձեռօք , ես ջուր ետու
 մատաղ տընկոցն :
 Եւ ո՛ւր այգեաց բարունակք , յորոց ողիւյղքըն կախէին ,
 Եւ կըթեալ ես ուտէի , ա՛հ , մեծապտուղ սև սև ողիւյղք .
 Ո՛վ հայր իմ և դու մայրիկ , ես մեռանիմ ի կարօտոյ ,
 Առէք զիս տարէք դարձեալ ի հայրենին իմ պերճ Անին :
 Այսպէս կարօտէին և ընդ մանկան ծնողքն անճարակ ,
 Որպիտօք Աղամ , Եւայ յորժամ ելին յԵդեմ դրախտէն
 Անմուաց ի մըտի միշտ ըզփափկութեան վայրն ունելով :
 Քանզի դրախտ էի և ես ամենագիւտ և շահեկան ,
 Չորքիսն իմ զոր յիս Տէրն ետ պարարէի առատ բարեօք :
 Այլ յորժամ ստունգանեցին նոքա բանիցն Ատաւածայնոյ ,
 Ոչ կացեալ յուխտի նորա և ոչ գնացեալ ըստ իրաւանցն ,
 Տէրն եհան ի փափկութեանցս և վըտարեաց յօտար աշխարհ
 Եւ զորդիս յինէն իսպառ և ի նոցունց զիս բաժանեաց ,
 Չետ անգամ նոցա տեղի գոնեայ բնակիլ դրախտիս ի մօտ ,
 Որով ոչ ես ի նոսա և նոքա յիս մնային կարօտ :
 Այլ ես արդ ձայն արկանեմառ ձեզ որդիք իմ տարագիր
 Ո՛ւր էք արդ ի Լեհաստան թէ ի Մաճառս ցեր ցան եղեալ ,
 Եւ Դանուբի գետով նըստեալ , յիշէք զԱնին և զԱխուրեան
 Որ մին ըզկաթի և միւսն ըզջուր ձեզ արբուցին առատ առատ .
 Գո՛ւչ լիցի ձեզ , յուչ լիցի երկիր ծնընդեան և հայրենեաց ,

Եւ մոռանա՞ք ի սրբաէ զողորմելի Անի քաղաքս :
 Փռութացէ՛ք փռութացէ՛ք յայց նըշխարաց այդ մնացելոց ,
 Որ ահա տակաւ տակաւ վայր իջանեն բարձրակամարքդ ,
 Եւ ընդ երկրաւ զերդ մեռեալ ծածկին բնաւին անհետանան ,
 Ո՛հ , եկեալ յայնժամ առ իս ոչ գըտանէ՞ք նըշխարիկ մի :
 Ո՛վ երկին , անձրեահար և ձիւնածեծ զիս մի՛ առներ ,
 Եւ հողմունք սասանիչ , յիս մի՛ բաղխէք ի հիւսիսոյ .
 Մի՛ նոր նոր այլ զիս քանդէք և դուք , ո՛վ ձեռք աւերածող .
 Թո՛ղ մնասցեն անկորուստ իմ այս նըշխարք առ ի նըշան
 Առաջին իմոյս փառաց , որ յինէն խոյս ետ և փախեաւ :
 Եւ ոգին աշխարհադէտ , որ շուրջ յածի յամէն աշխարհ ,
 Յիս եկեալ զշայոց պարծանս ինև նա քաջ նըշխարեսցէ ,
 Ո՛հ , արդի չիջեալ փառօքս , ի միտ առցէ զանցելոց շուքն :
 Նա յաւէտ , որ այժմ եկեալ էք դուք մանկունք իմ հարազատ ,
 Նայեցա՞ք աւագ աչօք յիմ այս տեսիլ աշխարելի ,
 Իցէ՛ թէ գու՛թ շարժիցի մանկուոյդ ի սիրտ զիւրագորով
 Մնացելոյս այս խնայել , զիս նորոգել ի փառքս նոր ,
 Եւ ի գիրի այրոյս կըրկին զըգուել սիրովն իմ մայրական .
 Վա՛շ , յայնժամ տառապեալ մայրս լինի ողւո՛ղ ուրախամիտ ,
 Ուստերովք և դըստերովք բերկրեալ որպէս մայր եօթնածին ,
 Նոր փառօք ըստ առաջնոյն բարգաւաճեալ ամենայնիւ ,
 Զառաջինն մոռանալով , վերջնով լիցի մըխիթարեալ :

Այդպէ՛ս եղիցի քեզ , դու մայր Անի անգաւակեալ ,
 Տուր այժմիկ դու և դադար ողբոցդ այդմիկ դառնահառաչ .
 Ժամ է արդէն և որդւոցս առ քեզ ըզձայն յուսադրական
 Արձակել ուրախալիր ծանրաթախծիդ լինել սփոփիչ ,
 Նո՛ր քեզ աւետիս հընչել ձայնիւ գուշակաւոր :
 Աւասիկ եկեալ եհաս դար ոսկեղէն բարենըշան ,
 Որ ըզքեզ ըստ առաջին նոր նորոգէ դարձեալ ի փառս :
 Հաշտութեան նըշան ուխտին արդ երեւի զքե ի կամար ,
 Քաղցրութեան յամպոյն անձրե գայ և ցօղի քոյդ ի վերայ :
 Եւ ընդ քեզ , ո՛վ տառապեալ , սըրտմըտեւոյն հաշտեցաւ սիրտ ,
 Եւ երդնու նա յաւիտեան այլ ոչ ըզքեզ մերժել այդպէս :
 Որ ըզքեզ այրիութեամբ տառապեցոյց այդչափ երկար ,

Նոյն և արդէն ողորմել հանդերձեալ է սիրովն անչափ ,
 Ոչ մերժեալ յաւիտեան , թէպէտ եհար այլ բըժըլկէ ,
 Յետ այդքան երկար ձմերանդ նա քեզ բերէ նորեկ գարուն :
 Որ այժմիկ հողարուր թանձրը ձիւնով թաղեալ հեծես ,
 Դու զօրէն գարնանոյն զգեղ վայելուչ զարդարիցիս :
 Հընչեսցէ հարաւն ի քեզ և հալեսցին ձիւնքդ դիզեալ ,
 Եւ ի հողոյդ քաջարոյս ծըլին ծաղկունք նորամըթիթ ,
 Բուրեսցին անոյշ հոտով և զմայլիցիս դու ի նոսին :
 Առաւօտ նոր արեւով ծաղեսցի քեզ լուսանորոգ ,
 Մերժեսցէ զգիշերդ ի քէն և զուարճասցիս դու առ լուսով ,
 Ի խաւար երկրէդ ելեալ 'նդ երկնից արփուով երևեսցիս ,
 Եւ յայդչափ խոնարհելոյդ , ի վեր կըրկին բարձրանայցես :
 Շինեսցին քո աւերակք և կանգնեսցին վայելչապանծ ,
 Ընդարձակ ըստ առաջնոյն յօրինեսցին և հրապարակքդ .
 Հարկեւոր և պատուական ծերք ի յաթոռս բազմեսցին անդ ,
 Խուռներամ զնասցեն մարդիկ և խաղասցեն ի նմա մանկունք ,
 Զարմասցին , որ զայս տեսցեն ըզնորոգ ումըն լըքելոյդ :
 Մահարձանքդ կիսաթող կանդնին կացցեն հըսկայարարձ ,
 Որ ի նմա հողածածուկ քաջաց անուանըն կարգասցին :
 Համբարուք , յուշկապարիկք մերժեալ ի քէն հեռանայցեն ,
 Ոգնիք , աղուէսք մի՛ այլ ևս եկեալ ի քեզ դընիցեն բոյն :
 Եւ զգայլոց վոհմակն ի քէն հալածեսցէ հովիւըն քաջ ,
 Եւ ըզճօտ իւր սիրեցեալ անդրէն ի քեզ արածեսցէ :
 Այդ վըլեալ եկեղեցիքդ կանգնին դարձեալ վայելչարար ,
 Եւ խորանքդ խոնարհեալ վեր բարձրասցին կամարազարդ ,
 Ընդ հողով ծածկեալ սեղանքդ անդրէն սըրբեալ

յարդարեսցին :

Եւ ի հրոյն թաքուցելոյ , զոր և ի քեզ ցարդ պահէ Տէրն , 15
 Լուցցին նոր վառ ի վառ ճրագ ունըդ և ջահըդ խաւարեալ ,
 Արփաւոր և փառաւոր երկին յերկրի վիցիս փայլեալ .
 Դու յորժամ այսգունակ զարդարիցիս հարսին ի գեղ ,
 Դարձ առնու փեսայն անդրէն , որ ելն ի քէն մեկուսացաւ ,
 Յառազաստ քոյին առ հարսնըդ քօղազարդ նորալըճեալ
 Որ խանդակաթ ես ի սէր՝ քո անձկալուոյդ հեռացելոյ :
 Եւ ապա զհարսնարանին երդ ցընծալից երգող մանկունքդ

Հընչեսցեն, և դու հարսն ընդ փեսայիդ քո հըրճուեսցիս :
Այսպէս գնան անցանին քո դառն աւուրք այրիութեան,
Այսպէս խընդաս, ուրախանաս մոռանալով զանցելոյն ցաւ,
Գու՛ որ այժմիկ ողբակոծ յայրուոյդ վերայ սըգաս և լաս :

Այլ և քո յանդս անմըշակելցեն յայնժամ հողավաստակք,
Հասկաթուռ ցորենով խարտիչասցին ողջ արտորայքդ,
Եւ այգիք քո դաշտախիլ սորեկ որթով նոր տնկեսցին :
Լիարեր տոհմականօք լընանիցիս դու պատարուն,
Աիրելիքն ի խնճոյից սեղան ակումբ առցեն զըւարճ,
Լըսիցին ի քեզ կըրկին ձայն գուսանաց և երգեցկին :
Քո լերինք և դաշտորայք լըցեալ հօտիւք և պաճարօք,
Ուր բառաց գառանց որթուց, անդ ինոսա հընչեսցի խառն,
Եւ զըստինս ուռուցիկ բարձեալ բերցեն ի տուն կաթամբ,
Մանկունքըդ քո նորածին վայելեսցեն ուրախ ուրախ :
Երանի՛ տայցեն քեզ, որ ասացին, վա՛յ քեզ, Ա՛նի,
Կորուսեալ ամաչեսցեն, որ կործանմանդ վա՛շ կարդացին :
Օ՛շ, դու յայնժամ երժանիկ ես, զի այդ բաժակ

լի դառնութեան

Փոխարկեալ ի քաղցրութիւն անոյշ լիցի քո բերանոյդ,
Եւ արբցես ախորժօրէն և հեշտասցիս յաւէտ ի նոյն :
Զօրէն զաւակածին կընօջն որ ճիշ բառնայ յերկունս,
Այլ յորժամ ծնանի ողջամբ շոյտ մոռանայ զերկանցն ըզցաւ :
Եւ որ այդ քան վըշտօք ի քեզ կրեցեր զերկունքս բիւր ցաւոց,
Գայ ժամ և հասեալ է, զի մոռասցիս զայն ամենայն :
Հերիք ապա լաս այդպէս, այլ ցընծասջիր յուսապատար : 16

Որպէ՛ս զի քաղցր են այդ բանք դառնացելոյ
անձինս դիւրիչ,

Ո՛վ ըզձեզ աւետատու տըրտմեցելոյս եբեր, մանկունք,
Ո՛վ ըզձեզ այսըր հասոյց ի հեռաւոր վայրաց տեղեաց,
Իմ հրաւիրակն է այն՝ գիտեմ, որ զիս ետես և լաց ուժգին,
Իմ ողբերգուն է այն՝ գիտեմ, որ զհայրենին լաց ի նրժդեհ :
Ես չնորհուրիմ ձեզ, մանկունք, որ լի յուսով զիս մխիթարէք,
Երանի թէ այդոցիկ լրումըն բանից գայր հասանէր,

Զայցելու ձեռն ի վերուստ յիս կառկառեալ տեսանէի,
Որ ի գեղն այն առաջին զիս նորոգէր վայելչօրէն :
Վա՛շ, յայնժամ ըզձայն ողբոյս փոխարկէի յուրախութեանն,
Եւ խըցէի զաղբիւր աչացս, ոչ ևս բըղխել ջուր աղի դառն :
Եւ գորդեակսըդ մայրասէր գըզուեալ ի գիրկըս փափկասուն
Տածէի որպէս յայնժամ ի կաթնարուխ ստեանց Շիրակայ,
Աիրով անձուկ և ըզձիւք խանդաղատեալ փայփայէի :

Այլ խիթամ, զի մի՛ գուցէ ըստ առաջնոյն
նոր ժողովուրդքս

Ասպաշնորհ, օրինազանց լիցին դարձեալ առ Այցելուն
Նըման խորայէլի սիրեալ ազգին այն ուխտագրուժ,
Որ զայնչափ բարութիւնս ի ձեռանէ Տեառն ընկալան
Ի յերկիր բարի բնակեալ ի կաթն և մեղըր պարարեալ
Մոռացան տակաւին զպարգեւատուն և բարբերարն :
Տէրըն ցասնոյր և անդէն, ի գլուխ ածէր զուխտին պայման,
Ի բարի ազատ երկրէն հանեալ վարէր ի Բարխօն,
Զերուսաղէմ, ըզՏաճար մատնէր ի ձեռս աւերողացն
Ոյք ասէին քակեցէք և հասուցէք մինչև ի հիմն :
Մի՛ և զայս ընդ իս արասցէ Տէրն իրաւադատ,
Կըրկնակի տացէ ըմպել սըրտմըտութեան իւրոյ զբաժակ,
Մինչ ի նոր խոտոր շաւիղ հետեւեսցին իմ ժողովուրդք :
Եղբուկ ինձ, և վա՛յ յայնժամ, զի դառնագոյն ևս է վերջինն :
Օ՛ն, մանկո՛ւնք, գնացէք աստի, հերիք իմ լաց

և ձեր կական,

Թողէ՛ք, միայն լամ ու հեծեմ, մինչև լընու իմ ապաշաւ,
Արասցէ թող և որպէս Տէրըն կամի արդարադատ,
Որ զբաղաքս մատնէ յաւեր երբ ժողովուրդքն չանսան զօրէնս :
Իսկ դու արդ ևս, ողբերգո՛ւ, փոխեա՛ ըզձայն
քնարիդ ողբոց,

Շատ եղև մանկուոյդ իմոյ յայս տեսարան կալ սրտաուռչ
կայլակել աղի վըտակս ի սեւաքօղ մօրըս գըլուխ,
Ի գըլտոյս էջ մինչ ի գոգս և ծովացաւ ծոցն իմ յարտօսր :
Ո՛հ, ո՛վ Տէր, զիս արտասուաց ամա՞ն եղիր

Հայոց մանկուոյն :

Ոչ կարեմ այլ հանդուրժեւ, խաւարեցան լայօնք աչացս,

Միթէ գե՞տ եմ Ախուրեան, որ զգերարտօսը հանեմ առաօ
Եւ հեղում թափեմ աստէն ի թաւալեալ յայդ մահարձանսդ :
Հայեաց Տէր, Հայեաց ընդ իս, ո՛հ, շատ եղև

իմ տառապանք :

Ա՛ռ յինէն, ողբերգու, զի դիւրեցայց գէթ ի ցաւոցս,
Որչափ լայ մանկտին ըզլաց, ես մորմոքիմ աղէկըտուր .
Ա՛ռ և տար այժմ ըզդոսին ի տեսարան այն հոգեղուարձ,
Որ ըսփոփէ ըզսուգ սըրտին և հատանէ զլալուն աչաց :

Ն Ա Խ Ա Գ Ի Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ե Ր Ր Ո Ր Դ Ն Ո Ի Ա Գ Ի Ն

Ի յերրորդ մասին այսինկ հրաւիրէ ի սուրբ և Մայր Կաթողիկէ եկեղեցին Էջմիածնի . անտի յԱրտաշատ ի խոր վերապն , ուր արկաւ լուսատուն մեր Գրիգորիոս : Բերէ անտի յԵփրատ և անդուստ հանէ ի լեառն Սեպուհ , յորում տայ Հրաւիրակն զմանկտին՝ Պրուզ Յովհանէս վարդապետին երզնկացոյ՝ շրջեցուցանել զնոսին անդր : Եւ իջուցեալ ածէ յՕշական գիւղ ի տապան սրբոյն Մեսրոպայ . աւետիս հրաւիրակին առ նա . խրատք երանելոյն առ մանկտին : Եւ անտի բերէ յԱւարայրի դաշտն , ուր թախանձանօք հրաւիրակին իջանէ Եղիշէ վարդապետն և ճեմեցուցանէ զմանկտին ի տեղի նահատակութեան քաջին վարդանայ և նորին նիզակակցացն . խրատք նորա առ մանկտին , բանք Հրաւիրակին և վերջ :

Ն Ո Ի Ա Գ

Ե Ր Ր Ո Ր Դ

Ա Հ Ա զոր անդ խոստացայ , աստ կատարեմսիրողաբար , Առեալ ըզձեզ , ո՛վ մանկտիք , տանիմանդրէն՝ վաղարչապատ ի տաճարն Աստուածակերտ ի մայրն մեր ամենածին Ի վեհ և գերապանծ աթոռ Հայոց Լուսաւորչին :

Աստանօր ցուցաւ ահա տեսիլն այն մեծ զարմանասքանչ Հըսկողին գիշերածամ առ փրկութեան տանըս Հայոց , Բացումն խորանաչէն երկնից յարկին հաստատութեանն , Իջանել լուսաւոր առն՝ ուռն ի ձեռին ոսկիածոյլ , Որ բաղխեալ զյատակ երկրիս , հընչեաց թընթիւն

ի խոր անդունդ :

Բզտաճարիս վեհական՝ զհիմըն կառոյց անխախտելի Այն վերին ճարտարապետն առ ի Հօրէն միածին Բանն : Աղբիւր վերնահոսան ջրոյն Կենդանի շնորհաց Հոգւոյն Բըղխեցաւ և աստանօր որպէս երբեմն յԵրուսաղէմ , Ծաւալեալ ի յԱյրարատ լեալ աւաղան մըկըրտութեան , Կապուտակ և երկնադոյն ի ծով դարձան երեսք դաշտաց , Յոր իջեալ հօտ սեւաթոյր ազգըն Հայոց խաւարագգած , Մըկըրտեալ սպիտակացան փայլեալք ի գեղմըն լուսակիզն , Ձիւնապէս մաքրազարդեալք արժանացան վերին կենաց : Մըտէք , մանկունք , երկիւղիւ երկիր պագցուք

տեղւոյն Իման

Ուր ներբանք Աստուածային կացին որպէս ի Սինէ լեառն . Անդ հրաշիւք տըպաւորէր տիպ աղիւսոյ շաղիիւղափայլ , Չոր Մովսէս , Յեսու և ծերք նըչմարէին զարմանալեօք ,

Սակայն աստ ոչ իջելոյն ոտից նըչմարք մնացին և եթ ,
 Հապա նոյն հայրածին Բան եկաց ի սին ողջամբ յաւէժ :
 Ձի սա է լեռուն ընդ որում Տէրն հաճեալ յերկնուստ անտի
 էջ բոլոր Աստուածութեամբն և բնակեցաւ ի սմա իսպառ ,
 Խոստացաւ այլ ևս աստէն ոչ բաժանիլ ի յաւիտեան :
 Այս տուն վեհինաճեմ պայծառապարծ և մեծահրաշ ,
 Ոչ իբրև Սողոմոնեան ըստ տաճարին այն գերաշուք
 կերտեցաւ ի նիւթոյ քարանց լերանց կոփեալ մըրձօք ,
 Այլ ի վիմաց մարմնեղէն կոփեալ ի մուրճ խաչին ի վիշտս
 Յայն ընտիր ընտիր քարանց հիմնադարդեալ յօրինեցաւ :

Չտաճարաւս կան պարաւոր և կուսանաց վրկայարանք
 Եւ հընձանք արեան գինւոյ, ուր ճըմեցան խաչին ողկոյզք
 Հռիփսիմէ, Գայիանէ սուրբ ընկերօք ընտրելագոյն :
 Որ ի ծայրից արևմըտեան գիւմեալ հասին խուճապելով
 Յարևելս ի յԱյրարատ փեսաւէրին լինել սատար ,
 Ընդ արիւն Գրիգորին և կուսական խառնել զարիւն ,
 Որ ըզհարսըն հեռացեալ եկեղեցին Հայաստանեայց
 Փեսային երկնաւորի մուծանիցեն ի յառաջատտ :
 Իմաստուն սուրբ կուսանք և հրաւիրեալքն ի հարսանիսն
 Ձհարսանեաց ազնիւ հանդերձ՝ կարմիր նիւթով

կազմեցին աստ ,
 Ըզդեցեալ զարդարեցան արիւնաղդեստ վայելչութեամբ ,
 Եւ լուցեալ զլուսոյն լսպտերս պայծառ իւզով

պարկեշտ վարուց ,
 Փութացան ջահաղդեստեալ ի մուտ երկնից հարսնարանին :
 Խաչին սեղան կանգնեցաւ աստ հաճոյական պատարագաց
 Յոյր վերայ ելին ի գոհ ողջակիզաց ամբիժ որովք ,
 Յորոց անոյշ հոտ բուրեալ՝ հոտոտեցաւ Տէրն ՚ի վերուստ
 Ընդ խախտեալ և տառապեալ եկեղեցւոյն Հայաստանեայց ,
 Հաշտեցաւ սիրովն անչափ ի հաշտարար ընծայ սոցին :
 Աւասիկ ի կարկեհան և շափիւզայ յազնիւ քարանց
 Հայաստան եկեղեցւոյն եղ ըզհիմունս անդբըդուելի :

Մըտէք օ՛ն ի Վկայարան օրիորդին սուրբ Հռիփսիմեայ ,
 Տալ համբոյր սուրբ նըչխարաց որ ըզՔրիստոս կըրէր ի վիշտս ,

Որ փախեաւ յառաջատտէն և սըսակէն եղձանելի ,
 Որ սիրեաց ոչ երկրաւոր թագաւորին լինել տիկին ,
 Տարփացեալ երկնաւորին և անթառամ սուրբ սըսակին :
 Տեսանէ՞ք դուք ըզքարինս նոր Միօնի վեհ տաճարիս
 Թէ զի՞ մեծ և գեղեցիկ ըստ տաճարին Սողոմոնի ,
 Հայեցեալ զարմացարուք ընդ ոյժ քաջին մեր Տըրդատայ ,
 Ա՛յն , որ ի մանուկ կուսէն պարտէր և ամաչէր :
 Որ ինքնին առ ի Մասեաց ութ մեծամեծ գայս յաղթ արձանս
 Բարձ ի յուս հուժկու բազկաւն ած ի Տաճար վրկայուհւոյս :
 Որ յայնժամ ըզմարմնեղէն շինուած քակեաց հրաշագեղոյն ,
 Նա ընդ այն ըզփոխարէնն հատոյց այսպէս ջերմըն սիրով ,
 Բարձրագոյն խորանաչէն տաճար կանգնեալ կուսին յանուն
 Ի հանգիստ սըրբասընուեղ խաչաչարչար մարմնոյն ամբիժ :

Հանեալ ըզձեզ, օ՛ մանկունք, հարսնացելոյն ի սենեկէս ,
 ՅԱրտաշատ փեսաւէրին ի խոր սենեակըն մուծանեմ ,
 Ի վերապն՝ անդընդային դատապարտիցըն պատժարան ,
 Ուր արկաւ մեղապարտ յազգէն Գրիգորն անդատապարտ
 Կապեալ ոտիւք և ձեռօք ի մէջ օձիցըն դառնաչուեչ ,
 Որպիսեօք Երեմիասն այն , որ յազգէն իւր ապաշնորհ ,
 Ընկեցաւ ի գուբն անջուր ի մէջ տըղմին դանդաղամած :

Մըտիւ ի վայր խոնարհեալ իջէ՛ք մինչև յատակ հորոյս ,
 Եւ յերկիր եղեալ գերեսըս մածուցուք գտեղեօքըն սուրբ ,
 Որ պատուանդան և կայան եղև ոտից Երանելոյն ,
 Եւ ուր զամս հընգետասան տոկաց ոգւով համբերատար ,
 Աղթիւք մըշտամըռունչ հըսկեալ ըզտիւ և ըզգիշեր ,
 Մինչև հընչէր ձայն ի վերուստ, արի՛ որ կաս ի գբիդ ներքում
 Ե՛կ ի դուրս , Գրիգորիէ՛ , ե՛կ լուսատու խաւարելոց ,
 Շատ եղև իմ ծառայիդ՝ յայդ՝ վայր ժուժել խաւարարնակ :

Ձի՛նչ յայնժամ, աստուստ ի վեր ծագեալ արիւոյն
 գերապայծառ ,

Լոյս վառէր գմութըն՝ մերժէր ի մեծ տանէս թորդումական ,
 Գիւազդեաց մուկնելոց ըզգաստութիւն տայր ալօթիւք .
 Եւ զարքայն վարադակերզ փոխէր ի տիպ նոր և չըքնաղ :
 Ո՛վ , աստ ոչ մեղան նըմա օձք թիւնաւորք և չարալուենք

Որպէս և ոչ Գանիէլին ի մէջ գըբին քաղց առ խճուհք .
 Քանզի Տէրն ըզժառայն իւր չեթող երբէք ի ձեռանէ
 Այլ ընդ նրմա էջ ի խորս՝ որպէս ի գուբըն Յովսեփայ :
 Եւ պաշտպան յըզեաց նրմա ի հրեշտակաց չորրորդ դասէն, 17
 Որ և զայս ի պաշտպանէն տեղեկանայր մարմնով Հրեշտակն
 ի տօնի համբառնալոյն խաչադրօշակ յաղթանակին
 Յեղովմայ ի յերկրէս զիմեալ յերկինս արիւնաձորձ :
 Յո՛ւշ այսր, ո՛ մանկուհք, յուշ լիցին ձեզ մեծ երախտիք
 Գրիգորի շարչարեւոյն յորդիս լուսոյ մեղ ծընողին .
 Որ յետ այնչափ կըտտանաց էջ և յայս գուբ դըժոխըմբեր,
 Եւ ըզմեզ, որ կենդանւոյն իջեալ էաք ի բանան անել,
 Չարչարանօքըն մարմնոյն ազատելով եհան ի վեր :
 Եւ երկնից արքայութեան նոր ժողովուրդ կազմեալ մաքուր
 Խօսեցաւ Քրիստոսին զմեզ իբրու զկոյս մի անարատ,
 Եւ տարեալ յանդիման կացոյց երկնից հարսնարանին :

Հրաւիրէ ըզմեզ, մանկուհք, Եփրատն անտի դըղըջալով,
 Հայոց դեան ագեներուդիս, որ Յորդանան եղև Հայոց,
 Երթալ անդ և նըւագել զմըկըրտութիւն վերածնելոցն
 Թորգոմեան ազին ողջոյն յաւազանին իւր նորաքանչ,
 Յանուն Հօր և Որդւոյ և վերածնող Հոգւոյն սրբոյ :
 Հիացումն և նոր տեսարան աշխարհատուհք էր աստանօր,
 Նորընծայ սուրբ Հայրապետն, նոր քահանայ Գրիգորիոս
 Պըճնեալ պայծառազգեստ պատմուճանաւն Ահարօնեան,
 Իջանէր ՚ի մէջ գետոյս հաւատացեալըն Տըրդատաւ,
 Որ հեղանայր զերդ ըզգառն և ըզգլուխ իւր ընդ առ աջովն
 Խօնարհէր, և ի նմանէ զմըկըրտութիւն հայցէր սիրով :
 Բազմաբիւր ընդ արքային իշխանք և զօրք նորահաւատ
 Մերկացեալ մըտանէին յարդանդ ծնողիս ներընդունակ :
 Նըլան հրաշատեսիլ որպէս անդէն ի Յորդանան
 Երեւէր և աստանօր յերկնուստ, յերկրէ գարմանալեօք .
 Չի ըլտեղի առեալ Եփրատ բանայր ըզժոցն և ծովանայր,
 Ընդ բոլոր դաշտիս երես հարթածաւալ տարածանէր,
 Այնպէս առ ինքն ընդունէր զազգըն ողջոյն Հայաստանեայցս՝
 Եւ ալիքն յադինակոյս վէտ վէտ յակունքս դառնային

Ընթանալ պատգամաւոր լինել դրախտին տըրամեցելոյ,
 Նոր աւետիս ցընծութեան մատուցանել խորտըկելովն .
 Դու խընդա՛ զուարճացեալ, ո՛վ դարաստան նախամարդոյն,
 Մի՛ այլ ևս այսուհետև ողբար զնորին զըրկուհն ի քէն :
 Ահա ծնունդք որ ի նմանէ՝ բնակեալ յաւէժ ըզրոլորիւքդ,
 Առ իս եկեալ մըկըրտին՝ և զօրանան զինու հոգւոյն
 Ի ջարդել և ջախջախել զգլուխ վիշապին սողեալ ի քեզ .
 Եւ փայլին փառօք որպէս յայնժամ Ադամ քոյդ թագաւորն,
 Եւանէն վերճեմեալ երկնից ի դրախտըն լուսազուարճ .
 Նօքա ոչ ևս կարօտին երկրաւորիդ և եղծելոյդ :
 Չի՛ ապա զարմանաց նըլան յայտնէր և ի յերկնուստ .
 Երկին ցելոյր ի վերոյ, զուարթունք յերկիր իջանէին,
 Ընդ նոսին լուսոյ ցընցուղ հոսէր զգետովս ծիրանեփայլ,
 Երեւէր և Տէրունեան նըլան Խաչին լուսաճաճանչ,
 Ի վերայ օդոյն կախեալ վըկայ լինէր խաչեցելոյն,
 Եւ ի ջուր մըկըրտելոցն՝ գոլ պահապան և զօրավիդ :
 Հայրապետըն խաչակիր մինչ արկանէր զիւղն օրհնութեան
 Չանձամբ երախտից և ի Քրիստոս տղայացելոց,
 Կաթ իւղոյն ծաւալանայր ընդ բովանդակ ջրոյն ի յերես,
 Ի կապոյտ, ի ծիրանի և գոյն կանաչ ծածանելով,
 Եւ շըրջան առեալ խաղայր զմէն մի մարմնովք մըկըրտելոցն,
 Իւրովի առանց ձեռին նոր քրիստոնեայս կընէր զամէն :
 Եւ զուարթունքն, որ ըզխաչին յօդոյն վերայ աւառնէին,
 Որպէս անդ ի բեթլէհէմ և աստ ընդոյն բարբառէին .
 Մե՛ծ ուրախութիւն, Յիսուս ծընաւ ՚ի Հայաստան,
 Դո՛ւք, ո՛վ մըկըրտեալք, այսօր զգեցայք դուք ըզՔրիստոս,
 Հարազատ որդի եղէք և երկնաւոր Հօրըն ձերոյ,
 Եւ եղբարք Յիսուսի, և իսկ նորուն ժառանգակիցք :
 Այսպէս ելին ի լոյս ազգըն Հայոց խաւարասնունդ,
 Նորահրաշ եղանակաւ մըկըրտելով ի Գրիգորէն,
 Չգոյն այժից սևութեան ի մաքրութիւն ձեան փոխարկեալ,
 Լուսազգեաց եղեն ողջոյն հոգւոյն ծնընդեամբըն կըրկնակիս

Արեւի է ձեզ, մանկուհք, ընդ Եփրատին յափն իջանել,
 Ի Սեպուհ ամենազով լեանն ելանել Գարանադեաց :

Որ տենչալի դադար եղև փախուցելոյն ի յաշխարհէ ,
 Եւ քըրտնաջան մըշակին հանգըստարան ի վաստակոցն :
 Այլ աստ իմ տըհարաձայն թող լըռեսցէ այժմիկ քընար ,
 Հընչեսցէ Պըռզ Յովհաննուն , որ քաղցրաձայն է և անոյշ :
 Ե՛կ ապա , հասի՛ր ուրեմն , և գըրոյ՛ հա՛ր դու ,
 ճարտար մատամբս :

Սքանչելի Սեպուհ լերին դու գովասան ճահողապէս .
 Ե՛կ , ժտեմ՛ , ես դիւր առից , դու զձեռանէ կալ ըզմանկուոյն ,
 Ի տեղիսն , յոր Գրիգորին կոխեցին ոտքըն երկնածեմ ,
 Ծուրջ ածեալ պատմեա՛ նոցա զխորին խորհուրդ
 բարձու լերինս :

Տարիացեալ այդչափ , մա՛նկունք , լուսատուին Հօր
 ոգւոց ձերում ,

Մինչև ի սէր նորին այժմ բարձրանալով ի գլուխ լերինս
 Յանկալոյն ՚ի տուն սիրեալ և ճեմարան ձեմել կամիք ,
 Ես յօժար և անձանձրոյթ ածեալ ըզձեզ շուրջ՝ ի սըմին ,
 Զբարձրագոյն խորհուրդ սորա խուն ինչ բանիւ արկից ի ճառ ,
 Երանելոյն ի պարծանս և ձեր նորին որդեացդ ի սէր :

Բարձր է սա քան ըզՄասիս դերագանցիկ փառօք Սեպուհն ,
 Թէ ի նմա հանդեաւ տապանն ի փայտեղէն կազմեալ նիւթոց ,
 Որ փրկիչ եղև ութից անձանցն և եթ ի հեղձմանէն .

Այլ ի սմա Գրիգորիոս նոր հրաշակերտ տապան Հոգւոյն ,
 Որ զհանուր Հայաստանեայս զերծ ի ծովէն կռապաշտութեան
 Նաւարկեալ յերկրէ յերկինս հան ի վերին նաւահանդիստն :

Երևի սա դերագոյն և քան ըզլեառն Ամօրհացոց ,
 Յոր՝ ի զոհ ըզսիրելին սիրոյն հանէր Աստուածակոչն ,
 Եւ փոխան նըմին ըզխոյն անդ ընդունէր ի Սարեկայն :
 Իսկ ի սա Գրիգորիոս դերաբուն անձն աստուածագեաց
 Զբանեղէն ոգւոյն ծընունդս և աղօթից անոյշ բուրմունս ,
 Ըզմասունս ընտիր վարուց և զճգնութիւնս մարմնոյն ժուժկալ
 Ընծայէր Տեառն Աստուծոյ նըւէր հաճոյ քան զպատարագս ,
 Եւ փոխան սոցին առնոյր զաղբ մի ողջոյն հաւատացեալ :

Միրով քաղցր է և Սեպուհ քան զկարմելոսըն խըստագոյն ,
 Ուր ելեալ աղօթէր Նախանձաւորն աստուածային

Առ ի ոչ տեղալ ամպոց յայդ ի անրեր Խորայէլեան ,
 Եւ զինդրողս ինքեան մատնէր հրոյն ի լուցկիս երկնատեղաց :
 Բայց ի սա հայրըն խնամատ ճըշդրիտ պատկեր սիրարուն Հօրն
 Աղօթէր իջուցանէր զանձրև շնորհաց յորդ ի վերուստ ,
 Յօղէր արբուցանէր ըզնորատունկ այդին Հայոց
 Զոր տընկեաց չարչարանօքն և անեցոյց սուրբ աղօթիւքն :

Անդանօր Եղիսէ տիպարն իւրոյ վարդապետին
 Տեսանէր առ ինքն իջեալ ըզհոգեղէն զօրաց բանակս ,
 Եւ պատանւոյն անտեսող բանայր անդէն զաչս աղօթիւքն .
 Որ ըզլեառն ետես լըցեալ հրեղէն կառօք և հեծելօք :
 Աստանօր ըզԳրիգորիւ և սէրարփի վեհ սրբէիւն
 Իջեալ կային ի յերկնուստ հոյք սրովբէից պարառարար
 կալ ի դէտ հանդիսի ժուժկալատար ճըգնաւորին ,
 Եւ զարմացմամբ սաւառնեալ պատգամաւոր գոլ ի յերկինս ,
 Զօրս վերին ի տեսարան զարմանալոյն՝ փութացուցեալ :

Թողում և ՚նդ այլ լերանց վեհագունից համեմատել
 Եւ յաւէտ զփառս և պարծանս առաւելուլ իմոյ լերինս ,
 Զոր սիրեալ՝ ես յայլ նըւագ ներբողեցի բազմապատիկ :
 Խաչեցելոյն ըզխորհուրդ , որ երևի հրաշիւք ի սմա , 18
 Յօժարիմ պատմել , մանկունք , զի լըսելով զարմանայցէք :

Ոչ ժուժեալ ընդ անրարի զնացըս իւրոց նախարարացն՝
 Զթագն ընկէց արքայական նախանձաւորըն Տըրդատէս ,
 Զոգաւ և ընթացաւ կամաւն ըզհետ երկնաւորին
 Եւ ընդ իւրում լուսատուին սիրեաց լինել լեռնակեցիկ :
 Աստ յայնժամ արտասուեալ զաղլըստամբիցըն գանգատէր
 Հեռաղէտ հովուին ի լուր որ կանխապէս գիտէր հոգւովն ,
 Եւ սըրբոյն բազում ինչ աստ խօսեալ նըմա զապագայիցն ,
 Առնոյր զարքայական ըզդէն նորին կայսերաձիր ,
 Եւ օծեալ խաչանըման հրաշիւք տընկէր յօդոյն վերայ :
 Այսպէս խաչին փոխանակ ձօնեալ գործի զայն ըսպանման ,
 Որ և իմ աչացս երբեմն երեւեցաւ յայտնատեսիլ
 Ի լեառն այս բարձրանըչան զոր ի դովել յորդորեցայ :

Տանիմ այժմ ըզձեզ , մանկունք , ի մենարան Մանի կուսին 19
 Որ զայլ իմն ընտրեալ ըզվարս , այլով խաչիւ հանդիսանայր .

Ոչ արեամբ իբրև զընկերս նրէր ձօնէր զինքն անձկաւոյն
Այլ անարիւն հանապազ հոգւոյն ի սիրտ ողջակիզեալ
Պատարագ բորբանուէր ընծայէր զանձըն Քրիստոսին,
Եւ այսու վեհ ևս կրօնիւք նա փայլեցաւ ի խաչակիրսն:
Ի լեառն այս մինչ աղօթէր և զըւարթունն Գրիգորիոս
Պատահէր յաւուր միում Մանի կուսին ի յայրի աստ,
Եւ կուսին տեսեալ աստուստ աղերս ածէր առ նա ձայնիւ.
Մի՛ առ իս եկեսջիր, ասէր, այժմիկ զի մերկ եմ, հայր,
Պատկառիմ ես աղախինս՝ պատկառելի քոյդ յերեսաց,
Ե՛րթ և յետ երից աւուրց ասա ել դու յայց աղախնոյս:
Եւ սուրբ հօրն ըսպասելով եկըն դարձեալ ըստ պայմանին,
Զհարսըն եզիտ հրաւիրեալ յայրէս՝ երկնից ի հարսնարան
Առ ցանկալին իւր Յիսուս, որում եղև մայր կուսութեամբ:
Եւ զնորա մարմին մաքուր ամփոփելով յիւր ճրգնարան,
Փետաւէրն այնուհետև զհարսին սենեակըն ժառանգէր.
Մինչև հաս և Գրիգորին յայրէս այսմիկ փոխիլ յերկինս,
Ընդ հարսին նախահրաւէր ի լուսածեմ առագ աստին
Յաւէրժ պարել զուարճանալ առ տարփալին փեսայն Յիսուս:
Այլ հրակող հովուին մարմնոյ՝ հովիւքն եղեն ըսպասաւոր,
Զի վայել էր իսկ նոցին՝ ասէ պատմիչըն Խորենեան,
Որ փրկչին մերոյ ծնընդեան եղեն անդէն խորհրդաժող,
Եւ աստէն հովուին Հայոց՝ կալ սպասաւոր ճրգնող մարմնոյն,
Ամփոփեալ քարակուտիւ, ոչ գիտելով թէ ո՛վ իցէ:

Հուպ այրիս առ նըլխարօք նորին բղխի յորդ՝ Ղուսազրիւրն
Ոյր շնորհիւ ընդ լուանալ կուրին՝ բացան աչքըն հրալիւք:
Սելովմամ էր միթէ՛ այն բացեալ ի գլուխ լերին Սեպուհ:
Կայ և մի այլ ազբիւր՝ ջուր բարեհամ վերաձայնեալ,
Որ անտուստ խիղզբանէ դառն էր իբրու զջուր Մեռային.
Իսկ խաչակնիք նըլանաւ դրոշմեալ յաջոյն իմ Գրիգորի,
Յաղտաղտուկ ի բնութենէն յանուշակ ջուր փոխարկեցաւ:

Իջէք այժմիկ, ո՛ մանկունք, արդ ի ծործորս Գարանաղեաց
Ուր դարանի աղնիւ աղն որ չէ շնորհեալ այլում լերանց:
Գարնայնոյ ջերին օդովք մինչ զօրանայ տապ արևուն,
Զիւնք այդ լերանց բարձրաբերձ և սնդուութիւնք
սառնամանեաց

Ղուծանին, և կաթելով դիզեալ լնուռն ի քարանձաւս,
Եւ պաղեալ կրկին անդէն դառնան սառոյց բիւրեղափայլ:
Զմերանի երբ սառին ջրոց բնութիւնքըն լուծական,
Ըսկըսնուռն յայնժամ սառոյցք հալիլ ծորիլ ի ստոր անձաւս,
Սառն աղբիւրակ՝ աւազանիկ կազմեն ի ջրոց զուտ և մաքուր:
Յոյց եկեալ տանէին երբեմն ի պէտս մեր արքայից,
Զոր արբեալ զօրանային՝ ստ առողջային ջրոյն զօրութեան:
Նա և լերանցս ի խորածորս ի ծոց հողոյն ընդ առ երկրաւ
Գարանեալ կան բազմադոյն աղբիւրք աղի սպիտակ աղնիւ,
Զոր արևուն ջերմութիւն հանէ ի վեր ի խորութեանցն,
Եւ ծրծեալ հրոյն զօրութեամբ զխառնեալ մասունս
խոնաւութեան,
Յըստակեալ պարզի յայնժամ պատուական աղն անուշարար.
Յայսմանէ առեալ զանուն՝ կոչի լերինք Դսրանաղեաց:

Այսոքիկ են ահա խմանալի և ըզգալի
Սըխրալի Սեպուհ լերինս փառք սեպհական և տիրածիր,
Զորոց ես ոչ համօրէն, այլ համառօտըս պատմեցի.
Պերճագունին թէ ցանկայք ի նուաղ նախկին զձեզ ստաբեմ, 20
Ուր յաւէտ անդանօր դրրուատեցի առ սէր Սըբըոյն:
Ա՛ռ հապա, ո՛ հրաւիրակ, ա՛ռ ըզմանկտիս տար, ուր կամինն,
Զքոյդ հայցուած հեշտալուր ահա սիրով կատարեցի:

Ո՛ւր տարայց, ոչ գիտեմ, առեալ ըզձեզ այժմիկ աստուստ,
Ի թորդա՛ն թէ յՕչական դիւզն առ յիրիմ երանելոյն
Մեսրոփալայ լուսաւորչին խաւար մըտաց Հայոց մանկուոյդ:
Անդ այո՛, գիտեմ կամիք երթալ անդէն հատուցանել
Զարժանին ըզպարտըս մեր այնպիսում հօր երախտաձեծ.
Վարժողին ի զբարութիւն զմեզ ի տառին իւր հրաշագլուտ,
Եւ ի տաճարն խմաստութեան զգասըս մանկուոյդ
մուծանողին:

Հասաք, մանկունք, ըղտապանաւ սըբըոյն ակումբ
բոլորեցէք,
Ես նորին խոռովեալ ոսկերց նոր աւետեաց հընչեցից լուր,
4

Որ անդէն սիրեցելոյ աշակերտին յողբերգութիւն
 Հեծեցին ցաւօք ներքուստ ընդ անպատուելն իմաստութեան,
 Թող այսօր ընդ մեծ սրտիւ նորուն դարձեալ ուրախացին:
 Այս, մանկունք, այսր երբեմն եկեալ նըստէր երգող լեզուն,
 ՅԱթենայ շունչ հատկըլեալ վազէր և գայր ի հարսանիս,
 Որ յուսայր երագելովն առագաստին զերգ նըւագել,
 Այսրէն հասեալ փոխէր, ո՛հ, սըրտին այն յոյս յողբ և ի սուգ,
 Լայր, և ձայն ածէր առ փէսաւէրան երկնահրաւէր,
 Որք մանկուոյն չև հարսանեաց զերգ յօրինեալ պար և ի խաղ,
 Փութացան զայն ի դուարթնոց երկնից լըսել Մեսրոպ, Սահակ:
 Վասն որոյ հեղձամըձուկ լեալ Մովսիսի յանձուկ սըրտին,
 Հեղոյր լալիս յայս տապան և ձայն ուժգին հընչէր յերկինս .
 Ո՛վ, ասէր, այսուհետև զմերս յարգեսցէ զուսումն ազնիւ,
 Եւ ո՛վ ուրախացի ընդ աշակերտս յառաջադէմ:

Ոչ լըսէր զայս Այրարատ, լըսէր սակայն Մեսրոպ յերկնից,
 Այլ ո՞ նըմա տայր անդուստ այսր իջանել կըրկին յերկիր,
 Յանկա՛րծ այն բաղմատխուր սըրտին բերել զուրախութիւն,
 Յանկարծ այն աչաց կարօտ զդէմս իւր ծագել ժըլիտ զըւարթ
 Ոյր ի տես փութայր անձկաւ ի քաղաքէն Բիւզանդիոյ:

Այլ ես տրուպ քո աշակերտ՝ և աշակերտիք քերթողահօր
 Եւ նըման նըմին այսպէս առ քո շիրմաւ նըստեալ այսօր,
 Ոչ նորին զկանչիւն ողբոց՝ այլ զաւետեաց քեզ արդ հընչեմ,
 Ո՛վ զըպիր շնորհադըրուստ, ո՛վ հոգեհրաշ բարուն Մեսրոպ:
 Ահա քո այն ոսկեղար կըրկին դարձաւ ի Հայաստան,
 Որ քեզ և քոյն Մովսիսի նոր գովեստից հիւսէ պըսակ,
 Որ ընդ իւր առեալ բերէ Արամանման հայրենասէրս,
 Որ տայր հրաման ազգաց ազանց ըղձայացի լեզու խօսել .
 Եւ շատ ևս քոյդ զըպրութեան նոր աշակերտս անձնանըէր
 Ի Հայոց դրախտէն ծաղկեալ, ոչ յԱթենայ դարաստանէն:
 Քոյինաչէն այն զըպրոցք, որ ըզկնի քո դարձան յաւեր,
 Նոյն նորոգ ըստ առաջնոյն կառուցանին վայելչօրէն,
 Եւ մանկտին Հայոց երթոյ և դեգերի առ դուրս ուսման:
 Նոր յայնժամ քերթողդ Մովսէս և Ղազարիկըդ ճարտասան,
 Եղնիկ, Յովհան, Կորիւն, Մամբրէ, Դաւիթ անյաղթ ի Հէլլենաց,
 Երևեսցին Այրարատ և ոսկեգիր ելցեն մատեանք:

Հապա դու ցընծասջիր յերկինս ողուով՝ նդ այս աւետիս,
 Եւ ոսկերքդ ի ծոց հողոյս թող շունչ առցեն կենդանութեան:
 Մի՛ լըսեր, մի՛ լըսեր զՄովսիսիդ ձայն դառնաբողբ,
 Որ գուցէ եկեալ և այդր ըզնոյն կըրկնէ քեզ ի մօտուսս
 Յանտըրտում՝ յայդ վայր երկնից քեզ տըրտմութեան

իմել առիթ:

Այլ ոչ ևս թողու՛ք ըզդա մարդ անձանօթ թախառական
 Պարկաբարձ անընդունակ շըրջիլ ի մէջ Հայաստանեայց,
 Լուռումուռ անընթիլ ար դալ և թաքչիլ յանկիւն մի գեղջ,
 Մերժեալ և հալածեալ յանսիրողաց իմաստութեան,
 Առ տապանաւ անձկալոյդ ողբալ կոծով զՀայոց աշխարհ:
 Ծանուցաւ մեզ աւասիկ դա և դորին իմաստութիւն,
 Եկեալ են ընդ իս մանկտիք յանչուք գեղջէն հանել տանել
 Եւ ի գահն Արշակունեան նըստուցանել առօք փառօք .
 Եւ ի գլուխ իմաստութեան դընել ըղթագ ըն դիւցաղանց,
 Եւ կառավար և մեծ իշխան կացուցանել միայն զիտութիւն:
 Հայր, այդ խոնարհքո Մովսէ՛ս վեր բարձրացաւ քան ըզՄասիս .
 Դա չկարէ այսուհետև ծածկիլ երբէք յաչաց մերոց .
 Ի պատուել ըզդա մեք տուն և օթանոց պատրաստեալ եմք .
 Առաքեա դու այժմ յերկնից՝ ընդառաջեմք ի յողմունել
 Եւ սիրով ասպընջական լինել ծերոյդ ծանրաթախիծ,
 Ոչ ի տուն այլ ի յոգի և սիրտ ըզդա հանդուցանել:
 Թող դիւր առցէ և մի՛ ևս բառնայցէ զմէնջ

տըրտունջըն զայն: 21.

Վասն որոյ ընդ պատուհան երկնից յերկիր կարկառիւր արդ,
 Եւ ջըլովդ հայրականաւ օրհնեա զողջոյն մանկտին Հայոց,
 Առ որս քոյդ սէր և յորդոր զիս առաքեաց ի հրաւիրակ:
 Ոյք ի լըսել զայն հեռուստ ելին այսպէս եկին սիրով:
 Աւասիկ հասեալ կան այժմ ի դիր անչուք սուրբ նշխարացդ .
 Չաջըդ հա՛ն՝ գերեզմանէն, օրհնեա զմանկտին Հայոց, ո՛ հայր,
 Բարբառեա յերկնուստ այտի քո յորդորիչ լեզուաւդ անոյշ,
 Որպիսեօք յերկրի շըրջեալ խրախուսէիր զնոսին յուսումն:

Այդպէ՛ս, մանկտիք Հայոց, դուք հայրասէր հայրենասէր,
 ՅԱյրարատ Հայոց աշխարհ յայց եկեալ էք և շըրջիք արդ .

Եւ սրբախ հայրակարօտ գալ սիրեցիք և յիմ տապան
 Տըրտմեցեցեալս ի յերկինս ուրախութիւն լինել յերկրէ :
 Զի յօրէ յօրմէ զլալոյն ես ձայն լուայ ըզՄովսիսին :
 Ես լայի մինչև ցայսօր զաշխարհն Հայոց միշտ անընտրող :
 Որ չեղև նաւահանդիստ այն շահաբեր նաւուն բարձեալ
 Որ բերէր ի յԱթենայ զվաճառ անգին իմաստութեան ,
 Զաղքատիկ Հայոց մանկտին առնել փարթամ ընչիւք առանձ
 Իսկ այսօր զայդ աւետիս՝ որում կայի յերկնուստ յուսով :
 Երբ այժմիկ լուայ ի ձէնջ, վա՛շ բերկրեցաւ հոգիս իմ յոյժ ,
 Եւ լուեաց մըտտականչիւն ողբալի ձայն որբ Մովսիսի :
 Զի ընդ այդ նոր աւետիս և 'նդ իմ ցընծաց նորա ոգին :
 Զի՛նչ ի ձեզ այդ նոր փափաք առ գիտութիւն ,

ազնի՛ւ մանկունք .

Զմարդարիսն անգին անգիւտ զոր ի գընել չեին յայնժամ ,
 Այժմ՛ դուք յօժար փութայք վաճառելով զինչս ամենայն
 Ի գընել ըզնա միայն որ պատուական է քան զոսկի :
 Միթէ ուսայք թէ մեծութիւնք դան ընդ նըմին

ըստ իմաստնոյն :

Որ զդուլաւ շուրջ փակելով դիրիս արկանէք սրբախ մըտօք ,
 Դա ըզձեզ առնէ անշուշտ կենօք յապօյն դերաբանտիկ :

Այլ իմ խրատ հայրանպատուէր այս է զոր ձեզ
 սիրով տամ արդ ,

Դուք որդեակք հօրըս խրատու մատուցէք ունկըն մըտադիւր .
 Մի՛ լիցի ձեզ միայնոյ լոկ գիտութեան լինել սիրող ,
 Բզգ ործոց առաքինի և զանարատ վարուց անփոյթ :
 Աչ կարէ յերկրէ թըռչուն վերաթևել միով թևով :
 Սապէս ոչ և գիտութիւն առանց թևոյն ընտիր վարուց :
 Առաքինւոյն չեն սխտոյ լինել սատար երկուց թևոյն
 Զի կարէ նա և միովն վերապանալ դեր ի վերոյ .
 Զեզ առ այս օրինակ լիցին Անտօն և Պըղատոն ,
 Կամ գիւղական անգրագէտ , քաղաքացին չար և սատան :
 Պատուիրեմ և զայս յաւէտ , որում անսալ սիրով՝ ժշտեմ ,
 Հայրենի կրօնից , շաւղաց և աւանդից փոյթ լիցի ձեզ
 Հետևել նախնի սուրբ հարց ուղիղ հետոց լուսաշաւիղ ,
 Զոր նաքին ձեր ընդ առաջ հորդեալ բացին խրատու հոգւոյն

Ուղիղ և անխտոր ընդ այն շաւիղ գնալ ձեզ յերկինս :
 Առնաւել և քան զամէն կտակ և պատուէր այս է իմ ձեզ ,
 Գա՛ւ , և մի՛ երբէք թողուք ըզտառդ իմ տիրաձիր
 Եւ ըզպերձ հայկեան բարբառ նախամեծար և անդրանիկն ,
 Եւ ձերում լեալ անհրմուս՝ անորթ իցէք այլում լեզուի :
 Յո՛ւշ լիցին ձեզ անմուսայ այնչափ ճըղունք իմ և վաստակք ,
 Զոր ի պէտըս ձեր միայն սիրով կրեցի առ գիււտ գըրոյն :
 Բացէք զայդ իմ տապան , հանգիստ ոտիցս վաստակաւոր ,
 Որ զՀայաստան և Յունաստան չըջր արքնէր միշտ անդ աղար ,
 Վըկայ լիցին թող առ այս՝ մասունք ոսկերցըղ մաշեցեալ :

Այսչափի են խրատու բանք զոր ձեզ բաշխեմէս հայրաբար .
 Թէ յօժար թէ կամակար ունկըն տալիք և առնիցէք ,
 Օրհնեալ յերկնուստ և յերկրէ լիշիք յԱջոյն ամենարայն :
 Իսկ ես հողւով սրադաւեղով պաշտպան լինիմ ձեզ ի յերկինս
 Առ Այն որ զցօղ շնորհաց ցօղէ ի տունկաղդ բանաւոր ,
 Զարդանալ ծաղկիկ յուսումն և քաղցրունակ բերել պըտուղ ,
 Զի հայրենեաց քաղցեալ որդիք վայելեսցեն անոյշ անոյշ :

Լըւարուք անա մանկտիք , ցանկալի հօր բարի պատգամս ,
 Թէ լըսէք և թէ պահէք երանելիս առնէ ըզձեզ ,
 Յաշխարհի աստ բարեբաստ և ի յերկինքս երջանիկ :
 Մեկնեալ արդ զընամբ աստէն , այլ կարծտով

սուրբ նըշխարացդ ,

Գոնէ առցուք զայս կարօտ մէն մի մասանց տըւեալ համբոյր .
 Նախ գըլխոյն հողիազարդ խոնարհելոյ առ մեր յաղօթս ,
 Եւ աչացըն նըւաղեալ կալովն անքուն զտիւ և գիշեր ,
 Բերանոյն շնորհաբուղիս դադարեալ յընթերցմանէն ,
 Եւ լեղուին քաղցրախօսակ լուեցեալ յորդ որմանէն ,
 Մատանցըն հրաշարուեստ թարգման տառիցն
 աստուածայնոյն ,

Եւ ատիցըն երկնաշու որ ի յերկրի՛ յերկին չըջր ,
 Որ վասըն մեր վաստակեցաւ զի մի՛ մնացուք մեք անխնաստ .
 Վա՛շ , լըցաւ մեր ցանկութիւն , սուրբ ոսկերօքդ անմահահաստ

Եւէ՛ք ի վեր երթիցուք , այլ ո՛ւր և յո՛ր վայր , ո՛վ մանկունք .

ի յՄտտաղ յԱւարայրին ուր Աղանեակ մընչէ տակաւ
 Ի վերայ վարդադոյն և ճապարկաւ արեան քաջացն :
 Ուր կոչեմ յերկնէ՛ յերկիր զեղիշէի անմահ հոգին
 Իջանել ի Շաւարչան շըչել, մընչել աղու ձայնին
 Եւ շուրջ ածել ըզձեզ անդր ի մէջ դաշտին ծաղկեալ կարմիր
 Ոռոգեալ ի ջրոյ արեան աստուածավառ նահատակացն :

Էջ այտի, դու որ այժմիկ ծառոյն կենաց վերայ հանգչիս,
 Ո՛վ ծիծառնըդ քաղորախօս և հեզ ոգիդ վըկայասէր :
 Դըժար է, գիտեմ, թողուլ ըզդաշտ երկնից լուսասահման,
 Եւ գողին քոյն Վարդանայ զորով փարիս աղապատեալ,
 Իջանել յայս դաշտ կըրկին ներկեալ նորուն հեղեալ արեամբ,
 Եւ դիտել որպէս յայնժամ ըզդիակունս Հայոց քաջացն :
 Մի՛ այս դառն յիշատակաւ քընքուշ ոգիդ քըստմընեսցի,
 Չի դաշտն արդ Աւարայրի պայծառացեալ է ծաղկալից,
 Ոչ յամպոց անձրեւաբեր, այլ ի ցօղոյ արեան քաջացն,
 Եւ այն մարմինք արիւնթաթախք ոչ տարածին աշացդ առաջ,
 Քանզի նոյնք իբրև ցորեան ծածկեալ եղեն ի ծոց երկրին,
 Որ ի գեղ պըճնեալ բոսոր բողբոջեսցին ի գալըստեանն :
 Էջ հապա, մի՛ տար այսքան սպասել մանկուոյս քեզ աստանօր :

Այդ քո ձայն սիրահրաւէր զիս բաժանէ ի սիրելոյն,
 Չոր յայնժամ յԱւարայրիդ, ո՛հ, ես լալով որոնէի,
 Եւ ելեալ գըտի յերկինս, ի Գրիգորին գիրկ հանգուցեալը
 կալայ ըզնա և չէ հնար այլ ևս թողուլ զիմ սէրն ի բաց :
 Սակայն ոչ և անձանձիր ձայնիդ ժուժեմ ո՛վ հրաւիրակ,
 Իջից օ՛ն, թէպէտ վայրիկ մի յանձկալոյն կացից ի բաց,
 Եւ զայդ սիրոյ քո հայցուած կատարեցից յօժարաբար :

Դուք ի սէր իմ Վարդանայ վառեալք այդպէս
 ազնիւ մանկունք,

Եւք ի Շաւարչան, յորում Հայոց քաջ շահատակք 22
 Առ հաւատոյն ճըմարիս և հայրենի կրօնին ազատ
 կամակար նահատակեալ կատարեցան սիրով Փըրկչին :
 Ճեմեցէք մանկունք ընդ իս առ արիւնստ Տըղմուս գետովս,

Յոր զինաւորըն մանկադոյն վառէր մըրցէր հարազատողն,
 Չունի ի գետ շունի իյեզերս ի թըշնամեացըն թօթափեալ,
 Յոյց նորախոց ի վրայ վըտակ վըտակ վիժեալ արեան
 Յորդեղով գընայր Տըղմուս արիւնխառուն ի մէջ շամբիցդ,
 Թըշնամեաց ըզդիակունս գըրեալ տանէր թաղէր ի տիղմս :
 Այսր անկաւ նոյն շահատակ յառաջադէմըն Գարեգին
 Երկողումք հարազատովք նախամարտիկ դիմագրաւեալ,
 Երեքին սիրուն եղբարք նախընծայեալք Երրորդութեանն .
 Որ անդէն յառաջ անցեալ ոգւովն արի քան զնախարարսն
 Աներկիւղ ի յատենին յանդիմանէր գյուղեայն Յաղկերտ
 Որ լըսէր ցամնոյր յողի ընդ խաչելոյն և խաչին ճառ,
 Շաւ աստ ի նոյն ոգի վառեալ յաւէտ քան զամենայն
 Փութացաւ նախ մեռանիլ և զանթառամն առնուլ պսակ,
 Երթալ և շոյտ ի յերկինս մեծ աւետիս տալ Գրիգորին,
 Թէ գառնիքըն կոտորեալ յարձակմանէ ի թուխ գալոցն, 23
 Թեւարոյս թուչին ահա գան ի յերկինըս վիրաւորք
 Վաստակեալ յարիւն քըրտանց ի մէջ դաշտին Աւարայրի,
 Ընդառաջեալ գըրկարաց հանգուցանել զնոսին ի գողդ :
 Այսպէս նա մանուկ տիօք նախաշաւիղ եղև ծերոցն
 Մանկացելոյն Յիսուսի ընծայելով զիւր մանկութիւն :

Անցէք աստի յասպարէզ յորում անկաւ մեծն ակոյեան
 Մամգունի քաջ շառաւիղն ընտրելադոյն նիզակակցօքն :
 Եղո՛ւկ զիս, ի գիշերին մինչ միայնակ ի մէջ դաշտիս
 Երբ լըսէր դառըն մընչիւն և մըռընչիւն վիրաւորացն
 Եւ ձայն լալոյ ծերունւոյս, ես անձկալոյն էի խնդիր
 Աիրողին զիս Վարդանայ, ա՛հ, որ թող զիս չողաւ յերկին :
 Եւ գըտի ոչ ըզհողին անմահ պայծառ յարև ի կեանս
 Այլ զմարմինն մահաբուն, Վարդան մեռեալ վասն հայրենեաց
 Վարդն ի յարիւն թաթաւէր կարմիր փայլէր ողջ Աւարայր .
 Որպէս թափօր ճառագայթէր լոյս երեսացըն երկնադէմ,
 Մինչ ոգին ըզյաղթութեանն առնոյր պըսակ ի Քրիստոսէն .
 Ոչ երբէք տեսեալ էր իմ զդէմքս նորին ծաղկեալ այնպէս
 Երբ դառնայր յողթանակաւ և պըսակէր յերկրաւորէն .
 Որպէ՞ս ես նորին սէր զմարմնով անկեալ իմ սիրելոյն

ի վերայ վեհ ճակատուն և այն բացեալ լայնալանջացն
Թափէի արտասուս և ստեպ ըստեպ տայի համբոյր
Պատուական զըլխոյն այնմիկ , պատուեալ յաւետ

ի կայսերաց :

Եւ աչացըն սիրային , յորմէ կաթէր սէր հայրենեաց .
Շըրթանցըն կախուցեալ , որ տայր խրախոյս Հայոց քաջացն,
Եւ բազկացըն կորովի յաղթօղ ազանց հիւսիսայնոց :
Ա՛հ , մանկտիք , չըրթունք սիրոյս յարիւն մածնոյր

ընդ համբուրելն ,

Եւ սիրտ իմ ի ներքուստ աղէխարչեալ ճըմէր ցաւօք ,
Մինչ տեսի զմնացեալ նըշոյլ Հայոց փառաց շիջեալ այնպէս :

Չաչս ի վեր առի զիտեւ և ըզնորուն նիզակակիցս ,
Տեսի զոմն հըսկայակերպ հուպ Վարդանայ գետնատարած ,
Եւ առ ոտիւք թօթախեալ գքաջս ի յարեաց զընդէն Մատեան
Գնացեալ մօտ նըմարեցի զգէմըս քաջին երկնահայեաց ,
Մանեայ զի էր կորովին , Հայկազն խորէն խորխոռունեան :

Կից նըմին կային երկու այլ նորատիք երխասասարդք ,
Ի մահուն քան թէ յիւրեանց կենդանութեան

փայլեալք զըւարթ .

Անկեալք՝ այլ ո՛չ ի բաց թողեալ ըզգէնըս քաջութեան .
Միոյն ի ձեռին էր վահան , միւսոյն նիզակ խաչադրօշեալ :
Պալուսին արին Արտակ զարմանային և Տաճատ :

Ոչ հեռի կայր ի սոցունց ոմըն տիօք սօսասարատ ,
Գող թէ նոր տապարահատ յերկիր անկեալ ճըղակոտոր ,
Քայքայեալ այն գեղանի շինուած մարմնոյն վայելչատիպ ,
Առ ի նոր չքնաղ շինիւ ի Քրիստոսի անդ դալստեանն :
Ներսէսըն հրաշակերտ , որ ի տոհմէն Քաջբերունեաց :

Առ գլխով սորուն հանգ չէր գետնոյն վերայ իր ի հանդիստ
Մեղոյւ աչկունք ընդ աչխարհ նոր կախուցեալ մահուն մթով ,
Ի գիւմաց զըւարթագին արդարութիւն փայլէր պայծառ ,
Անարատ վարուց նորին վըկայ լինել անդ ի մահուան ,

Յանկալի արդարն Արսէն Տեառն ընծայեալ ի յընծայնոց :
Ի հեռուստ լոյս մի առ իս ճառագայթեաց արեանման .
Գիտացի թէ անդուստ էր որ զլոյս սիրէր իմաստութեան .
Քայլ առի երթալ առ նա և համբուրել ըզտարփալին .

Տեսի զի նա զերդ ոչխար մի լուսակիչն ի մէջ այծիցն
Թաւալեալ ուն ի ձիգ գեղմն ըսպիտակ ներկեալ յարիւն .
Բաց աչօք հայէր ի վեր ընդ երկնից դուռն բացեալ ընդ գէմ .
Ինձ թըւէր թէ նա զհանդէս դիտել կամէր հանդիսադրին ,
Ժպտէր երեսն երբ ի գեղ ողւոյն յառէր աստղալըսակ
Իմաստունըն Հըմայեակ աչնիւ բողբոջըն Ղլմաքսեան :

Հապա ո՛վ էր այն որ անդ բաց է անկեալ ծաղկանց վերայ ,
Ոյր արեան շիկորակ շիթք ցայտեալ էին զցօղուտ ծաղկամբք ,
Կարմրաթուռ այտիցն ընդ մէջ նետ մի տիգեալ սուրասըլաք ,
Վիրօքն այնու գրեխար վերաւորեաց մինչև ի մահ .

Մանուկ էր դեռ հասակաւ և կայր ի քուն նա քաղցրանինջ ,
Ոչ էրեսք ծաղկեալ էին կարմիր քըրտան սուրբ կայլակօք
Իբրու գիկոնն փըթթեալ վարդից շաղն ի վերայ յառաւօտուն ,
Մատեայ մօտ զարթուցանել զայն , որ զարթնու ի ձայն փողոյն ,
Յանոյլ ի բնոյն ոչ զարթեաւ , ո՛հ , մանկագոյն Գնունին Վահան :

Սոյնպիսի տեսարան ցոյց ինձ գիշերն այն սըգալի ,
Գլուխըս լընոյր տարափով և թաթաւէր ոտք իմ յարիւն ,
Ի լալոյն խաւարելոյս՝ լուսին լինէր ինձ լուսատու ,
Ես նորին լուսով չըրջեալ մի մի թուէի զՀայոց մանկտին ,
Ննջեալ աստէն քաղցր ի քուն խրատու վարեալք Սողոմոնեան
Որոց զոգիս հրեշտակք երկնից նախ թըւելով ետուն սըսակ :

Այսգունակ , ո՛վ մանկունք , ջրով ի հոգւոյն
նախ մըկըրտեալքն ,

Յաւազան բոսորային մըկըրտեցան կըրկին արեամբ
Չնորահրաւ մըկըրտութիւն փըրկչին՝ մարմնով ի մահ խաչին :
Բով սիրոյ Յիսուսին բորբոքեցաւ աստ ի Հոգւոյն ,
Այն որ եկն հուր արկ յաշխարհ՝ զմարդիկ վառեաց

բոցով սիրոյն ,

Ընդ մէջ անցեալ որպէս զոսկի հրով փորձեցան հոգիք սրբօցն ,
Ի ժանգոյ մեղաց սըրբեալք եղեն մաքուրք և լուսափայլք ,

Մեռեալք՝ բայց կենդանի մշտին յերկինս առ Աստուած ,
Թէ և յաչս անըզգամացն համարեցան իբրև մեռեալք :
Զդուռն եթերին ի վերուստ բացին աստէն

զուարթունք երկնից ,

Մարմնեղէն զուարթնոց հոգիք մշտին ընդ այն ազաւնացեալք ,
Առաջի հանդիսադրին կացին փառաց յաղթանակաւ ,
Եւ ըզթագըն գեղեցիկ ի ձեռանէ Տեառն ընկալան :
Աստ և հրեշտակքն շարին բացին ըզդրունըս դժոխոց :
Անդ իջին ագռաւացեալ հոգիք գընդին ուրացողացն
Որ փափագեալք երկրայնոյն , առ ի յերկնից պըսակէն
Զըրկեցան և եղեն ծառանդաւորք տարտարոսին :

Ի դաշտիս Աւարայրի՝ արին Վարդան աւարառուն , 24
Արար և կատարեաց զոր խօսեցաւ յատեան Պարսից ,
Խորախուսեալ զընկերըս իւր գիմել ի մահ յօժարութեամբ ,
Զոգիս նոցին աւարեալ յուրացողացըն յերամէն

Վերածեալ տարաւ յերկինս ընծայեցոյց չոր Աստուծոյ :
Եւ այսպէս յաւիտեան անուան իւրում փառաց սլարծանն
Ի յերկրի և ի յերկինս յաւէրժացոյց նա քաջութեամբն :
Դուք ըզհող դաշտիս , մանկունք , անկեալ զգեաւնով
Համբուրեցէք ,

Ուր կաթիլք արեան քաջին և երջանիկ նորա գընդին
Յօղեցան և շիջուցին զոտրորեալ հուրըն հրապաշտից ,
Որով նորոգեցան եկեղեցիք Հայաստանեայց ,
Եւ յարիւն նոցին ամբիժ պայծառացան վայելչապէս :

Ահա ըզձեզ ո՞ մանկունք թախանձանօք հրաւիրակիդ
Իջի այսր ի յերկնուստ և ի դաշտիս ձեմեցուցի ,
Յանդիման ձեր կըրկնակի նըկարելով զպատկեր քաջացն :
Նըմանողք լերուք և դուք այնպիսում վեհ առաքինեացն
Ի նոյն սէր աստուածային և հայրենի ջեռեալք ոգւով ,
Եւ զինու վառեալք այլ իմն՝ իմաստութեան և հանձարոյ
Գունդ կաղմեալ մատաղերամ ելէ՛ք յԱրտաղ ի յասպարէս ,
Ոչ ի վանել սեաւ ըզդուռնդն՝ այլ ըզխաւար տըզիտութեան ,
Զի ձաճանչ արփուոյն անմուտ՝ ծաւալեսցի յերկիր Հայոց ,
Եւ ի լոյս նորա զնասօրիք դուք անվաստակք ի դիւր շաւիղ :

«Այլ ես որ յիմ անձկալոյն զատեալ այսչափ եղէ ընդ ձեզ,
Թուանիմ արդ առ ի ձէնջ երթամ յերկինս առ տենչալին ,
Աւետիս խընդութեան տամ Վարդանայ և Վահանայ
Նորազուարճ լինել յոգի ընդ նոր ձեր այդ սէր հայրենեաց :

Քաղցր էր ինձ և ձեզ , մանկունք , ողջոյն յերկիր
մեր հայրենեաց

Եւ ի յայլ տեղիս , յորում քաջքըն Հայոց հանդիսացան ,
Երթալ ձեմել և այսպէս անդ նըւագել զհանդէս նոցին :
Այլ անդուստ բըռնագոյն սէրն ըստիպէ բնիկ հայրենույս
Զիս վարեալ յԱւարայրէս ի մայրածնունդն ածէ յերկիր ,
Ուրանօր գիլի մայրենի վիս գըզուցին քաղցրասընոյց ,
Եւ այն կակուղ մանրիկ մաղեալ հողն անեցոյց
զիմ մանկութիւն , 25

Որ քաղցրիկ իմն է մարմնոյ նախ ի նմանէ դուով ծընեալ :
Վասն որոյ անդըր փութամ ես այն հողոյն մնացեալ կարօտ ,
Եւ զձեզ մանկտիք նաղելի , բարձեալ յոտից լերին Մասեաց
Տանիմ արդ կացուցանեմ անդ առ ոտիւք լերին Վարագ :

Ն Ա Ի Ա Գ Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Չ Ո Ր Ր Ո Ր Գ Ն Ո Ի Ա Գ Ի Ն

Ի չորրորդ մասին այս՝ հրաւիրէ ի քաղաքն վան,
 և շուրջ ածեալ ի հրապարակս առ ուռննովք ծա-
 աւաստանեայց՝ ածէ ապա յայդիս և ի միգաստան
 պարտէզս վանայ . ուր երգեալ զպէսպէս պտուղս
 նոցին նաև զորթատունկս՝ հանէ ի լեառն վարազ
 և ճեմեցուցեալ ի մենաստանս որ զնովաւ՝ դար-
 ձուցանէ ի հարաւ կոյս ի խաչին և ի կռնկավանս,
 անտի յԱրաամեա, ի Հայոց Չոր և յՈստան, յորմէ
 հանեալ տանի ի Հոգւոց վանք ի տապան Սրբոյն
 Տրդատայ : Ողբք Հրաւիրակին և աղաչանք առ
 Սուրբն . պառասխանիք նորին նախ առ նա և ապա
 առ մանկտին խրատուք հանդերձ : Գարձուցեալ
 անտի բերէ ի Նարեկայ վանս և անդուստ յԱղթա-
 մար, ուր պատմագիրն Թովմայ Արժրունին ցուցանէ
 զդրօշուած մեծագործ տաճարին, հուսկ յետոյ ածէ
 ի լիմ և ի կտուց անապատ . ներքող ի Գէորդ ճըզ-
 նաւորն, և վերջ չորրորդ նուագին :

Ն Ո Ի Ա Գ

Չ Ո Ր Ր Ո Ր Գ

ԵՆԵԱԼ հասի այժմառ քեզ, ո՛վ դու տեղի ծնընդեան իմոյ
 Գաւառ վասպուրական և հրոշակեալ քաղաքող վան :
 Ըղբեզ արդ առնում ի յերգ և դեղդեղեմ երկար նուագօք,
 Գամ այսպէս ոտիւք ոգւոյս ճեմեմ ի վայրուդ գեղեցիկ,
 Գոնէ սակաւ ինչ այսու առից ի քէն զանձուկ սըրտիս :

Յոտից լերինդ, ո՛վ մանկունք, շուրջ հայեցէք ըզքաղաքաւ,
 Բա՛բէ, զի՛նչ տեսարան ձեզ երևի գեղազըւարձ .
 Հրրճուեցէ՛ք, որ յԱյրարատ և ի յԱնին ողբացիք շատ :
 Ի կուսէ արևմտեան ծով ծածանի զեփիւս հողմով,
 Յարևելից կան այգեստանք՝ և ուռիք, բարտիք դիտակարարձ,
 Հարաւոյ՝ Շամիրամայ՝ և Արտամետու ճոխ բուրաստանք,
 Ի հիւսիսոյ՝ Աւանուց խիտ ծառատունկք ծովեղբերայ : 26
 Այսպէս ըզբորիւք պար են առեալ այս տեսարանք,
 Ի միջի յարմարապէս հրաշակերտեալ վան վաղաչէն :
 Այս է տեղին վայելուչ, ուր անուշակ շնչեն սըղոխք,
 Չոր ծրծեալ հեշտացաւ յոյժ մեծ թագուհին այն Շամիրամ,
 Եւ անդէն բիւրաւոր արուեստագէտ գործաւորաց
 Հրամայէր առ ծովակիս կառուցանել զայս՝ փառաւոր :
 Եւ երազ ընդ հրամանին գործն ահաւոր փուլթայր ի գլուխ,
 Առ որ շատ աշխարհակալք ոչ զօրէին յայն մեծ ձեռնարկ,
 Զօրեցին ձեռք մեծագործ և առնասիրտ Շամիրամայ :

ի ճահ էր ըզձեզ, մա՛նկտիք, նախ մուծանել

Նդ մէջ քաղաքիս,

Եւ հանել անտի ապա լեռնասարաս յանառիկ բերդն,

Անդ մի առ մի ցուցանել զարմանալիս մեծագործին .

Սակայն ոչ ի նոսա դո՛ղ առաջին շուք շինուածոց

Գու երգոց արժանաւոր և զըննողացդ առ ի զարմանս :

Թողեալ վասն այն ըղնոսին՝ հանեմ ըզձեզ ի յայդեստանս 27

Ուր յաւէտ քաղցր է ձեմել քան ի քաղաքն անծառաստանս

Մըտէ՛ք արդ լայնախողոց ի հրապարակըս հովանուտ,

Յորըս շատ յըստակաջուր դնան վըտակունք դըղըչալով,

Առուակ առուակ բաժանեալ ոռոգանեն զողջ այգեստանս :

Ի զըւարթ ավուես առուաց ուռենի ծառք ուղեչասփիւռ

Շար ի շար տընկեալ են խիտ և ամբարձեալ սաղարթաճոխ,

Եւ աստի՛ ՛ւ անտի շինեալ տանց և շինից աճեն ըզշուք :

Նըստար՞էք այսըր, մանկտիք, առ հին և նոր

աղբերակամբս, 28

Վայրեկ մի զով առցուք մեք ընդ հովանեօքս այս ուռենեաց :

Վա՛շ իբրև զի՛ գրօսուցիկ է և զըւարթարար զուլս այս աղբեր

Ո՞րպէս ջուրք ի յականէ կըլկըլալով բըղխին ի դուրս, 29

Եւ ընդ այդ աբուաց ավուեսս սըրձնեալ մանրիկ

կանանչ բուսովք,

Ուռձաղուարձ մըշտափըթիթ ընդ ջըրասէր ջըրոյ կարօսս,

Եւ ի քնացըս պարզ վըտակիդ, յոր խաղ առնուն

մանր աւազանք,

Տայեցեալ զմայլեցարուք, զի՞ հեշտալուր են հայեկեաց :

Այսըր, ո՛հ, Նըստեալ երբեմն աշակերտիս աշխատութեան,

Քաղցրախօս քնարին հայեան ըզհարկանելն ուսանէի,

Եւ հարեալ զայն լի յուսով և անձանձիր զտիւ և գիշեր,

Ուսայ ես իւրոյքի մատամբ հոգւոյն ամենարուեստ,

Ում զիս յանդուստ միայնում ընծայեցի սըրաիւ բոլոր :

Աւա՛ղ որ անդ յոր ուսայ չեղև ինձ ժամ զբայ աւաչել,

Գէթ ըմպեալ զայն անոյջ ջուր և շունչ պուեալ ի ջինջ օդոյն

Երգողիս իմ ձայն պարզէր և քաղցրախօս չայոց մանկտոյն :

Մի՛ յինէն զայսու բերեալ ի բաց թողցի քանիցըս կարգ .

Երգեցից բարդ գուգեհիսդ, որ ի վերայ սոսոց իւրեանց

Զերգեցիկ և դաշնաւոր թըռչունս երկնից հանգուցանեն

Լեալ նոցին աստընջական և օթանոց խնամօք վերնոյն :

Ո՛վ, ո՞րքան զմայլի սիրտ որ ցընծայ զարարածովք

Մինչ նոքին ի դաշտաց երամ երամ դան յերեկուն,

Ի ձօճան ճիւղոց վերայ թառին հանգչին ի գիշերի :

Եւ մերձ յայդն երբ արուսեակ բարձըր սարէն ի վարադայ

Ելանէ և աւետիս տայ զծագմանէ մեծ արփենւոյն,

Երազ են քան զայլն անդէն, որ ենն արթունք և երգասէր,

Ճընձղուկք ճըռուողականք, սարեկ, ծիծռունք շատախօսիք

Ճըռուրուան ձայն տան միմեանց և յառաջեն քան զբանաւորս,

Յարարչէն ուսեալ երգովք տան օրհնութիւնս Հօրըն վերին,

Թըռչնոց անհոգացող կուտ, կերակուր պարզեւողին :

Ընդ երգ նոցուն խառնի յայն սլահ և կոշնակին

ձայն փողոյն տիպ 30

Սահմանեալ իսկըզրանէ ի ջըրմեռանդ սիրոյ սուրբ հարցն,

Եւ զարթնու զուարթուն ոգին, որ յառաջէ նա քան զարև,

Երգակից լինի թըռչնոց, օրհնէ ըզՏէրըն սաղմոսիք,

Եւ երթայ յեկեղեցին կալ ի սլաշտօն գիշերածամ :

Շատ այծչափ ի հրապարակս ընդ ուռենւովք և առ աղբերս,

Մըտէք արդ ի մէջ այգեաց և զարտիղացըս պըտղաբեր :

Ես ի նուագ առից անդէն անգիւ աղգի զնոցին պարգևս,

Զոր կըրկին յեղանակի շնորհեն նոքին առատ ի պէտս :

Յամարան շոյտ գայ ի բեր անիւ ծիրան վաղահասիկ .

Զարմանայ, որ զաչըս իւր ծառոյն ի գեղ յառեալ դիտէ,

Որ ծիրանի և դեղնաթոյր գունով սըրձնի ճիւղըն բոլոր,

Մինչ մեղմով շնչէ հոգմ ինչ և կամ ելեալ շարժ են մանկտիք,

Խուռնօրէն ի վայր թափին անդէն բոլոր հասունացեալքն .

Ժողովեն հանեն պարզեն ի տանեստանս դէմ արևուն,

Ոյր ըզչիրն ի կերակուրն արկեալ՝ լինի յոյժ համեմիչ :

Յետ սըմին հասունանայ և ալուչայն շատապըտող, 31

Դիւրաբեկ յոստոց ծառոյն կախին ի վայր ողկուզօրէն :

Զինչ պէս պէս և ընդ սոսա զամարայինսն ոգեցից,

Զուտահասան և ըզմեղրուկն ըզգ եղին տանձըն քաղցրագոյն 32

Ըզթըթ ուն որ շատ ուտի և զարդարողիկըն դիւրագիւտ, 33

Բզխընծորն շիկադոյն ծաղկաբերան հեշտատեսիլ , 34
 Եւ գյուղով տեսակս այլոց , ոյց ոչ կարեմ թըւել զանուանս :
 Իսկ յաշուն մինչ մերկանան ամարային ծառքն ի պըտողոց ,
 ճոխանայ յոյժ մեծացեալ մալադի տանձըն բըռնալիր . 35
 Գան ի վերջն աշնան ի բեր և ձմեռնային միրգըն ողջոյն ,
 Մալաչին պընդագոյն և նըռնենին նարընջաձև , 36
 Եւ խընծորն երկարատուկ զոր տան առատ

պատուատեալ տունկը : 37

Ոչ գան յուշ իմ աստէն , ո՛հ , և զայլ պըտողոցըս նըւագել ,
 Զորս անբաւ առ աշնայնով շնորհէն պարտէգը Վասպուրական
 Զի տարաւ յուշոյս իմոյ թըշուտաբեր պանդըխտութիւնս :

Այլ յինէն ոչ մոռանին այն զինաւէտ նորեկ այգիք , 38
 Բե՛ր և ի կարգ մըրգաբերացս առից ի յերգ և ըզնոսին .
 Որ ի զիւր և վայր պարարտ կարգաւ տընկեալ են մօտ առ մօտ
 Եւ որ ոչ ընդ ամուսնեաւ նըշարենեօքըն պատատին ,
 Այլ ի թումբս ախօսաձև ուռք տարածին գեղեցկաշար ,
 Եւ զողկոյցս ի մայրենի հողոյն ի ծոց տան ի սընունդ .
 Յամարան տօթաժամու մինչ հարկանի շողն ըզնօքօք ,
 Զեռանի մայրն ի ներքոյ՝ ջեռուցանէ զիւր ըզմանկունս ,
 Եւ սպիտակ նոցին մարմինք դառնան բնաւին ի թոյրաթուխս :
 Տէր այգուն հրաւէր կարդայ բարեկամացն ի յայգեկութիւն
 Ինձ վաղ դուք արդ օգնութիւն , եկայք ստէ , ո՛վ սիրելիք ,
 Զի ահա փափկիկ մանկունք այն սևացեալ հասուն ողկոյզք
 Պատատին անօրացեալ՝ ծորի քաղցուն հողոյն ի ծոց :

Արագէ մըշակն անդէն կողովն ի յուս երթայ յայգին ,
 Կըթեն լընուն այգեկութք՝ տանի թափէ նա ի հընձան ,
 Եւ ողկոյզք միմեանց վերայ դիպեալք ճըմկին ծանրանալով .
 Եւ ահա ի ներքուստ ի դուրս բըղխեն իբրև զաղբիւրս
 Շատ սիրուն կարմիր վըտակս որ վաղ առնուն բարակ բարակ
 Եւ անցեալ ընդ խողովակ փոյթ փոյթ կաթեն ի յաւազան :
 Այլ ոչ ըզգուր հընձանին կարեն լընուլ կաթ ուսձք ըրիչտ ,
 Մինչև ոչ մերկէ ըզսրունս հընձանահարն և մլտանէ
 Բոկանի՝ մէջ խաղողոյն կոխէ ճըմկէ զփըխրեալ ողկոյզս .
 Տե՛ս յայնժամ ո՛րպէս խաղան դիւռոյն աղբիւրք ի հընձանին
 Եւ զօրէն ջուրց խոխոջիւն ընդ ջըրորգան թափին ի գուրն ,

Բարձրանան փըրփըրադէզ մինչև ի վեր բերան գըրոյն ;
 Անդ արծեալ փութով նոր տիկ առեալ ըզնոր գինին ի մէջ ,
 Տարեալ ի զով ներքնատուն լընուն զկարասըս լայնափոր
 Յամարան եղանակի խորեն՝ նդ հողով ցըրտապահիկ ,
 Այնուհետև ի խրախճանս յար զուարճանան

վասպուրականքն :

Հերիք է այսքան , մա՛նկունք , ըզմըրգաբերս

և զորթատունկս

Ինձ երգել , ձեզ ի նոսին ձեմել այգուէս զուարճադրօսիկ :
 Արդ ի միջոյ այգեատանեայց ելէք ի վեր ընդ արևելս ,
 Աւասիկ հանեմ աստէն ըզձեզ ի լեռուն Վարագայ ,
 Ուր ի վերին Վարագ նըտեալ ի գլուխաղբերըն սառնային 39
 Ա՛հ , սըրտիւ կարօտալից երդեմ զայն լեռուն ըսքանչելի :
 Որ ընդ այգուն այգուն զըւարթ շընչէր կենաց

իմ աճման օդ ,

Որ և արդ ևս ի հեռուստ շընչէ և տայ շընչել երդով
 Եւ մանկունոյն հեռացելոյ զօդ հաղորդել հայրենասէր :

Մինչ երթայ ճըմեռն , և գայ դարուն բնութեանցըն
 զարդարիչ ,

Եւ շընչեն քաղցրաշունչ հովք և մերձենան ջերտա աուրք ,
 Զիւնքըն հալին թանձրախուռն՝ Է արդանդ փակեալ
 բանի հողոյն ,

Ո՛վ , քանի՛ գեղ ըզգեհնու յայնժամ այս լեռուն ամենարոյս :
 Աղբերաց ախունք բանին շուրքըն ելեալ շըրջին ընդ մարգս ,
 Ձեմ առնուն կարկաջահոս և տան համբոյր նոր ծիլ բուսոց :
 Առ եզերբ ձեանց նախ ծաղկի վաղաթառամ ճիւնածաղկիկ
 Լեալ այլոցըն կարսպեա , որ ըզկնի նոր բանին զըւարթ :
 Եւ ծաղկին անուշահոտ ըզգիներիուկն ասեմ սիրուն , 40
 Որ սիրէ կալ յարագուարձ վարձէ զվըտակ զուարթացուցիչ
 Խխտօրէն ի ճախճախուռտ տեղիս ծաղկի կապուտափայլ ,
 Ուր առ արմովք իւր յաւէժ ջուրք ծաւալին զըզըզալով : 41
 Իսկ շուշանըն երփնափայլ ոչ սիրելով զլեռնային վայրս
 Իջանէ և ի ցածուն ձորոց հովտաց ի մէջ փըթթի :
 Մանկալ մանրաթերթիկ տիպարն անձին խոնարհասէր
 Զիւր կարճիկ հասակն ի մէջ բարձըր բուսոց թագուցանէ ,

Սակայն ըզհոտ իւր անոյշ բուրէ անդուստ ի վեր նոցին :
Եւ յառապարս անջրդի ծաղկի կակաշ կարմրաթոյր ,
Գեղեցիկ տեսլամբ և եթ և ի հոտոյն անման և զուրկ ,
Բանաւոր մարդոյն ի տիպ , որ զարդարեալ է արտաքուստ ,
Եւ չունի զհոտ գիտութեան առ ի ներքուստ

բուրեալ յոգւոյն :

Առ նովաւ իբըր դրացի բանի ծաղկին և անթառամ ,
Չոր ոչ հողմն տապախառն և ոչ արև թօշնեալ խամրէ ,
Օրինակ հաստատուն և ժուժկալող ուգւոյն ի վիշտս :

Այլ միթէ հնա՞ր է աստէն ըլլելուրդան և զայլ ծաղկունս
Երգել այսպէս մի առ մի , որ գարնայնի գունակ դունակ
Ոմն ըսպիտակ ուրն կարմիր ուրն կասրոյտ ուրն դեղին

Գունովք իւրեանց գեղադէշ զարդարեն զայս լեառնն Վարագ :
Երջանիկ հովիւն հօտիւք խայտայ ի մէջ հովտաց լերինս ,
Ըզճակատն արևակէզ պըճնէ յաւէժ ծաղկալըսակ ,

Պարք մեղուացն երկասէր դիմեն յայս լեառն երամովին ,
Ընդ արշալոյս երբ ծաղկունք շաղով շողին մարգարտախայլ
Ի վերայ նըստեալ նոցին զնիւթ ժողովեն քաղցըր մեղեր :

Իսկ ըզմանկտեայց հայրենւոյս ես ո՞րպիսեօք նըւագեցից ,
Որ այն ինչ գայ Համբարձունս և նոր գեղով
զարգարի լեառնս ,

Եւ ճանապարհ ձիւնախից արձակ բանի Գալիլեային ,
Աիրով ընկերացեալ յուխտ ելանեն նըմա յայնժամ ,
Եւ ի վայրս ծաղկաբեր և աւազուտ ի յառապարս

Մի զմիով վաղեալ քաղեն ըզխաւարծիլ և ըզծաղկունս ,
Երախան երախան աղբերակաց ի գլուխ նըստեալ
Գոյն առ գոյն յարմարելով փրնջեալ շարեն ջրոյն ի յեղբրս :

Եւ ասպ սեղան կաղմեալ ահումբ առնուն գեղաբուր ,
Ըզբաժակ լընուն գինեաւ սառուցելոյ ի ցուրտ աղբեր
Եւ սըրախ ցըւարթառատ յօժար միմեանց մատըռուակեալ

Չայս լեառն ցանկալի երգեն տաղիւ գեղգեղաձայն : 42
Ո՛վ աստէն զիս , ո՛վ մանկունք , առեալ տարցի
յակումբ նոցին ,

Այն սիրավեր սեղանոյն զիս արասցէ ուրախակից :
Ըզքեզ , ո՛քաջըզ Վիրգիլ սէր անուշակ ընդ Պառնասեանն , 48

Այլ զիս ո՛ւր , թէ ոչ ի լեառնն Վարագայ յալըշտակէ ,
Որ չէ տեղի զից Մուսայիցն այլ երկնաւոր սուրբ հրեշտակացն
Չայտարի թողում ես արդ զաղբուրս , ծաղկունս ,

երկրաւոր ձիրս ,
Որ չեն իսկ սլարծանք յաւէժ բնութեամբ իւրեանց
գլուրաթառամ ,

Չայն առնում երգել այժմիկ որ փառք են սմա յաւէրժական ,
ՉԳալիլեայն , յորմէ փայտին կենաց նըչան պարգևեցաւ : 44
Արիք հասա , ո՛վ մանկունք , ելցուք ի գլուխ նորին սիրով ,

Տենչանօք տացուք համբոյր այն խաչակիր սըրբոյ վիմին ,
Եւ տեղոյն ասպընջական խաչին բեռամբ աշխատելոցն
Թագազարմից կուսանացն , որ ի թագէն թարշամելի

Փախուցեալ եկին այսքէն զօղեալ ի գլուխ Գալիլեայիս :
Եւ կենատուր փայտին մասն որ ձօն տըւեալ էր Հռիփսիմեայ
Աստ վերին աննարկութեամբն պահեցաւ իբրև յաւանդ ,

Այս պարզ և Տեառնէ գոլ պահապան երկրիս Հայոց .
Այսու իսկ հանդուռնատիպ լեառն այս գըտաւ Գողգոթային
Չօրհնեալ փայտն տէրունեան կըրեալ ի գլուխ պըսակօրէն :

Իջեալ աստի մըտցուք արդ և յանձուկ այր
Թօղիկ սուրբ հօրն , 45
Որոյ անհատ աղօթիւք յայտնեցաւ փայտն փրկական

Երևեալ ի գլուխ լերինս խաչանըչան լուսով պայծառ ,
Ուստ՛ ի վայր ցղանալով անմահ զօրացըն նուրբ թեօք
Եկեալ եմուտ ի տաճարն , յոր աղօթէր հայրն հրակող :

Բա՛րէ , քանի՛ բաղմահայլ հանդէս լինէր այսըր յայնժամ ,
Իշխանք և ժողովուրդք ի քաղաքէն խուռն ընթացեալ
Ի տես հրաշից զարմացեալ զբանջանոյցին ամենեքեան ,

Եւ զուարճախառն երկիւղիւ յերկիր անկեալ համբուրէին
Ըզմայլեալք Փըրկին հոտովն , որ ի նմանէ բուրբ անոյշ ,
Եւ լընոյր գլեառնն ողջոյն որպէս երբեմն ըզԳողգոթա ,

Ընդ յայտնիլ փայտին բոլոր պատանեկին նոր յարութեամբն :
Առ այս պարգև գերագոյն ի ընդաց ողջոյն Հայոց աշխարհ ,
Յընձացին յաւէտ նըքա որ զայս տեսին աչօք իւրեանց ,

Եւ անդէն ի տեղիս այս յոր հանդեաւ խաչն՛խաւուածարարձ ,
Նոր Տաճար կառուցին խորանազարդ կամարարերձ ,

Եւ ըզնովաւ մենաստան, որ կոչեցաւ Վերին Վարագ :
 Դուք սակայն արդ, ո՛ւր Գրատաճարն, ո՛ւր մենաստան
 հարցէք, մա՛նկունք ։
 Կան ահա, ոչ տեսանէք, միթէ չժուժա՞ք հայել ի կերպն,
 Կան ահա, ոչ ի կամարն, այլ ի յերկրի քարինք սրվե՞նալ
 Ինձ ի յողբ և ձեզ հառաչ, ո՛հ, ի վերայ քանդեալ քարանոցդ :
 Զայս գիտէ՞ք թէ ո՞ արար, յաջորդող դարն աշխարհասէր,
 Յորում ողջ լերինք Հայոց, ա՛հ, մերկացան ի միանձանցն,
 Յայնժամ և ոմն անըզգամ տեսեալ բնաւին ամայացեալ, 46
 Առ ի պէտս իւր շինուածոյն քակեաց ըզսա ոչ երկուցեալ
 Ի խաչէն, որ շոյտ նըմա ետ ըզպատիժն արժանահաս :

Ընդ երկայն և զառ ի վայր ձեմեալ ի ձորը ծաղկարոյս,
 Իջեալ գնասցուք, ո՛վ մանկտիք, և ի ստորին Վարագ ըն մեծ 47
 Որ փառաւորն է և պայծառ ի մէջ բոլոր մենաստանաց,
 Եւ պարծի գոլ հաւասար Իջման տեղւոյն Այրարատայ,
 Լուսով աստուածեղէն պատուեալ յերկնուստ որպէս ըզնա՞
 ֆանգի այս է Տէրունի տեղին յորում երկոտասան
 Լուսոյ սիւնըն շողաձև երևեցան յայտնատեսիլ,
 Իսկ և խոյ այսրբ հասեալ պաշտօնասէր իշխանաց խու՛մբ
 Հիմնեցին և նոր աստէն տաճարըս եօթն հրաշանորոգ
 Ի յաւէժ յիշատակ մեծամեծացն աստուածայնոյ
 Անդուստ ի սկզբբանէ միշտ երևեալ ի Հայաստան :
 Ի մէջ միում այս խորանաց շինեալ յանուն սուրբ Գէորդեայ
 Հանդուցեալ կան Գետադարձ հայրապետին մերոյ նըլխարք,
 Որ նըջանաւըն հրաշաւոր արգել ըզգեալն յորդադէմ :
 Հուպ նըմին հանգչին ոսկերք և արքային Սենեքերիմ, 48
 Նորուն, որ դայս մենաստան նոր նորոգեաց վայելչապէս,
 Եւ ելից բազմերամ պայծառ դասուք կրօնաւորաց :
 Որ աւա՛ղչ գի արդ զարդ իս նուագունք միացին ի հարիւրոցն,
 Այդպէս, ո՛հ, սուգ ըզգե՛նուն սենեակք նոցին փակեալ զըրօք,
 Եւ ի ներքուստ աղօթից այլ ոչ լըսին քաղցըր մըրմունջք :
 Խնայիչ և կարի ժլատ եղեր այդչափ, ո՛վ Հայաստան,
 Յանձնասէր դարուս յետին թողեր թափուր ըզմենաստանս :
 Այդպէս չէիր դու երբեմն, այլ յոյժ առատ և զուարթամիտ

Որոշեալ զընտիրան ի քէն պարգևէիր նոցին յօժար,
 Թողում այժմ ըզպարգևելը և ի նոցունց քարեալ հանես
 Եւ զսիրտ նոցին առ ի քեզ յանկուցանես հակեալ յաշխարհ :

Ելէք արդ ի Վարագայ զըստօրոտով լերինս քերեալ
 Առ Շուշանիւ, կարմրւորաւ անցեալ գնասցուք ի Զորովանք 49
 Հիմնարկեալ ի Գրիգորէն ի մէջ հովտին շուշանաբեր,
 Մինչ շըրջեալ ինքնին անձամբ կանդնէր տաճար ամենուրեք :
 Եւ սըրբոյն՝ սիրելի երևելով ցանկալի վայրս,
 Ոչ սակաւ և ինքն այսրէն մընայր վարուք ճըզնողական,
 Որ և կայ աւասիկ իւր մենարան ի վեր վանիցս,
 Մերձ նըմին նորուն շնորհիւ աղբիւրք բղխեալ յոյժ բարեհամ,
 Տեսէք թէ զի՞ վայելուչ է վայր փոքրիկ մենաստանիս,
 Ի յերկուց կողմանց լերինք հովանանան բարձրագ աղաթ,
 Իսկ ընդ հարաւ և ընդ հիւսիս ծործոր է յոյժ երկայնաձիգ,
 Եւ աստի անտի ջրաբուխ լերանց կողից վիժեալք վրտակք
 Ի խոխուրս միացեալ խառն ընթանան կարկաջասահ,
 Եւ շըփեալ թափ ընդ քարինս պարզեալ զըտին թեթեանան :
 Տեսէ՞ք և զընկուզիս և զայլ բազում վարսաւոր տունկս,
 Ինքնաբոյս անտառապէս ըզբոլորիւք վանից բուսեալք,
 Եւ ընդ լերանց բարձրագոյն և հովանիք լեալ են նոքին :
 Նա քանի՛ զուարթաբեր է այդ ճախրահոս վրտակ ձորոյդ,
 Սառնասոյր և սառնորակ ի ձիւնեղէն լերանց իջեալ,
 Ընդ ձայնից սահանաց ջուրց և սոսափիւն ծառոց խառնեալ
 Զի՞ հեշտանս բերեն ունկան և զուարճութիւն

սըրտի, մա՛նկունք .

Երանի՛ ուխտաւորացն որ ի տօնի սուրբ Գրիգորին
 Ի քաղաքէն և դիւզից ջերմըն սիրով դիմեալ դան յուխտ,
 Եւ բազմին դաս առ դաս առ հովանեօքքս հեշտալի .
 Ըզպատիւ Սըրբոյն և զուխտս ոչ մոռանան համեստագոյնքն,
 Անհամեստըն մոռացեալ մարմնով և եթ հեշտանան աստ :

Ահա ի լեառըն Վարագայ և ի նորին շուրջ մենաստանս
 Շըրջեցայք, ո՛վ մանկունք, և զուարճալից եղէք սըրտիւ .
 Ժամ է դառնալ այժմ աստէն ի հարաւոյ կոյս քաղաքիս

ի խաչին վանս, ուր անդ ևս դադարեցան սուրբ Հովհաննէսն, 50

Ոյց շնորհիւ բըժըշկութեան աղբիւր բղխեալ կայ անդանօր, Եւ ի ջուր նորին՝ ջերմոտ թէ լրւասցի ջերմ հաւատով՝ Իսկ և իսկ թողու զնա ջերմն և դիւր լինի տագնապելոյն:

Գեղեցիկ կռնկավանքն որ է հանդէպ Ձըւըստանայ, 51 Բարձրագահ բըլրոյն ի գլուխ ի կրօնասէր հարցըն շինեալ Ուր ըզմեծ դէպ հրաշարուր պատմեն զթըռչնոյն ընկերասէր- Թէ գինւոյ սուրբ խորհրդեանն ի պակասիլ յաւուր միում Շըւարեալ մընայր անդէն նըւիրական պատարագիչն:

Այլ որ ի ձեռն ագուաւոյն հաց առաքէր Եղիային, Չգիտեմ նոյն խորհրդոյն ի կտուց ուստի՞ տըւեալ

զողկոյց մի սուրբ

Շոյտ յըզէր շըւարելոյն սպասաւորել իւր խորհրդեանն:

Չև ըզձեզ յայլ վանորայս տարեալ աստուած՝ ինձ կա՛մ է նախ Տանել ի յՍրտամետ յՍրտաշիտէն շինեալ աւան 52

Որ ահա մօտ է մեզ և երևին ծովուն յեզեր

Բուրաստանք իւր բերունակ պէսպէս տընկովք

ուռճաղարդեալ

Եւ մըրզովք մեղրահամ դրախտին բերէ զնըմանութիւն Ոյք ուողին յաղբերէն ակնավըճիտ և յորդարուխ,

Չոր բերան սըրբոյն երբեմն անպատկառիցն առ ի պատիժ, 53

Անիծեալ ցամաքեցոյց, թէպէտ յետոյ ցոյց և ըզգութն:

Ի մէջ պըւտըց սորին բոլոր է պատուական և զըօսուցիկ ճոխաճիր առատութեամբն և սեպհական ազնիւ ձըրիւքն

Բոլըրչի բուրազըւարթ՝ և անուշահամ կարմիր խընձորն:

Որ յորժամ դայ Վարդավառն և արևուն սաստկանայ շողն՝

Շիկնին հասունացեալ դառնան բնաւին յարիւններանդ,

Եւ ճղալից լեալ ըրճառոյն կարմիր կարմիր կախին ի վայր,

Չանձրանայ պարտիզպան ի թօթափել և ժողովել:

Գան խըռնին նաւքն ի ծովու և կարաւանքն ի ցամաքի

Պատարուն բեռնաւորեալ ածեն վաճառ հեռաւորացն:

Ահա բերք Հայոց երկրին արդար ազատ ի զըրժանաց,

Այսպէս ամի ամի երկրագործին շնորհեալ ի պէտս:

Ելէք, մա՛նկտիք յՍրտամիտու, ելէք հասար ի Հայոց ձոր

Յասպարէզ յաղթողական մեծ դիւցազին մերում Հայկայ,

Գոռ ողւոյն ամբարտաւան լեալ արգելիչ արշաւանացն:

Եւ տեղին յոր վառեալ սիրտ մեր կորովոյն քաջազանգուր,

Խաղացոյց ընդ երակունս արիւն ջերմիկ ի քաջ բաղուկն,

Որ զլայնալիճըն լի քարչեալ զնետըն սըացոյց ի սիրտըն սէգ- 'Նդ

ամբարտաւակին կործանեալ կործանեցոյց և ըզգըտիչն,

Եւ յաղթական իւր բազկին յուէրժանալ փառաց պարծանք

Գերզատաննոր դեղեցիկ սատէն կանգնէր յաղթողըն Հայկ:

Դուքնորին սիրուն սերունդքն անխնոյն ըզտիպբերէք յանձինս

Ոչ նոյնպէս յաղթել Բէլայ այլ դործակցին Բելիարայ

Եւ անժոյժ կրից և կամաց, որ բունագոյն են քան ըզԲէլ:

Թէ յաղթող լիջիք սոցին ոչ ի յերկրի ձեզ գերդաստանք,

Այլ ի յերկինս կանգնին անեղծ յաղթականաց հանդ խաղբէն:

Տեսանէ՛ք թէ՛ ո՛րպիսի ջրաւէտ տեղի է Հայոց ձոր,

Անկըլայ դեռ քաղցրաջուր և մեծ առուն Շամիրամայ 54

Լըցեալ դան դարիւ դարիւ յարբումն իւրոց դաշտորէից:

Գարնայնի մինչ դայ Մայիս և ջուր գետոյս առատանայ,

Ի ծովէն ձրկունքն ի մէջ խուռըն խաղաճ երամօրէն 55

Իբրև զբօս ինչ ելեալ կայտիռ ածեն յանուշակ ջուր:

Եւ ի կողմոյ, որ ի կակուղ ուռեաց հիւսեն ուռկանաւորքն,

Անկանին սըպըրդ ելով և լի ձըկամիք հանեն ի դուրս,

Պարզ և առատ Մայիսին բաւեալ մինչև ի գլուխ տարւոյն:

Առ դետովս յայսկոյս յայնկոյս ի դաշտավայրս պարարտահող

Երբեմըն շատ մօտ ի մօտ շինեալ էին դեղաստանեայք,

Ոյք համակ փարթամ էին եղնամուրք և մըշակօք:

Դուք յայնժամ տեսանէիք զայս ջըրբարբի արտոց բուսակս

Հասկազեղ և բարձրաոճ մինչև ի չափ մարդահասակ:

Վա՛շ կարդայր մըշակն անձին, քաղցր էր վիժանք

զառն քըրտանց,

Քաջաճիգ մերկարագուկ ըզգերանդին յաջ և յահեակ

Հարկանէր, և բարդ ի բարդ միմեանց վերայ դիպէր զբրայս:

Չի՞ եղեն, ո՛հ, ի հաղարաց հաղիւ կան արդ քանի մի գիւզք:

Եւ այն յոյժ ազքատին տարակուսեալ անպիտոյիւք,

կարօտ են զոյգ մի եզանց հերկել զիւրեանց կորդ արտորայս:

Կարօտ են նաև սերման թէ և բահիւ բրիցեն դոյզն ինչ :
 Զովային ծիծաղծաւալ առ ծովափամբըդ ճեմեւով
 Երթիցուք յազատ Ոստան մայրաքաղաքն Ըռըտունեաց ,
 Յարքայէն Արծրունեան շինեալ ի վայր բարձրադիտակ ,
 Ընդ որ քաղցր օդոց փրջմունք շնչեն յաւէժ յամէն կողմանց •
 Լեռան Արտոս ձիւնապահոյճ կայ ի կուսէ հարաւային ,
 Որ զբալարիս և ըզծաղիւունս ի դարնայնոյ մինչև յաշուն
 Նոր ի նորոյ բուսուցեալ շնորհէր մերում թագաւորաց :
 Ի կողից իւր առ ձիւնովք ի դուրս բըղխին առուակք հազար •
 Իջանեն սահանահոս ի հրապարակըս Ոստանայ ,
 Որ յոռոգումն անդոց այդեայց նորին երբեմն ոչ բաւէին ,
 Ի դուր , ախո՛ս , այժմ այդ ջուրք անցեալ գընան

Թափին ի ծովն :

Զաչս ի Ոստան դարձուցեալ՝ քաջիկ ըզդա նըշմարեցէք ,
 Միթէ ա՛յդ իցէ , մա՛նկունք , այն մեծ քաղաք արքայաճոխ ,
 Ոստա՛ն , որ շատ զոստանիկս ծընեալ ի ծոց իւր սնուցանէր ,
 Ոստա՛ն , որ էր բնակաւոր տեղի սպայից սպատաղունդ ,
 Ոստա՛ն , որ գունդըս խըմբեալ յազատ տանէ յըզէր ի մարտ •
 Արդ ի սոցունց մերկացեալ եղև տեղի սոսկականաց ,
 Ապաշուք դարձան բոլոր և հոյակապ շինուածքըն իւր :
 Ո՛ւր են այժմ այն մեծաչէն բարձր սպարանք ճոխապահոյճ ,
 Ո՛ւր ուր անդ ի դագաթան իւր ամրոցին ծովահայեաց
 Այն տաճար և ճեմարան ոյր հրաշագան էր յորինուածն •
 Որմունք համայն ոսկեզարդ և պահուճեալ պերճ նըկարովք ,
 Դրունքն էին բարձրակամար հրաւէր տային օդոց ի ներքս
 Զով շնչեկ արքային , որ անդ ճեմէր նախարարօքն •
 Լուսանցոյցք չողախաղաց յարմար բացեալք ի ծովըն կոյս ,
 Ընդ այգուն և ընդ երեկս յելս և ի մուտս արեգական
 Միրանի նըշոյլք լուսոյն ծովուն վերայ մինչ ծագէին
 Եւ անդուստ ի լուսամտից չող տաճարին ի սիրտ չողեալ ,
 Զի՛ , մա՛նկունք , այն գեղերփնեալ նըկարք որմոց

գունակ գունակ

Փայլ ի փայլ չողողեւով շըրջըրջէին ակնակըտիւ •
 Այլ ո՛ւր են այժմ այսոքիկ , ո՛ւր են քո չուք , Ո՛ստան քաղաք :
 Անցին գնացին , ողբերգու , զի՛ դու յինէն հարցանես զայդ •

Ես որպէս ծաղիկ ծաղկեալ ի դարնայն վայրիկ մի ժամ ,
 Ի գաւառիս Ըռըտունեաց երեւեցայ պայծառաչէն ,
 Եկըն աշուն , զի այսպէս թառամեւով թօթափեցայ :
 Անթարչամ էի վառօք երբ թեւ արծւոյն հովանանայր
 Ի վերայ իմ , և սրահէր զիս ի հողմոցըն տապախարչ •
 Իսկ յորժամ յերկնից արևն և ի յերկրէ թընամեաց նետք
 Զթևս արծւոյն բարձրապարու , որ մինչ ճախրէր հոլաթևեալ
 Հարին և թևաթափ վայր ընկեցին ի բարձրութեանցն ,
 Եղուկ զիս , յայնժամ և ես մնացի բնաւին անոյատըստար •
 Շընչեցին հողմունք հինից բախեալ սաստիկ բունոյ արծւոյն ,
 Անդուստ արկին ի վայր գեղեալս յաւէտ ի բարձրութիւնս ,
 Զի չկարէ կալ հաստատուն , որ բարձրանայ յանիրաւի :
 Այսպէս ահա , ողբերգալ , ծաղիկ փառացն իմ թափեցաւ ,
 Փոխանակ սպարանիցն և գեղաշուք Տաճարին այն

Այդ ցածուն խըթին խըթիթք յիս մընայնին շինականայ : 56

Արի՛ք , մի՛ յամէք Ոստան , օն ըտապով ելէք , մա՛նկունք ,
 Զի մի՛ և սա ընդ երկար հեծեալ զթառաչ հանցէ ցաւոց ,
 Եւ կըրկին աստ ողբանուէր նըսաջիք ի լաց իրբու յԱնին :
 Վասն որոյ ելէք մի՛ մնայք , և՛ նդ Առնոսայ անցեալ ընդ սարն
 Իջուք ի Հողոց վանք վաղակաւոյց հին մենաստան
 Հիմնեցեալ ի նախուստ յառաքելոյն Բարթողիմ
 Խորագոյն ի ծործորին և առ Տիգրիս դրախտին գետովն ,
 Որ ի նմա հանգուցաւ կուսին պատկեր կենդանադիր ,
 Կուսանացն առաքինի լեալ կուսաստան այնուհետև :
 Մըտէք նախ , մանկունք , ի մէջ սուրբ Տաճարիս մօրն Յիսուսի ,
 Պատկերին աստուածահուպ տենչիւ համբոյր նըւիրեցէք :
 Եւեալ սպա երթիցուք ի ցած մատուուն , որ երեկ ,
 Մեկուսի և ի բացէ շինեալ յայնկոյս առ գետակաւն , 57
 Ինքըն փոքր , այլ զմըն մեծ առ ընդ իւրև հանդուցանէ ,
 Ինքն անուք , սակայն զըլիսոյն ամենաշուք՝ հովանանայ :
 Այսըր յայդ իսկ եկեալ եմք թողով անդէն ըզմերձակայսն ,
 Այլ ո՛ւր , ո՛ մանկունք , զայդ իւրովի դուք իմասջիք :
 Խոնարհեալ ըզդ լուխըս ձեր մըտէք ի ներքս սուրբ մատրանդ ,
 Ո՛յր է հարցէք աւասիկ , ո՛յր է շիրիւդ հրակայաշուք ,
 Եւ ո՛վ ի դմա եղեալն ի դիւցազանցն Այրարատայ :

Մեռեալ է, դեռ հասակին չուրքն ի վերայ շիրմին փայլի,
 Գլուխն եղեալ ի մատրան սրունքըն ձրգեալ դրանէն ի դուրս
 Զի մարմնոյն տիր սօսատիս ոչ պարագրի յանձուկ տեղուոյ,
 Գողցես հասակըն է պերճ վեհ արքային մեր Տըրդատայ: 58
 Հա՛, մանկուռք, նորին է իսկ. չուրջ ըզրովաւ նստարուք յողբ,
 Ես սըրտիւ աղէկատոր կոչեմ լալով ըզլուեցեալդ,
 Մինչև դըմա տաց խօսել և վարթուցից ի քնարանէդ,
 Չայն տալ ինձ ողբերգակիս թէ լըուեցո՛ գընարիդ քո ճայն:
 Իսկ դուք ի հող տապանիդ պինդ մածուցէք գերեսըս ձեր,
 Յօղեցէք կաթիլս յաշաց՝ վեհին յոսկերսդ ա՛ծինացեալ,
 Գէթ սիրով այսու գնոցին մեք հատուցուք այժմ ըզպարտիս
 Գող որդիք այնոցիկ, որ գտան առ դա ապախառուոր:
 Մահ՝ որո՞ւմ, բարերարին, ո՛հ նիւթեցին տիրադրուժքն.
 Ո՞ւմ դարան, սիրելոյն, բա՛րէ թագոյց տուն Միսակեան,
 Եւ ուստի՞ դառն բաժակ, ա՛հ ընտանի դաւաճանաց:
 Չոյժ մարմնոյս այս վիմեղէն, զոր լուծանել չկարաց Պարսիկ,
 Հայն՝ իւր համազգին դիւրաւ ելոյժ այսոյէս ի հող:
 Այն բազուկն անպարտելի գօռ թընամեացն անացուցիչ,
 Ի դրուժան տոհմից իւրոց, աւա՛ղ, փութով դարձաւ նըկուռն:
 Մուացաւ Այրարատ ըզբացեալ դիրկ սիրոյ սորին
 Որով գինքն և վեր մանկտիս գըզուէր գըթով հայրանըման
 Եւ զերդ ըզմայր որ ի գիրկ զարդեակ տածէ գորովագէս,
 Նոյնպիսեօք և յանձանձէր ըզտուն Հայկեան՝ մեծ Տըրդատէս:
 Որսացան դարանակալքն առիւժ հըզօր զԱրշակունիս,
 Որ ըզորքն առ Մասիսիւ եղեալ մընչէր ահեղագոչ,
 Ի ճայնէն գաղանք երկրի խուճապէին առ ի փախուստ
 ՅԱյրարատայ սահմանէն ցորչափ լըսէր ճայն առիւժոյս:
 Ի ձեռն առին դաւողք՝ հատու զտապարըն նենգութեան,
 Հարին և հատին ըզճառըս բարձրացեալ ի Հայաստան,
 Ոյր ի ստեղունս ամրոստեան, ո՛հ, թառէին Հայոց մանկտիլք:
 Վասն այս դուք լացէք լացէք աստ, ո՛վ մանկուռք,
 մեծամըուռնչ,
 Չայն ոգին ապաշնորհ, որ այսպիսում բարերարի
 Չայս փոխարէն հատուցին. ո՛վ հատուցմանս անօրինակ:
 Մարտափելի դառն յիշատակ միշտ անմուաց,

Մինչև յե՞րբ դարուց ի դարս հոլովեալ զհետ մեր գայցես,
 Մինչև յե՞րբ Հայոց ունիան բողբ ածես քրտովնէլի:
 Կայ՛ց անդէն, մի՛ գար յառաջ ծածկեալ ի ծոց ժամանակաց,
 Կաց, ժըտեմ, մի՛ յաւելուր բատրանս բերել մեզ յաւիտեանս:

Այլ ինձ դու ճայն տուր այժմիկ որ ի վերայ շիրմիդ անկեալ
 Թալկանամ ուշագնաց մինչ յուշ ածեմ զլախճան վեհիդ.
 Չայն տուր ինձ արեդ. Հայոց, որ սըրտաուուչ մըտեր ի մայր,
 Չչառաւիղըս քո բօլոր ամիտփեցեր Այրարատայ,
 Ճրագի մի չափ և նըռոյլ շթողեր ի լոյս տան թորգովեան:
 Մընչե՛սա՛ նըւաղ մի ևս, արի Արիւժդ Արշակունեան,
 Միթէ խնայե՞ս կորիւն մի դու ծնանիլ ազգին քո սիրեցեալ.
 Չարթի՛ր որ ծանըր քընով դու նինը առնուս ի քնարանիս,
 Ըզհասակդ հըսկայակերպ ի նեղ մատրանս կըծկեալ այդպէս.
 Այդ չա՛փ ի քէն սիրեալ քո Այրարատ սիրեաց ըզքեզ,
 Չայս խոնարհ և նըւաստիկ մատուճ չափեաց շիրմիդ բաժին,
 Չափողիդ նըմա զանրաւ տեղիս տիգաւըդ քաջութեան,
 Բիւրաւոր ժողովրդոց նորին լինել ի բնակութիւն:
 Վայելէր նըմա յաւէտ ի լայնածիր ծոցին իւրում
 Արժանոյդ՝ հոյակապ և փառաւոր կանգնել տաճար,
 Քանդակեալ ի ճակատին գանմահ անուռըդ քաջապանձ,
 Եւ հովանի տաճարիդ լինէր անդէն չուք Մասիսին:

Այլ թէ հարքըն մեր մեզան ըզսիրելիդ անկուշելով,
 Յագեալ և սարարեալ ի ձեռն մեծ բարերարիդ,
 Մե՛ք՝ որդիք նոցին այսօր առ քո տապան դիմեալ,
 Ի դիմաց հարցըն մերոց ըզթողութիւն ժըտեմք լալով,
 Լեր ներող նոցին և մեզ քոյին ոզուովդ վեհանըման:
 Եւ դու, ո՛վ քրիստոսասէր հողի մարմնոյս խաչազգեստեալ,
 Թէպէտ տուն եղբօր մարմնոյդ անձուկէ յոյժ անփառունակ
 Սակայն քոյդ որ յերկինս անեղաչէն է և պայծառ,
 Հաշտ այտի հայեաց ի մեզ լեր բարեխօս առ Այցելուն.
 Մի՛ մուանար մի՛ մուանար ըզսիրելիդ քո զԱյրարատ:
 Պարձիր որ ոչ ի Սեպուհ այլ յերկնից լեռն փախեար ի մէնը,
 Յայդըր մի՛ և այժմիկ դու գանգատիր Գրիդ որին յունկն.
 Փոխեցաք մեք յանրարի բնութեանց մերոց միշտ բարձրայօն,

Յանուշակ բնութիւն սիրոյ որ տայ սիրել զտէրըդ սըրտիւ :
 Ո՛չ այսուհետև խառնեմք ըզթոյն քեզ մահառիդ ,
 Գիտացաք զի 'նդ քոյդ կենաց կարճել և կենաք մեր կարճեցաւ
 Գիտացաք , մահուամբ գըլխոյդ մահ սըխուեցաւ

ընդ ողջ մարմինն .

Ձայն ուրեմն այտի յերկնուստ արդ լսեցո՞ւ զնեքողութեանդ
 Եւ զըրուութիւնդ թախծալից լոյծ աւասիկ հարուստ ամաց ,
 ՅԱյրարատ դարձո զերեսդ , յորմէ ծածկեալ ելեր յայնժամ

Ձի՛ ձայնիւդ յորդորիւն գոչես յերկրէ , ա՛յ ողբերգակ ,
 Ձի՛ չթողուս եզրորդ իմոյ նընջել հանգիստ ի տապանիդ ,
 Եւ զի՛ զիմ , որ յերկրից դահն ընդ Քրիստոսի թագաւորեմ ,
 Ըզվախճան յուշ ածեալ դու թախանաս ուշամոռաց :

Ես յոյժ ուրախ եմ ընդ այն , որ զիս հանիք յԱյրարատայ ,
 Տէրն ետ ինձ վոխան նորին զգաւառն երկրից ամենատենչ ,
 Ուրանոր անտըրտում թագաւորեմ յաւէրժարար :

Անդ ոչ գոյ դաւաճան , ոչ տիրադրութ երախտամոռ ,
 Ոչ և բաժակ մահագոյժ և կամ աթոռ ժանտ և դըրժող ,
 Այլ զըւարճ անվիշտ վիճակ յաւէրժակից ընդ հրեշտակացն ,
 Եւ անմահ երանալից վառք անսպառում տիրապատրաստ :

Ձի՛ և քեզ կըսկիծ է յոյժ առ սպաշուք շիրմիդ եղբորս ,
 Շատ է այդ բաժին յերկրի մարմնոյդ իմոյ հողապատեան ,
 Թող առ սյժմ հանդիցէ դա ի մայրենի հողոյն ի ծոց ,
 Գայ դարուն՝ դամ ես յայնժամ և զեղբայրիկդ

իմ բողբոջեալ

Առնում յանձուկ ի տանէդ՝ հանեմ յերկինն լայնատարած
 Ի տուն չորըն Քրիստոսի ուր օթեվանք բազում են յոյժ ,
 Արձակ արձակ ի նոսին թող ձեւ առցեն սրունքըդ կըծկեալ :

Ոչ պիտին տաճար դըմա որ երկնայնոյս է ցանկացող ,
 Այդ և եթ այնոցիկ է , որ ի ամանէ վրիպեալ են յոյժ ,
 Եւ ըզյոյս իւրեանց միայն լընու կամին երկրաւորօքդ :

Իսկ որ արդ վասն իմ հոգւոյս ուրախ վնե՛լ ես ասացի
 Ընդ հանել զիս նոցին մութով ի հայրենիս այս անտըրտում ,
 Այլ երբ հայիմ ի յերկնուստ յիմդ յԱյրարատ՝ չարժիմ ի լաց ,
 Ձի տեսանեմ ըզդա թափուր ի բիւրաւոր ժողովըրդոց ,

Տեսանեմ իսպառ մերկեալ յիւր ճոխ մառաց նախանձարկու :
 Հեծեճեմ 'ի վերայ վանորէից , աւերակաց ,

Ջորս լուսատուին հօր ճըզ ունք և իմ կանգնեալ զարդարեցին ,
 Հառաչեալ հոգւոց հանեմ և ի վերայ ճոխ գաւառացն ,

Ոյց կառավար էին իշխանք չորեքհարիւր արքայաշուք :

Լամ և հոգիս մորմոքի զմէն մի զարմից նախարարացն ,

Առաւել և յոյժ կարի զտոհմին իմոյ Արշակունեան ,

Որոց ձետք և շառաւիղք համայնալինջ ըսպառեցան ,

Եւ զանուն աշխարհալուր , ո՛հ , մոռացան մանկտին անգամ :

Ես վասն այն սուգ ըզդ ենում՝ և յողբ նստիմ թէպէտ յերկինս ,

Ինձ այս տեղիք ուրախաբեր դառնան արխուր տեսարանք ,

Եւ ցօղեմ յամպոց սիրոյս շալ ի վերայ երկրիդ Հայոց ,

Հեղեալ արտօսր ի յերկինս առ աթոռով պետականին ,

Նոր գուցէ զուարթացուցից ըզթառամեալդ իմ Հայաստան :

Բըզխեսցին և յիւր լերանցդ ի վեր աղբիւրք հայրենասէր ,

Վ ըտակունքն եկեալ ի մի յորդ որ գնասցեն գետահետեալ ,

Ընթասցին իբրև զԵփրատ , Երասխ ի մէջ լանարհ դաշտացդ

Եւ երկրի ծարաւելոյ տացեն ըզլուր առատ առատ ,

Ծըծեալ վըրտին և բերուն հողոյդ ի դուրս բողբոջեսցէ

Ի ծոցոյն իւրոյ զցորեան սովեցելոյ մանկուոյդ ի հաց ,

Կերիցեն կըշտապինդ , և յաւիտեան մի՛ քաղցիցին :

Ընդ ձեզ արդ ժամ է խօսիլ Հայկեան բողբոջք ի հող օտար
 Որ ըզճրագ լուսոյն մըտաց լուցեալ՝ ելեալ էք ի խընդիր
 Գանձուն կորուսելոյ յԱրամեան տուն գիշերացեալ :

Մի՛ կասիք մի՛ կասիք ի ստէպ ըստէպ յորոնելոյդ :

Կարծելով թէ ո՛չ ի տան կայ թագուցեալ գանձ հայրենեաց :

Ո՛չ , ի դ մա խորեալ է այժմ հողով խաւար տըզխտութեան :

Թէ միայն զիւզ ի ճրագիդ յաւելուցուք ըզսէրն ասեմ ,

Շոյտ ըզնա հարուստ լուսով դորին կարէք դուք գըտանել :

Այլ միթէ ընդ այս գանձուն և զի՛ս խնդրէք լեառն ի Սեպուհ ,

Ողբեալ նոր այդ սիրով ընդ մոխիլ ձեր բնութիւն յանոյժ :

Բայց ոչ այլ իմ լուսատուն թողու զիս՝ պինդ գըրկեալ ի գիրկն ,

Ինձ ի դէմն բերելով զհարուած նեախն և ըզբաժակն :

Ձէ պիտոյ և ձեզ այլ գօրեզ բազուկ դէմ թըշնամեաց :

Բարձան այժմիկ ի յերկրէ Շապուհ պարսիկ և Գեթուհնն ,
 Ընդ հողմոցըն բռնաշունչ արդ շընչեն օդք խաղաղասիւք ,
 Յորում Տէրըն երևի ի Մասեաց զլուխ զըթով իւրով
 Ի սեպուհ լեռնէ երկնից իջեալ կըրկին յայցելութիւն :
 Եւ ոչ ևս պիտոյանան զէն և զըրեհ , վահան և տէգ ,
 Այլ հանձար իմաստութեան որ տան ըզփառըս ժառանգել
 Եւ ընդ իմ ձեղ կառավար Տէրն է երկնից միահեծան
 Որ առանց Սաուղայ հովուէր երբեմըն զիսրայէլ :
 Զա՛յս՝ Այրարատայ արժան ետես նախատեսուչն ,
 Զի որ թիւրէր զընթացըս իւր մինչ վեր առնոյր

Ի բարձրութիւն ,

Ուսցի զէթ խոնարհելովդ յանըստերիւր զընալ շաւիզ :
 Տուր արդ լուել ողբերգ ու քնարիդ լեզու աշխարանուագ ,
 Ե՛լ և ա՛ռ ըզլալական մանկախորդ քո հրաւիրեալ այցր ,
 Առ ի բաց զնա ի շիրմէդ մի՛ տար ինձ շատ խօսել յերկնուստ
 Եւ ոսկերցդ իմ ի ներքոյ մահարձանիդ հեծել ողորմ ,
 Մըծեալ ըմպեալ դառնապէս զիջեալ կայլակս արտասուելոյդ :

Մայրամած զերեսըս ձեր ի վեր առէք արդ , ո՛վ մանկունք
 Եւ յետին համրոյր սըւեալ սուրբ տապանիդ՝ ելէք յուզի ,
 Դարձուցեալ անդ ընչ ըզձեզ տանիմ՝ կըրկին յԸնըտունիս ,
 Շարեկեան ի մենաստան շինեալ հանդէպ Առտէր կըզզւոյն , 59
 Երկրորմբ խորանայարկ սուրբ Տաճարօք վայելչօրէն .
 Մին յանուն Աստուածածնի , և միւս նախկին վըկայուհւոյն
 Սանգըխտոյ պարկեշտ կուսին հեաեւելոյն Թաղէոսի ,
 Ուր և իսկ յիւր տաճարին կան հանգուցեալ

մաքուր նըշխարքն :

Իսկ ի յետուսս խորանին ի սուրբ մատրանըն նուաստակերտ
 Աւանդեալ են այն մատուցք , որ զհրաշահիւս

գրեցին մատեանն

Զօնեալ ողջոյն միանձանց աշակերտեալ ի կրօնաստանս :
 Այլ շնորհաց Հոգւոյն , մանկունք , որ եմք նիսազ և փափաղող ,
 Ի տապան դիմեալ սըրբոյն առ այս կայցօք ըզնա օճան .
 Եւ պատմեցից անդանօր զմին ի հրաշից երանելոյն ,
 Առ ի փառս ներդ ործողին որ ըզծառայն պատուէ այնպէս :

Դժնեայ ոմըն բարբարոս բնակեալ երբեմն ի գլուխ Նարեկ
 Եք ըզհաւ մի զընել թուխս կուսան կընոջն որ էր տընտես .
 Եւ այն ինչ հաւըն նորեկ ճետովք ճեմէր ի բակ վանից 60
 Խուճապեալ ի մըրըրկէ պատըսպարէր զձագս ընդ թևօք
 Ապաւէն խընդ բեալ ինքեան զերկանաքարն յեցելոյ յորմ :
 Ի՛ւ չգիտեմ չարի՛ն հնարիւք թէ իսկ վերին ակնարկութեամբն
 Անկանէր քարն սալաւէն զհաւըն ճըմէր ճետովք հանդերձ :
 Զայս տեսեալ տընտեսին տարակուսէր մեծ երկիւզիւ ,
 Այլ յուշ ածեալ ըզԳրիգորն , ում ծառայէր սըրտի մշտօք ,
 Եւ ըզնա , որ զաղաւնիսըն տապակեալ թըոյց հրաշիւք ,
 Շոյտ անդ էն լընոյր ի մաղ զնսսին տանէր ի դեր սըրբոյն :
 Բա՛րէ , յետ պահու միոյ կենդանանայր հաւըն մեռեալ ,
 Եւանէր և զըրգալով դայր առ տընտեսն առեալ ըզձագսն :
 Կամի՛ք զի զձեզ , ո՛վ մանկունք , հանից ի լեառն
 և քարանձաւն

Անդ ուր իրրև յառադատտ հարսըն հըսկէր աղօթանուէր ,
 Փեսային իւր անձկութեամբ մաշեալ ողւոյն խանդակաթ ,
 Եւ ի սեղան սիրոյ սըրտին յիշատակաւըն ճենճերեալ ,
 Տես մինչև ըզտենչալին առ ի սէր իւր իջեալ յերկնից :
 Քանզի մինչ երանելին՝ նդ այգուն բանիլ նոր զուարթարեր ,
 Նըւիրէր իւր փեսային զխորոց սըրտին սիրոյն նըւէր ,
 Այն ինչ զաչս ի ծովըն կոյս դարձուցանէր յԱռտէր կըզզին ,
 Տեսանէր ըզնա ողջոյն լըցեալ լուսով ծիրանափայլ .
 Եւ ի մէջ լուսոյն երկու արեգակունք հրաշաճաճանչ ,
 Ուստի ձայն քաղցրիկ լըսէր . Ե՛կ Գրիգորէ , է՛լ ի լեռնէդ ,
 Մատի՛ր և ա՛ռ ըզքօ Տէր , ըզտենչալին ում ցանկայիր :
 Ո՛վ , զի՛նչ տարփաւոր հարսին յակճուս կացեալ ընդ այս ,
 Աչքն անըթիթ ի կըզզին՝ սիրոյն ի սէր յավշտակեալ ,
 Զայլըն ծով ձէքաղտիկս գեղգեղելով իմանէր վայր ,
 Եւ ծովուն վերայ ճեմեալ իրրու զՊետրոսն առ սիրելին
 Մօտենայր և անկանէր՝ նդ առաջ կուսին լի անձկանօք ,
 Զմանկիկ Յիսուս մօրն ի գըրկէն առնոյր ըզձիւ և համբուրէր ,
 Տայր անդ էն՝ և դու , ասէր , ա՛ռ ըզքօ Տէրբէ կուսածին ,
 Վա՛շ , լըցաւ սըրտիս փափաղ , գո՛հեմ ըզքէն , Մայր անարատ :
 Այսպէ՛ս երանելին՝ տեսոյն և եթ չեղև արժան

Այլ և շըրթամիք համբուրեաց զտիպ լուսադեղ

Աստուածորդւոյն :

Այսպէս ևս հովուաց այրին լեալ զուգակիր փոքրիկ կըղզեակդ,
Երևեալ ի դմա հրաշիւք՝ կուսին որդւոյլն մանկացեալ :

Են և այլ շատ վանորայք ի գաւառիս ընդտունեաց,
Այլ գեղով զարմանալին զիս գրաւելով քարչեալ տանի
Մենաստան Աղթամարայ հրաշազընին ի Հայաստան :

Այն է որ անդ ի ծովուն զգլուխն ամբարձեալ վըսեմարերձ
Չեռն ի նըմար հրաւիրէ, օ՛ն երթիցուք անդըր, մա՛նկալիք :

Բայց եղո՛ւկ ինձ, և աստէն զիս ըմբռնեն ցաւք ի ներքուստ,
Կըրկնակի տան ի սըրտէս ի վեր հանել ըզհառաչումն :

Արե՛ ե՛կ այժմ, որ իսկ աչօք ըզէն սորին հիաջըքնաղ
Նըկատեր և քոյդ ի վէպ նըկարեցեր ճըզըրտապէս,
Թէ գբազում շէնըս նախնեաց շըրջեալ տեսի յաշխարհս Հայոց
Սակայն զիս ասլեցոյց սըխրասարանն այն Աղթամար :

Ե՛կ և շըրջեաց դու այժմիկ, տես զի՞նչ կան արդ
յայնց շինուածոց

Եւ զի՞նչ անցեալ գընացին ընդ շինողին փառացըն ճոխ :
Ո՛ւր պարիսպն հանդակերպ հիմունքն ի խոր ծովուն եղեալ
Ջարդարեալ աշտարակօք և գեղեցիկ բոլոր բըրդօք,
Ոյց ի գլուխ գահոյք էին խորանանման և տախտաձև .

Անդ ի գբօս նըստէր Գագիկ՝ ազատագունդ զօրքն ըզնովաւ,
Եւ կապուտակ ծովուն դաշտ շուրջանակի կայր տեսարան,
Մեղմնաշարժ ալիքն ընդդէմ ծիծաղէին ծաւալ ծաւալ :

Ո՛ւր քաղաքն ապաստանի պարըսպաւոր ամրակաւոյց
Եւ ի նմա փարթամագոյն աղատ իշխանք ընդտունեաց,

Կամ պալատն ոյր ըզտեղին նոյն ինքն արքայն չափեաց լարիւ
Որոշեալ ի նմա փողոցս և բուրաստանըս ծաղկոցաց,

Չոյս անթառամ պահէր միշտ վըտակ աղբերն անհատահոս :

Եւ ո՛ւր դահլիճըն վե՛հ շինեալ ի պէտս ըզբօսանաց,
Նըկարովք դեղապանոյճ գերազանցեալ քան զՍոսանին,

Յորս երևէր բազմեալ ի դահ արքայն կերպիւ նազելագոյն,
Չիւրև պար իբր ի սպասու գասք պատանեաց լուսատեսիկ,
Յանդիման ի մարտ ելեալք հոյք ըմբըաց սուսերամերկ,

Անդ ահեղ առիւծունք և այլ պէս պէս դապանաց խոււրք,
Սոսկալի տեսարան մարտից նոցուն երևէին :

Հապա զի՞նչ և վերամոց հաւուցն ասեմ գունակ գունակ՝
Գեղով իւրեանց բնակաւոր ընդ երկնագոյն յորմ նըկարեալք,
Գիտես թէ՛ նդ օդ ձախընէն թեւասարեալ կենդանապէս :
Ո՛ւր սոքին աստ, ո՛ պատմիչ, էրո՞ւմ և մի ոչ երևին,
Մի միայն նոցին տեղիք արդ նըմարին աւերակեալ :

Այդոքիկ, ո՛ղբերգու, երկրաւորին էին վայելք,
Եւ մարմնոյն ունայնասէր բաժին տըւեալ անտուական,
Եւ դիւրեղձ աւազափուլ խախուտ շինուածք հիմունք ի հող,
Վասն այն շոյտ ի շընչմանէ հոգնոց իւրեղեալ տասպալեցան :
Ի դոցունց միայնակ զարմանագործ կաթուղիկէն,
Որ բաժին գոլով հողւոյն՝ հիմունք յերկինըս կանգաղեալ,
Մինչև ցայսօր հաստատուն եկաց անշարժ միշտ ի հողնոց :

Այլ մի՛ դու չերևեկեօք՝ մեծագործին յաւելուր փառս,
Շատ է այն պարծանք նըմին և յիշատակ յաւերժական :
Ա՛ռ ուրեմն այտի զմանկունս տա՛ր Տաճարին այն յանդիման
Եւ ցուցից անդ անօր զհանճար ողւոյն մեծագործին,
Եւ մատին Մանուէլի զճարտարութիւն ամենարուեստ : 61
Տեսէք ահա վարտաբուստ յորմոց վերայ նորին դրօշուածս
Չվէպ հընոյն և ըզնորոյն ճըզըրիտ ի վէմըս քանդակեալ,
Գողջիր թէ՛ նոր յանդիման բերեն աչաց՝ զանցեկոց գործ :
Նախաստեղծք տերեւապատ առ թըլենեաւ պատըսպարին,
Արարիչն ի վերոյ ծառոյն կացեալ ձայնէ զՈ՛ւր ետն .
Ի վերայ ելեալ կայէն ըսպանանէ զԱրէ՛ն անմեղ .

Մասեաց ի գլուխ կայ ի նիստ նաւըն Նոյեան անառագաստ,
Աղաւնին չըզարեր ընդ պատուհան մուտ առնէ՛ ներքս .

Աբրահամ սուր ի ձեռին զենու զօրդեակն իւր սիրելի,
Առ նովաւ խոյն յեղջերաց ի Սաբեկայ ծառոյն կախեալ .

Իսահակ օրհնէ զՅակօբ զաջն ի վերայ գըլխոյն եղեալ .
Փախուցեալն ի յեղբօրէն զքարն ի սընարս եղեալ նընջէ՛ :

Եւ սանդուղքն աւընթեր որով մարդիկ ելին յերկինս .
Յովսէփ, արև, լուսին և մեծասան աստեղքն ի յոտն .

Մովսէս և առ անթովք տախտակ քարանցն Աստուածադրօշմ

Ահարօն՝ թագն ի գըլուխ և ի ձեռին բուրլառ խընկոց ,
 Քահանայքն ըլտապանակն ի յոռս բարձեալ ընդ Յորդանան .
 Դաւիթ պարսաքարիւ Գողիաթուն կայ ի ճակատ ,
 Այլստամբն Արխաղոմ զվարսիցն ի կախ կայ ի ծառէն .
 Սողոմոն առիւծադրօշ ի գահ բազմեալ չքքեղակերպ ,
 Առաջի նորին ի դատ երկու կանայքն և նոր մանկիկն .
 Եղիա կառօքն յերկինս և Եղիաէ հայի ընդ ելն .

Եսայի , սյր ի շըրթունս մատուցանի հուրն ունեկեօք .
 Դանիէլ , և Հինաուրց ծերն ի յաթոռ նըստեալ փառաց .
 Հիագարհուրն Ափրակում իրր ի վիմին կացեալ պահօք ,
 Ընդ նոր գործ խաչեցելոյն անդուստ հայի զարմանալօք .
 Ի կիսէն կըլեալ Յովնան առ դըզմենեոյն չքքով նըստի :
 Այսպէս և այլ մարդարէք և նահապետք խորայէլեան
 Ի մի շար շուրջանակի կան պարաւոր ղեկեղեցեալ :

Թողեալ արդ զայդոսիկ տեսէք և նոր կտակին ըզվէպս .
 Աւետիս տայ Գարբիէլ հաւան կուսին խօսեցելոյ .
 Սքանչելի ծնունդն ի յայրին , հրեշտակք , հովիւք ,

խօսնայր Յովսէփ ,

Անդ և մոգք աստղահրուէր՝ զընծայս ձօնեն Արքայ ծնելոյն ,
 Ընծայունն ի տաճարին Յիսուս ի գիրկըն ծերունեոյն .
 Յովհաննէս ջուր ածէ զխոնարհ գըլխով՝ Մըկըրտելոյն .
 Տէրն իշով յերուսաղէմ , մանկալքն ի ձեռս արմաւենիս .
 Փըրկիչն ի վերնատունն յընթրիս բաղմեալ ընտրեալ դատուքն ,
 Ի ներքոյ իրր ի պարտէզն ի ծուռըր կայ խաչապատրաստն ,
 Հրեշտակն վերուստ կարկառէ զմահուն բաժակ

յօժար Ոգւոյն .

Մատնիչն նենդաւոր հըպեալ ի Հեղն համբուրիւ .
 Չեռակապ առեալ տանին զինուորքըն շար զՏէրն ի յատեան .
 Չփայտ մահուն Անդարտակիրն առեալ գիմէ ի Գողգոթա ,
 Չկաշիւ Որդւոյն փարեալ Մայրն՝ անդ սիրելին և Յովհաննէս .
 Թաղումըն կենդանեոյն , պատէ Յովսէփ զԱնպարտգիրն ,
 Յարուցեալն ի կոյս վիմէն և յաղթական դրօշն ի ձեռին .
 Հասբառնալն ի վեր Բանին՝ և աշակերտացըն կալ յակճիւս :
 Առաքելք և ընտրեալ սուրբ Հայրապետք Եկեղեցւոյ
 Մէն մի իւրեանց նըջանիք որ առ նոսա յայտնեն ըզնորհան .

Մատթէոս , Մարկոս , Դուկաս և Յովհաննէս արծուաթըռիչն
 Խորհրդեամբքըն կենդանեաց ի չորս կողմունքս քանդակեալ :
 Տեսանէք և արքայից Արչակունի և Արծրունեան
 Չկերպարանս անհզատես և ըզհասակս հըսկայած :
 Նա յաւէտ ընդ փառացի պատկեր Գազկայ նայեցարուք .
 Որ հաւատով մեծապարծուն բարձեալ յիւրուս՝

բազկաց վերայ ,

Չբողոքակ տիպ Տաճարին և ձե փոքրիկ ճըզքըրտահան
 Ընծայէ ձեռօք՝ Փըրկիչին որ յանդիման իւր յօրինեալ :

Ի թիկունս Եկեղեցւոյն անցեալ այտի տեսէք և անդ
 Չորթ և զուռս սղկուզապարդ այգեգործովք ի միտին ,
 Չիթենիս մանրապըտուզ և այլ պէս պէս ծառու մըրդաց ,
 Չի՞ մանրամասին կերպացեալ են ճիւղովք , սըռուովք : 62

Չարտաքին գեղեցկութիւն տեսիք ահա և սքանչացայք
 Արդ և ի ներքըս մըտեալ սըրբասահման վեհ Տաճարիդ՝
 Դիտեցէք և ըզներքին չքքեղութիւն փառաց դորս ,
 Թէ ողջիկ կա՞ն անկաւին ոչ կողոպտեալ ի թընամեացն :
 Եղու՛ւկ և զիս , տղերք ձե , ես ևս ընդ քեզ ըզպալ առնում ,
 Քանզի ոչ որպէս յայնժամ՝ արդ տեսանեմ ըզուրք ներքին :
 Դրունքըն իւր մայրատախտակ՝ քերեալ գերփեալ
 Են համայնիւս

Որ պատեալ էին համբուն զուտ արծաթեայ
 Չերեին ի յորմունս այն ծաղկած ասիկքանդակք
 Ի պատկեր անօրէնութեանց , և ոչ ոսկւով յեռեալ ակունքն :
 Հայիմ՝ ո՛հ , և ի սեղան և տեսանեմ մերկ ի զարդուցն ,
 Ոչ աշտանակ ոսկե՛նչ շուշանագործ բազմաճիւղեան ,
 Կամ սրահակ մետաքսահիւս գունեան թեւք նարօտ նարօտ ,
 Կամ ծածկոյթ բաղմոցին մարգարտաշար համաապակեալ :
 Չսյոսիկ , աւա՛ղ ողջոյն յաւար տարան հինից հրասակք ,
 Այդ պէս մերկ թողին ըզդա յիւր ի ներքին հանդերձանաց ,
 Չգեցուցանել վերքութին ձեզ ըսպատէ , Հայկեան՝ մանկունք :
 Քաջ ահա գիտեալ տեսիք ի հոյակապ այս մենաստան
 Չհրաշարուեստ ճարտարութիւն և ըզհանճար մատին Հայոց

Ոյր յորժամ ոյժ զօրավիդ տային բաղուկքն քաջազօր
 Եւ արիւն յամեն սրբոէ խաղայր ցամաք մատին ի ջիւր ,
 Զայսպիսի դարմանալիս՝ մատըն ողջիկ այն քանդակէր :
 Իցէ՞ , զի և դարձեալ խաղսլ առցէ յամէն սրբոից ,
 Եւ մատանց մեռելութեան տացէ շարժումըն կենդանի ,
 Յարիցեն և այսպիսեաւ դճանճար Հայոց հանցեն ի լոյս :

Ելէք , մանկունք , յԱղթամարայ , տանիմ ըզձեզ
 ի միւս կըզզիս ,

Ի Ղիմ և ի Արտուց սուրբ կրօնաստանըս միանձանց :
 Թըռի՛ք հապա թեւածեալ զծովուն հատեալ լայն սապարէզ ,
 Շոյտ հասցուք անդ ուր կամիմ դիւր տալոտից իմ վաստակեալ
 Եւ քնարիս թուլաղ աշնակ՝ հանդ խտ վայրիկ մի լըռութեամբ :
 Հասաք վաչ , յիմ սիրեալ տեղ և խաղաղիկ նաւահանգիստն
 Ուր փութան նաւքըն խոռոխալ՝ զերծեալք յաւեաց
 կենցաղոյս այս՝

Զխաչին բացեալ դառադ աստ հոյմով սիրոյ Ֆըրկչին վարեալք ,
 Եւ ի տապան իմըն մտաք՝ անձեռագ ործ և հողանիւթ
 Ի փոքրիկ ծովակիս կաղմեալ վերին ճարտարութեամբ ,
 Ուր սահին մաքուր երամ սուրբ աղանեաց մշտամընչին
 Որ փախուցեալ ի բաղէից ի ծոց սորին թաքչին անքոյթ :
 Սապարէզ է աստանօր խըմբից այլ իմըն մենամարտ ,
 Դրօշու խաչին խրախուսեալք ընդդէմ չարին աներեւոյթ ,
 Եւ ոչ ի զէն այլ յաղօթս վառեալ մարմնովըն մերկանդամ ,
 Մարտուցեալ ընդ Բէշխար զգետնեն ըննա շնորհիւ Խաչին :

Աղքատին յանձուկ խըցկունս , մըտեալ , մանկունք ,
 արդ շըրջեսցուք ,

Որ ի սոսին շինեալք են անձուկ հետոց հետևողացն ,
 Զի՛ տեսէք , մութ և անշուք դեղատըխուր են բընաւին ,
 Պատեալ որմովք դուզնաքեայ , ցած և խոնարհ
 են առաստաղքն ,

Մի և կամ երկու լըսանցս ունին միայն ի յարեղէմ ,
 Յոյց չղիկ կաթեն և լոյս առնեն անձանցն արդեւական :
 Իսկ յատակք են անպաճոյճ լոկ փրսիաթ արկեալ և եթ .
 Զարմանամ , ի՛բր ի խոնաւ գետնոյն՝ մարմինք ոչ թօթանան

Այլ միշտ առողջ մընան և ժիր թէ և շինին հարիւրամեայ :
 Սակայն ոչ ընդ այս յաւէտ՝ այլ ընդ նոցին վարս հիանամ ,
 Որ այնչափ տաժանութեանց տանին ողբով ժուժկալասէր ,
 Մարմնով մեկնահանգերձ կըռուին սաստիկ ցըրտոյն ընդդէմ
 Բաղմօրեայ սահօք յաղթեն անծոյժ մարմնոյն ակորժակաց ,
 Եւ արթուն հըսկողութեամբ աչաց քընայն ծանրացուցիչ :
 Են ոմանք որ երկնաւոր վարդապետին բերեն ըլտիպ ,
 Անձանձրոյթ անյադ ձայնիւ զգիչերն ի գլուխ
 հանեալ յաղօթս :

Կէսք թէ սէտ կըծկեսլ մարմնով զաղարողն առեալ վերայ
 Նընջեն այնպէս անմահիճ՝ զդ օտին սուանց լըճանելոյ ,
 Բայց անդ էն վաղայարոյց լինին յերկրորդ սրահ գիչերոյն ,
 Մինչ ըստուեր պատէ զերկրաւ բնութիւնք լըսեն տիեզերաց ,
 Եւ մարդիկ աշխարհի նիրհեն փափուկ ի յանկողնու՛յ ,
 Նոյնք արթունք և զըւարթունք ի սուրբ աղօթըս կանխելով
 Պաշտեն ըզՑէր անդադար զուարթնոց երկնից նըմանելով :
 Այլ յորժամ ձայն զանգակին կոչէ զոգիտըն սըքնասէր ,
 Եւ զնտօնն որ դող թէ նոր զաչըս տըւեալ են քնոյ անօսր ,
 Որպէ՞ս արադ և նոքին զքուն թօթափեն յարուանաց ,
 Եւանեն լըւըլ և զըւարթ փոյթ ժողովին յէկեղեցին :
 Անդ ըսկիզբն առնուեն հընչել զԳաւթեան քընար

սաղմոսերդ ուքն ,
 Ոմանք լըռ կացեալ՝ նոցա նըլիւեն ունկըն մըտաղիւր .
 Այլք յոտից վերայ անշարժ նու երկիր հային միշտ ակընկոր ,
 Քաղցր ի ձայն երգոյն զմայլեալք հըեչտակային
 սուրբ օրհնութեանց .

Կէսք ըստէսլ ծուներ կըրկնեալ և մածուցեալ
 զգեանով զերեսս ,
 Ի հանդէս ժուժկալութեան ջերմարտասնօք հայցեն ըզնորհ
 Եւ ըզձեռս որ չէ լըցեալ արեամբ մեղաց աշխարհիս այս ,
 Տարածեալ միշտ սրալատին վտան աշխարհի խաղաղութեան :
 Իսկ յորժամ աւարտեն զերկար սաչտօն ճաշոյ ժամուռն ,
 Ելեալ՝ տանէն աղօթից երթան յառաջ ի ճաշատուն .
 Ոմն անդ էն ի յամրիտն ելեալ կարգայ զվարըս Հարանց ,
 Լըռա մընջիկ այլքն ի սեղան ընդ ձալակէն ի միտ առնուեն

Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ Ե Ո Ւ Ա Գ Ի Ն

Հրաւիրակն զմանկտին ի վասպուրական աշխարհէն ածէ ի Տարօն հայրենի աշխարհ Մամգունի քաջաց և թարգմանիչ հարցն մերոց, և անդ նախ տանի ի վնս Գլակայ, ուր համառօտ պատմէ նոցա զնախկին յաղթանակն ի ձեռն սրբոյն Գրիգորի և Տրդատայ և զկործանումն վահեւանեանց և Գիսանեանց, այլովքն հանդերձ: Ի Գլակայ վանացն իջուցանէ յԱշտիշատ ի գերեզման մեծին Սահակայ, յորում ողբական բանիւ յառաջ բերէ զանխորհուրդ միաբանութիւն իշխանացն Հայոց, զանկումն թագին Արշակունեան և զբարձումն Հայրապետական գաւազանին ի տանէն սրբոյն Գրիգորի, և այլն: Եւ ապա յԱշտիշատայ հանէ ի վնս Առաքելոց, ուր առ գերեզմանօք թարգմանչաց բազմադիմի դարձուածովք բանից ողբակցի ընդ Մովսիսի Խորենացւոյ զհին և զնոր հանգամանաց Հայոց աշխարհին՝ այլովքն հանդերձ: ՅԱռաքելոց վանից իջուցանէ Հրաւիրակն զմանկտին յափն Եփրատայ, ուր զգեղջիկական խնճոյս կազմելով ի պատիւ մանկուոյն՝ համառօտ իմն նկարագրէ զանպաճոյճ սեղան շինական կենաց: Ի վերջոյ յԵփրատէն ընդ Իննականեան աղբերակունս անցեալ՝ Հրաւիրակն կրկին դարձուցանէ զմանկտին ի Բիւրակնեան լերինս. անդ լռէ ինքն, և խօսի Մայր Հայաստան առ Մանկտին. և յաւարան՝ Հրաւիրակն դարձուցանէ զգէմս բանին յինքն, և կնքէ ողբով:

Ն Ո Ւ Ա Գ

Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

ՅԱՇՏԱՐԱՅԷՆ ՎԱՍՍԱՊՈՒՐԱԿԱՆ ՆԱԵԿԱՂ ԱՆԳԷՔ

ընդ ծով կասոյտ .
 Օ՛ն առեալ մանկունք, ըզձեզ տանիմ հանել յերկիր Տարօն,
 Յաշխարհ Մամիկոնեան, աշխարհ քաջաց և զբարութեան,
 Ուր յարմատոյ մի շենակին բողբոջ բազում շառաւիղեալ
 Խառնէր ձենագն ընդ հայային և զիւցաղուս ծնանէր Տարօն.
 Վարդանն էր այն, Մուշեղն էր այն, և դու մըրցողըն
 զայլ վահան:
 Օտար էր արիւն և ձեռ, այլ քան ըզՀայն հաւատարիմ,
 Հայրենեաց անձնանրէրք և մեծ պաշտպանք եկեղեցւոյ,
 Հեղինակ և զբարութիւնք և թարգմանող հանճար գըրիչք.
 Մեարովսն էր այն, Մովսէսն էր այն, Գաւիթ, Մամբէ
 և Կրիւն.
 Չայս ամէն Տարօն ծընաւ դայեակ եղև հայ դբարութեանց:
 Հով դու որ յարև կուսէն, Վանայ ծովն շքնչես անոյշ,
 Երնչեա՛, թող փարատի մէգն և մըշուշ Մըշոյ դաշտին,
 Եւ պայծառ տեսից զաշխարհն զոր սիրեցի, յոր աըքնեցայ
 Ասացի՛ զհին ճըբադ վառեմ, ճ՛հ, սխերթը շիջուցին զայն:
 Ի Տարօն ո՞ւր նախ ըզձեղ տարայց, մանկունք, ասացէք դուք
 Թէ սիրէք զոր ես կամիմ, երթիցուք նախ ի Գլակայ վանք:
 Ուր կանդ նէր ի հին դարուց Վահեանեան զբօլից սաճար,
 Ուր Գիսանեան կըռոց պաշտօն բընակալէր գերկիրն ողջոյն,
 Ուր ոչ լոյս, և ետարան, և ծողվուրդ նըստէր ի ստուեր:
 Օրհնեալ լիցին Գրիգոր, Տրդատ, որ մին խաչել միւսըն սըրով

Քանդեցին աւերեցին , մոխիր դարձան կըռոց կայանք .
 Դևք ի խաչէն՝ խաւար՝ լուսէն հալածեցան յեզր աշխարհին ,
 Կորեան Գիսանեանք , և բարձացաւ Գրիգորին փառք .
 Ուր փոխան հին մեհենաց հիմնեաց տաճար Տէրունական ,
 Ընդ կրօնին մարգաղոհի՝ զանմահ Գառին շինեաց սեղան .
 Ընդ անսուրբ քաւարանին՝ նոր աւազան մըկըրտարան ,
 Յոր լուացաւ , մաքրեցաւ մըխոտ մըրջոտ Հայ ժողովուրդ .
 Ժողովուրդն եթող զՎահագն և զառասպելըս Գիսանեանց ,
 Ծանեաւ ըզՀայր և զՅիսուս յաշխարհ եկեալ փրկիչ մարդկանս
 Որ Տարօնոյ յանապատին մուրրեալ էր և թափառէր ,
 Հօտն ըզհովիւ ծանեաւ անդէն՝ բառաչելով գնաց ըզկընի ,
 Մուտ ի գաւիթ միահօտ կաթողիկէ Եկեղեցոյն :
 Այսպէ՛ս եղև փըրկութիւն Տարօնոյ տան և աշխարհին ,
 Ընդ Աստուծոյ խաչեալ Որդւոյն՝ խաչեալն Գրիգոր
 օժանդակեալ :

Մըտէք , մանկունք , արդ ի Տաճարն համբոյր և յուխտ
 գերեղմանին ,

Յոր ամիտիին պահին նըլխարք՝ անապատի ճըգնաւորին
 Զոր պարգև ետ Գրիգորին Ղևոնդիէ մեծ հայրապետն ,
 Այսր երեք հանգոյց ի դիր գող պահապան Հայոց երկրին :
 Աստ են ոսկերք այն ձեռաց որ մերձեցաւ ի գլուխ հրաւլառ ,
 Որ ըզՅիսուս լուաց ի ջուր , ինքն ի յարիւն մըկըրտեցաւ ,
 Զանօրէնըն Հերովդէս կըշտամբելով խիստ անաչառ .
 Ոխութեամբ լըկաի կընօջ լուեաց լեզուն յանդիմանչին ,
 Որոյ զգլուխ պարգև խընդրէր այն կաքաւող աղջիկ լըպիրզ :
 Աստի՛ միթէ քէն վրիժու առնուլ կամի վանական դասն ,
 Որ չըթողու մուտ առնել կանանց ընդ դուռըն Տաճարիս ,
 Համբուրել զոտապան սրբոյն և կատարել ջերմեռանդ ուխտ :
 Զարմանա՛մ՝ և դուք ընդ իս զարմացարուք միամիտ մանկունք .
 Աս ի՞նչ արդեօք անպարտ կանայք վասըն լըկաի

կնօջ մեղապարտ՝

Զեռս ի յարիւն թաթաւեալ և մեղաակից գող համարին .
 Միթէ ծառայն Յովհաննէս՝ Գառինն այն հեզ չէ՛ր նըմանող ,
 Որ մեղաւոր կնօջըն թողոյր դիւր մերձեանալ յոտն և ի գլուխ .

Այլ յաւէտ ևս այն է զարմանք զոր աւանդէ Գլխայ պատմիչն
 Թէ այս կըտակը և պատուէր ի Գրիգորէն մեղ աւանդի .
 Գրիգոր , որ բարձրանալատու՛մ ճառս յօրինեաց
 ողջմտութեամբ ,
 Որ վերժանէր զԱւետարան և գիտէր քաջ զազատ կըրօն :
 Տեսէք , մանկունք , առ տապանաւդ զի՛նչ են պէս պէս
 այդ նուագարանք :

Զոր մեր աշուղք անդ իր անուս՝ բերեն դընեն լի հաւատով ,
 Յանապատի երգող ձայնէն բանաստեղծի շնորհըս խընդրեն ,
 Խանդավառ ոգևորեալ դառնան համակ երգիչ սոխակ .
 Բան բըղխեն , խաղ յօրինեն ժողովրդեան այն երգասացք
 Զև կարդացեալ ըզՀովերոս ի բնութենէ բանաստեղծեն ,
 Ըզընկուռն ի յուս կախեալ երթան չըրջին՝ Հայոց աշխարհ ,
 Կանչեն , գովասանեն զմուրատատուր սուրբ կարասեա
 իսկ դուք զի՛նչ խընդրէք , մանկունք , ի շնորհատուր
 գերեղմանէն .

Խընդրեցէք ըզՄամգուռնի անմահ քաջաց հողին ի ձեզ ,
 Խընդրեցէք ըզՄեսրովպայ և Մովսիսի շընորհն ի ձեզ ,
 Խընդրեցէք , մի՛ երկմտաիք , Աստուած հանէ զմարդ ի քարանց :
 Աստ առ յատակ լայնագաւթիս հուպ Մըկըտչին
 ի դամբարան

Հանդչին ոսկերք անմահ քաջաց և զհազար ամ նընջեն ի քուռն ,
 Մամգուռնի վեհ դիւցազունք Մուշեղ Մըմբատ և Գայլ Վահան
 Որ հանձարեղ և խորագէտ և ուղմագէտ ի մարտ և կռիւ
 Զգոռ Պարսիկ սասանեցոյց և զհայրենին վըրկեաց ի սրոյ :
 Մըխրալի հայրենասէրք և սուրբ կրօնին նախանձաւորք ,
 Միրովք մենաստանաց և վանական հարցըն ճըզնող ,
 Այս մեծ ուխտ Գլխայ վանից շնորհիւ նոցին պայծառանայր :

Այլ դուք , հոգիք հայրենասէրք , ձեզ ո՛չ անդրի
 կանգնեաց Տարօն ,

Բայց խընդացեք դուք յաւէտ զի ոչ նընջէք ի յաւերակս ,
 Այլ ի գաւիթս այս հոյակապ ձեզ հովանի կայ Ամիրդին .
 Շիրիմք ձեր ընդ շիրիմս , ոսկերք ՚նդ ոսկերս խառնին ի հող ,
 Եւ յառնէք ի միասին , ձեզ կարապետ բարբառոյ ձայն :
 Այլ ցե՛րք դուք նընջէք ի քուռն , զՏարօն տարան՝
 ձեր հայրենիք .

Զարթիւք հասէք արծուիք՝ առիւծք, առէք զաւարն ի գերողէն
Դարձուցէք ըզհայրենին, ազատ լիցի Մամբուռնի տուն :
Ծեր Մուշեղդ որ ի մահուդ ըզհայրենեաց կըսակ սայիր,
Ա՛հ, յոսկերացդ անհունացեալ ելցե՞ն այլևս զհանն Սմբատ,
Թէ անարի որդիքն անդոր մնացե՞ն այսպէս միշտ անազատ :

Ելէ՛ք, մա՛նկունք, երթամք և արդ ի վիայարան
ճըգնող սուրբ հարց,
Ուր հանգչին ի վաստակոց եօթըն հրեշտակք Խոտածարակք,
Որ զողոյն ի կեանս իւրեանց բարձին ըզխաջ չարչարանաց,
Խոտարուտ կենօք վարեալ ըստ անասնոցն սարասի :
Թող աշխարհ ծաղր առնէ, նոքա գնացին դըտին զերկինս,
Թող ըզմարմնոյն մեռելութիւն, վասն խաչելոյն զենան ի գոհ,
Առ աշխարհ խաչեալ մեռեալ, աշխարհ մեռաւ վասն նոցա :
Ո՛վ դուք անմահ խաչակիրք, ելէք տեսէք

զի՞նչ են մեր կեանք,
Որ պարծիւք ի մենաստանս գոլ բնակաւոր ի բրև ըզձեզ
Խաչաբարձ, աշխարհուրաց, կրօնաւորեալ յանապատի :
Ո՛հ, յետեալ եմք յոյժ յաւաքինի հետոց ձերոց,
Աղթաւոր և կրօնաւոր, այլ հեղգացեալք ի պաշտօնէն :
Զեղծեալ ի կեանքս մեր համակ, վարեմք ըզկեանս
մեք աշխարհի :

Թէ ժողովուրդ ելցէ այսրէն, զի՞նչ տեսանէ, զմերկամարմինս,
ԶԱնտօ՞ն և կրօնիզէս և կամ ըզՊօլն այն շինական :
Այլ ըզխախուկս ըզգեցեալ, որպէս ի տունս թագաւորաց,
Վասն այն դատի զմեզ աշխարհ ըզկրօնաւորըս մեղկացեալ :
Սուրբ հարց անուամբ կրօնաւորեալ ըստ աշխարհի
կեանքս վարել :

Ո՛վ ժուժ կալող Խոտածարակք, ելէք տեսէք զի՞նչ ուտեմք մեք :
Ուտեմք ըզլիս և ըզմատաղ, ըզխորովուն գաւըն կարմրած,
Ուտեմք ըզճաղ ըզխարխայ իւղն ի վերայ լիճ լիճ լըցեալ :
Ուտեմք ըզկաթըն մաքեաց և ըզմածուռն սերակապ,
Ուտեմք զանհալըն կարագ և ձագուց մեղր ըզհետ նորա :
Ուտեմք և յախրանամք նընջեմք ի խուց, խորգամք անհող :
Ո՛չ գիրք Սատուածաշունչք, ոչ այլ մատեանք
մեր սուրբ նախնեաց,

Ոչ ուսանիմք, ուսուցանեմք դրանն Սատուծոյ առ ժողովուրդս :
Թողեա՛ւ զԱւետարան, պաշտեմք սեղան և զուխտաւորս,
Թողեալ զուխտ կոչման մերոյ ընուամբ ըզպէտըս մարմնաւորս,
Ոչ ըզխաջ և ըզմատաղ, ոչ անպղինձ գօտի կապեալ :
Ոչ առաքեալ ոչ մարտիրոս վասն աշխարհին Հայոց եղեալ :
Ոչ ըյս ժողովրդեան, ոչ աղ երկրի անհամեղց,
Այլ անսիրտանք մեք համայն յերկիր կոխեալ ի մարդկանէ,
Կոչեցոք Տեսառն ծառայք, այլ ոչ կամացըն կատարողք :
Ուտի կայ մեզ գան բազում որպէս վըճուէ Յիսուսին բան :

Ելէ՛ք, մա՛նկունք ի Գըլակայ, ելէք երթամք ի յԱշտիչատ
Ուր մեհեանք զիւցակրօնից բազումք էին և մեծաշէնք,
Եւ ուր շատ յաշտ ձօնէին նախնիքն մեր մոլեկըրօն :
Հին անունն այն հընչի ցայսօր քաղաք զոհից Աշտիչատ :
Պարթևականն Գրիգոր յեա քանդելոյ զԳիսանեան կուռս,
Ի բարձանցըն Գըլակայ էջ տեսանել և զԱշտիչատ,
Եւ սրբեալ զայս յաշտարան ի յարենէ պըղծեալ զոհից,
Գողգոթայի սուրբ զենարան կանգ նէր աստէն զխաչին սեղանն
Ի նմանէ կախէր ըզԳառն, ասէր այս է զոհ փրկութեան :

Նոր մեր Նոյ, Սիօնին Հայոց սուրբ Նահապետ և Հայրապետ,
Այսպէս հաշտ առնէր զՍատուած, ամէր ըզլոյսն ի յԱշտիչատ,
Ընդ զոհիցն անամական զողիս մարդկան ձօնէր ի յաշտ :
Հին խաւարըն հալածէր, Տարօն լինէր տուն Սատուծոյ,
Եւ ի վերայ զըլիոց լերանց աղեղն ամէր նըչան ուխտին :
Գոչէր Սատուած, Գրիգորէ, քե ընդ Տարօն հաշտեալ եմարդ,
Արդ շինեա՛ դու զԱշտիչատ նոր ինձ տաճար և սրբարան,
Ես հրեշտակ նոր ուխտին գամ բընակիմ ընդ իմ որդիս :
Նախնադ այն քան զԱյրարատ աստ բարձրացաւ կաթն ու զիկէն,
Աշտիչատ թող զԳիսանեանն և հարսնացաւ Յիսուս փրկիչին :
Էջ փեսայն անաղտ սիրով և բնակեցաւ յիւր առագաստ,
Հողեոր էր հարսանիքն և ցընծային մանկունքն ի պար :
Որ յայնմ օրէ ըսկըսեալ Աշտիչատայ եկեղեցին
Ժառանգութիւն լինէր ազատ սուրբ Գրիգորի
տան և տոհմին :

Որ հայրապետ լինէր Հայոց և մեծ տընտես տանն Սատուծոյ,
Նա հոգայր և խնամ ամէր զպէտըս որդւոց եկեղեցւոյն :

Այլ հարցէ՛ք, մանկունք, զի՞ կայք, թէ՛ ո՞ւր է հինն
այն Աշտիշատ :
Բիւրաւոր բնակիչ ունէր, ո՛հ, տասըն տուն միայն կայ այսօր,
Աշտիշատն յաւեր դարձաւ հողաբլուր եղև քաղաքն :
Ո՛ւր և այն կաթուղիէն, որ հիացումն էր տեսողացն,
Բարէ, հիմանց գրծագիրն գեւ երևի խաչակորան :
Ասեն թէ թիմուր լէնիին մինչ արչաւանք հասին ի Հայս,
Երկաթէ աւերիչ ոտք կոխէր ջարդէր և զԱշտիշատ :
Հրաման տայր վաղվաղակի անհուն զօրաց և բանակին,
Ըզրարձրագոյն կաթուղիէն քակել քանդել մինչև ի հիմն.
Չեան ի ձեռն տալ ըզքարինս հասոցանել մինչև յԵփրատ,
Անդ կանուրջ կապել հաստատ, որ անցանեն զօրքն ի վերայ,
Արչաւել կոխել քանդել գերկիր Մըշոյ սուհասարակ :
Թէ սրբով թէ գերութեամբ ըզչէն աշխարհն առնել աւար :

Այսպէս վայրագն այն բռնակոր որ պատուհաս
էր աշխարհի,
Ըզչայատան մեր ողջոյն և զԱշտիշատն անշքքացոյց :
Կաթուղիէն խոնարհեցաւ որպէս տաճարն այն Սաղմուսյ,
Մի մատուռ միայն մընաց որ ի վերջին աւուրս շինեալ :
Գիտէ՛ք արդեօք, ո՛ մանկունք, թէ՛ ո՞վ նընջէ ի մէջ մատրանդ,
Եւ զի՞նչ գանձ անդ թագուցեալ Հայոց փառաց :
Եւ զբարութեան :
Պարթև Սահակն է այն, աւա՛ղ որ անտ հանդ չի խեղաւ տապան
Մտէր ի դաւթէն արդ ի ներքս շուրջ պարանէք զգերեզմանաւ
Համբուրեցէք և թափեցէք զաղի արտօնր կայլակ կայլակ :
Չուր աւատ յորդէք յայաց թող լըւանայ մըրճոտ սև քար,
Թող իջանէ հասանի մինչ ի ցամաքեալ ոսկերքն Հօրն :
Ունկընդի՛ք, զի՞նչ ի խորոց լրսին հառաչք և հեծ մըրմուշք :
Սահակ մեռեալ է ի վաղուց, խօսին ողբան ոսկերքն ի հող,
Եւ հողին յերկինս խոովեալ, ո՛հ, ոչ հայի յաշխարհս Հայոց :
Ո՛վ հայրայ բուժ և մատընտու ի իմանք Հայոց և նախարարք :
Որ զթագաւորն և Հայրապետ և հայրենեաց ազատութիւն
Տարայք վաճառեցիք յատեան Պարսից յուղայապէս,
ԶԱրչակունեան և Գրիգորին բարձիք ըզթայն և գաւաղան :
Զլոյսն ետուք զխաւարն ասիք ըզբըրգիւնն և Շըմսէլ :

Արդ ո՞ւր էք դուք, ձեր յիշատակ և գերեզմանք
անիծապարտ,
Զի հանեմ թափեմ ցրուեմ զոսկերքս ձեր ի գեան Եփրատ,
Թող երթան և կորընչին մինչև յանդուկ Ովկիանեան :
Դուք հայրենեաց հողոյն շիրմին չէք արժանի, ո՛վ ապիրատք,
Միշտ տիրատեսաց ի յխանավորք որպէս սակ պատմիչ Վաղարշ :
Դուք խըցիք զականջըս ձեր առ պաղատանս երջանիկ Հօրն,
Որ աղաչէր ժրտէր լալով՝ չբանալ ըզդուռն կորըստեան,
Ոչ փոխել զախագեալ անձն ընդ գաղանին առողջ և չար :
Դուք կեղծաւոր նախանձաւորք, վասն օրինաց

գործեցիք զայդ :
Ըզմտրեալ ոչխար հօտին՝ մտրեւոց յատեան հանիք :
Կայր մոլեռանդ փարխեցիք, դուք սուրբ անմեղ էիք արդեօք,
Որ ըզքարինս առեալ ի ձեռս քարկոծէիք ըզձեր եղբայրն :
Անդ չէր Յիսուս սըրտագէտ որ զմեղըս ձեր զըրէր մատամբ
Եւ բերէր ձեզ յանդիման ըզգաղտնի կեանս ձեր մեղապարտ :
Այլ հեզ ծառայն որ Յիսուսին հողուով վարէր միշտ մարդասէր
Ի պաշտպան մեղուցեւոյն խօսէր բանիւ նա համարձակ :
Խեղամուէր և զայրանայր Պարսից ատեան յապուշ կըրթէր
Կայր և լըւէր անպատասխան. ճամարտութիւն յաղթանակէր :
Դուք տակաւին չամաչեցայք և յամառեալ կացիք ի բանս :
Մեզ չէ պիտոյ՝ ըրչակունեոյն թագ, գաւաղան, ազատութիւն,
Մեզ մարդպան Պարսիկ բաւ է՝ ուխտեմք ծառայ զուղ զամայ :
Բարձէ՛ք ի մէջ զԱրտաշիր, տուք Սահակայ փոխան Սուրմակ :

Այ խեղացնոր ուշամուք, միթէ՛ դուք ո՛չ սաըրջացայք,
Մինչ անուր Պարսիցն ըզձեր խիտ պարանոցըն ջախջախէր,
Մինչ վարձկան օտար հովիւք ըզհօտն Հայոց վարատին :
Մինչ յաճախէր հիւանդութիւն Հայն ի մահիճ զընէր ցաւոց :
Դուք անդէն վաղվաղեցիք առ քաջ հովիւրն հօտասէր,
Զի՞նչ խընդ բէիք ապաժամ որդիք թիւր և ապաշտորն :
Ե՛կ, ժրտէիք, հայր արդար, հովուեա ըզհօտ քո անանբունդ,
Վարձկան հովուաց չէ փոյթ ըզմէնդ, գայոց ճարակ :
Եղբք բոլոր :
Սըրբութիւն անպատուեցաւ, դարձաք իսպառ մեք նըրաւակ,
Զերիս հովիւրս փոխեցաք, այլ ո՛վ զըտաւ քեզ համանման :

Դու լոյս ես, նոքա խաւար, խոտտովանիմք այժմիկ, ո՛վ հայր,
Լոյս տուր կըրկին աչաց մերոց, ապա թէ ոչ նընջեմք ի մահ:

Զի՞նչ, մանկունք, տայր պատասխան առ այս Ողին
մեծախորհուրդ,

Որ ի տեսիլն ուսաւ նա քաջ գհանդ երձեւոյն կանխաւ գիտել:
Գնացէ՛ք, ասէր, իշխանք Հայոց, Սահակն այլ ևս ձեզ չէ հովիւ,
Զիս մի՛ ստիպէ՛ք մի՛ ողորէ՛ք, թողէ՛ք ողբամ՝ մինչ ի վախճան.
Թողէ՛ք նրստիմ՝ մոխրոց՝ վերայ լընում՝ զՀայոց տան աղաչաւ:
Աստուած նախնւոյն իմ՝ Ներսիսի լըւաւ ըզբան՝ հատ ըզվճիռն,
Ի սերընդոց Պարթևական զԹագ և հովիւ այլ մի՛ տեսչիք.
Տէրն եցոյց իւր ծառային մինչ հող ի իմ հողայր, տըրտմէր
Թէ՛ ո՛վ լինէր ինձ յաջորդ, ևրր չունէ՛ր զաւակ արու:
Գնացէ՛ք օ՛ն, գնացէ՛ք ի բաց, Աստուած լիցի ձեզ առաջնորդ.
Տէր հըզօր հօվուէ ըզձեզ թէ՛ արք արդարք բառնին յերկրէ,
Առ ի մարդոց չիք փըրկութիւն, հողեն մարդիկ և յոյս նոցին:
Լացէ՛ք լացէ՛ք, ո՛ մանկունք, զինչ խօսեցաւ

Սուրբն Աստուծոյ

Նոյնպէս ի լրումն եհաս բանն, որբացաք մեք ի քաջ հօվուաց
Եւ խարերայք ագահք հպարտք, ո՛հ, տիրեցին մեղառնաբար,
Խրամատեցաւ Գրիգորին ցանկ և Ներսիսին օրէնք և կարդ.
Յարեան հովիւք կուլ ընդ միմեանս և կապալաւ կարան ըզգահ
Վիճակս արկին բաժանեցին Հայոց հօտին ըզմի փարախ,
Խրաքանչիւր ա՛ռ զիւր աւար և դեռ կըռուին յախշտակեն.
Տէր, քս է հօտն, հըզօր Հովիւ, ա՛ռ դու զաւարդ ի գերողաց:

Աւէք, մանկունք, ըզվէ՛մն ի բաց, ուր խոր նընջէ
հովիւն Սահակ.

Տեսցուք նորա սըքնող զոսկերս որ մաշեցան ի վաստակոց,
Համբոյր տացուք սուրբ նըշխարացն, ո՛վ զի՞նչ անոյշ
բուրէ ըզհոտ.

Նախ գագաթան այն օրհնեալ զոր օծ Հողին իւղով շնորհաց
Եւ գըլխոյն պատուական որ հանճարով լի էր զեղուն.
Ճակատուն պայծառափայլ որ խորհըրդով ճառագայթէր,
Յօնիցըն հեզ և խոնարհ որ ակնարկէր, ուղղէր ըզմարդ.
Աչացն արտասուակաթ որ միշտ ելաց ըզՀայաստան,
Վեհ զխնացըն փառահեղ որ դիտողաց պատկառ ածէր:

Բերանոյն, որ շնորհ շնչէր և ըզհողին առնոյր և տայր,
Շըրթանցըն երածիշտ, որ դաշնակէր ըզՇարականս
Եւ առ թաղումն Անմահին երգաբանէր զՊարզ և առուեն.
Լեզուին այն հրեղէն, նոք որ հիանայր Յոյն և Պարսիկ,
Զև մըտեալ ի վերնատուն՝ քան ըզՊետրոս խօսէր լեղուս.
Սըրտին՝ սըրբութեան տան յորում բնակէր Յիսուս ընդ Հօր.
Բազկացն աստուածաղերս, որ տարածէր միշտ ի յերկինս,
Վասն ապիրատ և ապառու՛մ որդւոց իւրոց շնորհքս խնդրէր.
Զեռացն այն դաստիարակ մանկուոյն ի գիր և դըլրութիւն,
Մատանցըն հրաշարուեստ, թարգման տառիցն
Աստուածաշունչ,

Յոր պարծիմք յաղգըս բուրբ դու թագուհի
Թարգմանութեանց:

Թողէ՛ք ինձ, մանկունք, աստէն գանգատ բառնամ
հեղինակ Հօրն

Զայն անհաւան քերականաց, որ զհին լեզուն հարթել ձգնին.
Ասեն թէ Սահակ մեռաւ, մեռաւ լեզուն և թաղեցաւ,
Հարկ է թողուլ զայն ի բաց և կենդանի լեզուաւ վարիլ.
Հին լեզուն սորուկ լիցի և իշխեսցէ բիրա աշխարհիկն,
Զոր տաշել կոկել ի բան, ասեն, գիտեմք, նոր արուեստիւ.
Զբառս երկայն կարճեմք անյօղ. չեն պիտոյ կազըն
ձայնաւորք,

Զհօրեղբայրն և զմօրեղբայր կարեմք հընչել հօբար մօբար.
Եւ այսպէս համառօտեմք ըզբովանդակ Հայոց բարբառ:
Իսկ դու զի՞նչ խօսիս առ այս, Հայր դըլրութեան,
ո՛չ զայրանաս,

Երբ որդիք յանդըգունք գհիմըն լեզուին շըրջել ջոնան.
Ըզընորհ, զվայելութիւն, զդաշնակ հընչումն աղարտելով,
Զոր յուղ դարք կազմեցին և քօ հանճար մըշակեաց զայն.
Քո շնորհիւ պայծառացու եկեղեցին օրհնեբրգութեամբ,
Քո շնորհիւ Մովսէս, Յիսուս խօսին ընդ մեզ կտակարանաւ.
Քե թող մանկաին զԱստուոյն և ըզՅուսիսն զօտարաձայն,
Քե լեզուքըն ծանրախօս՝ արդ խիզախիւն արագախօս:

Դի՛ք, մանկունք, ըզգըլուխըն ձեր ընդ տա աշով Սահակայ հօր.
Զաջըղ բարձ, սուրբ Հայրագեթ, օրհնեա՛ զմանկաին
զի՛ զարդասցին.

Եւ մի՛ լիցին ժըպիրհ՝ ձեռօք , փոխել զըրժ եւ ըստ հաճոյնց ,
Այլ սիրել , խօսիլ , գըրել , և բարբառոյդ պահել զաւանդ :

Թողէք , մանկունք , զԱշտիշատ զի հանդ իցէ Արդ արն ի հող .
Յերկնից յերկրէ օրհնեալ լիցի անմահ կացցէ իւր յիշատակ :
Եւէք անցէք ընդ գետն Եփրատ ելցուք ի լեառքն Մովսատար ,
Անդ ի վանս Առաքելոց յայն հովասուն վայելչավայր ,
Ուր ձեռամբն Գրիգորի կան ամբոփեալ նըլխարք և ձեռք
Նախակոչ առաքելոցն , որ ըզֆրիստոս եգիտ յառաջ ,
Եւ Ղուկասու աւետագրին արքայութեան զըպրին այն քաջ :
Աւ հովանեօք սոցա հանգչին խոնջեալ մըշակք

մեր զըպրութեան ,
Պատմիչք Հայոց փառաց , քերթող Մովսէս Խորենացին ,
Կորիւն , Մամբրէ վերծանող , Դաւիթ Անյաղթ Ներքեանցին ,
Աշակերտք Սահակայ հօր հուպ են միսեանց ի ծոց հողոյն :
Նա յԱշտիշատ և սոքին աստ խօսին արդեօք դեւ ըզՀայոց .
Մովսէս ողբայ , Սահակ լըսէ . Սահակ ողբայ , Մովսէս լըսէ ,
Երկոցունց առհասարակ ողբով կոծով լի են շիրմիք :

ՅԱշտիշատայ գամք , Մովսէս , զողջոյն բերեմք ի Սահակայ ,
Նա դեռ ողբայ զսիրապրութս դու զինչ առնես և ի լ՞ու կաս .
Ե՛լ ողբա՛ զՀայոց աշխարհ , կրկնեա՛ զհին ողբդ , և ես ըզնոր .
Որ յայնժամ տըրտընջէիր թէ անսիրող որդիք Հայոց ,
Ոչ տուն ոչ օթանոց պատրաստեցին քեզ արժանի :
Ո՛հ մեռար և սիրեցար , քո վերջի տունն է Մովսատար ,
Բացօթեայ ընդ քո ընկերս նընջես երկնից ընդ կամարաւ ,
Արե՛ լուսին՝ աստեղք համայն շիրմիդ վերայ կախին կանթեզդ .
Լոյս սիրէիր և ի մահուդ՝ լոյսն է քո տուն ասպընջական .
Եւ ցամաքեալ ոսկերքդ ըզցօղ ծծեն յամսոց և զուարթանան :
Դու գիտե՞ս որդեակ Մովսէս , բարեբաստիկ ես քան ըզՀայրդ .
Դու ի շէն վանք բընակիս , Սահակն յանշէն ի յԱշտիշատ ,
Միայնակ ի մէջ մատրան , լոյսն ի նըսեմ խաւարչըսին .
Որ լոյս էր տանըն Հայոց , ինքըն չունի գլի կանթեզ լոյս :
Ա՛հ մոռացա՛ւ Հայրն ի սըրտէ . ո՛վ զայն յիշէ յապաշնորհիցս .
Ոչ ժամ , ոչ պատարագ , ոչ սաղմոսաց քաղցըր մըրմունջք .
Ոչ տօն , ոչ տօնասէր . տուն Սահակայ մընաց անտօն :

Այլ մի՛թէ դու յիշի՛ս , Մովսէս , որ չյիշեցար
մինչ էիր ողջ .

Կղերն ըզքէն ըզվրէժ քինուն և ի մահուդ հան , դու գիտե՞ս .
Գերեզմանիդ չարար պատիւ , քակեաց ըզկնիքըն խաչանիշ ,
Զոսկերբս քո հան ի հողէն , տարաւ թափեաց յԵփրատայ գետ :
Այս դաղտ էր ի մէջ մըթան , և հան ի լոյս Ղազար պատմիչ ,
Որ հալածեալ իրրև ըզքեզ , գընաց եհաս մինչև յԱմիթ ,
Յորմէ գըրէր թուղթ առ Վահան և զայս պատմէր

դառնակըսկիծ :
Ընդէ՛ր այսպէս վատացաւ , թընամանեաց ըզքեզ կըղերն ,
Զի դու զվարուց կենաց նոցին արկեր դրոշմեր ողբովդ ի գիբ .
Թերևս աստի հալածեալ , թագչէիր դու ցերեսուն ամ ,
Եւ իրրու ճրագ ընդ գըրուանաւ մնացեր այնպէս
լոյսդ ի մըթան .

Կեանք քո լոյս էր և գիտութիւն , վասն այն վանէր
ըզքեզ խաւարն ,
վասն այն խոկ դու ատելի և դըժպընի եղեր նոցա ,
Յխուս լոյս կոչէ զկըղերն , և աշխարհի գող լուսատու ,
Զարմանամ , զի լոյսն ընդ լոյս մենամտրտի և հալածէ :
Լոյս չեն նօքս տիրապէս , որ ըզլուսոյ ունին կոչուան ,
Որոց սիրտ հողին և միտք , ո՛հ վարակեալ է նախանձու :
Ա՛հ , Մովսէս , դու փայտ դալար՝ զքեզ նախանձո՛ւն
վառեաց կըրակ .

Այլ դու անծախի ես և ողջ , հողիդ յերկինս և դու ի միտս ,
Դու բարձր ես անմատչելի զինչ առնեն քեզ չորացեալ փայտք ,
Մի՛ խռովիր դու թէ գետամոյն եղեն ոսկերքդ եղծանելի ,
Իսկ քո անուն , վաստակ , արդիւնք , լի են այսօր
անմահութեամբ .

Եւ քո ոսկերք յաւանդ պահին ի մայրածոցըն Եփրատայ ,
Անդ ուռճացիր դալարացիր դրախտին ջուրն է քո գերեզման .
Կա՛ց անդ . գայ Յխուս կոչէ ըզքեզ ի յԵփրատայ
Եւ յառիւծուց բերանոյն զիդ նատիսն աստուածազգեաց :

Այլ թողուք աստ ըզքոյդ ողբ , զաշխարհ Հայոց
ողբամք ընդ քեզ .
Ա՛ռ այժմիկ ըզհին քընարգ և պընդեա՛ զու զլարս ի հառաչ ,

Չի որպէս ի հնուսն և արդ, Հայոց աշխարհ միշտ ունի ողբ :
 ՅԱթենայ ի հայրենիս՝ ի հարսանիս գայիր ճեպով,
 Չարդարեալ գեղով լուսոյ և գիտութեան բարձեալ ըզգանձ
 Բերել սըփուել ի Հայոց տուն և աղքատիկ մանկուոյն՝ նդ առաջ
 Ի հարսնարան ոսկի տեղալ և մարգարիտ թափել առատ :
 Մինչ այս յուսով հրըճուելով երազէիր դու խընդամիտ,
 Ա՛հ, ո՞քեզ գոյժ երեր յուզին թէ վերջացաւ հարսանեաց պար
 Չեն պիտոյ այլ ևս, քե՛րթող, մի՛ ոլորեր ըզտաղքդ ի խաղ :
 Մեռան, Սահակ և Մեսրոպ և ի գըլխոյդ բարձաւ պըսակ,
 Եւ ոչ ևս թագն և դըրօջ կան յարքունիս Վաղարշապատ :
 Թագն առաւ և թագակիրն, ո՛հ, մատնեցաւ ի բանտ և մահ,
 Արշակունեաց ջահ յիջաւ, և Գրիգորի՝ տանէն ճըրաղ :
 Վըրիպեցաւ ըս յոյս ամէն, և որբացա՛ր, անբա՛խտ Մովսէս,
 Այլ զի՛նչ քեզ մըխիթար, միայն անձկալի

հարցդ գերեզմանք . . .

Դու գլխիթառդ կախէիր յուսդ, որպէս երգիչ թափառական,
 Մերթ յԱշտիշատ մերթ յՕջական գնայիր գայիր իբր անձանթ,
 Աւ գերեզմանս էր քո կեանք, միշտ ողբ, կոծ, լաց

և աշխարանք :

Չի՛նչ որբայիր դու անդու, զհաղարամեայ թագին կորո՞ւստ :
 Թագն անկաւ, այլ երանի թէ ժողովուրդն մնայր ի կանգուն :
 Չի՛նչ կարծէիր իմաստո՞ւն Հայր, թագըն՝ կարէ՞՞

մնալ հաստատուն,

Երբ իշխանք ինքնահաճ են և ապրտամբք ընդդէմ թագին,
 Որք մի մի գաշխարհ կալեալ բերդս անառիկըս շինէին,
 Որ կամէր կայր հըպատակ, և որ չկամէր ըզթեկն ածէր :
 Վարանէր թագաւորն, երբ յարտաքուստ գայր արհաւիր,
 Եւ ի ներքուստ տաղնապ և մարտ . իշխան՝ գահին

էր դաւաճան .

Թէ թագակալն լինէր հըզօր քան ըզՏըրդատն անպարտեկն,
 Այլ զի՞ սրար, երբ նենդ աղուէսք վեհ առիւծուն

դաւ նիւթեցին :

Չառիւծն ի յորս հարին նետիւ . մաըջիւն լըւաւ
 սարսեաց Մասիս,
 Չանկաւ առիւծըն վիրաւոր . ետուն ապախառնեալ բաժակ,

Չրաւեցին զայն ի կենաց, որ աշխարհին Հայոց էր կեանք :
 Չի՛նչ ասեմ և զՄիհրդատայ որ՝ Պոնտոսէ ընդ Հոռոմ մըրցէր,
 Որ զագահ Հուովմայեցին զոսկին ընդ իող լըցեալ խեղդէր,
 Հարուստ գանձիւք և զօրութեամբ հանդիսանայր

միշտ յաղթական .

Նկուն դարձաւ յոյսն հատաւ . ասաց, ածէ՛ք ինձ մահադեղ,
 Ես ըմպեմ և մեռանիմ, զի ֆառնակէս որդիս դըրժեաց :
 Այս ընդէ՛ր այսպէս լինէր, դու զայդ գիտես

քաջըդ Մովսէս,

Որ ուսար ի Յունաստան, վերծանէիր Սողոմնի գիրս :
 Երբ գիտութիւն, կարդ և օրէնք, և ճըլմարիտ սէր Հայրենեաց
 Չիցեն ազգի և աշխարհի վարիչ, պաշտպան և կառավար :
 Չի՛ք յիբրևութիւն թէ և մեռցին Ղևոնիդաս և մեր Վարդան :
 Չի՛ք զօրութիւն թէ կարդ օրէնք, ոչ լծորդ ին ընդ քաջութեան :
 Այդ ոչ մընայ ի բարձրութեան եթէ չպահէ զարդարութիւն :
 Ի մեղաց խոնարհի ազգ, և բարձրանայ արդարութեամբ :
 Այլ ասա՛ դու, Հա՛յր անաչառ, միթէ ազգ մեր մեղս՞մ ի մեղս

Որպիտեօք Երուսաղէմ, զորմէ ողբայր երեմիասն .

Միթէ բա՛րձ Տէրն և ի մէնջ որպէս յազգէն այն Հըրէից,
 Չայր հըզօր, վիկն զօրաւոր, և զիմաստուն խորհըրդական,
 Ըզհանձարեղ յիորձառու ծեր, զիշխան արդար և խնամակալ :
 Արդ ընդհարի մտնուկն ընդ ծեր, մըրցի անարդն
 ընդ պատուականն .

Արդ ժողովուրդ ընդ ժողովուրդ, և Հայ ընդ Հայ կայ ի սլայքար .

Որ չունի հաց, ասէ ես եմ իշխան Հայոց և դատաւոր,
 Որ չունի բան, ասէ ես եմ բանիւ խորհող և խելամուտ :
 Արդ խարբեքսք տիրեն մեզ, խօսին, վիճին, ճամարտակեն,
 Անխորհուրդք ի բան և գործ, միշտ առ ի ցոյց գործեն զամէն :
 Ժամանակ դառն եհաս մեզ, արդ ոչ իշխան աստուածասէր,
 Ոչ հովիւ հօտին սիրող, ոչ առաջնորդ ժողովըրդեան :
 Չի՞ պիտոյ մեզ խորհըրդական որ յարդարէ ի պատերազմ :
 Թագն անկաւ, զէնք և զինուորք և զօրութիւն Հայոց լըբաւ :
 Թէ Մովսիսին յաջորդէր Յեսու՛ պարտիչն Սմաղէկայ,
 Այլ Տըրդատայ չէր յաջորդ, որ նըւաճէր զգոռըն Շապուհ

Ընդ Արքունեաց և Հարսին դու զառադաստ ողբաս կոծով,
Որ զըրկեցաւ այրիացաւ ի հարազատ յիւր փեսայէն .

Հովիւն իւր հովուակցաւն խոռովեալ գնացին՝ հարսնարանէն,
Քոյդ Մահակայ և Մեսրովպայ յաջորդ ոչ գոյ արժանաւորս
Այլ մինչ խորթք և հորամոյնք բունի կալան սուրբ զառադաստ,
Ժուժկալէր հարսըն սըգաւոր , անախտ պահէր

զանձն յօտարէն ,

Որ անձկով սպասէր մընայր դառնալ անդրէն իւր փեսային,
Այլ ոչ ևս դարձաւ նա , ո՛հ , այրիացաւ հարսն անբախտ .
Ուստի հեծես , կոծիս և լաս դու բիւր ողբով անմըխիթար՝
Զեկեղեցին , որ խորթնացաւ ի բարեզարդ վայեչութեանց,
Բեմըն մընաց առանց բանի՝ չիք վարդապետ քարոզ կենաց .
Կան այո՛ ըստ քում բանի որ որոտան բեմըն թընդայ ,
Զխմանան թէ զի՛նչ խօսին , ճառարանեն ըստ հաճոյլց ,
Զմարգարիտն Աւետարան հեղձնուն ծածկեն

չախխոսութեամբ ,

Բա՛ւ է թէ համբաւ հանեն և ժողովուրդ գովեստ կարդայ :
Ա՛յ ժողովուրդ ժողովուրդ , հեզ Մովսիսին զքարոզ լըւա՛ր ,
Թէ թողեր զայն՝ ունկըն ետուր որոտաճայն վարդապետաց
Որ ըզփառս մարդկան խընդբեն , ոչ զՅիսուսին հեղբարանող ,
Որ ոչ վիճէր , աղաղակէր կամ արտաքոյ հանէր բարբառ :
Ողբա՛ Մովսէս , մի՛ լըւեր , դեռ ժողովուրդն անընտրող է ,
Թէ ի հնունն զքեզ ոչ ծանեաւ , չգիտեմ այժմիկ զքեզ ճանաչէ՞ :
Պահ մի հրաշիւք ե՛լ ի շիրմէդ , արի՛ և կա՛ց զերդ Ղազարոս ,
Տեսցուք թէ Հայոց աշխարհ քեզ պատրաստէ՞ տուն օթանոց
Կամ Հայրապետ և Պատրիարք ընտրէ՞ ըզքեզ տունըն Հայոց .
Ո՛հ , Մովսէս , հանգի՛ր ի դիրդ , մի՛ վըրդովեր

զհանգ ըստարանդ ,

Ո՛վ լինի քեզ երաշխաւոր թէ միւսանդամ դու չհալածիս .
Մեք փարեւոյդ չեմք արժանի , հայր հոգետես և մարգարէ ,
Վարձկան հովիւք թող տիրեն և կատարի խօսք քո և բան ,
Որք կերին զանտերունչ հօտ և ըզմնացորդս թողին ի դաշտ ,
Վարձկան էին փոյթ չէր նոցա թէ զամենայն զիշատէր գայլ :
Իսկ դու խիստ խօսիս , Մովսէս , ասես՝ հովիւքն իսկ գայլ էին .
Եւ ո՞ կացոյց զգայլս հովիւ , արժա՞թ՝ կաշա՞ռ՝ որպէ՞ս գիտես .

Ո՛հ , ես դարձեալ ըզնոյն կրկնեմ թէ անընտրող ժողովուրդն է .
Ժողովուրդ ընդ փայլ հայի , զպալատական խընդրէ հովիւ ,
Որ ըզդ ենուն պերճ և փափուկ , զերթ սիրամարգ

չըրջին ի պարծ :

Թէ խօսիս և մեղադրես , քեզ պատասխան տան պատրուակի
Թէ նոր աշխարհ զայս պահանջէ , քաղաքային եմք առաքեալ .
Մեք ոչ եմք Գալիլեացի ձըկնորսք անշուք և շինական ,
Այլ ծընունդ եմք նոր դարու ազատարեր և լուսաւոր :
Ողբա՛ Մովսէս , դու միապէս թէ ըզլըղերն և ժողովուրդ ,
Մինն անընտրող , միւսն անձնընտիր . չիք այն զոր Տէրն
ընծայէ մեզ .

Արդ երկոքին կան ի պայքար , և չարաչար դատեն զիրեարս ,
Իւրաքանչիւր թողու զիւր պարտս , և զիրաւունս բերէ յառաջ .
Այլ թէ կըղեր թէ ժողովուրդ գատեն ընդ աչս , և չեն արդար
Իսկ դու ո՞րպէս դատիս , Մովսէս , որ ճանաչես

զՀայոց աշխարհ ,

Հօտն և հովիւն ի միասին մի քան ըզմի չե՞ն մեղապարտ ,
Որ ըզմեղանս բառնամք միմեանց և անբասիր լինել ջանամք :
Ո՛վ է կըղերն , որդի մարդոյ . վայրենածին չէ և հրեշտակ ,
Ի նոյն սեռէ մարդ կութեան , ծնեալ նա մարդ զդ ամեալ կրիւք
Ի նոյն ծառոյ և յարմատոյն սլըտուղ է նա բարի թէ չար :
Եւ զի՞ ապա , ժողովուրդ , զբարին թողուս ընտրես ըզչարն ,
Ընծայես զայն Եկեղեցւոյն , տնտես կարդես տանն Աստուծոյ .
Ո՛հ , ոչ ուզիլ բաժանես ըստ կոյսեհի պատարագին .
Զաղապուսն և ըզլըտիան Պարգևողին հանես բաժին :
Թէ հաւատաս , ժողովուրդ , կըղերն աղ է քեզ համեմիչ ,
Կամ թէ լոյս է , բըժիշկ ոգւոց , ուզիլ կենաց և առաջնորդ ,
Դու զայն ընտրես որ զայստուիկ յանձին բերէ շնորհս և ձիրս :
Իսկ թէ ընդ այս վարանիս , ճրագով խնդրես զարժանաւորն ,
Յայտ է թէ ծառդ ծաղկաթափ է , այլ ոչ բերէ
զնախնի սլըտուղս .

Զի՛ այլ ևս տրտունջ բառնաս , ճաշակեա՛ դու , քոյ է սլըտուղն ,
Մինչև անդ էն ծնանի ամուրդ , բարդ աւաճի ծառդ . հրաշիւք
Մինչև ուղղին կեանքըդ թիւր , յուղըութենէն

ծնանին ուղիղք :

Քաջ ի միտ առ , ժողովուրդ , կորուստ և զլուս առ ի քէն է ,
Դու մայր ես , ծընունդ քո են զառինք և դայք ի միասին ,
Դու ծընար Սահակ , Մեսրոպ , և դու բերեր

ժանտն այն Սուրբակ :

Իսկ թէ ասես Աստուած հոգայ , Աստուած հանէ հովիւ մըշակ
Ձիւնչ առնէ մարդ մեղաւոր , թէ յարգանդէն ոչ սըրբէ Տէրն ,
Նա կոչեաց ի վիրապէն և Քորերէն՝ զԳրիգոր , Մովսէս :

Այլ գիտե՞ս , քանի՛ցս Աստուած հաճեալ ընդ մեզ
Ետ քաջ հովիւ ,
Կամ ի յխանք մեր անխորհուրդ , կամ օտարին ձեռք դաւադիր
Ջընտիրսն ի բաց մերժէին , ո՛հ , զանարժանս անէին՝ դահ :

Ձլոյս փոխէիր ընդ խաւարն , ընդ ադամանդ
զանարդ թրուշանս .
Դու ի հնունմն այսպէս վարեալ , այսպէս վարիս մինչև ցայսօր
Դարձի՛ր , դարձի՛ր , ժողովուրդ , յայդ անուղիղ ճանապարհէն ,
Ծանի՛ր զճառայան Աստուծոյ , մի՛ հետեւր դու մի՛ քարկոծեր ,
Այլ պաղատի՛ր , մատիր յաղերս , որ տայք զՏէր ընտիր հովիւս :

Դու չափեա՞ դու , տեսո՞ղջ Մովսէս , յառե՞ն այլ ևս
հովիւք յերկրէ ,
Եւ մըշակք ժիրք և արիք ելցե՞ն հընձեւ և ժողովել .

Ո՛հ , ի չգոյէ մըշակաց , հունձք մեր ողջոյն թօթափեցան .
Աղաչեա՞ դու , Հոգի՛ արդար , ընդ քո սուրբ Հարցն

Աստուածամերձ ,
Միջնորդ լերուք , հաշտի Աստուած և տայ հովիւ հօտին Հայոց :
Աղաչեցէք այլևս , Մովսէս , զի ընդ հովիւս ելցեն ի յխանք ,
Որ մին զհողին ուղղէ ի կեանս միւսն աշխարհին վարէ ըզկարդ ,
Երկողբումք օժանդակեալ նոր փայլեսցի տուն Հայկազանց .
Աջն ընդ խաչին միացեալ , և ժողովուրդ լիցի ազատ :
Աստուած հըզօր , քեզ չե՞ ճընար հանել անդրէն՝

ԶԳրիգոր , Տլորդատ :
Թողցուք արդ զհամայնից ողբ , զքոյդ բնագաւառ

ողբամք , Մովսէս ,
Ըղճարօն քո հայրենիս , զխորնոյ աւան տեղի ծնընդեանդ ,
Ուր մայրըն քո՝ քերթող ծընաւ , ուր եղար դու
ի խանձարուրս .

Արդեօք անտի՞ ըսկըսար , յօրօրանէն ողբալ ըզՀայս :
Օրհնեալ լիցին հայր քո և մայր , զի՞ ոչ պատմես ըզնոցանէ
Թէ ո՞ք էին և զի՞նչ անուանք բարի ծառոցն այն խորնոյ գեղջ
Որ ըզճաղիկդ և բարեպտուղդ ետուն Հայոց ձօն և պարզ և
Թէ հին բրդիք մերժեցին զայն ապախտ գըտան առ քո ջընորհս
Մեք չեմք ապախտ . հանգի՛ր , ո՛վ Հայր , տամք քեզ հանգիստ
՝ սիրտ և հոգի :

Այլ դու յայդ բարձր Մովսէսդ զգըլուխդ ի հոգէն
արդ բա՛րձ և տե՛ս ,
Ո՛ւր է այժմ այն Մամուռնի քո աշխարհին փառաց արևն ,
Որ ընդ լուսին և ընդ աստեղս լուսաւորէր զՏարօնոյ տուն ,
Ո՛ւր այն երկիր բարգաւաճ , որ բաղմարիւր բնակիչ ունէր
Ձայն տայր Մուշեղ ծեր Մշեցին և շոյտ անդէն կազմէր բանակ ,
Ահաբեկէր թընամին , թէ ասէին Մուշեղն եհաս .

Առիւժ էր նա , երբ մըռընչէր՝ խորով դողայր ի Պարսից գահն .
Ասէր . թողէք ես կամի քուն , դուք մի՛ հանէք զառիւծն ի թնոյ ,
Եւ մի՛ զկորիւն իմ Գայլ վահան զարթուցանէք յորջոյն իւրոյ .
Թէ մենչեմ , նա յարձակի , պատառ պտտառ առնէ զՊարսիկն :
Որոյ կեանք ողջ պատերազմ էր կըրօնի և Հայրենեաց .
Չութսուն ռազմ , ասէր , միեցի , ինքնին կացի ես զօրավար ,
Սուրբ կարապետ կոչեցի յօդն և հաւատով մըտի ի մարտ ,
Միշտ յաղթեցի , և պարտեցաւ խաչի դրօշն

Պարսիկն այն վատ ,
Ամաչեաց նրկուն դարձաւ քօշն որ ընդ իս եղջիւր անէր :
Ո՛ւր Մուշեղի թոռնիկ Սըմրատ և Սիւստայ կորիւն վահան ,
Եւ վահանայ կորիւն Տիրան , սերեալք ողջոյն ի քաջ Պապէն .
Ուր յառիւծոյ տուր ծընան , յարձակեցան առիւծօրէն ,
Թաթիւք հարեալ փըշրեցին զէղջերաւոր քօշն Պարսից ,
ՉՄիհրան , վախթանդ , Տիգրան և վարդուհրի վերջին քօլ քօշն .
Այս ամէն դու զօրավարք ջախջախեցան ի Մուշեղեանց ,
Տարօն տանէր յաղթանակ , կրօն , խաչ , հաւատ
պայծառանայր :

Յիշեմ , Մովսէս , ո՛չ մտանամ զՄուշեղն այն միւս
քաջակորով ,
Չոր ի խնձոյս դաւաճանէր վատ քըստ թեամբ Սահառունւոյն

Վարազդատ սէդ թագաւոր, մանուկ տխմար և բանսերթուկ
Աւա՛ղ յողոց հանէր Մուշեղն , յայն վատ մահուան

հեծէր ողորմ ,

Ընդէ՛ր, ասէր, մահն իմ չեհասի դաշտ ի նժոյգն իմայն ձերմակ
Մինչ վառն քո, Հայո՛ց աշխարհ, սըրբէի գթիրտն իմ սըլաքաւ
Եւ զանարժան Պարսից գլխոյն թաղ դընէի ես, Վա՛րազդատ,
Ներսէսն ի Նպատ, ես ի Ձիրաւ խորտակէի զՊարսից բանակ .
Ո՛հ, ա՛յս եղև իմ հատուցումն այնչափ ճըզանց և քաջութեանց :
Մըխիթարեա՛ց , անմահդ Մուշեղ , եւ ի տոհմէդ

հզօր Մանուէլ ,

Որ հատոյց ըղհատուցումն Վարազդատին այն անիրաւ ,
Զօրացաւ յոյժ , զթագ նըւածեաց , կըւփեաց ըզլուխն
արիւննապարտ :

Մի՛ և դու ի տապանիդ յերկինս բառնար զարեանդ բողբ .
Իմ է ասէ վրէժխնդ բուծիւն, Աստուած արդար հանէ զվըրէժ :
Շատ են , Մո՛վսէս , Մամբուռնի տան քաջացըն ձեռք ,

զո՛րն ես յիշեմ .

ԶՎարդան թողո՞ւմ , ոյր զյազթանակ ես յերդ արկի
ի յԱւարայր ,

ԶՎահան թողո՞ւմ զանյաղթ բազուկն որ սասանեաց
ըղՍասանեանս .

Հապա չյիշե՞մ և մոռանամ՞ զՎասակն այն վեհ և մեծանուն ,
Հասակ կարճիկ՝ հողին հըսկայ , հըզօր ի բան և ի բազուկ ,
Զոր վատ Պարսիկն՝ Աղուէս կոչէր . և նա ցասնոյր

տայր պատասխան ,

Թէ մինչ յերկուց լերանց վերայ զտըս գնէի ես ի կըլիւ .
Գահըն Յուհաց և ձեր Պարսից առ պատուանդան

իմ կայր խոնարհ ,

Թէ կոխէի՛ նըկուն լինէր , թէ Պարսից տուն թէ Յուհաստան .
Յայնժամ առի՛ւծ էի արքայ , և այժմ ազուէ՞ս

դարձայ, Շա՛պուհ :

Այլ արդ ո՛ւր մեր քաջահաւատ իշխանք վառաց
և զօրութեան ,

Այս ամէն քաջաց որդիք այսպէս մեռան արխապանձ .
Մըշեղի մարք ծնան ըզնոսին և զո՛հ ետուն վասն Հայրենեաց ,

Եւ արդ չի՛ք յայնց ի միջի , ոչ հարք ոչ մարք առաքինիք ,
Որ դարձեալ ըսսառաջնոյն ծնանին մանուկ դիւցաղն և քաջ :
Մե՛ք որդիք եմք այն քաջաց , այլ յոյժ յետնեալ և հեղգացեալ ,
Որ սովորոյթ ունիմք միայն պարծիլ զնախնեօք մեր քաջադորձ
կամ իբրու զալկան մանուկ նըստիլ ոլբալ զաղէտըս մեր ,
Արիական հողին ի մեզ , ա՛հ , մեռեալ է , և չէ ի կեանս .
Ո՛վ զողի նախնի քաջաց նոր դարձուցցէ յորդիս յետին :
Աստուած մեծ , որ ի քարանց գիտես հանել

դու մարդ հրաշիւք ,

Հրամա՛ն տուր Մըշոյ քարանց , թող նոր յառնեն
Մուշեղք , Վահանք ,

Հրամա՛ն տուր Աշտիչատայ , թող ի շիրմէն ելցէ Սահակ ,
Հրամա՛ն տուր Հացիկ գիւղին , թող բուսանի
Մեսրոպույայ հասկն ,

Հրամա՛ն տուր գերեզմանիս՝ թող նոր յառնէ Մովսէս պատմիչ
Թող ելցէ և արդ զՀայոց աշխարհին կեանս առցէ ի գիր :
Հերիք այչափ առ խաչաքար սուրբ Թարգմանչաց
նըստեալ ոլբամք .

Բուրվառ առէք, Հայոց մանկունք, և խուսիլ ամէք անուշահոտ,
Երգեցէք միաձայն դուք զՈհրէսկիդրն ըղՇարական ,

Օրհնեմք աստ ըզգերեզման վարժապետաց մեր բազմերախտ .
Օրհնեալ լիցին հողիքն յերկինս, օրհնեալ ոսկերքն ի տապանիս ,

Օրհնեալ անուանք և յիշատակք լիցին յաւէժ դարուց ի դարս :
Եւ դուք ըզմեզ օրհնեցէք զաչս ի հողէդ վեր կարկառեալ ,
Օրհնեցէք , նընձող սո՛ւրբ հարք , շնորհ մաղթեցէք

մանկուոցն Հայոց :

Համբուրեցէք ըզդերեզմանս, ասի ասի հողիլ առէք, մանկունք,
Առէք , տարէք և պահեցէք յոսկի սափոր ի յիշատակ ,
Յիշեցէք զմեծ վարժապետս , յորոց ուսայք ըզլըսրութիւնս :

Թողէք մանկունք ըղՇովասարն . իջուք այժմիկ
յափն Եփրատայ ,

Առ դրախտին գետովն անմահ ձեզ մի խընձոյս
տամ և խրախձան .

Հրաւիրակին և ձեր , մանկունք , ո՛հ բաժանման
հասեալ է ծամ ,

Յանկատի վա՛շ, լի անձկանօք ուտել ընդ ձեզ ճաշ Հայրենեաց,
 Սեղան կազմել գեղջկական սարդ և ազատ ի դեղխու թեանց,
 Ի յիշատակ նախնի դարուց սակաւապէտ նահասկեաց,
 Ոյց կենաց աւանդապահ՝ մշակ հողագործ ժողովուրդն է :
 Գիտէ՞ք, մանկունք, մեր աշխարհի վաստակաւոր ժողովուրդն է
 Մեր սեղանին դարդ շինութիւն՝ շինականին լի ամբարն է ,
 Եւ բաշխող մատակարար՝ շինականին առատ ձեռքն է ,
 Հաց և կաթ, իւղ և պանիր, սշխար և բուրդ նոցա բերքն է :
 Թէ՛ թաղաւոր և թէ՛ իշխան քաղաքացին առհասարակ ,
 Շինականին ուտեն ըզհացն , աւա՛ղ ճընչեն ըզշինականն .
 Շինականն չէ՛ աշխարհակալ . նա ո՛չ շինէ գրեւոր քաղաք ,
 Ոչ սուր ունի, ոչ արշաւանք , զայլոց երկիր կոխել գրաւել ,
 Նորա գէնքն է խոփ և հարօր, հնձող մանդաղ և գերանդին ,
 Նա բնակի յազատ դաշտի , ազատ է կեանքն ի յաղմբիկէ :

Օ՛ն , մա՛նկունք , հողացէք , պատրաստեցէք

զինչ պէտք են մեզ ,

Նըստիսք խընճոյս ընդ շինականս, բարենըչան է մեզ այսօր
 Ուսկան առէք, ձուկ որսացէք, տեսէք զի՛ շատ են և կայտառին,
 Ո՞վ ըմբռնէ զայդ ոտիկ . ուսկան չունի Մըշոյ մանկտին :
 Հրացան ունի՞ք, յորս ելէք, հարէք ըզբաղ , սաղ և կաքաւ ,
 Առէք, բերէք և փետտեցէք, լուացէք ի ջուր մաքուր յըստակի :
 Դի՛ք ի սրւտուկ կորկոտ ածէք, պատրաստեցէք ըզհարիսան,
 Շուրջ կացէք և թընթոցով հարէ՛ք , կոճէ՛ք ուժով և ժիր ,
 Մինչև հալին միսն և ոսկերք , և հարելով համեղանայ :
 Գնեցէք և ի հովուէն գառինըս գէր և տարւոր ,
 Զենեցէք և մորթեցէք , ունի՛ք զգանակ , երկչո՛տ մանկունք ,
 Աստի՛ւ անտի փայտ կուտեցէք և փորեցէք զհողէ թոնիր ,
 Ըզգառինըս կախեցէք համակ ի կրակ՝ խորովեցէք .
 Զեզ փըռոց է մարգագետին , կանաչավայր է մեր սեղան ,
 Մեզ չեն պիտոյ դարդ սեղանոյ , ի բնականէն են ծաղկանոցք :
 Գնացէք ի Մուշ և բերէք զգինի զօրեղ ոտին այդեաց ,
 Առէք ըզնոր հողէ սափորս , սիրուն բաժակըս բոլորի ,
 Զորս ի գաղջին կարմիր հողէն շինէ , կերտէ Մըշոյ բըրուան .
 Մաղկեփունջըս կապեցէք գինեփարջից բոլոր բերան ,
 Դի՛ք յաւազան Նփրատայ , թող զովանան դրախտին ջըրով :

Ածէք զթոնրի լօջ հացն ուժեղ և սըլուեցէք առատ առատ,
 Թող լիանայ աչք մանկըտուոյն , որ կարօտ են սպիտակ լօշին .
 Բերէք նաև ըզպանիր , բերէք զմածուն , սեր , մեղր , կարագ ,
 Եւ շարեցէք կարդ ըստ կարդի , ամէն մանկան մէն մի աման :
 Տեղի տուք գեղջուկ մանկուոյն , թող դան նըստին
 ընդ ձեզ ի հաց .

Քաղաքացի էք , գիտեմ , վէս մի՛ լինիք և զըզուացող
 Երբ լինիք սեղանակից ընդ շինականս ուտել ըզհաց :
 Եկա՛յք ամէն դաշտի մըշակք , պահ մի թողէք
 զաշխատութիւն ,

Հիւր են մեզ պանդուխտ մանկտին , մեծարեցէ՛ք
 զնոցին սեղան :
 Մաճակալք լըծվարք ամէն , փոքրիկ հօտաղք առհասարակ ,
 Առէ՛ք ի մէջ զփոքըր մանկտին միաշապիկս և բացսըրուս ,
 Ածէք զամէն բազմեցուցէք ձեզ հաւասար եղբայրարար .
 Տրե՛կս մի՛ հանէք , նըստէք այնպէս , Մըշոյ դաշտն է
 մեր ճաշարան :

Հո՛վիւք՝ դուք զի՛նչ պատու առնէք այս պատուական
 հիւրոց մերոց .
 Կըթեցէք զկաթըն մաքեաց ի փայտե կօտըն հովուական ,
 Փըրփըրալով առէք , բերէք , մանկտին ուտէ
 զկաթն անխարդախ .
 Դուք ևս եկայք նըստարուք , ձեր պարգևն է այս մեր սեղան ,
 Յըցեցէ՛ք զկօպալն յերկիր , և կախեցէք ըզկափանակն ,
 Եւ հովուասէր շունք զայլախեղդ՝ յետուստ անձայն
 զընթըրկեսցին :

Մա՛նկունք , յորժամ ուտէք ըզմիսն , զոսկերս բաժին
 հանէք այդ շանց .
 Մի՛թէ և ե՞թ արժանի են դոքա ոսկրօք միայն շատանալ ,
 Որ անբուն հըսկեն պահեն զհօտն ի գայլոց յարձակմանէն :
 Քաղաքացւոյն են այդ զըրկանք , որ զուռն կապէ
 և տայ փըլըրանս .
 Հովիւն արդար է յիւր բաժին , քաջ ճանաչէ զարժանին շանց ,
 Ի կաթէն զոր ինքն ուտէ , բաժին հանէ նոցին առատ .
 Մեր աշխարհին այս են օրէնք , որ զըրկեսցի՛ն հաւատարմի՞ք :

Առէ՛ք, հո՛վիւք, փող և սրբինդ, և փըչեցէք զձայն հովուական, Ո՛ւշ դի՛ք մա՛նկուհք, և զմայլեցէք • քանի՞ անոյշ են եղանակք: Ասեն, մանկուհք, թէ այս հովիւք որ չըզ խտեն զուսու՛մն և գի՛ր Ո՛րպէս կամին կառավարեն ըզհօտն անբան փողոյն ձայնիւ, Եւմերթ ևս ըզհովուական ցուպ, կափանակ թողուն, զընան • Զարմանք մեծ • սոսկ ըստուերաւ գիտեն հըսկել

հօտից իւրեանց:

Ո՛հ, նախանձի՛մք ընդ ձեզ, հո՛վիւք, մեք ևս հովիւ

եմք մեր հօտին,

թո՛ղ զըստուերս, և ոչ իսկ մեք կարեմք վարել ըզբանաւորս, Նա՛՛ ո՛չ հովիւք և ո՛չ հօտ լըսեմք երբէք միմեանց ձայնին:

Եւմ եհաս մեզ ճաշերց, ախու՛մբն ամէն բոլորեցաւ •

Օ՛ն՝ ածէ՛ք ըզկերակուրս մի ըզմիոյ հետ հասուցէք,

Մանկտին նօթի է սաստիկ, «աշան չոր է» ըստ աւածին:

Նախ բերէք ըզՄըւոյ թան կանկըւախառն, անուշահամ •

Հա՛ մա՛նկուհք, բրդեցէ՛ք հաց, սուէք զխոտոր անտաշ զըդալ,

Փըչեցէ՛ք, ըմպեցէ՛ք ջերմ, զախորժ բանայ մեր թրթ ու թան •

Թողէք գասուրն, և զհարխայն կերէք քաջ քաջ, իւղն առատ է,

Յետոյ գառանց ըզխորովուն • վա՛շ, թէ քանի՞ կարմրացեալ է:

Լըցէ՛ք, մա՛նկուհք, ըզբաժակունս, լըցէ՛ք և տո՛ւք լի լի բերան,

Առէ՛ք ըզձիւք, Հայո՛ց մանկուհք • արբէք համակ

և զուարթացէք •

Ի յիշատակ Մըւոյ քաջաց նըւիրեցէք զկենաց բաժակս,

Թէ մեռեալ թէ կենդանի՛ յաւերժացցին յիշատակօք •

Ըմպեցէ՛ք վասըն կենաց զաշտի մըշակ ժողովրդեան,

Որ քըրտամբ վաստակեն հաց՝ շինականին հացն է մեր կեանք •

Արբէ՛ք Մըւոյ գեղապետաց՝ և տանուտէր ծերոց կենաց,

Որոց դուռն բաց է հիւրոց, սեղան պատրաստ հացն ի վերայ •

Վասըն կենաց մաճակալին, սերմանողին և հընձողին,

Մայրբոլին՝ և կալվարին, զցորեան յամբար ժողովալին,

Հացարար տանտիկնոջ՝ և ընտանեացն աշխատաւոր:

Ըմպեցէ՛ք վասըն կենաց զեղջուկ կանանց և կուսանաց,

Տեսէ՛ք ո՛րպէս սափորք ի յուս շար շար երթան յոյխարակիթս •

Ըմպեցէ՛ք վասըն կենաց տընտես կընոջ կաթնարարին,

Սր մակարդ է զկաթն ի մաճուն, հարէ զմաճուն և հանկ զիւղն •

Եւ հօտատէր հովուաց ողջոյն նըւիրեցէք նաև բաժակ, Որոց կենացըն հովուական սուրբ նահապետքն են հեղինակ • Ըմպեցէ՛ք վասըն բոլոր պըտաբերող ժողովրդոց, Վարողաց, վաստակողաց, և ցանուղաց, և տընկողաց, Որոց կեանք լի օրհնութեամբ՝ հին աւանդ է նախնի մեր հարց • Արբէ՛ք այդ մեր սեղանակից գեղջուկ մանկանց

կենաց, մա՛նկուհք,

Զի զարգացցին և զօրացցին, նոր նոր Մուշեղ,

Վահան գարձցին •

Քամեցէ՛ք լի մաղթանօք վասըն կենաց Մըւոյ աշխարհին,

Վասն ամենայն Հայոց կենաց՝ ժողովրդոց աղատութեան

Ի գիր, ի բան, ի շինութիւն, վասըն փառաց մեր հայրենի:

Եւէ՛ք, մա՛նկուհք, և զոհացէք և օրհնեցէք ըզՊարզ և իչն, Յիշեցէ՛ք մի՛ մոռանայք գայս մեր խընձոյս գաշտասեղան: Մըտէ՛ք, մա՛նկուհք, յԵփրատին ջուր լըւացարուք և լողացէք, Ո՛ գիտէ յիչէ՛ք այլ ևս մինչ առ գետով նըստիք յօտար: Ասէք մի մի սափոր ջուր տարէք ընծայ գաղթականաց, Տարէ՛ք, ասէ՛ք, այս ջուր է աւաղանին սուրբ Եփրատայ, Սըրսկեցէ՛ք նոցա յերեսս, ա՛հ, թըմբեալ են

թող զուարթանան:

Արդ առէ՛ք լօջ հաց մա՛նկուհք, և ըզմնացորդս խորովածին

Փաթաթեցէք և դի՛ք ի պարկ, ելէ՛ք յուղի եհաս ժամ:

Եւէ՛ք, անցցուք ընդ Գըլակաւ, ելցուք ի լեռն

քարուտ Քարբեայ

Թէ ախորժէք՝ պահ մի նըստցուք առ Իննակնեան

ցուրտ աղբերօք,

Վայրիկ մի հանգիստ առէք և ըմպեցէ՛ք գայն կենաց ջուր:

Տո՛ւք անդուստ յետին զողջոյն և հրաժեշտ Մըւոյ աշխարհին:

Հապա գնացցուք կըրկին անդէն ի Բիւրակնեան

Երկնս դրախտին,

Յորմէ մըտեալ չըրջեցայք յաշխարհ Հայոց և Հայրենեաց,

Եւ անտի գարձեալ գնացէ՛ք անհայրենի յօտարաւայր:

Աստ ըզվերջին քնար ողջունիս, ո՛հ, ես հարից սըրտաճըմեալ

Եղից և ձեզ յուղարկաւոր ես Հրաւիրակ Արարատեան:

Կացէ՛ք , մա՛նկու՛նք , պահ մի ևս և ճեմեցէ՛ք ի Տիւրակու՛նս , Քաղեցէ՛ք , փո՛ւնջ կապեցէ՛ք յայն բիւրազան

դրախտի ծաղկանց ,

Տարէ՛ք Հայոց ընտանեաց և սիրելեաց տո՛ւք զայն ընծայ . թող հոտոտեն և յիշեն ըզմուռացեալ լերինս Հայոց :

Արդ բարեաւ երթա՛յք , մա՛նկու՛նք , ո՛վ ասասցէ ըզՏէրուզդէայն ,

Ես լրուեմ . Մայր Հայաստան խօսի ընդ ձեզ ողջունելով , Եւ գըրկախառն համբուրիւ տացէ զվերջին օրհնէ՛ք՝ աւանդ : Յո՛ւշ , լու՛ռ կացէք և ո՛ւշ դիք , լուարուք ո՛րդիք , զՄօր հառաչանս :

Որդ ես՛իք իմ մայրասէր , զձեզ որ առ սէր իմ հայրենւոյս , Ողբերգուդ հրաւիրեալ՝ երեք ի յիս և ճեմեցոյց , Արդ երթայք , այլ քա՛ւ թէ զիս դուք մուռսջիք մինչ խալառ : Յո՛ւշ լիցի ձեզ Այրարատ և Մայրն ձեր ամենածին ,

Աւազանըն Եփրատայ ծնողին արգանդ յորդիս լուսոյ . Խոր վիրապ՛ և սիրեցեալ տուն Գրիգորին լեառըն Սեպուհ , Եւ շիրիմք երանելի Հարցըն տածիչ հողևորան :

Յո՛ւշ լիցի ձեզ և Մասիս ալևոր ծերն , և Արագած , Տենչալի տուն թորդոմայ , յորմէ ելեալ տարադրեցայք . Թեկն առ թեկըն շարեցեալ այն ամալագոյն թճուտ լերինք , շոխարոյս հովիտք և ձորք և հովային մարմանդավայրքն ,

Քաղցրահոս աղբերակու՛նքն , այն խոխոջին յորդոր առուաց , Այն սիրուն բազմաբուրեան ծաղկու՛նք , որոց առիք ըզհոտ , Լայնալիբ դաշտորայք , կանաչագեղ մարգագետինք , Բերրի և կորդ արտորայքն , որ ըսպասեն արօրադրաց :

Յո՛ւշ , նա և իմ աւերակաց տեսիլ և կերպն աշխարելի , Այն հիմանց խախտեալ քարինք և այն նըլխարք մանրակոտոր , Կըճեայ սիւնքըն մամուսպատ , որ կան թաւալ կիսով ի հող , Այն փլելեալ եկեղեցիք և տաճարաց մնացեալ կամարքն , Այն ամայի վանորայք և մուռացեալ ուխտատեղիքն :

Գուք միթէ զայսոսիկ մուռանայցէ՛ք ի յաւիտեան , Կամ խալառ ո՛չ յիշիցէք զքաղցր այն տեղիս բնակասընունդ , Կամ թողուցո՛ւք զիս այրի և զիմ երկիրդ անմարդածայն : Յի՛ս , ո՛վ իմ մանկու՛նք , յիս դարձ առէք յերկրէ օտար ,

55. Յանցանէլ սրբոյն Յակովբայ առ սոյն աղբերաւ՝ աղջկու՛նք զեղջն նստեալ լրւանային զճորձս , և ոչ պատկառեցան ի սրբոյն , և ծաղր ևս արարին զնա . վասն որոյ անէ՛ծ զաղբիւրն և առժամայն ցամաքեցաւ , և զսեաւ հերս աղջկանց սպիտակացոյց . զոր տեսեալ բնակչաց գիւղին՝ ընթացան աղաչանօք զկնի սրբոյն . և նորա գթացեալ՝ կրկին բղխեցոյց զաղբիւրն . իսկ զհերս աղջկանց եթող այնպէս ի յերկիւղ անպատկառից :

54. Անկղ . է անուն միոյ գեղջ ի Հայոց ձոր առ գետովս , որոյ յանուն կոչի ի բնակչաց Անկղոյ գետ . իսկ մեծ առուն Շամիրամայ՝ է յայնկոյս գետոյն ի հիւսիսակողմն . և այնչափ յորդագոյն է ջուր սորին՝ մինչև բաւական լինի քառասուն ջրաղացաց , որ շինեալ են կարգաւ առ իւրե :

55. Չարմանայ արդարև ամենայն ոք վասն բազմութեան ձկանցն , որ ի մայիսին խաղան յայս գետ և ի միւսն , որ անկանի ի հիւսիսակողմն վանայ առ գիւղիւ Մարմետ . և այնչափ լինի որսորդութիւն ձկանց յերկոսին ևս , մինչև բաւել ոչ միայն քաղաքին և յըջակայ գիւղորէից , այլև հեռաւորաց , որ գան կարաւան կարաւան և ցամաքեցուցեալ աղիւ՛ բարձեալ տանին :

56. Չբարձր և զուարճալի

դիրս Ոստանայ՝ և զՔեղու՛թիւն ծովահայեաց տաճարին , զոր շինեաց արքայն Գագիկ իբր ձեմարանոց զբօսանաց՝ ճոխադոյն ստորագրէ նոյն պատմագիրն թովմայ :

57. Գետակս այս անցանէ՛ առ հիմամբ վանից և երթեալ խառնի ի Տիգրիս գետն :

58. Պատուական մարմին արքային մերում Տրդատայ թէպէտ նախ ի թորդան թաղեցաւ , բայց զկնի ժամանակաց կամ ամբողջ մարմին կամ մասն ինչ նորա բերեալ եղև ի Հոգւոց վանք :

59. Նարեկ գիւղ հեռի է ի ծովակէն վանայ միով ժամաւ և հարաւակողմն նորին , առ որ մերձ է մենաստանս այս , որում վանահայր եկաց հրեշտակակրօն վարդապետն Գրիգոր Նարեկացին : Հուպ այս գիւղիս ի յարևմուտս հիւսիսակողմն նորին գոյ լեառն մի ապառաժուտ , յորում են վեց քարայրք , երեքն ի վերայ և երեքն ի ստորև . և ի մէջ միւսումն շինեալ կայ սեղան , որ էր տեղի աղօթից Նարեկացոյն , և անդուտտ իսկ ի ծովըն հայեղով՝ ետես զկոյսն և զՅիսուս ի գրկին . և գեղգեղեաց զԱստուծոյ մեղեդին :

60. Չնորեկ ձագս հաւոյն ձեռ ևս կոչեն ի Հայաստան . որ ի գիրս արու զաւակ նըշանակէ :

61. Չանուն ձարտարապետին եկեղեցոյն Աղթա-

մարայ՝ յիշատակէ թովմայ Արծրունին այսպէս . «Եւ քանզի ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլ . . . այր լի իմաստութեամբ և զօրաւոր ի գործս իւր , հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանազործ արուեստիւ . » և և :

82. Մեքքանաստեղծական ազատութեամբ և առանց ճշդութեան ճոխագոյնս նկարագրեցաք զկիսակործան դրօշուածս Աղթամարայ տաճարին , զորմէ միայն համառօտս նկարագրէ թովմայ Արծրունին :

83. Խոստովանող կենդանի վիայն նոյն ինքն էր Արահամաշակերտ սուրբ Ղեւոնդեանց և ընկեր խորենայ վախճանելոյ ի Խուժաս :

տան . որոյ գերեզման կայ այժմ ի Հայոց Ձոր , և է ուխտատեղի . որովհետև յետ տանն ամաց արբանեկութեանն՝ դարձաւ կրկին նա ի Հայաստան ըստ պատմելոյ Եղիշէի ; որ ներբողէ ըզվարս նորին սքանչելի , սլայծառացեալ և հոշակեալ ընդ ամենայն Հայաստան :

84. Սա ինքն էր Գէորդ վարդապետն և խստակրօն ճգնաւորն հոշակեալն առ հեռաւորս վարուքն անզուգական , որ կրօնաւորեալ էր ի Ղիմ անապատն և վախճանեալ յառաջ քան զվեց ամ . թաղեցաւ առ հովանեաւ սուրբ տաճարին Գէորդեայ :

Մ Ր Մ Ո Ւ Ն Ջ Ք Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ա Ս Ի Ր Ի
Ա Ռ Ք Ա Ջ Ն Վ Ա Ր Գ Ա Ն Ե Ի Ն Ի Ջ Ա Կ Ա Կ Ի Յ Ս Ի Ի Բ
Ի Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Տ Օ Ն Ի Ս Ո Ի Ր Բ Ն Ա Հ Ա Տ Ա Կ Ա Յ Ն

Հողի Աստուածավառ Քրիստոսազօր բանակին
Քաջապանձ զօրավար ,
Նոր Մակարէ , Յուդա , խրախուսիչ մարտադիր ,
Յաղթող ի կեանս և ի մահ .
Ընդդէմ պարսկադէնին դիմադրաւ շահատակ ,
Առ ի սէր սուրբ կրօնին և Հայրենի ազատութեան ,
Ո՛վ մեծի սիրոյդ , շինայեցեր զանձնդ .
Դու մեռար , յարեա՛ւ Հայաստան .
Ո՛ Մամիկոնեան վարդան :
Խաչադէն զինուոր դու , աշտանակեալ ի ձի սպիտակ ,
Ո՛ւր երթաս այդպէս ըլտապ .
Ես քաջին վարդանայ համհարդ նիզակակիցն եմ ,
Երթամ հասանեմ յԱրտազու դաշտ ,
Խեթկիչ եղջերբ Խաչին խորտակեմ ես անդ
Սեաւ այծից երամս .
Գնա՛ , գնա՛ , սուր քո առ թշնամիս . . .
Ո՛վ Խոռխոռունիդ Խորէն :
Երկնածիր իմաստութեամբ զգօնացեալ , հողի՛ սիրավառ ,
Դէմ հրապաշտ Պարսկին իմաստութեամբ մղեր դու մարտ .
Ետուր գրեղ ի գոհ , թողեր այս աշխարհ
Երկինքն է քո վարձք .
Մեծ իմաստութեամբ էր այս քո տուր և առ
Ո՛ իմաստունըդ Հրմայեակ :

Տիրակերտ մայր Սիօնին Այրարատայ վէմ ընտրեալդոյն ,
Հատեալ ի Մասեաց սարէն՝ գլորեցար մինչև ի յԱրտազ ,
Հարեր , կործանեցեր զատրուշանս մոգակրօն դենին .
Բարձրացաւ Խաչին փառք , կոր ի գլուխ եղև
Սատան թշնամին ,
Ո՛վ զարմանալիդ Տաճատ :

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ք

	ՍԻԱԼ	ՈՒՂԻՂ
Էջ . 70	Տող . 12	ի կտուց
» 74	» 55	Ս°
» 78	» 22	Շարեկեան
» 98	» 8	առաքելոցն
		ի կտուց
		Ո°
		Շարեկեան
		առաքելոյն

Իսկ այն ո՞վ է որ հեծեալ ի սեաւ նժոյգ իւր օղապարիկ
Աչկունք իւր հուր ցայտեն , ոչ ձախ հայի և ոչ յաջ ,

Գնայ ի մահ յօժարասիրտ .

Դա գիտէ սուրբ է Հայրենիք , մեռանիլ վասն նորա
է սեպուհ պարտիք .

Գնա՛ շուտ , գնա՛ շուտ , սիրեմ՛ զհոգիդ

Այդ ուխտ սուրբ է .

Տո՛ւր արեդ և կեանքդ՝ զոր ետ քեզ Հայրենիք ,

Այդպէս մեռանիլ անմահութիւն է ,

Զոր չգիտեն աշխարհիս անդամ մարդիկ .

Ո՛վ Պալուհիդ Արտակ :

Քաջբերունեան աշխարհի քաջասերունդ շառաւիղ

վեհ քաջամարտիկ ,

Մեռանիմ այդ սօսատիպ հասակիդ ,

Որ ամբարձեր է զգլուխդ դէպ յերկինս .

Ա՞՞ զքեզ ուռճացոյց , տո՛ւր մի՛ խնայեր այդ հասակ և կեանք

վասն Եկեղեցւոյ և Ազգին ,

Յանի՛ր այդ պարարտ սերմ , ոռոգեա՛ կարմիր արեամբ ,

Որ բուսանի շուշան գեղեցիկ ,

Ո՛ հրաշակերտ Ներսէս :

Մանուկ հրեշտակատիպ , գեղանի զուարթածաղիկ

ի Գնունի բուրաստանէն .

Աստուած զքեզ տնկեաց , կոյր Յազկերտ խլեաց .

Դու դեռ կանաչարև և կենդանի կաս .

Ո՛հ , ի՛նչ մատաղ զո՛հ վասն Հայրենեաց

Մտեար կամակար .

Սուրբ Գրիգորի հօր նոր Սահակ սիրասնունդ

Ձերթ գառնուկ զենար .

Ո՛հ , նաղելիդ վահան :

Սիրտ ի սուրբ նախանձ զինավառեալ ի վրէժ

վասն հաւատոյ և Հայրենի երկրին ,

Մտեր յԱւարայրի դաշտ , աւար հարեր , սատակեցեր

Խաւարին Որմզդայ զորդիս ,

Որ կամէր վառել զատրուշան , շիջուցանել սուրբ Գրիգորի

Լուսափայլ ճրագ ,

Քո արիւն շիջոյց Ատրուշանս , Լուսաւորեաց

Հայաստանին ջահ .

Ո՛վ ցանկալիդ Արսէն :

Անդ յատեան Յազկերտին , աստ յԱրտաղու դաշտին ,

Ի բան , ի սլառասխան , ի գէն միշտ յառաջադէմ ,

Բոցավառ սիրահար առ ամբիժ կրօն , առ Յիսուս ,

Եւ Հայրենեաց ազատութիւն ,

Երկու սիրային հարազատօքդ , խաղապատեալ զիրեարս

Ննջեցիք քաղցր ի քուն .

Անոյ է այդ քուն , թող հանգչին պահ մի

Քո վաստակեալ բազուկք .

Շիրմիդ մահարձան են , գլխոյդ հովանի սիրուն

Շաւարշանայ ծաղկունք ,

Ո՛վ յառաջադէ՛մ Գարեգին :

Յարքայական տանէն ազատ Ոստանիկք ,

Երկու սիրաթև Արծուիք ,

ՅՈստանայ սարէն սաւառնեալ արագապէս հասիք

Մինչև յԱւարայր .

Յի՛նչ արդեօք , որսիկ առնել անդ անսուրբ կենդանիս

Խաւարածնունդ Զրուանայ որդիս ,

Կարթածև մագլօք ձիւ ձիւ առնելով

Սեաւ ազոռուոց դերամս .

Քաջ քաջ կռուեցայք , հարիք և հարայք ,

Հուսկ ուրեմն անկայք .

Ո՛չ , այլ կենդանի էք , և դեռ կանգուն կայք

Ի սէր Հայկազանց ,

Ո՛ մեծ ասպետք Արծրունիք , Վահան և Սահակ :

Պարծի՛ր , ո՛վ Գրիգորի , բարձրացի՛ր , ահա քո գառնիք

Քաջապէս մարտուցեալ ընդ ուրացող գայլս ,

Թաթաւեցան յարեան ճապաղիս .

Յերկնուտ այտի տե՛ս , աւասիկ թևաբուսեալք ,

Աղաներամ թուուցեալ յերկրէ գան առ քեզ .

Ընդարձակեա՛ զզողդ , տո՛ւր հանգիստ դոցա ,

Վաստակեալ են քո որդիք .

Թուեա՛ դու մի մի, հազար երեսուն և վեց վկայք են, Չորս ընծայէ Երկնից՝ քոյ ծնեալ Եկեղեցին :

Դու Աստուած Գրիգորի, Աստուած Ներսիսի, Աճ՝ Սահակայ
Աստուած մեր սուրբ Հարց :

Ահա քեզ զոհ բոլորանուէր, քեզ սպտարագ հաճոյական,
Քեզ այսպիսի Նահատակաց սուրբ արիւն ընծայ :

Ընկա՛լ Տէր, յիշեա՛ Տէր, գթա՛ Տէր և այց արա
Տառապեալ Հայրենեաց սրբոյն վարդանայ :

1869

Ո Ղ Բ Ե Ր Գ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ԱՌ ՔՄՁՆ ՎԱՐԳԱՆ ԵՒ ՆԻՋԱԿԱԿԻՅՍ ԻՒՐ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՏՕՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՅԻՆ

Ի Տարօն Մամբռունի քաջաց աշխարհին
ՅԱշտիշատու մայր Եկեղեցւոյ խորանին առաջ,
Ո՛վ է դիւցազն այն սպառազէն
Որ Սահակայ պապուն խաչքարին հանդէպ
Պաղատի հոգեհառաչ :

« Ես ասէ թոռնիկն եմ քո կարմիր վարդան,
Գօտէւորեալ երթամ յԱրտաշատ :

Երթամ զանձն տալ վասն Եկեղեցւոյ
Վասն Հայրենեաց ազատութեան :

Ահա ձեռն դնեմ ուխտեմ ի Խաչ և յԱւետարան :
Ո՛վ սուրբ Հայրապետ, յերկինս մօտ ես

Հոգւով աղերս ած
Առ պետականն Աստուած :

Եւ տո՛ւր ինձ զօրավիզ սատար
Քո օրհնագէն բարձր աջ : »

« Ես խռովեալ եմ սրտամնաց մեռայ :
Դառնացեալ եմ յոյժ առ Հայոց աշխարհ

Առ անընտրող և տիրադրուժ նախարարս :
Որ զթագն Արշակունի փառաց թողին

Ո՛հ, ստրկացան ընդ իշխանութեամբ Պարսիկ մարդպանաց :

Այլ հաշտ եմ ընդ քեզ, իմ աղատասէր ճեռ :
Զաջն իմ կարկառեալ ի տիրազին տապանէս
Զքեզ օրհնեմ, ո՛վ Հայրենասէր զօրավար,
Երկնից զօրութիւն հասցէ քեզ արագ :

Սուր քո հարցէ զթնամիս չարաչար,
Յաղթական բարձրացիս թէ ի կեանս թէ ի մահ :
Ե՛րթ ողջամբ որդեակ իմ
Քաջապսակ վարդան : »

Զինակիրք իմ, ածէք զգէնս, զգեցուցէք զրահ,
Բերէք սաղաւարտ, կոչէ զիս վարդան :

Ես նորա քաջ նիզակակիցն եմ
Ո՛հ, չմեկնիմ ի նմանէ, ոչ ի կեանս, ոչ ի մահ :

Երթամ ընդ նմա պահել սուրբ կրօն
Պաշտպանել սուրբ Հաւատք, կանգնել Խաչին փառք :

Երթամ պատուել զԱւետարան
Պատուել Յազկերտին մահաշունչ հրովարտակ,
Որ սպառնայ շիջուցանել Յիսուսի

Սիրոյն հուր և վառել Որմիդայ կրակ :
Գնա՛ զնա՛, այդ ուխտ նուիրական է :

Կրօնք, Հաւատք, Խաչ, Աւետարան
Քեզ լիցին օգնական
Ո՛վ Խորխոռունի՛դ Խորէն :

Երեսըն զլոյս արտափայլեն
Գող թէ ի թափօրէն իջեալ,
Երթայ յԱւարայրի Գողգոթայն,

Յիսուսին հետեւելով չընէ միտ Պետրոսին,
Խոյս տալ ի խաչէն, լռին կալ յանապատ :

Տեսէք որչա՛փ ինքնայօժար
Որչա՛փ հրճուանօք հոգեվառեալ
Վագէ երթայ ի պատերազմ :

Սիրելիք, ընտանիք, բարեկամք
Զայս ամէն մոռանայ, չհամարին ինչ յաչս :

Զափեցէք, Երկինք, զվարձ դորա
Եւ տուր զարժանին պսակ :

Պայծառացի՛ր,
Ո՛ Պալուճի՛դ Արտակ :

Նոր Զարմայրն է այն , ի Տրովա՛յ երթայ

Թէ ի յԱւարայր ,

Հեծեալ ի նժոյգ իւր ճերմակ ,

Այնպէս մրրկալից որոտայ , անցանէ

Զերթ յամպոց փայլակող կայծակ

Հուր հարեալ մաշէ զանտառ Մատեան գնդին

Ի մոխիր դառնայ անմահ կարծեցեալ բանակ .

Այլ ողբամ զքեզ , քաջ շահատակ ,

Վատ Պարսկին սուր զքեզ տապաստ արկ

Եւ ոչ Աքիւլէսին նիզակ :

Առէ՛ք զոգի դորա , լուսաթիւ հրեշտակք ,

Տարէ՛ք , կանգնեցէ՛ք յերկնից վեհ տաճար .

Մեռաւ Յաղկերտ , կորեաւ Մատեան գունդ

Այլ քո՛ յիշատակ և հոգիդ անմահ կայ ,

Ո՛ր զարմանալի՛դ Տաճատ :

Ելէ՛ք և տեսէ՛ք , սուրբ Գրիգորի որդիք ,
Ո՛ւր երթայ , յառաջ մղի անժոյժ

Զիսուորն այն խաչադրօջ .

Այնպէս արբեալ է խաչելոյն սիրով ,

Ոչ երբէք զգայ զօրահաս մահուն .

Դա հանճարեղ է , գիտէ կռուել քաջ

Թէ մեռանիլ վասն հաւատոյ

Կեանք է և անմահութիւն :

Բա՛րէ , այսպէս հաւատաց , չարար երես մահուն ,

Զաշխարհ և զանձն ետ , գնեաց զկեանս լաւագոյն ,

Ո՛ր իմաստունն Հմայեակ :

Հապա ո՛վ է այն գեղապատշաճ

Հրացոլակ սպայն

Որ յարձակեալ յերկուս ճեղքէ

ԶԱրեաց գնդին կուռ ճակատ .

Միւշկան Նիւսալաուերտ մունչէ ,

Զայն տայ յառնջ ածել փղաց զերամակս

Ուր անդիմադարձ խիզախէ դիւցազնաբար .

Հուսկ ուրեմն անկանի հասակն այն սօսաբարձր ,

Թէ դժուար է տամբք և զարմօք , գոնէ միայն սըրտին սիրով՝

Զհամասեռ Հայկեան սերունդս յոր վայր իցեն՝ թէ սիրեսլիք :

Անդ եմ ես Հայրենիս , և զայն անշուշտ ինձ վարկանիմ .

Զէ՛ այն ոք հայրենասէր , որ կայ առ իս , այլ ոչ սիրէ ,

Հուպ կացեալ՝ բայց ոչ հայի յողորմ տեսիլ մերձաւորիս ,

Զաչքս յինէն ամփոփեալ՝ զիւրև միայն դարձուցանէ :

Հեռացելոյ սիրողին՝ լերինք բարձունք չեն խոչընդակն ,

Քաջ կարէ նա և անդուստ ըզհեռացեալսս նըշմարել ,

Եւ դերդ արև՝ ի բացուստ շող արձակել մըթադնելոյս :

Գնասլիք բարեաւ արդ , մա՛նկունք , և զիս այնպէս

դուք սիրեցէ՛ք :

Արդ ըզձեռս ձեր այրի մօր համբուրեցէ՛ք որդիքդ որբ ,

Ասացէ՛ք և դուք նրմա , մնասլի՛ր ողջամբ , ո՛վ մայր անբաղք :

Ա՛հ , մեկնեալ այժմ ի նմանէ երթայք տըրտում ըզճանապարհ ,

Ոմն ի հիւսիս՝ ոմն ի հարաւ՝ ոմն յարևմուտս ի տար աշխարհս ,

Զքաղցր արևըն հայրենեաց և զպարզութիւն թողեալ , աւա՛ղ

Նեղ սյլ արևով ջերմային և խառն օդով երթեալ սնանիք ,

Եւ ի ձեր ծածկի աչաց Մասիս և լեառըն Վարադայ ,

Եւ ոչ ևս այլ զօդ նոցին ծըծէք , որ իմ երդով շնչէր :

Այլ որ ի քէն ելեալ դու սըրտիւ գնացեր ի Հայրենիդ ,

Անդ ճեմեր , աւա՛ղ , աստէն՝ Բիւզանդիոն հարեր ըզքնարդ ,

Անդ արտասուեցեր , կաթիլքն լիջին յերկիր պանդուխտ ,

Անդ լացեր կախանալի , ձայնիկըդ ել յարևմտից .

Սակայն ո՛ւր ես դու , գիտե՞ս , հէք Ողբերգա՛կ Սրբարտեան .

Քեզ թուի թէ Հայրենւոյդ յանուշակ ծոց հանդուցանիս ,

Զի այդպէս քոյդ հրաւիրեալ մանկանց լինիս յուղարկաւոր .

Զաչքըդ քո բա՛ց , ե՛կ ի միտս , ո՛հ , և դու կաս յօտար աշխարհ :

Վ Ա Խ Ճ Ա Ն

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք

1. Պատշաճ համարիմ դայս ծանուցանել նախ բանասիրացդ առ ի ուղիղ որոշել զփոփոխումն դարձուածոց բանից յընթացս գրոյս, զի ըստ որում մեծ մասն երգոցս՝ երկրորդ դիմօք յարմարեալ են, որպէս թէ իմ հրաւիրակիրս կացեալ ի հայրենին անդ մատամբ ցուցանեմ հրաւիրեալ մանկուոյն զտեղիսն, յորս տանիմ զնոսին :

2. Վայելուչ լինէր եթէ ևս ճոխագոյն նուագէի ըզդրախտավայրն Բիւրակնեան լերանց . սակայն թողումք զայդ այլ բանաստեղծից մտաց, որ կարող են թռչող երևակայութեամբ զլայնատարած ասպարէզ ծովուն չափել . մեք միայն առ ամբարձք քերելով անցաք :

3. Զգեղեցկութիւն Արարատեան գաւառին, և զարգաւանդութիւն հողոյն և դրազմապիսի բարեաց լիութիւն, վայելուչ ինն ըստ ամենայնի նկարագրէ Ղազար Փարպեցին . զոր թէ քեզ ասորո՞թելի է ընթեռնուլ, կարես գտանել ի ըսկիւրն գրոց նորին :

4. Զայս Եղեկիէլ մարգարէն ևս յայտ առնէ բանիւս . « Եւ ի տանէ թոր-

դոմայ ձիովք և հեծելովք և ջորւովք լցին զվաճառսք » :

5. Գիւղականքն Վասպուրական գաւառին, պէշապէշ անուանեն զտեղին՝ ուր ի ցերեկի ի ժամ կթոյն առեալ բերէ հովիւն ըղխաչինս . և թերևս աղաւաղն իցէ այս՝ բառիս « փարախատեղ », որ նշանակէ զգոմն և զմակաղատեղն, յորում փարախեն ի գլխերի զհօտն :

6. Քանզի եղեն անհաւատ աղանդաւորք ոմանք առ ժամանակօք սրբոյն Յակոբայ ի Միջագետս, որ ուրանային զընկեղեղն . զորս այսու յայտնի և ճամարիտ վկայութեամբ սնդկմանեաց սքանչելագործ Հայրապետն Մծբնայ :

7. Այս յանկարծ և սաստիկ շարժ Ակոռոյ գեղոյն՝ եղև ի 1840 թուականին . յորմէ ըստ վկայելոյ ականատեսիցն՝ չապրեցաւ ոք բաց ի հովուէ միօջէ :

8. Այս խրատ Սողոմոնին է, որ ասէ ի գիրս առակաց . « Իսնամ կալ բանջարոյ ի դաշտի, և հնձեսցես զխոտ . . . զի եղիցին քեզ ոչխարք ձորձարերք . դարմանեա զդաշտս, զի եղիցին քեզ գառիկք » :

9. Վահրամ որդի էր

Գրիգորիսի Պահլաւունույ ի զարմէ Լուսաւորչին ի ժամանակս Գագկայ վերջնոյ արքային Բագրատունեան, որ քաջութեամբ արութեան և մանաւանդ սլայծառափայլ աստուածպաշտութեամբ՝ գերադանցեալ գրտաւ քան զյորունս . և երկիցս ել ընդդէմ թշնամեացն ի պաշարման Անի քաղաքին՝ սաստիկ հարուածով հար զնոսա . և յութսունամեայ ծերութեան իւրում մարտուցեալ ընդդէմ Ապուսլարայ Պարսկի՝ նահատակեցաւ ինքն և որդին իւր . զորոյ զհամօրէն առաքինութեանց վարս զոր դըրուատէ Մագիստրոս, կարես գտանել ի պատմութեան Հայոց յերկրորդ հատոր, ի կարգի Բագրատունեան թագաւորացն :

10. Գագիկ էր վերջին թագաւոր ցեղին Բագրատունի հզօր երևեալ ի քան ջութիւնս . այլ աւա՛ղ քանզի չարութեամբն նմանեալ Վասակայ Սիւնոյ՝ վեստ Սարգիս՝ նենդաւոր դաւաճանութեամբ մատնեաց զայնպիսի տէր ի ձեռս կայսեր Յունաց . որով առի՞ծն այն հզօր, որ իբրև զվհէն Տրդատ սիգայր ի վերայ լերանց Հայոց, ի մէջ աշխարհին Հռոմոց զամս երեսուն փակեալ ի դառագիղ՝ ցաւազին մուշէր վասն հայրենի աշխարհին և բարձման թագաւորութեան իւրոյ :

11. Զայս ոճիր սոսկալի և գազանային վրէժխնդրութիւն՝ գործեաց Ալիասլան արքայն Պարսից, ըստ պատմելոյ Վարդանայ, յորժամ էառ նա զԱնի քաղաք :

12. Վերջին կործանումն և ամայանալն Անի քաղաքին՝ չէ յայտ ի պատմագրացն թէ ե՞րբ արդեօք եղև . բայց այսմ պատճառ Ղազար Զահկեցին զերկրաշարժութիւնն ասէ, լեալ յանիծիցն Յովհաննու Երզնկացւոյն՝ յորմէ երկուցեալ բնակչացն ելին և ցըրուեցան ի հեռաւոր աշխարհս . և միայն ասէ, որ ի Լեհաստան փախեան՝ 40 հազար տուն էին, թողլով զայսն :

13. Տրդատ էր հոչակեալ ոմն ճարտարապետ ազգաւ Հայ . որոյ ձեռամբ իսկ շինեաց Բ. Սմբատ արքայն Բագրատունի զհրաշակերտ կաթուղիկէ Եկեղեցին Անուոյ . և պատմեն ևս զամանէ եթէ ի վտանգիլ շարժմամբ՝ գմբէթին մեծ եկեղեցւոյն Սովիայ, որ ի կոստանդնուպօլիս, սոյն Տրդատ անդ գտանելով՝ եցոյց զհնարս դիւրաւ նորոգելոյ զայն :

14. Զայս ջահ բերեղէն, զոր ի շնդկաց տուեալ էր բերել Սմբատայ տիեզերակալի, և զարծաթի խաչն, որ մարդաչափ ունէր զմեծութիւն կանգնեալ ի գը-

լուս կաթուղիկէ կեկեղեցւոյն Անույ, ընկէց ոմն ի զինուորաց և խորտակեաց ընդ որ ցաւեաց յոյժ և նոյն ինքն Ալիսալան արքայն Պարսից ի տեսանել զայն :

18. Ի ժամանակի յորժամ գերեցան Հրէայք ի Բաբելոն, էառ Երեմիա մարգարէն զհուր ողջակիզաց սեղանոյն, որ վառ պահելու միջոց և թաքոյց զայն ի ջրհոր մի ցամաք և ի գառնալ վերստին ի գերութեանէն առաջնորդութեամբ Զորաբարէլի և շինելոյ ըզտաճարն՝ ի խնդիր ելեալ գտին զայն, բայց ոչ զհուր, այլ զջուր թանձր. զոր իբրև հեղին ի վերայ ողջակիզացն, և ընդ ծագելն արևուն ի վերայ խկոյն բորբոքեալ սյրեցաւ ողջակէզն՝ Տեառն զօրութեամբ :

16. Այս յուսադրական բանիւք, որ ի զիմաց մանկըտւոյն՝ ոչ եթէ հրաչագէտ և ըզճապատում լինիլ կամիմք, այլ միայն ի յուսոյն և ի ցաւալի բանիցն, որ ի զիմաց քաղաքին ստիպեցաք գրել զայնս. և առ այս երաշխաւորէ մեզ այս միտող ի բերանոյ քաղաքին, « Արասցէ թող և որպէս Տէրըն կամի նախատեսող » :

17. Զայս ծանուցանէ Շարական ի Մեծահրաչ օրհնութիւնն երկրորդ Մաղկազարդին՝ ի բանս այս .

« Իսկ ի չորրորդն դասէ պաշտպան եղեալ Լուսա-

ւորչին, Ի դասուն իւր փութացեալ ուրախութեամբ տօնակցութիւն .

Զոր հարցեալ ի նմանէ տեղեկանայր մարմնով հրեշտակն : »

18. Առ այս ակնարկէ ի Շարական Երզնկացին յայս տուն, որ ի Լերինքն. « Խորհուրդ խաչելոյն գերահրաչ տեղոյն Գողգոթայ ծածկապէս ի սին լերին տեսանի. զէնն արքայական սարանան գործի կենաց արքային ի կենաց գործիս նուիրեալ, » և այլն :

19. Մանի կոյս էր ընկեր սրբոց Հռիփսիմեանց. որ գատեալ ի նոցունց առանձնացաւ ի լեառն Սեպուհ. և քարայրն՝ յորում բնակեցաւ կոյսն, կոչեցաւ Մանեայ սյր :

20. Արդարեւ պերճագոյն և գերազանց է գովեստ և դրուատիք Պլուզ Յովհաննէս վարդապետին առ Լուսաւորիչն և ի յորդիս և թոռունս նորա, յորում ի մէջ առեալ հռչակէ զեառն Սեպուհ. և բազմապիսի համեմատութեամբ հաւասար ցուցանէ զայն ընդ այլ լեռանց, յորս երևեցան սքանչելիք Աստուածային այցելութեան :

21. Զայս ցաւագին տըրտունջ և բողբ բառնայ Խորենացին ի պատմելն անդղմահ սրբոյն Տրդատայ՝ այսպիսի բանիւ. « Ո՞րք ի ձէնջ

թոշակս յաղագս մեր, ո՞վ որ վարդապետացն մաղթանս, ո՞վ որ յերթալս մեր՝ բռնաբարձս, ո՞վ որ բան յօժարեցուցանող կամ յորդորական, ո՞վ որ ի դալն մերում՝ հանգիստ, ո՞վ որ տուն կամ օթանոց մեզ պատրաստեաց : »

22. Շաւարշան է առաջին անուն Արտազ գաւառին, առ որ հուպ է Աւարայրի դաշտն ուր եղև նահատակութիւն սրբոց վարդանանց :

23. Քանզի յառաջագոյն ցուցաւ տեսլեամբ սրբոյ հօրըն մերոյ Գրիգորի, եթէ ի հօտէ գառանց անտի լինելոց են ոմանք գայլք, և յարձակելոց են ի վերայ գառանցն կոտորել զնոսին և հանել արեան ճապարհս. որ կատարեցաւ իսկ ճգըրիտ ի մեծ և հոգևոր պատերազմիս այսմիկ :

24. Նախարարքն Հայոց իբրև արտաքուստ մատուցին երկրպագութիւն հրոյ և արեգական՝ սկսան իւրաքանչիւր նոքին սուտակասպաս բանիւ շնորհակալութիւնս մատուցանել Յազկերտ արքային անդ ի յատեան Պարսից. և սուրբն վարդան և սիրբն յազդմանէ Հոգւոյն խօսեցաւ անդանօր. և յետ ի մէջ բերելոյ զմիամիտ և տիրասէր ծառայութիւն իւր՝ յարէ զինի. « Բայց արդ յայսմեատէ այսպէս կամք են, ջա-

նամ, զի եթէ ցայժմ գործեալ ինչ իցէ (իմ) և ոչ արժանի անուան կամ գովութեան՝ յայսմ հետէ հընարիմ ամենայն զօրութեամբ և ուժով՝ օգնութեամբ Աստուծոյ գործել գործ այնպիսի, զոր ոչ միայն առաջի ձեր Արեաց, այլև ի կայսեր դրանն և յայլ ազգս պատմեսցի համբաւն այնմինչև յաւիտեան : Եւ զայսպիսի բանս իբրև լուսաւ թագաւորն և ամենայն աւագանին Պարսից՝ գովեցին զվարդան և ոչ ծանեան զօրութիւն բանից ասացելոց, որպէս պատմէ Ղազար փարպեցին :

25. Եւ գուցէ բլրոր ասիական բնակչաց հին և նահապետական լինի այս ընտանեկան սովորութիւն. զի ցորչափ նորածին մանկիկ յօրօրոցի ննջէ, ի ներքոյ նորա դնեն զմանրիկ չորացեալ հող, տարածեալ ի վերայ շորոյ :

26. Աւանց, կամ ուղղագոյն ևս Աւանս կամ Աւանք՝ է նաւահանգիստ քաղաքին վանայ միով ժամուհետի ի նմանէ յարեմուտս հիւսիսակողմանն :

27. Այգեստանք կամ արուարձանք քաղաքիս մեծատարած են յոյժ ի դիւրապայր դաշտի. յորում առաւել բնակիչք ոն մերադնէից քան ի քաղաքն : Այնչափ գուարձալի և գեղեցիկ են այս այգեստանք, պրտ-

դատու և անստուգ ծառովք
զարդարեալ, և մանաւանդ
յորդազնաց առուօր, որ
յամենայն հրապարակս գը-
նան առ ծառովք ուռե-
նեաց . մինչև կարեմ ասել
եթէ չնաչխարհիկ են ի մէջ
հանուր աշխարհիս :

28. Հին և նոր, ըստ Տաճ-
կաց (էսկի ենի), է անուն
յորդառատ աղբեր միոյ ,
որոյ ակն է յընդարձակ հրա-
պարակին , որ ուղղակի ե-
լանէ ի քաղաքէն մինչև ի
գիւղն Սղկայ : Եղբք վտա-
կի սորին և այլևայլ աղբե-
րաց՝ զարդարեալ են կա-
նաչագեալ և մանաւանդ լա-
խուր կամ կարօս անուա-
նեալ բուսովք, զոր տեղա-
ցիքն ջրի կարօս կոչեն . և
է տարբեր ի միւսերկու տե-
սակացն ևս , զոր ի կերա-
կուրս արկանեն :

29. Արկունք կամ կլկը-
լունն ասի ձայն ջուրց , որ
ի նեղաբերան յամանոյ ինչ
և կամ յականէ աղբեր ի
դուրս հոսի սաստկապէս՝
ձնչելով յօղոյն :

30. Քաղցր և հոգևոր
իմն անուշութիւն և աղբե-
ցութիւն ունի ձայն փայտիս
այսմիկ յոչնակ անուանեալ .
զոր առեալ ի չորրորդ պա-
հու գիշերոյն ժամահարն՝
ելանէ ի հրապարակս և փո-
ղոցէ ի փողոց հարեալ շրջի
յորոյ ձայնէն զարթուցեալ
գնան յեկեղեցին : Եւ այս
սովորութիւն ոչ միայն ի քա-
ղաքին է , այլև ի համօրէն

վանորայս և գիւղորէս Վաս-
տուրական գաւառին . իսկ
յայլ տեղիս Հայաստանեայց
եթէ գոյ այս սովորութիւն ,
ոչ գիտեմ :

31. Ալուշայ . յայս ա-
նուն ևս կոչեն Վաստուրա-
կանքն զսալորն , որ թուի
թէ պարսկական է :

32. Մեղրուկ կամ մեղ-
րիկ տանձն , յայտ է թէ
վասն մեղրահամ լինելոյն
առեալ է դանունս :

Գեղին տանձ . մեծագոյն
է սա քան զայլ ամարային
տանձս , և կարի քաղցր .
զոր մասն մասն արարեալ
չորացուցանեն ընդ արևով
և զչիրն պահեն ի ձմերանի :

33. Թթու տանձ . յայս-
մանէ եթէ ուտիցէ ոք յի-
սուն հատ՝ շատ ոչ ասէ ո-
րովայն սակս թթուահամ և
ջրալից լինելոյ . իսկ եթէ Շա-
րային իցէ որկորն՝ զհազարն
միանգամայն չասէ շատ :

Տղտրդիկ տանձ . փոքր է
սա և բոլորչի . և դիւրա-
գիւտ ասացաք , որովհետև
յաճախ գտանի յամենայն
այգիս :

34. Ծաղկաբերան խըն-
ծոր . քանզի ի հասունանայն
ևս զծաղիկն ի բերան պա-
հէ նման վարունիկ :

35. Մալաղի տանձ . հա-
ւանական է թէ այս ազգ
տանձից է և այն, զոր Վիր-
գիլիոս ի Մշակականս՝ բըւ-
նալիր կոչէ , ըստ որում մե-
ծութեամբն լուր զբուռն
մարդոյ :

36. Մալաչի տանձ . յար-
գի է սա քան զայլ ձմեռ-
նային տանձս, զոր զգուշու-
թեամբ առեալ ի ծառոյն և
կախուան արարեալ՝ ի ներք-
նատունս կամ ի ջերմին սե-
նեակս կախեն յառաստա-
ղաց , որով դիմանայ ի ձը-
մերան :

Նունենին կամ նարնջաձև
տանձ , յաղաքս նմանելոյ
ձևոցն առեալ զայս անուն .
և առաւել ևս տոկուն է սա
քան զայլ ձմեռնային տանձս :

37. Երկարատուկ խնձոր .
ի մէջ ամենայն ձմեռնային
մրդացն մի միայն պատուա-
կանագոյն համարեալ է սա-
զորս մի մի քաղեալ ի ծա-
ռոյն այլևայլ հնարիւք պա-
հեն , որ դիմանայ զբազում
ժամանակս . և դանուն սո-
րին՝ բնակիչքն Ալաթ խնձոր
կոչեն :

38. Գեղեցիկ է յոյժ կերպ
տնկագործութեան այգեա-
ցըս այսոցիկ . քանզի ոչ ի
հարթ գետնի տնկեալ են
ըստայլ գաւառաց սովորու-
թեան , այլ ի մէջ խորա-
գոյն առուաց . և արմատք
որթոց յաջ և յահեակ թևս
բաշխեալ խաչանման՝ հա-
նեալք են ի վերայ բարձր
թմբոցն , որ լայնանիստ և
ուղղածիդ լինեալ են առ իւ-
րաքանչիւր առուօր , և ուռ-
քըն արձակեալ գան խառ-
նին ընդ միմեանս , և զբոլոր
թմբով ծածկեալ տարածա-
նին ակօսածաձև . վասն այն ող-
կոյլքն ոչ այնչափ յուռոցն

կախին , որչափ ի վերայ հո-
ղոյ թմբին անկեալ հասու-
նանան , որ քաղցրագոյն ևս
լինին , և կոչին Արևահաս :

39. Սառնային կամ ուամ
կորէն Պաղ աղբիւր . բղխի
սա առ ընթեր Վերին Վա-
րագայ՝ հուպ խոնարհեալ
տաճարին . որոյ սաստիկ
սառնութեան չկարեն դի-
մանալ ատամուք մարդոյ :

40. Ալնիւ և անուշահոտ
է ծաղիկս այս քան զայլ ա-
մենայն ծաղիկունս լերին Վա-
րագայ, զորմէ ասեն ոմանք
թէ չգտանի յայլ ուրեք . սա-
կայն մարթ է գտանիլ ի Իլի-
րակնեան լերինս , կամ յայլ
ջրաբուխ մարմանդավայրս :

41. Զհեղասահ մեղմիկ
խոխոջիւն ջուրց , որ խաղան
մանուածաւալ առ արմա-
տովք ծաղկանց՝ զըզըզալ
կամ զըզըզումն կոչեն Վա-
ստուրականքն . և թուի թէ
իրաւէս սողոսկումն կամ սո-
ղոսկուտ՝ աղաւաղեալ իցէ
այս , վասնզի նմանագոյն է
ձայնիցն հնչման :

42. Բաղում սքանչելի ե-
ղանակաւ տաղս յորինեալ
կան ի վերայ լերին Վարա-
գայ . յորոց , աւաղ , չու-
նիմ առ իս և ոչ զմի ևս դը-
նել աստանօր ի զուարճու-
թիւն բանասիրաց և ի ցոյց
տենչանաց սրտավառ երգ-
չացն :

43. Պառնասոս կոչէր լեա-
ուն բանաստեղծութեան ,
յորում կային ինն Մուսայք
ոյք համարէին դստերք Ա-

րամագղայ չաստուածոյն . և առ ստորոտով լերինն այնմիկ կայր աղբիւր մի նուիրեալ Մուսայից, որոյ ջուրքն քերթորդ առնէին զնա որ ըմպէր:

44. Գալիլեայ կոչի այն մասն գագաթման լերինս այսմիկ՝ որ փոքր ինչ ստորին է քան զյոյժ բարձրագոյն մասըն Աստղաբերդ կոչեցեալ ի բնակչացն . և անդ իսկ թագուցաւ ի Հռիփսիմեայ մասն կենաց փայտին, որով առ զանուն բուն Գալիլեային, որ յԵրուսաղէմ:

45. Ի խոնարհեալ եկեղեցւոյն փոքր մի հեռի է թողիկ ճգնաւորին այր, գետնափոր և անձուկ յոյժ, որ կայ մինչև ցայսօր:

46. Էր սա ճահուշ օղջւ Հալիլ աղան մի ի բունագունիցըն Վանայ եղբրոց յայնմ ժամանակի, որ յանդգնեցաւ քակել զգմբէթ ամայացեալ եկեղեցւոյն առ ի պէտս բազանեաց իւրում շինութեան. և յորժամ վաղ առ զպատիժն ծակոտեալ մարմնով, զղջացաւ ակամայ շինել զայն միւսանգամ:

47. Թէպէտ ըստ պատմելոյ Յայսմաւուրաց՝ երկուտասան սիւնք երևեցան աստանօր, այլ ըստ ականդութեան բնակչաց՝ եօթն միայն երևեալք են . վասն այն ըստ թուող լուսեղէն սեանց եօթն եկեղեցիք կառուցան այսր . իսկ մնացեալք ի վերայ Վերին Վարագայ և Յայնկոյս Զորոյ կոչեցեալ սուրբ Աս-

տուածածին եկեղեցւոյ երևեալ են . որ է յարևելս հիւսիսակողանն այգեստանեայց Վանայ:

48. Մենեքերիմ արքայն Արծրունի թէպէտ ի Մերաստիայ վախճանեցաւ, այլ աւանդեն թէ կտակաւ պատուիրեալ էր նա թէ զմարմին իւր և թէ Խոշոջ թագուհոյն փոխադրել ի Վարագ, որոյ անձկով հառաչէր միշտ:

49. Շուշան կամ Շուշանց, է անուն գեղջն՝ որ մերձ է Կարմուր կոչեցեալ վանից . և կայ ի նմին փոքրիկ եկեղեցի մի՝ զոր Շուշանից սուրբ Գէորգ կոչեն:

Այս մենաստան յայն սակս կոչի Կարմուր սուրբ Աստուածածին, քանզի անդ երևեալ է Աստուածածին ծիրանի և կարմրատեսիլ հանդերձիւք . որով առեալ է զայս անուն:

50. Զորովանք՝ ի յետին ժամանակս կոչեցաւ Սանապատու վանք . և ունի զերիս տաճարս կից միմեանց շինեալք յանուն սրբոյ Լուսաւորչին:

51. Զուսաստան գիւղ է սակաւ ինչ հեռի յԱրտամիտու, և մօտ Կոբնկավանից:

52. Զգեղեցիկութիւն զըրից Արտամիտու և զառաջին շինութիւն, որովք վախելացոյց զնա Բ. Արտաշէս, քաջ նկարագրէ թովմա Արծրունին ի պատմութեան իւրում:

Զաչկունս կափուցանէ, հողին վերաթևէ,

ԶԱստուած տեսանէ,

Եւ ի մահուն կանգնի յաղթական,

Վա՛չ իմ հրաշակերտ Գերսեհ:

Յո՛ւշ, յո՛ւշ, Հայոց մանկունք,

Յառեցէք զաչս ձեր յայն Գնունի մանուկն .

Գա գինէհարեալ է, չգիտէ թէ ո՞ւր երթայ

Ի հարսանիս թէ ի կոչ մահուն .

Ասէ ես երթամ Աւարայր,

Երթամ յարիւնակոխ հնձան

Երթամ ճմիլ անդ զերթ ողկոյզ Յիսուսի որթոյն:

Այդպէս յապաժոյժ ճմեցար,

Մանուկ դու մանկական գեղովդ

Սպիտակ և ամբիժ ձորձովդ .

Այլ զի՞ չքնաղ, զի՞ վայելուչ կարմրացար ողջամբ

Որպէս որդան բոսորագոյն .

Ո՛հ, ի մէջ շուշան ծաղկանց

Ի մէջ արիւնոտ դիականց

Թուի թէ ննջես ի քուն .

Զայն տամ քեզ մատուակ Գնունի,

Թափեա զգինիդ ի քէն, Յիսուս կոչէ զքեզ,

Զարթի՛ր, զարթի՛ր,

Զքեզ հրեշտակք տանին յերկինս,

Ո՞ փարելիդ Վահան:

Հաւատք, Հայրենիք, Երկինք

Զքեզ վառեցին սուրբ նախանձով,

Հողի արդար և զգօն,

Արդեօք Յիսուսի հո՞ւրն էր՝ այն

Զոր արկ նա ի քեզ, և դու ողջամբ կիզար ի զո՛հ

Յորդահոս թափեցեր զարիւնդ

Շիջուցեր զմոլենախանձ բոց

Ամբարիշտ դենին մոգակրօն,

Որ խանձել լափել կամէր

Զեկեղեցւոյ նոր դրախտ

Եւ սուրբ Գրիգորի հօր

Մշակեալ ձեռատունկ .

Այլ քո արևն շիջոյց ատրուչանին հուր ,

Քանդեաց մխրասալաշտին տուն ,

Պայծառացոյց սուրբ Հաւատոյ լոյս ,

Եւ դու յաստեղս վերափայլեցար .

Ո՞ ցանկալի՞դ Արսէն :

Միթէ մոռանամ զձեզ

Ոստանիկ պայազատք ,

Կապել զձեզ ի մի ընդ խմբին առաքինեաց .

Զձեզ սուրբն Եղիշէ թուեաց և գրեաց .

Զգիտեմ ո՞ր ոխերիմ ձեռն եղծելով ջնջեաց

Զանուան ձերոյ քաջափայլ յիշատակ .

Յնծացէք , հոգիք , Երկինք զձեզ գիտէ

Եւ ես յերգ անմահ դրոշմեմ յայս արձան .

Որ յԱրտոսայ սարի գաղաթէն դէտակն կալեալ

Յարծուաթե հասիք ի յԱրտազ ,

Խաչասուր մագլօք հարեալ խլեցիք

Կոյր Յաղկերտի մի զակն .

Անդ երդուայք մահուամբ շիջանիլ

Զի վառ մնացէ Հայոց տաճարին ջահ

Եւ Աւետարանին աշխարհալոյս ճրագ .

Ո՞ Արծրունի ասպետք

Վահան և Սահակ :

Օ՛ն , զարմացէք , ո՞վ է այն

Որ զմինն ի յաջ և զվիսն ի ձախ թեւն առեալ

Ո՛հ , բաւ չէ ինքն միայն

Զերկուս ևս այլ զոհ ի միասին տանի

Անբաժան մեռանիլ երթայ ոգեյօժար :

Զայն տուք վարդան յետուստ է .

Ո՛ւր այդպէս ճեպընթաց լինի անվախ դիմադրաւ .

Միթէ կարծէ՞ ինքն թէ անդրէն երթայ

Ճառել զխաչէն ի Պարսից ատեան :

Ո՛չ , ո՛չ , մի՛ այնպէս կարծէք ,

Ես անգիտակ չեմ և դեռ գիշեր չէ .

Գիտեմ ստոյգ թէ ի լոյս գնամ .

Ես յառաջադէմ Գարեգին եմ ,

Վաղ մեռանիլ կամիմ ,

Եւ վասն իմ Խաչելոյն կուռիմ ընդ աշխարհ .

Ես Երկնից սիրահար եմ , երթամ առ սէրն իմ .

Ողջ կացցես , Հայրենիք ,

Ողջամբ կացջիք , սիրելիք .

Զիս և զեղբարս մի՛ ողբայք

Որբացեալ տուն Արուանձտեան :

Բարապան հրեշտակք բացէք զգուռն Երկնից ,

Պատրաստեցէք զերես պսակս .

Ո՛հ , երկու հարազատօք

Անկաւ Գարեգին , մեռաւ Գարեգին

Թաւ՛ւ ի վեր հոգեակն :

Ամենակալ մեծանուն Տէր Աստուած մեր սուրբ հարց

Աստուած ներող , գթած ,

Ահա քեզ պատարագ

Վերընծայէ Հայոց աշխարհ ,

Հաղար երեսուն և վեց զոհ

Նուիրական սուրբ ողջակիզաց .

Քեզ հաճոյ լիցի , Տէր , որպէս երբեմն առ Նոյիւ

Ի գլուխ անդ Մասեաց .

Տե՛ս թէ քանի՞ հոտ անոյշ է

Ծուխ զոհից սուրբ Գրիգորի ,

Որ բուրէ առ քեզ յԱրտազու բարձանց :

Տէր , հայր մեր , ո՛ւր է օրն այն

Յոր ներէիր մեզ որպէս Յակովբայ տան :

Յո՛յց և այժմ սիրոյդ ծիածան ,

Կամար ած ի վերայ Հայոց լերանց .

Ասա , Տէր գթած , թէ այլ ևս հաշտեալ եմ ընդ քեզ

Ո՞վ տառապեալիչ Հայաստան :

ԻՄ ՈՂԲԵՐԳ ՈՒԹԻԻՆ

Ի ՅԵՇԱՅԱԿ ՏՕՆԻ ՍՐԲՈՅ ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑ

Ո՛վ ես դու, նոր Եղիազար քաջափառ,
 Հոգի նախանձաւոր և հանդիսադիր,
 ԶԽաչն ի յուսդ առեալ, զԱւետարան ի գիրկդ,
 Վաղես երթաս վկայել վասն Յիսուսի.
 Քեզ ոչ ինչ փոյթ է թողուլ զպատարագն ի սեղան
 Թողուլ գերախայն յաւաղանին մկրտարան,
 Թողուլ զհարսն ի քօղ և փեսայն ի պսակ.
 Ո՛հ, միթէ գոյժ եհաս քեզ ի վանանդ,
 Թէ մոխրապաշտ Մոգք հասին մտին ի Հայաստան.
 Յազկերտ հրամայէ, քակին Եկեղեցիք, շինին Ատրուշանք.
 Ելցէ Յիսուս ի տաճարէն, մտցէ Որմիդդ ընդ սատան.
 Օ՛ն, զինուոր դու զօրավարին Նազովրեցոյ,
 Կրօն, Հաւատ և Եկեղեցի կոչէ զքեզ ի մարտ.
 Գնա՛ վկայէ՛ և մեռիր,
 Ո՛վ սուրբ Ղևոնդէ՛ :

Մեծին Գրիգորի տան և դահին ժառանգ
 Սուրբ հայրապետդ Յովսէփ.
 Լ՛ո՛ւր, ի վայոց ձորէն հնչէ վայ ի Հայաստան.
 Ե՛լ, հա՛ր զգանգակ սուրբ տաճարին Էջմիածնի,
 Ա՛ռ զգրիչ քօ շոյտ գրեա՛ զկոնդակ.
 Տո՛ւր հրաւէր Հայոց հօտին և հովուաց,
 Աշխարհախումբ լինել յԱրտաշատ.
 Անդ կնքել նոր ուխտ միութեան.
 Անարատ պահել զհայրենի հաւատ,
 Կռուել վասն կրօնի և վասն եկեղեցոյ ազատութեան.
 Թող մեռցին հովիւք ընդ հօտին և հարք ընդ որդիս,
 Թող ի զոհ երթան վասն Եկեղեցոյ
 Յովսէփի իւր ընկերօք, Վարդան իւր Նիզակակցօք.
 Թէ բառնի կրօն և Հաւատ
 Զի՛ պնուհետև մեզ կեանք և աշխարհ :

Ըռըտունեաց աշխարհին հսկող հօտապետ Սահակ,
 ՅԱրտոսայ բարձրասար դիտանոցէն
 Հայի՛ս ընդ գագաթ Մասեաց միգապատ.
 Տես զհա՛րդ ի կասպիական ծովէն
 Հողմավար գան սեաւ ամպոց երամբ,
 Գան խոնին բարդին Սյրարատ և յԱրտաղ.
 Զրադաշտ զայրագին գոռայ թափել կարկուտ սաստկահար,
 Փըրել զորթատունկս Գրիգորի, քանդել սուրբ օրինաց ցանկ.
 Է՛ջ այտի, հասի՛ր յԱրտաշատ,
 Ղևոնդ Յովսէփ և համայն ուխտ Եկեղեցոյ
 Քեզ սպասեն անդ, զի լիցիս դու նոցա թարգման.
 Տեսցուք զի՛նչ խօսի մուկերօն՝ Պարսիկ.
 Թէ ասէ՛ թողէք ի Յիսուսի Աւետարան
 Եւ մեր հարց սրբազան Հաւատ,
 Հոգի՛ անվեհեր, տուր անդէն քաջ քաջ սլատասխան.
 Ասա՛ համարձակ թէ Հայք մեռանին
 Եւ չթողուն հայրենի սուրբ աւանդ :

Մուշէ, Արշէն, և Սամուէլ
 Քաջագօտի երիցունք և պաշտօնեայք Աւետարանին,
 Հաւասար մրցողք յասպարէզ նահատակութեան,
 Ընդ Յովսէփայ, Սահակայ և Ղևոնդի.
 Ո՛վ, շինական հօտաճած փոքրիկ հովիւք,
 Եղին զանձինս իւրեանց ի վերայ փոքրիկ հօտին.
 Դ՛ո՛ւք էք արդեօք այն փոքրիկն
 Որ մեծ է յարքայութեան Երկնից.
 Ո՞ ծառայք աղնիւք ի սակաւուն հաւատարիմ,
 Մտէ՛ք յուրախութիւն Տեառն :

Աբրահամ և Քաջաջ սարկաւազունք,
 Առէք զբուրվառս ձեր և լցէք զհուր,
 Խաչանման արկէք զուրարս զկապանս մահուն.
 Երթամք նախ ի բացօթեայ տաճար
 Աւարայրի մեռերոց դաշտին,
 Ուր կազմին սեղանք զո՛հից, զենանին սուրբ Գրիգորի գառինք,
 Ուր ընդ սուր և ընդ հուր անցեալ

Ողջակիզին Եկեղեցւոյ որդիք .
 Սարկաւազունք , խունկ ծխեցէք ի հոտ անոյշ
 Շաւարշանայ շիրմաց անմահ մեռելոց .
 Օն թողէք արդ զորդւոց շիրման , երթա՛մք յԱպար աշխարհ ,
 Օրհնեմք անդ դհարց դերեզման ,
 Եւ զյիշատակ կատարման նոցա :

Ձեռս ի վեր կալէք , ձեռս ի վեր , Յովսէփ Սահակ և Ղևոնդ ,
 Երիցունք և սարկաւազունք ,
 Ո՛հ , ծերանալոյ ձեր ժամն եհաս .
 Ահա կապեն զձեզ ի դօտի մահունն ,
 Ահա վարեն տանին զձեզ ի Պարոս հեռագոյն ,
 Յերկիր նժուգէն ի քաղաքն Նիւշապուհ :
 Կամար ձեր չէ մարգարտահեռ , այլ շղթայ է ծանրակուռ .
 Ո՞ տայր ինձ համբուրել զկապանս ձեր սուրբ .
 Ձեօք արձակեցան ազատ որդիք Եկեղեցւոյ .
 Յաղթանակ տարաւ Խաչ , փառաւորեցաւ Յիսուս .

Ո՛վ սուրբ Ղևոնդեանք :

Չարաշուքն այն Գենշապուհ
 Յանձնէր զձեզ Մոգպետին մոլեռանդ ,
 Որ նովին շղթայիւք պրկեալ
 Դընէր ի գէճ և խաւարչտին բանտ .
 Մարմին էր ձեր դէն , և կռուելով տոկացիք ,
 Վշտակրեալ ի դառն կտտանս ,
 Ոչ փշրէր անօթ հողւոյն ձեր անվկանդ .
 Դուք լոյս ի խաւարի լոյս ծագեցիք անդ .
 Մոգպետին խաւարապատ աչաց ,
 Որ ի մահ ննջէր Զրադաշտին ուսմամբ , հրաշիւք բացան աչք ,
 Ետես զլոյս Յիսուս , և հաւատաց յԱստուած .

Ո՛վ սուրբ Ղևոնդեանք :

Անցանէր այս Ծաղկազարդ
 Մեծ Պասեքին օր դայր հասանէր անդ ,
 Մերձենայր տակաւ տակաւ Գողգոթային Խաչ .
 Պիտոյ էր ձեզ Սիօնի վերնատուն մի զարդարեալ համակ ,
 Պիտոյ էր ձեզ սուրբ Ընթրեաց սեղան և կենաց բաժակ .

Չայդ պատրաստէր շոյտ Մոգպետն այն հաւատացեալ ,
 Ինքնին լինէր ձեզ անդ կոչնատէր և հրաւիրակ .
 Չարէի նման հայցէր , լոյս և փրկութիւն տանէր իւր տան .
 Լուանայր զրոտ ձեր , զջուրն արկանէր զանձամբ .
 Միտէր և պաշտէր զձեզ իբրև զԱստուծոյ հրեշտակ .
 Սեղան կազմէր նահապետական , սեղան բարեխից և առատ ,
 Ո՛հ , քաղցեալ սովատանջ էին հիւրք զքառասուն օր ի բանտ .
 Յանկանալով կերէք , կշտապինտ կերէք ,

ո՛ խաչապատրաստ վկայք ,

Այդ է ձեր վերջին ընթրիք ,

վերջին երեկուն և զատկական դառն ,

Ո՛վ սուրբ Ղևոնդեանք :

Ելէք դոհացէք և օրհնեցէք զսեղան .

հասին ձեզ դահիճք անգութ .

Ո՛հ , հանեալ ի զուարթ սեղանոյդ ,
 Կրկին կապեալ վարեն զձեզ ընդ առապար աւազուտ .
 Զոյք զոյք լըծեալ անադորոյն սպանչաց ,
 Քարչեն զձեզ անխնայ ընդ քար և ընդ թուփ .
 Դուք իբրև այն մշակին հարօր զերկիր հերկելով
 Ուղիվ վարէք տանիք զարքայութեան ախօսն .
 Իբրև ցորենահատք դուք ցանեալ ցրուիք ,
 Որպէս առակէ յիւր բան՝ սերմանահան Յիսուս :
 Անդ ի խուժաստան ծածկին փշրանք ոսկերաց ձերոց ի հող ,
 Աստի Հայոց աշխարհ բուսանիք ցորեան ատօք և հասկաթուռ .
 Այսպէս մեռելութիւն ձեր՝ կենդանի և բարգաւաճ

արար զորդիս Եկեղեցւոյ ,

Ո՛վ սուրբ Ղևոնդեանք :

Գենշապուհ յոտին կայ սուր ընդ մէջ թերաքամ ,
 Առ նմին կանգնին դահիճք դաժանադէմ մերկասուր
 պատրաստ .
 Կանգնին նաև առ ձեօք երկնահրաւէր հոգէաւանդ
 հրեշտակք .

Ժամ եհաս , ո՛հ , զոհին և զենման ,
 Կախուցէ՛ք , ո՛վ Սուրբք , առ աշխարհ պահ մի զաչս ձեր ,

Տեսցուք զի՞նչ առնէ Յազկերտ և աշխարհ
 Յետ բառնալոյ աստի զձեր մահկանացու կեանք :
 Ո՛հ, զքեզ նախանուէր զենուն, Սահակ զօրաւորդ ի բան ,
 Որ լուէ քո ճարտար լեզուն ազատ և թարգման .
 Յառաջ մատի՛ր ի սուր , Ղևոնդ ձայնէ քեզ ,
 Ո՛վ հայրապետ Յովսէփ ,

Ասէ, պատուեմ զքեզ աստ , դու վեհ ես քան զիս .
 Յառաջ մատիք և դուք , երիցունք և սարկաւազունք ,
 Մի՛ վարանիք , տուք զձեր պարանոց , առէք զանմահութիւն .
 Չմեռանիմ ես Ղևոնդ , մնամ ձեզ յետին տրուպ ,
 Մինչև մի մի յուղարկեմ զձեզ առ Յիսուս ,
 Ո՛ իմ խաչակից վիայք , այդ է իմ սուրբ ուխտ :

Իսկ դու զի՞ առնես , հոգի՛ զօրավիգ ,
 Հոգի՛ հզօր և մինչ ի մահ անյաղթ .
 Զընկերս քո ամէն ետուր ի սրոյ բերան .
 Միթէ մնա՞ց այլ ևս քեզ նոր ինչ կասկած .
 Մատիւր և դու ի սուր , կան սպասեն քեզ մարտիրոս մշակք
 Խմբովին երթալ առ վարձատուն Յիսուս և կալ յանդիման ,
 Ասել համարձակ . Տէ՛ր , վասն Հայոց աշխահին մեռաք ,
 տո՛ւր զվարձ մեր արեան .

Առէք զձեր պսակն անեղծ անթառամ ,
 Ո՛վ իմ ազնիւ ծառայք :

Գրիգորէ , Ներսէս և Սահակ ,
 Առէք ընդ ձեզ զթուռնիկն ձեր զկարմիր վարդան .
 Պսակազգեստ չքով ելէք ընդ առաջ յաղթական
 առաքինեաց ,
 Ահա գան առ ձեզ Ղևոնդեանց հարք , որ ընդ որդիս մեռան .
 Առէք տարէք յանդիման կացուցէք

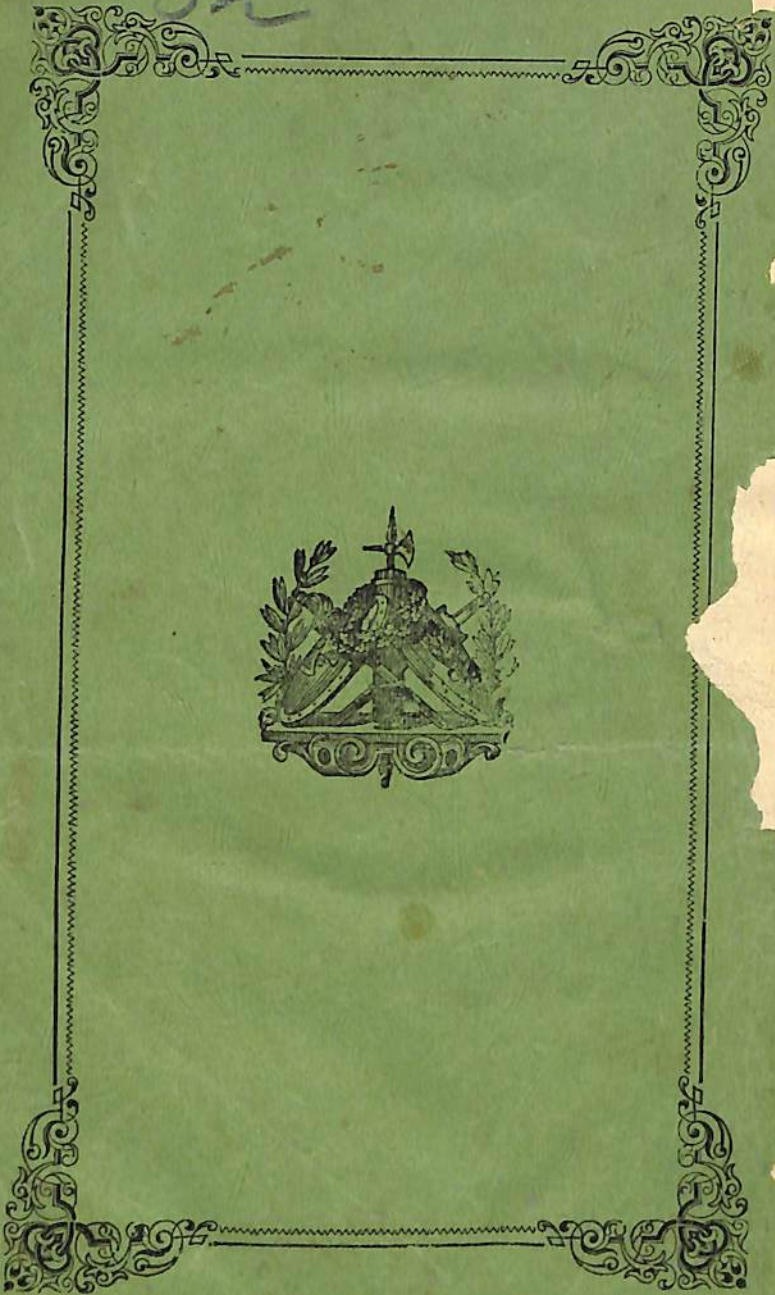
Պետական արժուին առաջ ,
 Տուք զաղերսագիր և յիշեցէք զտառապեալ Հայաստան :

1876

10973

San

2075

